

**ZEYNEP BİYİŞEVA'NIN ŞİİRLERİ  
ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ**

Melek KILIÇ  
Yüksek Lisans Tezi  
Danışman: Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN  
Mayıs, 2023  
Afyonkarahisar

T.C.  
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP BİYİŞEVA'NIN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DİL  
İNCELEMESİ

Hazırlayan  
Melek KILIÇ

Danışman  
Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN

AFYONKARAHİSAR 2023

## ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Zeynep Biyişeva’nın Şiirleri Üzerine Bir Dil İncelemesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve ilkelere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.05.2023

İmza

Melek KILIÇ

**T.C.**  
**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**ENSTİTÜ ONAYI**

<b>Öğrencinin</b>	<b>Adı- Soyadı</b>	Melek KILIÇ
	<b>Numarası</b>	190678111
	<b>Anabilim Dalı</b>	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	<b>Programı</b>	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	<b>Program Düzeyi</b>	<input checked="" type="checkbox"/> Yüksek Lisans <input type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/> Sanatta Yeterlik
<b>Tezin Başlığı</b>	Zeynep Biyışeva'nın Şiirleri Üzerine Bir Dil İncelemesi	
<b>Tez Savunma Sınav Tarihi</b>	12/05/2023	
<b>Tez Savunma Sınav Saati</b>	10:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

**Prof. Dr. Elbeyi PELİT**  
**MÜDÜR**

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

## ÖZET

### ZEYNEP BİYİŞEVA'NIN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ

Melek KILIÇ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ  
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Mayıs, 2023

Danışman: Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN

Bu çalışmada Başkurt edebiyatına verdiği katkılarıyla bilinen yazar Zeynep Biyişeva'nın şiirleri üzerine bir dil ve üslup incelemesi yapılmıştır. Çalışmamızın giriş bölümünde Başkurtlar, Başkurdistan ve 20. yüzyıl Başkurt edebiyatına ait bilgiler verilmiştir. Zeynep Biyişeva'nın hayatı, edebî kişiliği hakkında malumatlar verildikten sonra şiirlerine değinilmiştir. Özellikle resmî siyasetin kullanılan dil üzerindeki baskısının açıkça görülmesi nedeniyle yer yer sosyolengüistik ilkelerden de yararlanılmıştır. Üslup incelemesi için edebî kuramlardan yararlanılarak Rus yapısalcılığı ve Marksist eleştirel ilkelerin bu şiirlerdeki yansımaları tespit edilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümü, şiirlerin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı oluşturmaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümünde Sovyet şiirinde üslup ve teknik, 1950-1980'li yıllar arasında Sovyet ve Başkurt şiirinin genel görünümü, Zeynep Biyişeva şiirlerine dair yorumlar, Zeynep Biyişeva şiirlerinde üslup ve Biyişeva'nın şiirlerinin kuramsal görünüşü üzerine çalışılmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde Zeynep Biyişeva şiirleri sözlüğü, edebî sözlükte olmayan diyalektik sözler, edebî sözlükte ve diyalektik sözlükte olmayan sözler, Rusça ve Başkurtça sözler, halk kültürüne ait sözler üzerine çalışılmıştır. Çalışmamızın son bölümünde eserde geçen kelimelerin anlamları verilerek sözlük oluşturulmuştur. Daha sonrasında ise sonuç ve değerlendirme yapılarak çalışmamız sonuçlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Şiir, Dil, Üslup, Başkurt, Zeynep Biyişeva.

## ABSTRACT

### A LANGUAGE REVIEW OF ZEYNEP BIYISHEVA'S POEMS

Melek KILIÇ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY  
SOCIAL SCIENCES INSTITUTION  
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND  
LITERATURES

May, 2023

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Murat ÖZŞAHİN

In this study, information about those who contributed to Bashkir education, a language and style analysis was made on Zeynep Biyisheva's poems. Study introduction Bashkirs, Bashkortostan and 20th century Bashkirdistan information is given. After giving information about Zeynep Biyisheva's life and literature, her poems are mentioned. Sociolinguistic principles have also been used in places, especially due to the obvious pressure of official politics on the language used. The reflections of these views from the Russian structuralism and Marxist regions were determined by using the literary theory for the analysis of the style. Our first part is the transcription of the poems and the perspective of Turkey's working system. In the second part of our study, style and technique in Soviet poetry, the general view of Soviet and Bashkir poetry between the 1950s and 1980s, comments on Zeynep Biysheva's poems, style in Zeynep Biysheva's poems and the theoretical view of Biysheva's poems were studied. Deciphering the style of the poems of Zeynep Biysheva and the theoretical view of Biysheva. In the third part of our study, the dictionary of Zeynep Biysheva poems, dialectical words that are not in the literary dictionary, words that are note in the literary dictionary and dialectical dictionary, Russian and Bashkir words, words belonging to folk culture were studied. In the last part of our study, a dictionary was created by giving the meanings of the words mentioned in the work. After that, our study was concluded by making a conclusion and evaluation.

**Keywords:** Poetry, language, wording, Baskurt, Zeynep Biyisheva.

## ÖN SÖZ

Türkçe, geçmişi yüzyıllar öncesine uzanan geniş bir coğrafyadır. Günümüzde dünyada yaşayan diller arasında en çok konuşulan dillerden biri olan Türkçe, konuşma ve yazı dili olarak varlığını sürdürmektedir. Pek çok ülkelerde geniş bir coğrafi alana yayılan Türk dili, bazı bölgelerde farklı alfabeler ile yazılmıştır. Farklı alfabeye sahip olan Türk topluluklarının yazmış olduğu eserler, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Böylelikle Türk halklarının gelenek ve göreneklerini, hayat tarzını ve toplumun kültürü hakkında bilgilere erişilmiştir. Türk topluluklarından biri olan Başkurtlar da lehçeler içinde oldukça önemlidir. Başkurt Türkçesi, Kıpçak grubu içerisinde yer almaktadır. Genel ses yapısı ve ses olayları bakımından kendine has özellikleri vardır. Özellikle s>h, ç>s, z>ž, s>š gibi ses değişimleri, Başkurt Türkçesinin önemli ses değişimleridir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Başkurtlar hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra tezde yöntem ve yaklaşımın değerlendirilmesiyle karşılaşılan sorunların üzerinde durulmuştur. Ayrıca şairin edebî kişiliği hakkında Zeynep Biyşeva üzerine yapılan çalışmalardan yararlanılarak gerekli malumatlar ortaya konulmuştur. Biyş sözü, Rusça bir kelime değildir. Soyadı seçiminde “Biişeva” ya da “Biişev” biçimi kullanılmamıştır. Diftong olayı (iki ünlünün üst üste gelmesi), Türk diline aykırı bir durumdur. Bu sebeple çalışmamızda Biyşeva biçimi tercih edilmiştir. Tezin birinci bölümünde şiirlerin transkripsiyonu ve transkripsiyonu yapılan şiirlerin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Tezin ikinci bölümünde Biyşeva'nın şiirlerine dair yorumlar yapılmış ve şiirlerindeki üsluba yer verilmiştir. Hemen ardından şiirleri, kuramsal görünüş bakımından değerlendirilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde söz varlığı ilkeleri ve sözlerin tasnifi gibi alt başlıklar belirlenmiştir. Sonrasında şiirde geçen kelimelerin anlamları tespit edilerek bir sözlük oluşturulmuştur.

Çalışmanın amacı; Başkurt Sovyet edebiyatının en önemli yazarı olan Zeynep Biyşeva'nın şiirlerinin dili ve üslubunu incelemektir. 1950-1980'li yıllar arasında Sovyet Başkurt edebiyatının poetikasının ve Stalin sonrası çöken dil politikalarının şiir dilindeki aksini, Biyşeva'nın şiirlerinde tespit etmek mümkün olacaktır. Ayrıca şairin yaratıcılığında müzik ile şiir arasında bir bağlantı vardır. Bu şekilde şiirleri üzerinden şairin sanatsal kişiliğini ve dönemin şiir anlayışını yorumlayabilmek mümkündür.

İlk olarak tez süresince ve eğitim hayatım boyunca öncelikle her aşamasında yardımını esirgemeyen, her türlü bilgisine başvurduğum, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, danışmanım Murat ÖZŞAHİN'e desteğinden dolayı teşekkür ederim. Bütün eğitim hayatım boyunca bana sorumluluk duygusunu kazandıran, desteğini esirgemeyen kıymetli aileme de teşekkür ediyorum.

Melek KILIÇ  
2023, Afyonkarahisar

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT .....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### ŞİRLER

1. ŞİİRLERİN TRANSKRİPSİYONU.....	12
2. ŞİİRLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI.....	119

### İKİNCİ BÖLÜM

#### ÜSLUP

1. SOVYET ŞİİRİNDE ÜSLUP VE TEKNİK.....	227
1.1. 1950 VE 1960'LI YILLARDA SOVYET EDEBİYATI.....	230
1.2. 1970 VE 1980'LYİ YILLARDA SOVYET EDEBİYATI.....	234
2. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİNE DAİR YORUMLAR.....	236
2.1. YILLAR YILLAR .....	236
2.2. HAYATIN MUTLULUĞU.....	237
2.3. ŞARKI SÖYLÜYORUM.....	238
2.4. YAŞAMAK VE HİZMET.....	239
2.5. MUTLULUK PAYLAŞIYORUM .....	240
2.6. İŞTE BİZİMKİLER .....	241
2.7. TÜRKÜ SÖYLEME SEN DİYORLAR .....	242
2.8. DİLEK.....	243
2.9. DANIŞMA.....	244
2.10. COŞMA DENİZ .....	245
2.11. NASIL SES BU .....	246
2.12. HALKIN KALBI .....	247
2.13. TÜRKÜLERİM .....	248
2.14. YAKINMA GÖNÜL.....	248
2.15. UNUTULMAZ GENÇLİK .....	249
2.16. BİZİM GENÇLİK.....	250
2.17. İÇİNDE SAKLA.....	251
2.18. SIZLANMA DOST.....	251
2.19. KOLAY DEĞİL.....	252
2.20. ÖVÜNMEYİ SEVEN BİR ARKADAŞA.....	252
2.21. BÜLBÜL .....	253
2.22. İNANMIYORUM SONBAHAR.....	254
2.23. YENİDEN BAHAR .....	255
2.24. YAŞARDIM .....	256



2.25. İNSANSA .....	256
2.26. SANA SEVGİ GÜVEN YÜREKTE.....	257
2.27. BAHARA BENZETİYORUM BEN .....	258
2.28. BAŞKURDİSTAN .....	259
2.29. BUGÜN BAYRAM .....	259
2.30. KOMÜNİSTLER PARTİSİ.....	261
2.31. ZAFER SENİN İÇİN DOĞMUŞ MEMLEKETİM.....	262
2.32. ÖNÜMDE LENİN .....	262
2.33. BAŞKENT MOSKOVA.....	263
2.34. KIZIL MEYDAN'DA .....	263
2.35. EKİM GELDİ .....	264
2.36. KARAGAY KUŞU .....	265
2.37. BİZİMLE .....	267
2.38. BAŞKURT DİLİ .....	267
2.39. RUS DİLİNE .....	268
2.40. ÖZLEMEN .....	269
2.41. DOSTLARA .....	269
2.42. LENİN LENİN.....	270
2.43. ÖVGÜ SÖYLÜYOR ŞAİR.....	270
2.44. ŞÖHRETİ GERİ GELDİ .....	271
2.45. KARA ALTIN .....	271
2.46. ŞARKI SÖYLEYİYİM ŞİMDİ .....	272
2.47. SEVİYORUM DESEN .....	273
2.48. NEREDE O.....	274
2.49. ENDİŞELENMİYORUM .....	274
2.50. GÜZEL BİR ŞARKI GİBİ .....	275
2.51. GELME ARTIK.....	275
2.52. NEDEN.....	276
2.53. OLMASA .....	277
2.54. AKLIMDA .....	277
2.55. EFKÂRLANMA.....	278
2.56. HAYAT .....	278
2.57. KIŞ .....	279
2.58. YARATICILIK MUTLULUK .....	279
2.59. İLKBAHARDAKİ TÜRKÜ .....	280
2.60. HALKIN YANSA YANARDIN BİRLİKTE.....	281
2.61. YENİ YIL DİLEĞİ .....	282
2.62. OĞLUMA.....	283
2.63. HASRET DENİZİ.....	283
2.64. KUŞATIP GEÇSİN.....	284
2.65. KISKANÇ ARKADAŞA .....	285
2.66. BAŞKAN.....	286
2.67. BOŞ BALON .....	287
2.68. EVLENMEK KENDİ KENDİNE KONUŞMAK DEĞİLDİR .....	287
2.69. YALNIZ SIĞIRCIK BAHAR GETİRMEZ.....	288
2.70. BÜROKRAT.....	289
2.71. TEMBEL .....	290
2.72. AT VE SIĞIR SİNEĞİ.....	290
2.73. GURURUM BENİMKİNİN ÖTESİNE GEÇİYOR.....	291
2.74. EMRET VATANIM.....	292

2.75. ÖMÜR YOLUM .....	292
2.76. ÇEŞME.....	293
2.77. KAHRAMANLARI SEVERİM .....	294
2.78. BABAMIN VASIYETİ.....	295
2.79. İYİ VE KÖTÜ.....	296
2.80. KOLAY VE ZOR .....	297
2.81. ÜVEZ AĞACI .....	297
2.82. İKİ KAYIN .....	298
2.83. DAKİKALARIM .....	298
2.84. YILLARIN YÜKÜ .....	299
2.85. KİME NASIL YAKIN .....	299
2.86. EKİNCİ.....	300
2.87. DALGINSIN DESEN .....	300
2.88. ÇINLIYOR DA ÇINLIYOR AĞAÇ.....	301
2.89. DİLERDİM.....	301
2.90. MEŞE .....	302
2.91. YÜZÜKÇÜ .....	303
2.92. HAYIRLI GÜN.....	303
2.93. BÜYÜKLÜK .....	304
2.94. YAŞASIN ŞARKI .....	304
2.95. KIŞ BAHADIR .....	305
2.96. YAĞMUR.....	305
2.97. KAYIN .....	306
2.98. BÜLBÜLÜ ÖZLEYİP.....	306
2.99. BU BİR RÜYA .....	307
2.100. KARDAKİ İZLER .....	308
2.101. TUTKULU.....	308
2.102. PARÇALAR .....	308
2.103. GEÇİP GİDİYORUM .....	309
<b>3. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİNDE ÜSLUP .....</b>	<b>309</b>
<b>4. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİNİN KURAMSAL GÖRÜNÜŞÜ.....</b>	<b>325</b>

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### SÖZ VARLIĞI

<b>1. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİ SÖZLÜĞÜ .....</b>	<b>333</b>
<b>2. EDEBÎ SÖZLÜKTE OLMAYAN DİYALEKTİK SÖZLER.....</b>	<b>333</b>
<b>3. EDEBÎ SÖZLÜKTE VE DİYALEKTİK SÖZLÜKTE OLMAYAN SÖZLER.....</b>	<b>335</b>
<b>4. RUSÇA SÖZLER.....</b>	<b>338</b>
<b>5. BAŞKURTÇA SÖZLER.....</b>	<b>339</b>
<b>6. HALK KÜLTÜRÜNE AİT SÖZLER .....</b>	<b>341</b>

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### SÖZLÜKLER

<b>1. GENEL SÖZLÜK .....</b>	<b>342</b>
<b>2. KİŞİ ADLARI SÖZLÜĞÜ .....</b>	<b>384</b>
<b>3. YER ADLARI SÖZLÜĞÜ .....</b>	<b>384</b>

<b>SONUÇ.....</b>	<b>386</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>390</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>395</b>

## SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

**Ar:** Arapça

**bk.:** Bakınız

**bt:** Bilinmeyen tarih.

**ET:** Eski Türkçe

**Far.:** Farsça

**haz.:** Hazırlayan

**T.C.:** Türkiye Cumhuriyeti

**TT:** Türkiye Türkçesi

**vb.:** Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

**vd.:** Ve devamı; ve diğerleri

**vs.:** Vesaire

## GİRİŞ

Orta Asya Türk kavimlerinden biri olduğu düşünölen Başkurtlar, batıda Sura nehrinden doğuda Ural dağlarına, kuzeyde Finlandiya güneyde Astrahan'a ve Hazar kıyılarına uzanan, İdil nehrinin suladığı yerleri içine alır. Başkurtlar, coğrafi ve siyasi bakımından "İdil-Ural" olarak adlandırılan bölgedeki en eski Türk boylarından biridir. Başkurtların resmî vatanı Başkurdistan ülkesi, diğeri adıyla Başkurdistan Otonom Cumhuriyeti'dir. Bugün Rusya Federasyonu'na bağılı özerk bir cumhuriyet olan Başkurdistan başta olmak üzere Rusya'da İdil-Ural bölgesi ve Sibiry'a da kullanılan Başkurt Türkçesi, Kıpçak tipinde bir Türk lehçesidir.

Çalışmanın birinci bölümü iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta şiirlerin transkripsiyonu yer almaktadır. İkinci alt başlıkta bu şiirlerin Türkiye Türkçesine aktarımı bulunmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümü altı alt başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta Zeynep Biyişeva'nın yaşadığı Sovyet dönemi şiirinde üslup ve teknik ele alınmıştır. İkinci başlıkta 1950-1960 sonrası, Üçüncü başlıkta 1970-1980 arası Sovyet ve Başkurt şiirinin genel görünümü hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü başlıkta Zeynep Biyişeva şiirlerine dair yorumlar yapılmıştır. Beşinci başlıkta şiirlerin üslubu üzerinde durulmuştur. Altıncı alt başlıkta ise Zeynep Biyişeva'nın şiirleri kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü altı alt başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta Zeynep Biyişeva'nın şiirler sözlüğü oluşturulmuştur. Bu bölümde edebî sözlükte karşılığı olan sözlerin Biyişeva'nın şiirinde yeni anlamlar kazandığı görölmektedir. İkinci başlıkta edebî sözlükte olmayan diyalektik sözler incelenmiştir. Üçüncü başlıkta edebî sözlükte ve diyalektik sözlükte olmayan sözler tespit edilmiştir. Dördüncü başlıkta Rusça sözlere, beşinci başlıkta da Başkurtça sözlere yer verilmiştir. Altıncı başlıkta ise halk kültürüne ait sözler üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde şiirlerin içerisinde geçen her kelimenin anlamını vermek için bir genel sözlük oluşturulmuştur. Sözlük aşamasında şiirde geçen yer adları ve kişi adları sözlüğü de hazırlanmıştır. Sözlük bölümünden sonra *Sonuç*, *Tezde Yararlanılan Kaynaklar*, *Ekler* ve *Özgeçmiş* verilmiştir.

Başkurtlar ve Başkurdistan

Rusya federasyonu içerisinde yaşayan Başkurtlar, Başkurt Cumhuriyeti'nde yaşamını sürdüren toplumdur. Sovyet Başkurt Otonom Cumhuriyeti, SSCB tarafından

adını almıştır. Bölgenin adı Başkurdistan'dır. Ukrayna, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan'da da yaşayan Başkurtlar vardır. Başkurdistan'ın başkenti Ufa şehridir. Nüfusunun büyük çoğunluğu Rusya ve Tatarlar oluşturmaktadır.

Başkurt etnik adlandırmasının çok sayıda köken bilimi açıklaması vardır. İlk görüş Başkurt adının *beş ogur* ve *bulgar* ile bir ilişki söz konusu olduğu yönündedir. Diğer bir görüş ise Arap kaynaklarında *bāşgird*, *başcirt* vb. biçimleriyle kaydedilmiştir. Hazar denizinin kuzeyinde Gurkser (kurt-baş) adında bir kavmin yaşadığına dair eski bir halk etimolojisiyle kurt-baş > baş-kurt olarak gösterilmiştir (Öztekten, 2008: 73).

Başkurtlar 9. yüzyılda İdil, Ural, Tobol ve Kama nehirleri arasında kalan bir bölgeye yerleşirler. 10-13. yüzyıllar arasında İdil-Ural Devleti'nin idaresi altında olduğu bilinir. 1236 yılında Altın Ordu Devleti'ne bağlanırlar. Daha sonrasında Moğollar sayesinde Başkurtlara bazı Bulgar, Kıpçak ve Moğol kabileleri de dâhil olur (Yazıcı Ersoy, 2014: 149).

Altın Ordu Devleti, 1481 yılında dağılır. Ardından Başkurtlar, Kazan Hanlığı'nın içerisine dâhil olurlar. 1469 yılında Kazan Hanı İbrahim'in Ruslara karşı savaş yolculuğunda Başkurtların da katıldığına dair bilgiler mevcuttur. 15-16. yüzyıllar arasında Başkurt bölgesi, Şeyban-Tura'nın idaresi altındadır. Ancak 16. yüzyılın ortalarında Hak Nazar, bölgenin yönetimini yeniden ele geçirir (Öztekten, 2008: 29).

Kazan Hanlığı, 1552 yılında Ruslar tarafından işgale uğrar. Bu işgalden sonra Başkurtlar, Rusların buyruğu altına girerler. Kazan Hanlığı içerisine dâhil olan Başkurtlar, Rusların saldırılarına maruz kalırlar. Başkurt isyanı, Rusların uyguladığı politikalar ve baskılar yüzünden başlar. Ancak gerçekleşen bu isyanlarda Başkurtlar olumlu bir netice alamazlar.

8 Aralık 1917 yılında Başkurt Seçmen Kurultayı Orenburg'da düzenlenir. Millî bir ordu ile Başkurdistan Cumhuriyeti'nin kurulmasına karar verilir. Moskova ile karşılıklı güç paylaşımına dayanarak kurulan tek cumhuriyet, Başkurdistan Cumhuriyeti olduğu bilinir. Bir yıl aradan sonra 1920 yılında Rusya Merkezî Yürütme Komitesi, Başkurdistan'ın siyasi muhtariyetinin gerçekten ortadan kalktığını duyurur. Bu olay üzerine Zeki Velidi ise ülkesini terk etmek zorunda kalır. 1920 yılının Temmuz ayında Bolşevikler, yeni bir Başkurt yönetimi kurarlar. Yeni kurulan cumhuriyetin başkenti ise Ufa şehri olur (Ercilasun, 2007: 752).

Başkurt Özerk Cumhuriyeti'nin oluşumu, 1917 yılında başlayıp 1934 yılına kadar tamamlanır. Başkurt Cumhuriyeti'nde 1990 yılına kadar statüsünde yeni bir değişiklik yapılmadığı bilinir. Ancak Başkurt Cumhuriyeti, 31 Mart 1992 yılında yeni federasyon antlaşmasını imzaladıktan sonra Moskova'ya tabi olduğunu bildirir (Öztekten, 2008: 32-33).

Başkurt Türkçesi, Kıpçak grubu içerisinde Tatar Türkçesi ile şekil bakımından benzer özellikler göstermektedir. Ancak ses bakımından Tatar Türkçesi ile ayrılmaktadır. Başkurt Türkçesi peltek ve sızıcı ünsüzleri, ileri derecede ünsüz uyumları bakımından tarihî lehçelerden farklılaşmıştır.

143.600 km alana sahip olan Başkurt Cumhuriyeti, bugün Güney Ural'dan batıya doğru İşimbay ve Kama nehrine kadar uzanır. Ural Ekonomik Bölgesi ve İdil Boyu Federal Bölgesi içerisinde bulunur. Ülke 41 köy-şehir, 929 köy, 54 idari rayon ve 20 şehirden oluşur (Öztekten, 2008: 74).

Başkurdistan, Rusya Federasyonu'nun endüstri ve tarım alanlarında başı çeken bölgelerdendir. Başkurdistan ülkenin petrol üretiminde, kimya ve makine sanayisinde temel merkezlerinden birisidir. Başkurdistan, birçok ülkeyle ekonomik ilişkilerde bulunur. En büyük ticari ortakları İngiltere, Kazakistan, Hollanda, Çin, İtalya, Almanya, Finlandiya, Ukrayna gibi ülkelerdir.

Başkurt Türkçesi doğu, kuzeybatı ve güney olmak üzere üç ağzı vardır (Hisamitdinova, 2011: 13). Başkurt Türkçesinin Doğu diyalekti Ay, Argayaş, Salyut, Miyas ve Kızıl olmak üzere beş ağza ayrılır. Güney diyalekti ise İk-Sakmar, Orta Ağız, Kara İdil, Dim ve Güney-Batı ağızları. Bu iki diyalekt arasında ses farklılıkları vardır. Güney-Batı ağızları, Tatar Türkçesinin tesiri altında olduğu bilinir. Ancak Başkurt Türkçesinin yazı dili, Doğu diyalekti üzerine kurulur (Buran; Alkaya, 2019: 238).

Sözlü edebiyat bakımından oldukça zengin olan Başkurt Türkçesi, başlangıçta konuşma dili olarak kullanılır. Daha sonra 23 Mart 1919 yılında ilan edilen Başkurdistan Cumhuriyeti'nin yazı dili olarak kabul edilir (Ercilasun, 2007: 755). Başkurtlar, Sovyetler Birliği'nden itibaren yazı dili hâline gelmiştir. Resmî dilleri Rusça ve Başkurtça'dır. Günümüzde Kiril alfabesini kullanırlar.

Başkurt Türkçesi yazı dili hâline gelince dilin ses yapısına uygun reform denemeleri yapılır. Başkurt Arap alfabesi, 1923-1930 yılları arasında düzenlenir. Latin alfabesi, 1940 yılına kadar kullanılır. Daha sonrasında Kiril alfabesine geçilir. Başkurtlar, 1940 yılından beri Kiril alfabesini kullanırlar (Buran; Alkaya, 2019: 238-239). Başkurt Türkçesi, 20. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Başkurtlar, Sovyetler Birliği ve Çarlık Rusya baskıları yüzünden hayatlarını özgürce yaşayamamışlardır. Ancak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra dinî ve kültür hayatlarında bir rahatlama meydana gelmiştir. Bunların başında atasözleri, deyimler, bilmece, destanlar, tekerlemeler,

masallar gelmektedir.

Başkurtlar kendi kimliklerini, kültürlerini, gelenek ve göreneklerini koruyan bir toplumdur. Geçmişten günümüze kadar çok güçlü, savaşçı ve cesur bir toplum olarak hatırlanmaktadır. Ancak Başkurtların tarihine bakıldığında Kazan Hanlığı, İdil-Ural, Çarlık Rusya, Sovyetler Birliği, Altın Ordu gibi devletlerin idaresi altında yaşamışlardır.

## 20. Yüzyıl Başkurt Edebiyatına Genel Bir Bakış

20. yüzyılın başlarına kadar Başkurt Türkçesinin bir yazı dili olarak varlığından bahsedilmemiştir. Başkurt Türkçesi sadece konuşma dili olarak sözlü edebiyatta var olabilmiştir (Öztekten, 2008: 84). Başkurtlar, 20. yüzyıldan itibaren yazı dili hâline gelmiştir. Yazı dili hâline gelmeden önce Arap kökenli Başkurt alfabesi, Kıpçak ve Tatar yazı dilini kullanmışlardır.

Yazılı dönem Başkurt edebiyatı, 1920 yılından sonra gelişir. 1924 yılında *Başkörtostan* “Başkurdistan” adlı gazete ile Başkurt yazı dili önemli bir ilerleme kaydeder. *Bilim* ve *Sesan* adlı yayın organları da Başkurt yazı dilinin gelişmesine katkı sağlar (Buran; Alkaya, 2019: 239).

20. yüzyılın başlarında Kazan, Rus yönetimi altında Türklerin siyaset ve kültürün odağı durumuna gelir. Siyasi ve kültürel bağlamda Rusya’ya karşı direniş, 1905 yılından sonra Kazan’dan yönetilir. Bundan dolayı Kadı Abdürreşid İbrahim, Yusuf Akçura, Fatih Kerimi, Sadri Maksudi, İsmail Gaspıralı gibi isimlerin yönetimi altında Rusya Müslümanları Kongreleri toplanır. Bu isimler tarafından pek çok gazete ve dergi çıkartılır (Karakaş, 1996: 309).

20. yüzyıl Başkurt edebiyatında Seyfi Kudaş, Şeyhzade Babiç ve Hacıbünnecar Öteki gibi isimler eserleriyle öne çıkarlar. Abdülkadir İnan ve Zeki Velidi Togan, Türklük bilimi adına büyük eserler verirler. Batı düşüncesini yaygınlaştırmak için Başkurt halk edebiyatını bütünleştiren Mostay Kerim önemli bir şair, oyun ve hikâye yazarıdır (Buran; Alkaya, 2019: 240). 20. yüzyıl Başkurt edebiyatına ses getiren Mecit Gafuri, Şeyhzade Babiç gibi isimler, eserlerini eleştirel bir bakış açısıyla yazarlar. Eserlerinde halkın değerlerini konu alan bu isimler, karamsarlığı ve gizemi ortadan kaldırmak için mücadele ederler.

20. Yüzyıl [yüzyıl] başlarındaki Başkurt nesri, ilk on yılını marifetçilik anlayışına bağlı kalarak devam ettirmiştir. Marifetçilik akımının edebi [edebî] nesirlerde devam etmesini isteyenler: Rıza Fahretdinov, Zakir Hazıy, Mecit Gafuriler gibi önemli kalemlerdir. Onlar, eserlerinde Başkurt ve Tatar halkları için önemli olan konuları ele almışlardır. Z. Hazıy, Bahetle Kız [*Behétlé Kız*] (1903), Bahetle Kız [1905], [.] Yanı [Yanı] ashabe kahaf [Ashabe



Kahaf] (1908) gibi eserleriyle hümanizmi ve marifetçilik akımını savunur. Eski düzen, eğitim sistemi ve medreseler ağır bir şekilde eleştirilir, kadın hakları gündeme getirilir (Cinkara, 2019: 8).

Başkurt edebiyatı, destanlar yönüyle zengin edebiyata sahip bir Türk boyudur. Destanlarda gerçek hayattan kesitler verilir. Bu destanlarda doğa ve hayvan tasvirleri yapılır. Epik destanlar, toplumun yaşayış biçimi ve sosyal hayatın şartlarına bağlı olarak ortaya çıkar (Yazıcı Ersoy, 2020: 9).

Başkurdistan’da tiyatro sanatı, devrim yıllarında ortaya çıkmaya başlar. Bu yıllarda Orenburg şehrinde İlyas Kudaşev-AşkazarSKIY ile Gabdula Kariyev’in kurduğu *Seyer* “Seyyar” (1908), Elizavete Sırtlanıva-Şlahtina’nın “Güzellik Sahibi” (1911), Gizzatullina Voljskaya’nın yönettiği “Işık” (1912), Gilaj Gümarskiy’in “Heveskârlar” (1912), Valiulla Mortazin İmanskiy’in “Şirket” (1915) gibi isimler, tiyatronun gelişmesine katkı sağlar. Halkın bilinçlenmesi ve aydınlanması yönünde bu gelişmelerin önemli bir etkisi vardır. Tiyatro alanında ilk tecrübe, Afzal Tahirov’a aittir. Tahirov, 1907 yılında *Bisura* adlı bir oyun yazar. Yazar bu eserinde yalan yanlış inanılan şeylere atf yaparak alaycı bir tavırla eserini ortaya koyar (Cinkara, 2019: 8).

20. yüzyılın ilk otuz yıllık dönemi, Başkurt halkının trajik olaylarını kapsar. Bu yıllarda umutlar artar ve birçok değişiklik yaşanır (Öztekten, 2008: 186).

Sovyet döneminde Kazak Türkleri bölünerek Tataristan, Başkurdistan ve Çuvaşistan adlarıyla Moskova idaresine bağlı bir özerk cumhuriyet durumuna getirilir. Böyle bir siyasi parçalanmanın ardından şairlerin Sovyet ideolojisine yönelik eserler verilmeye zorlanması, Kazak Türklerinin edebiyatını olumsuz bir şekilde etkiler. Ancak baskılar yüzünden Zeki Velidi Togan, Ayaz İzhaki, Sadri Maksudi gibi şairler ülkeyi terk etmek zorunda kalırlar (Karakaş, 1996: 310).

18. yüzyıldan itibaren Tatar ve Başkurt edebiyatı, edebî olarak ayrılır. Bu ayrılmanın nedeni Sovyet bakış açısı yüzündendir. Bu ayrım, diğer lehçelerde de yaşanır. 19. yüzyıl sonlarında Türk lehçelerini birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Ancak Kazak, Özbek, Kırgız gibi lehçeler, 20. yüzyıldan sonra ayrılır. Sovyetin ayırıştırma hedefi, düşünce olarak 18. yüzyıldır. Fakat gerçeğe dönüşen aslında 20. yüzyılda meydana gelen ayrışmadır.

#### Tezde Kullanılan Alınan Yöntem ve Yaklaşımların Değerlendirilmesi

Çalışmamızın amacı Başkurt edebiyatında önemli bir yere sahip olan Zeynep Biyişeva’nın şiirleri üzerine dil ve üslup özelliklerine dair bir inceleme yapmaktır. Ekim Devrimi yıllarında yetim ve öksüz kalan yazar sadece şiirlerinde değil diğer eserlerinde de yaşadığı sıkıntıları kendine özgü bir anlatımla ifade etmiştir. Bunları ifade ederken yer yer sembollere de başvurmuştur.

Çalışmamız şiirlerin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarımı, söz varlığı ve leksikoloji ilkeleri ışığında incelenmiştir. Özellikle resmî siyasetin dil politikaları üzerindeki baskısının açıkça görülmesinden dolayı zaman zaman sosyolengüistik

prensiplerden de yararlanılmıştır. Üslup incelemesi için edebî kuramlardan yararlanılarak genel anlamda Rus yapısalcılığı ve Marksist eleştirel ilkelerin şiirlerdeki yansımaları da tespit edilmiştir.

Eserin transkripsiyonu yapılırken Murat Özşahin'in "Başkurt Türkçesi Sözlüğü"ndeki sunuş bölümünde yer alan işaretlemeler kullanılmıştır (Özşahin, 2017: 8-9).

З (peltek z) = ž

Ç (peltek s) = ś

(nazal n) = ñ

К (kalın) = k

Ф (kalın) = ğ

-Е- / -е- = é

Е- / е- = yé-

#### Tezin Yazımı Sırasında Karşılaşılan Sorunlar

Dil, gelişmekte olan bir olgudur. Dil ve toplum beraber gelişir. Üslup ise doğru bir iletişim kurmak için çok önemli olan bir anlatım biçimidir. Bir yazıda kullanılan dil, o dilin en etkili aracıdır. Bu sebeple dil ve üslup arasında güçlü bir bağ vardır.

Dil ve üslup incelemesinde yazarın ruh hâlinin bilinmesinin önemli olduğunun altını çizebiliriz. Zeynep Biyışeva'nın üslubunun kendine has bir tarzı vardır. Yazar, bazı şiirlerinde yaşadığı dönemin sorunlarını dile getirmiş ve halk kültürüne ait folklorik unsurları kullanmıştır. İncelediğimiz çalışmada şairin kullandığı dil, ağır bir dil değildir.

Şairin özel hayatıyla ilgili çalışma sayısı çok fazla olmadığı için başlangıçta tezin planlama kısmı oturtulamamıştır. Fakat Biyışeva üzerine Türkiye dışındaki eserlere ulaşıldıktan sonra tezde bir ilerleme kaydedilmiştir. Biyışeva'nın edebî kişiliği, hayatı ve eserlerinden bilgi edinmek için Karagöz *Başkurt Sovyet Yazarı Zeynep Biyışeva* (2011: 311-322), Baimov *Yégérménsé Bıvat Başkort Ežebiyeté* (2003: 377-391), Höseyinov *Başkort Ežebiyeté* (2004: 226-251), Süleymanov *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Başkort Edebiyatı* (2004: 457) gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Şiirleri aktarırken Özşahin *Başkort Türkçesi Sözlüğü* (2017: 761) temel alınmıştır.

## Zeynep Biyişeva'nın Hayatı, Edebî Şahsiyeti



1908 yılında Başkurdistan'ın Kügersin bölgesi Töyömbet köyünde dünyaya gelir. Küçük yaşlarda yetim kalan yazar, ilk eğitimini kendi köyünde alır (B. E I, 2004: 457).

Köylerde babasının medrese açma isteği duyulur. Bu sebeple köylerinden kovulurlar. 1912 yılında babası mahkemeye çıktıktan sonra önce Böryen Kıpçak ilçesine bağlı Kara Kıpçak ilçesine yerleşirler. Daha sonra İsimova köyüne taşınırlar. Yazar geçmişini şu sözlerle hatırlar: *“Bu İsimova köyünde ilk kez halk müziği, efsaneler ve peri masallarıyla tanıştım. Burada masal ve efsanelerde yaşayan, her zaman nur yüzlü, geniş ruhlı insanları gördüm. Kelimeler bakımından zengin Zöbere yenge, çay seven Safura teyze, kalbine şiirleri yerleştiren ilk insanlardır.”* 1919 yılında babasının öğretmen atamasından sonra tekrardan Töyömbet köyüne taşınırlar. Fakat bu sevinç çok fazla uzun sürmez. Aynı yıl babasını akciğer rahatsızlığından kaybeder (Baimov vd., 2003: 228).

Zeynep Biyişeva mezun olduktan sonra öğretmen olmaya karar verir. Bulunduğu köyün okuryazarlığa ihtiyacı olduğu için doğru bildiği yoldan devam etmek ister. 1929-1931 yılları arasında eğitimini tamamladıktan sonra Baymak ilçesinin Temyasovo köyünde öğretmen olarak göreve başlar.

Zeynep Biyişeva, Temyasova köyünde öğretmen olarak göreve başladığı yıllarda Telman Gazizoviç Eminev'e ilk görüşte âşık olur. Bu isim ile 1931 yılında evlenir. Kocasını, evliliği boyunca onun yaratıcı olmasını hiçbir zaman engellemez (Kovalsky, bt).

O, yüksek ve gür sesiyle köylüleri okuma yazma öğrenmeye teşvik eder. Ufa'daki eğitim kurslarından mezun olduktan sonra *Pioner* adlı bir eğitim dergide çalışmaya başlar. 1938 yılında Zeynep Biyişeva önce Başkurt Radyo Komitesi'nin editörü ve sonrasında Başkurt Kitap Neşriyatı'nın çocuk edebiyatı bölümünün yöneticisi olur. 1990 yılında “Başkurdistan Halk Yazarı” unvanı verilir.

Biyişeva, 1931 yılında evlenir. Kocasını, II. Dünya Savaşı'na katılır. Evine gazi olarak döner. Ancak gazi olması, eşlerin birbirlerine olan duygularını değiştirmez. Dul bir hemşire, yazarın evi yönetmesine yardımcı olur. Böylece Biyişeva, ailesine zarar gelmeden büyük başarılarla imza atar. Eşi 1977 yılında vefat eder. Bu evlilikten dört oğlu olur. Ancak ilk doğan çocuğunu bir buçuk yaşında menenjitten kaybeder (Kovalsky, bt).

Zeynep Biyişeva'nın yetim ve yoksul olduğu dönem, devrim yıllarına tekabül eder. Bu yıllarda şair, *Ütken Yuldar*, *Uzğan Yuldar* “Geçmiş Yollar, Geçmiş Yıllar” adlı otobiyografik denemesini, çocukluk yıllarını temel alarak yazar (Karagöz, 2011: 313).

Tarihte yaşanan vakalar ve şairin öz geçmişi, yaratıcılığını geliştiren en önemli araçtır. Yazarın ders veren bir hayat hikâyesi vardır. Devrime kadar değersiz görülen halk, devrimin daha sonraki zamanlarında edebiyat, sanat, fen, bilim ve teknik alanlarında ilerleme kaydeder. Bu yenilik çağı, insanların hayatına yansır ve onları oldukça etkiler.

Basın, sanat ve edebiyatta kadın ve kızların özgürlüğünü savunan Biyişeva eserlerinde kendi tarzını ve üslubunu yaratmış bir yazardır.

Zeynep Biyişeva edebî alanda göstermiş olduğu hizmetlerden dolayı üç kez *Poçem Bilde* “Onur Rozeti” ve çeşitli madalyalar ile ödüllendirilir. 1968 yılında *Yakıtğa* “Aydınlığa” adlı üçlemesiyle Salavat Yulayev ödülü verilir (Höseyinov vd., 2004: 229).

Yazar, 24 Ağustos 1996 tarihinde vefat eder. Kalp rahatsızlığından dolayı vefat eden yazarın mezarı Ufa şehrindedir (Kovalsky, bt).

Biyişeva, hayatında yaşamış olduğu tecrübelerle halkı bilinçlendirmeye çalışan bir yazardır. Başkurt halkının sevdiği ve değer verdiği bir şairdir. Başkurt edebiyatı için çok çalışmış bir şahsiyettir. Şair için yetenek ve kahramanlık, Biyişeva’nın karakterini anlatan önemli özelliklerdir. Zeynep Biyişeva, çocukluğundan beri yaratıcılığa tutkun edebî bir figürdür. Halkı bilinçlendirmede önemli bir rolü olan yazar, gençleri yetiştirmek için dönemin çağdaş gerçekleriyle ve eski anlayışıyla savaşmıştır.

Biyişeva’nın düşüncesinde geçmiş unutmama fikri hiçbir zaman yoktur. O, geçmişle beslenen ve geleceğe umutla bakan bir şairdir. Eserlerinde halka her şeyin güzelliğini ve saflığını ortaya koyar. Bunu yaparken insanlara geçmiş hatırlatır. İnsanı kendi gerçekleriyle karşı karşıya getirir.



#### Zeynep Biyişeva’nın Eserleri

Zeynep Biyişeva’nın eserleri, halk tarafından beğeni görmüş ve eserleri farklı dillere tercüme edilmiştir. Yazarın eserlerinde sanatsal yaratıcılığındaki çok yönlülüğü ve bireysel yaratıcılığı ön plandadır. Zeynep Biyişeva, eserlerinde hem öğretici olmayı hem de lirik bir anlatımla ifade etmeyi esas almıştır.

Başkurtlar onun adını, Ahmet Zeki Velidî Togan ve Abdülkadir İnan’ın da doğduğu yer olan Başkurdistan’ın Sterlitamak şehrindeki bir üniversiteye verir. Böylece bu büyük edebî şahsiyete değer verdiklerini gösterirler (Karagöz, 2011: 311).

Yazar eserlerinde halkın anlayacağı bir dil kullanır. Hayatı bütün çıplaklığıyla ele alması, şairin önemli bir özelliğidir. Zeynep Biyişeva yazdığı eserlerle yeni yetişen genç nesilleri de etkiler. Şiirlerinde felsefi düşünceler, doğa tasviri, semboller, iyilik-kötülük gibi zıt kavramlar ve folklorik malzemelerden yararlanır. Şiirleri kendine has vurguları, ritimleri ve tasvir etme yollarıyla halkın ünlü türkülerine daha yakındır.

İlk hikâyesini 1930 yılında *Pioner* adlı bir dergide yayımlar. İlk kitabı, 1942 yılında yayımladığı *Partizan Malay* “Partizan Delikanlı” adlı bir kitaptır. Yazarın başta Rusça olmak üzere ve dünya dillerinde yayımlanan altmıştan fazla kitabı da vardır (Karagöz, 2011: 315).

1939-1951 yılları arasında *Kızıl Başkortostan* “Kızıl Başkurdistan” adlı gazetede çeşitli yazılar yazar. Bunlar: *Partizan Malay* “Partizan Delikanlı”, *Dalala Tañ* “Bozkırda Tan”, *Başak* “Başak”, *Yarżamsı* “Yardımcı”, *Könhılv* “Kıskanç”, *Koyaş Nime Tine?* “Güneş Ne Dedi”, *Yulda* “Yolda”, *Ös Kis* “Üç Akşam” adlı eserlerdir.

Biyişeva’nın eserlerine baktığımız zaman memleketin geçmişi ve geleceğine yönelik bir ilgi söz konusudur. Çünkü yazar, başından geçen psikolojik bunalımları memleketin tarihteki geçmişiyle bağlantısına bakarak açıklamaya çalışır. Milletın başından geçen tarihî olaylara yer vererek şiirlerindeki destansı anlatımıyla halkın dikkatini çeker.

Zeynep Biyişeva eserlerinde genellikle üzüntülü olayları, zıtlıklarla buluşturarak bir çatışma hâlinde verir. Semboller ve işlediği önemli karakterler ile eserde ne anlatmak istediği konusunda okuyucusuna bir ipucu verir. Bu ipuçları, okuyucunun eseri anlamasına yardımcı olur. Eserlerini Sovyet ideolojisine hizmet etmek için yazar. Ancak şair, Başkurt halkının kaderini ve çektiği sıkıntıları da tasvir eder.

Yazarın savaştan sonraki yaratıcılığı, onun tüm edebî faaliyetlerinin büyük bir bölümünü oluşturur. Zeynep Biyişeva bu yıllarda çeviri, çocuk edebiyatı, şiir ve düzyazı alanında çalışır. Savaş sonrası dönemde çocuklar için yazdığı *Yarżamsı* “Yardımcı” (1946), *Başak* “Başak” (1947), *Koyaş Nime Tiné* “Güneş Ne Dedi” (1947) hikâyelerinde çocukların olumlu niteliklerini yansıtır. *Duş Bulayık* “Arkadaş Olalım” (1952-1954) hikâyesinde okul çocuklarının hayatını ve dostluğunu, *Könhılv* “Kıskanç” hikâyesinde savaştan sonraki dönemde emekçilerin kahramanca mücadelelerini ve çalışmalarını yüceltir. *Gölyamal* “Gülyamal” adlı şiirsel hikâyesinde kadın ve kızların gelişim serüvenini yazar (Höseyinov vd., 2004: 230).

*Yaktığa* “Aydınlığa” adlı üçleme romanı, şairi sanatının zirvesine taşır. Bu üçlemenin ilk kitabı *Kemhétélgender* “Aşağılananlar” adlı destansı bir romandır. Sonraki iki kitap ise *Olo Éyék Buyında* “Ulu İk Boyunda” ve *Yémés* “Meyve” romanlarıdır. Sovyet okuyucusunun ilgisini çeken bu romanlar, Rusçaya tercüme edilir ve Moskova’da

yayımlanır. Başkurt halkının sosyalist inkılabına gidiş yollarını betimleyen bu üçleme, bugün Başkurt edebiyatının bir parçasıdır (Karagöz, 2011: 316-317).

1956 yılından itibaren Zeynep Biyişeva'nın yaratıcılığı, 20. yüzyılın Başkurt edebiyatı tarihinin en önemli zamanlarından birini teşkil eder. Bu yıllar, Zeynep Biyişeva'nın en parlak yıllarıdır. Başkurt edebiyatını yeni türlerle, temalarla, yeni kahramanlarla ve sanatsal ifade araçlarıyla zenginleştirir. Yazar, sanat hayatını bu yıllarda zirveye ulaştırır. *Seyér Kéşé* "Tuhaf İnsan" (1960), *Uyzar, Uyzar* "Düşünceler, Düşünceler" (1961), *Möhebbet* hem Nefret "Aşk ve Nefret" hikâyeleri, *Tılsımlı Kuray* "Tılsımlı Kuray" (1957) gibi dramatik şiir türünde eserler verir (Höseyinov vd., 2004: 230).

*Möhebbet hem Nefret* "Aşk ve Nefret", *Nezér* "Adak", *Tılsımlı Kuray* "Tılsımlı Kuray" adlı dramatik eserlerini, hayatının son günlerinde kaleme alır. Bunlar şekil ve üslup bakımından Başkurt edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Bu eserler halk sanatının şiirselliğinde, folklorik malzemelerden yararlanılarak yazılır (Karagöz, 2011: 315).

Eserleri:

- 1941- Dalala Tañ (Bozkırda Tan) - Hikâye
- 1941- Ös Kis (Üç Akşam) - Hikâye
- 1942 - Partizan Malay (Partizan Delikanlı) - Hikâye
- 1946 - Yarzamsı (Yardımcı) - Hikâye
- 1946 - Yulda (Yolda) – Hikâye
- 1947 - Başağ (Başak) – Hikâye
- 1947 - Koyaş Nime Tine? (Güneş Ne Dedi) - Hikâye
- 1949 - Könhılıv (Kıskanç) – Hikâye
- 1958 - Kemhétélgender (Aşağılananlar) - Roman
- 1957 - Tılsımlı Kuray (Tılsımlı Kuray) - Hikâye
- 1958 - Yaqtığa (Aydınlığa) - Trilogiya
- 1960 - Seyér Kéşé (Tuhaf İnsan) - Hikâye
- 1969 - Yéméş (Meyve) - Roman
- 1961 - Uyzar, Uyzar (Düşünceler, Düşünceler) - Hikâye
- 1957 - Möhebbet hem Nefret (Sevgi ve Nefret) - Hikâye
- 1966 - Olo Éyék Buyında (Ulu İk Boyunda) - Roman
- 1952-1954 - Duş Bulayıq (Dost Olalım) - Hikâye

1981 - Zölhize (Zölhize) - Piyes

1984 - Salavat'ın Son Monologu Gölyamal (Gülyamal) - Hikâye

1964 - Yıldar, Yıldar (Yıllar Yıllar) - Şiir

1958 - Yeşev-Ĥézmet (Yaşamak ve Hizmet) - Şiir

1968 - BeĤét Öleşem (Mutluluk Paylaşıyorum) - Şiir

1957 - Hızlanma Küñél (Sızlanma Gönül) - Şiir

1958 - Yırlayım (Türkü Söylüyorum) - Şiir

1968 - Ĥalık Küñélé (Halkın Kalbi) - Şiir

1967 - Télek (Dilek) - Şiir

1978 - Atayımdıñ Vasıyatı (Babamın Vasiyeti) - Şiir

Ütken Yuldar, Uzğan Yıldar (Geçmiş Yollar, Geçmiş Yıllar) - Otobiyografik

Deneme

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ŞİİRLER

1950-1970 DÖNEM ŞİİRLERİ

#### 1. ŞİİRLERİN TRANSKRİPSİYONU

YEŞEV-ĦĖZMET

YILDAR, YILDAR...

Yıldar, yıldar,

Davlı, şavlı yıldar,

5 Kıaynap, urđıp uzđan dan yıldar.

Yır yırlayım tağı hézzéñ hağta.

Tıñlap kalhın kırzar, sağıldar.

Yörekterge berép inhén yırım,

Dorfa bulha ğeyép itmegéz:

10 Ğümér yulın şılıp ütmenék béz.

Téldé sarlap, şıma itmenék.

Yır yırlayım, könderzéñ in yabay,

Yır bulmaştay béré hağında.

Alda yazđı bayram balkıp tora,

15 Ėyé, yırım unıñ hağında.

Yıldar tavın uyzar baykap sığa...

Ħetérleném yep-yeş bér kızzı.

Kükregénde nurlı KİM balkığan

Ħalkıp kilgen késkey yondoózo.

20 Tribunanan başı sağ kürene,

Télmer höyley oskon sesretép:

Bışıp yanıv, hıktav yat ul bézge.

Béz atlaybız yérzé yeşertép.

Béz tözöyböz tormoş ısın kéşe

25 Isın beđét ménen yeşer, tip...

Télmer böttö.

Küpmé yıldar ütté,



Ul zamanğa haman tabınam.  
Yungşturm kéygen, ses kırkırtırgan  
30 Ošo kızzı ülép hağınam.  
Yıldar, yıldar,  
Davlı, şavlı yıldar,  
Niñe şulay bik tiž üttégéz?  
Niñe şulay şomort seslé kızzı  
35 Sal borköttey yahap kittégéz?  
Ėyé, gümér-  
Şavlap aqqan yılğa.  
His ni tuqtata almay yulman.  
Beğét şunda göl-seskeler üshe  
40 Koyona-köle yılğa hıvman.  
Yıldar tavın meñ kat aqtarham da,  
Taba almam indé ul kızzı.  
KİM yöreklé, yarhıv, saya sağım,  
Ah, tiž uzı kıalay tiž uzı...  
45 Béž KİM taqqan kıyıv léninséler-  
Nindey kerte aşá ütmenék,  
Nindey kérzen, nindey yoqma sirzen  
Yörekté saf haqlap ütmenék?  
Yéñép barzıq. Yazğı taşkı bulıp  
50 Yérzen süp-sarzarzı yıvzıq béž.  
Duşlıq, tuğanlıktan, gezéllékten  
Yér tüşéne heykel koyzóq béž.  
İl qalıqtı, nurlı kıoyaş bulıp.  
Yıhan aşá balkıy tübehé.  
55 Böte yérze beğét ézlevseler  
Béžge bağa höyöp, töbelép.  
Yıldar, yıldar...  
Tağı higézénsé mart!  
Bil kön miñe her saq yır kévék,

60 Yeşlégeme iltken yul kévék,  
İzgé ese tivğan yér kévék...  
Min bit yuldı unan başlanım.  
Olo yulğa unan atlanım.  
Unda birgen tevgé antımdı-  
65 Ğümérém buyı izgé haqlanım.  
Şuğa bıl kön her saq yır kévék,  
KİM yöreklé saya kız kévék.  
1964

#### YEŞEV BEHĖTĖ

Yeşev behété ömöt, hézmette.  
70 Yeşev behété duşlıq, haqlıqta.  
Yeşev behété ilėñ, haqlıñ ösön  
Köreş aşı tivğan şatlıqta.

#### YIRLAYIM

İlap tivham da min, yırlap üstém,  
75 Yırlap yeşeyém elé böğön de.  
Sesteréme kırav sesélhe le,  
Kırav qunmaş minėñ küñélge.  
Yırlap yeşeyém.  
Haqlım, ilém ğüméré  
80 Ekiyetterzen güzel yır bulğas.  
Tivğan yérém böyük Sovét ilé,  
Yér yöregé tipken, yér bulğas.  
Yırlap yeşeyém. Haqlım üzé höyöp,  
Yırla tiyép birzé kelemdé.  
85 Danla tiné, hiné késé itken,  
Yırsı itken böyük ilėndé.  
Hem yırlayım. Doşman sır-sıvzarı  
Tavişımdı bıvıp tora almaş.

Barğan yulım toğro Lénin yulı,  
90 Bér kém unan sitke bora almaş.  
İlap tıvham da min, yırlap üstém,  
Yırlap yeşeyém haman, böğön de.  
Yırlamaysa küñélém tüze almay  
Yırzarğa tiñ böyök ilémde.  
1958

95 YEŞEV-HEŽMET  
Eséhén de kürzém, sösöhön de.  
Ükénésém yérze qalmanı.  
Tik şulay za donya, güzel donya,  
Hiné höyöp tanhıq qanmanı.  
100 Dörös, şeşésém ösön bıl donyağa  
Qomhožlanıp yebéşép tormanım.  
Azırağ birép, kübérek alayım tip,  
Tatlı hüžzen toзақ qormanım.  
Qırıs buldı minéñ barır yuldar.  
105 Nažlı sösölökter toymanım.  
Şuğa, ağırı, donya, hiné kürép,  
Hiné höyöp his te tuymanım.  
Yeşer iném tağı yartı bıvat.  
Eşler iném tağı bér dulap.  
110 Yökler iném tav-taş avırlıgım,  
Kütergense yörek, kös-qévet.  
Yeşev hežmet, köreş, üsés bit ul.  
Unan başqa tormoş yuk miñe.  
Qul qavşırıp türze ulturrığa  
115 Kilmeném bit, donya, min hine.  
1958

BEĤĚT ÖLESEM...

- Esem eyte iné: Feréšteler  
Taň aldında beĥét öleše.  
Yégerléler géne üz ölöšön  
120 Alır ösön torop ölgeše.
- Yoĥosoġa ölöš birmey ular.  
Ölöšhözzö höymey alla la...  
Taňda yoĥlap yatha, yazın irte  
Seske atmaš iné alma la.
- 125 Ese hüze teñré hüze tízer.  
Küñélémde téré haĥlanım.  
Éšte ütté könöm. Kös-tir tügép  
Ķarşı aldım töndöñ her tañın.
- Urman kırkıttım. Egle utındarží  
130 Yök-yök téyep her kön ozattım.  
Kéšelerzéñ öyö yılınhın tip,  
Üz öyömdö bik yış onottom.  
Ķümér uzzı. Emme feréšteler  
Alıp kilmenéler beĥétté.
- 135 Esem, merĥüm, baĥhañ, eytken iken  
Ošo éšteñ üzén beĥét tip.
- Şulay iken tañdı éš östönde  
Ķarşılavza iken zur beĥét.  
Şul éšéñden küzzér nurlanıvı,  
140 Késé kıvanıvı zur beĥét.
- Elé toyam: feréšteler tügél,  
Mın üzém bit beĥét öleşem.

Yöregémdéñ yarhiv yılıhınan,  
Yégerléler ҡalmaq ölöshöz.

145 Şulay barhın kilér tañdarım da  
Hézmet beheté tatıp athındar.  
Éş tirzerém oşo behet ösön  
Altın tehet bulıp yathındar.  
1968

BINA, BÉZZÉKÉLER!

150 Bayram.  
E yérze ҡar.  
Irte kildé közzön halkımı.  
Yörekte yaz.  
Haman, haman da yaz.

155 Seske yara elé al ҡına!  
Bayram.  
Mayzandarza Һalıq  
Diñgéz kévék ҡaynay, tulqına.  
Min de şunda.

160 Al bayraqtıñ oso  
Bitterémden höye haq ҡına.  
Nise yıldar her köz, Oqtyabrze  
Uramdarzi iñlep uzam min.  
Her uzganda yöregeme köster,

165 Dertter östelgenén toyam min.  
Hetérmde, kızil galstuktan,  
Barabandar ҡagıp ütkeném.  
Yungşturm keyép,  
Kayış bıvıp,

170 Bıl uramdan min az ütmeném.  
Bayramdarım sikhéz köles buldı.

- Қыуы buldı uyым, тэлегэм.  
Тик быйығы Оқтыабрэм кэвэк  
Қыуаныслыһын мин бэлменэм.
- 175 Elle sesém salğa eylenhe le,  
Yeş ҡалғанға talmaş yöregém.  
Elle uldar yıhan yavlağanға,  
Lénin ruһlı fendé öyrenép.  
Elle ҡalabızға бэyэк-бэyэк,
- 180 Matur-matur yorttar artқанға.  
Elle ildéñ күркé, даны, yemé  
Қайаларған ашып ҡалқанға.  
Bıl bayramım тiñһéz ғат minéñ.  
Bayram.
- 185 Қарайым да ағылып үтép торған  
Kolonnalarға min ғатланам.  
Bala кэвэк:  
бэzzékéler  
Қалау yeşeyzer tip мақтанам.
- 190 Күñéлэмден reһmet urғып sыға  
Böyök partiyama üzémdéñ.  
Isın beһét, ысын ғатлық мэнен  
Görlegenge һалқы ilémdéñ.  
Hem toyam min kilér bayramdarım
- 195 Тағы ла ғат, yemlé bulırım.  
Kommunizm ҡояшының нуры  
Her бэр öyge inép tulırım.  
1964

YIRLAMA HİN, TİZER...

(Borongó kilén avızıman)

1

- 200 -Yırlama hin, tizer, kilén késé!  
Yırlav uzamandar éşé!  
Yažík bula, tıyıl! Yaramay!  
E min yırlay birem, (Yeném yır bit!)  
205 Yaramayğa his te қaramay.

-Yırlama hin, tizer, kilén késé!  
Yırlav azamattar éşé!  
Şeriğetté boźma! Yaramay!  
Yöregémde höyöv, hağış қaynay,

- 210 Yaramayğa his te қaramay.  
-Yırlama hin, tizer, kilén késé!  
Yırlav ir-yégétter éşé!  
Göröf-gezet қuşmay! Yaramay!  
Kükregémdé nefret, ҳesret aşay,

- 215 Yaramayğa his te қaramay.  
-Yırlama hin, tizer, kilén késé!  
Yırlav bahadırzer éşé!  
Hin zeğıf yen, köshöz! Yaramay!

- Küñélémde yır urğıla, taşa,  
220 Yaramayğa his te қaramay.

2

- Yırlamay şul bulmay. Yöregémdé,  
Yırğa yuldaş źur yenémdé,  
Handuğastar töyek itken bit.  
Tınv bélmey yırlap yeşehén tip,  
225 Aşıl yırźar bülek itken bit.  
Yırlamaham, ular boyoğorźar,

Téréley yétém bulırzar,  
Yırlamaham, ular ülérzer.  
Yırlamaham, yaźzar kilmes yérge,  
230 Yırlamaham, gölder hulırzar.

Yırlamaysı bulmay.  
Mömkın tügél.  
Yaramay, hin yugal, töñöl!  
Yırım hiñe tügél.  
235 Yéréme.  
Saf yörekten sıkkan izgé yırzı  
Sarsap kötken geziz yéréme.  
1967

TÉLEK  
Yérze uska uslap,  
240 Késelerge  
Yondoź tirép yıyğan yeş bıvın,  
Atom tigen yéndé avızlıqlap  
Yété kat kük aşkan şat bıvın,  
Min qotlayım hiné saf küñélden,  
245 Min görürmın hinéñ uñışqa.  
Kerek iken, hinéñ behetéñde  
Yaqlar ösön ezér huğışqa.  
Tik bér télegém bar:  
Yıhanda la  
250 Yérse yabay, yaqtı bulıp qal.  
Bala zarı hinéñ zariñ bulhın.  
Olo aldında yérse bürék hal.  
Añla, yıhan, atom ülsevене  
Késé hıymay. Késé yuğarı.



- 255 Uniñ ruħı ménen tiñleşérlék  
Sér haqlağan atom yuq elé.  
Kéşé alla!  
Qoyaş bit ul kéşé!  
Kéşé böte ğalem béyéklék.
- 260 Kéşé üze ayzı, yérzé, kükté  
İjad itken tiñhéz böyöklök.  
1967

### KEÑEŞ

- Olo yörek yeşey yeşnep-kükrep.  
Buş yörekter yeşey qaltırap.
- 265 Oşkon ğümeréndey dan ösön ul  
Bula ğain, bula oltoraq.
- Olo yörek tuzalır irterek.  
Tuyza tügel yavza, yarısta.  
Gezellék hem ğaqlıq ösön barğan
- 270 Meñgelék, zur, avır alısta.

Olo yöreklé bul. Batırzarzı  
Şöhret üze taba donyala.  
Oşkon hüngen urındı köl ala.  
Qoyaş uzğan yulda nur qala.  
1963

- 275 AŞKINMA LA, DİNGÉZ...  
Aşkınma la, diñgéz, hay, tulqınma,  
Qayalarzan aşma, taşması.  
Kös-kevetéñ, dert-darmanıñ ménen  
Yarhıtırmin, time, taşlası.

280 Ayqalma la, diñgéz, hay, saypılma,  
Aq kübékter sesép şaşması.  
Tulqın zeñger duğa, yéz qıñırav!  
Yélder ménen yarışıp sapması.

Tın ğma tor ezérek.

285 Min arınım.  
Qızıra-qızıra téke yarıñdı.  
Hin şaşahıñ?  
Kürehéñ bit miné,  
Mermer hınday halqın barımız.

290 E bit min de şavlı diñgéz iném...  
Şaşqın hister miñe sit tügél.  
Meğrür tulqındarzıñ qanatında  
Yıhan gızép ütken bıl küñél.  
Éyé, éyé, min tıñlıız diñgéz.

295 Tik ez géne tındım, tuqtaldım.  
Hel yıyayım, kös-kevetém qaythın.

Yarışıp tulqınırız, tuqtelé!

Ye, hin de tın ezérek.

İkev béрге

300 Yal iteyék güzel yarıñda.  
Kürehéñ bit, talğan küzzerémdé  
Töbep kötem haman yarıñda.  
Tın indé, tın!  
Yuq, yuq tıñı bélme!

305 Urgan, şavla, yarı, yél diñgéz.  
Min ülémhéz hinéñ yarıvıñda.  
Diñgéz tügél hin de, bél, minhéz!...

1960

NİNDEY ÖN BİL?

Tön urtahı. Min yoꞑohoꞑ.

310 Yañgız.

Tire-yağım tıp-tın,

Döm huqır.

Belki, donyala tik uyım yeşey?

Belki, donyala his min yuqtır?

315 Küpten ülgenméndér.

Ruħım ğına

Yér kıızırıp, zarığıp yöröyzör.

Ajğır qar-burandar qebérémde

Tuy uzğara, şaşına, béyéyzér?

320 Yuq, yuq!..

Tuqta, nindey siħri bér ön

Sıñlap ütté qolaq töbömden?

Tön şarşavın yırtıp ırğıttı ul.

Tartıp aldı miné ülémde.

325 Balqıp kitté donya.

Qoyaş qalktı.

Şıqhız uyzar böttö, qastılar.

Tınlıq qarañgılıq yuqqa sıqtı.

Ayaqtarım yerge baştılar.

330 Uyzar tügel, yuq, yuq, uyzar tügel,

Min yeşeyém kös, hel bélekte!

Min yeşeyém. Behlévender qanı,

Börköt qanı taşa yörekte.

Nindey ön bıl?

335 Leysen yavzımı elle?

Yaş yélderé yélpép uzzımı?

Elle hıgılma bil aq qayındıñ

Böröleré asılıp tuzzımı?

Elle ğışıq gölö umırzaya

- 340 Seske attımı bıl minutta?  
Elle yañı bér yen:  
-Tıv-ží-ı-ım tiyép  
Hören haldımı bıl tınlıqqa?  
Nindey ön bıl?
- 345 Nindey sıhri ön bıl?  
Sıñlap ütté qolaq töbömden.  
Sév!  
Bıl bit yır!  
Tıvızı ör-yañı yır!
- 350 Köslö ul yır tönden, ülémnden.  
1960
- ҲАЛИҚ КҮЃЕЛÉ  
Yaqsımın, tip kükrek kirép sıqma.  
Ҳalıқ үзé күрér, bahalar.  
Téré saқта күззé buyavsıǵa
- 355 Ҳатı bula үлges yazalar.  
Nefretlenép iséméñdé télge  
Alıvzarı bar bit bér zaman.  
Téré saқта bulha elé bér ҳel,  
Ülges ҳurlahalar bik yaman.
- 360 Ҳalıқ күñélé көмөş шıсме bit ul.  
Ülémhéz ul haқlay saflıqtı.  
Kisermey ul ҳatta allanı la  
Sitlep ütmek bulha haқlıqtı.  
Yaqsımın, tip kükrek kirép sıqma.
- 365 Ҳılǵan ешэñ үзé höylehén.  
Hüzéñ түгél, maylı күзэñ түгél,  
Yen-yöregéñ şunı köylehén.  
Yaqsılıқ bit moñ, zar, yır kévék ul,  
Yөrekterzen күse yөrekke.

- 370 Küzzerze nur, küñelderze koyaş  
Kévet bulıp kükrey bélekte.  
Niñe buş hüž? Bul hin feket heybet.  
Yabay, yaqtı, izgé küñéllé.  
Eytsé, kömöş hıvzıñ bér tamsıhı
- 375 Tımsıv külden artıq tügélme?  
1968

### YIRZARIM

- Éşhézléktéñ yémé bulıp, yıldırap  
Tıvmanı bıl yörek qanı yırzarım.  
Éş östönde qaynap ütté yıldarım.
- 380 Yul iñgayı tıvıp-üsté yırzarım.

İrkeléktéñ önö bulıp elhérep  
Tıvmanı bıl yörek qanı yırzarım.  
Könö altın. Önö yalqın yırzarım.  
Éş östönde tıvıp-üsté yırzarım.

- 385 Belki şuga tatlı huttay tügéldér.  
Belki şuga nazlı göldey tügéldér.  
Éşte qaynap, urgıp tıvzı yırzarım.  
Yırzar bulıp tügélép barzı yıldarım.

- Vaqtıt yéter. Min de bér saq arırmın.
- 390 Diñgéz yıvğan qaya hımaq avırmın.  
Tulqın bulıp, taralıp qalır yırzarım.  
Qayta-qayta qağıp küñél yarzarım.  
1960

## HIZLANMA, KÜÑÉL

- Maqtavğa imhınma, küñél,  
395 Ul hiñe yuldaş tügél.  
Hurlavğa hızlanma, küñél,  
Ul hiñe ھاs eş tügél.  
Maqtavzar źur ite almaş,  
Héźmetéñ źur bulmaha,  
400 Hurlavzar hur ite almaş,  
Halkıñ höyöp źurlaha.  
Bul hin tik halkıña togro,  
It héźmet, arıv bélmey.  
Maqtav, hurlav gümerhéź ul,  
405 Tik héźmet ƙala ülmey.  
1957

## ONOTOLMAS' YEŞLÉK

- Éy, ƙayza ƙaldı  
Köles, şayan yeşlék-  
Gümerémdéñ alhıv yaz tañı.  
410 His yuğında tik bér köñge géne  
  
Ƙaytha iné kiré ul tağı.  
Ƙayza ƙaldı donyalağı bar eş  
Ƙuldan kilér kévék toyğan saƙ  
Küzze osƙon, bélekte bötmeş kös,  
415 Yörek yalƙın ménen tulğan saƙ.  
  
Ƙayza ƙaldı küñél ƙanatlangan  
Tevgé höyöv,  
Tevgé tulƙımv.  
Ésten ekrén géne yırlay-möñrey,

- 420 Unı hağınıv, unı yuǵhınıv.  
Ey, ul könder niñe şulay bik tiž,  
Bik alısta torop ǵaldılar.  
Elé ǵasan ǵına yöregémde  
Hürélmeş ut bulıp yandılar.
- 425 İndé barıhı ütté.  
Tañ aldında  
Kürénép ǵalǵan matur töş kévék.  
İndé, yörek, meñge aşqınmaşhıñ,  
Talpınmaşhıñ osor ǵoş kévék.
- 430 Yuǵ, yuǵ!..  
Yeşlék elé minéñ ménen!  
Haman eşterémdé bizékley.  
Haman yuldarımda balǵıp yata,  
Yeyǵor hipken sérlé bizéktey.
- 435 Kém huñ onota alır komsomolda  
Şavlap ütken dertlé yeş saǵın.  
Gümérénéñ tevgé yapraǵ yargan,  
Handuǵaslı, yemlé yaż tañın?  
1951
- BÉZZÉÑ YEŞLÉK
- 440 Éy yırlaǵı kile, kükreğ kirép,  
Meñge hünmeş yeşlék ǵaǵında.  
Éy komsomol, ǵıyıv, köles yeşlék,  
Hin ülémhéz böyök ǵalǵımda.  
Bézzéñ yeşlék şavlı mayzandarza,
- 445 Köreşterze tıvıp sınıǵtı.  
Tıphe timér özör bıl dan yeşlék,  
Eytégézse, ǵayza hınattı?!

- Bézzéñ yeşlék Magnit dalahında  
Domna bulıp kükke ürédé.  
450 Kolhoz buldı.  
Dnéprogéstan méñ-méñ  
Yondoź bulıp yerge tügéldé.  
Bézzéñ yeşlék, tav börkötö bulıp,  
Faşist tübehénde қағındı.  
455 Ömöt bulıp, beħét, şatlık bulıp,  
Hürélmeške dörlep қабındı.  
Bézzéñ yeşlék, altın başaқ bulıp,  
Altay dalahında tulқına.  
Million botlo boyzay baylık bulıp,  
460 Beħét bulıp қayta ҳалқима.  
Éy yırlağı kile, kükrek kirép,  
Meñgé ülmeş yeşlék ҳақında.  
Éy komsomol, қanat birgen yeşlék,  
Yırım hiñe, hinéñ ҳақında!  
1955
- 465 HAҚLA ÉSÉÑDE...  
Seskelé hüź buş yörekter éşé,  
Télegém yuқ unı sesérge.  
Yañğıravıқ, yaltıravıқ hüźzen  
Küz buyarlık dan hın tözörge.  
470 Küz buyav ul bağıvsılar éşé.  
Bağıv uza, buyav yuyıla.  
Yuyılmaştay ҳеқиқетте ҳақlap  
Yeşey kéşé olo donyala.  
Yeşey kéşé gorur, batır kéşé,  
475 Yeşev ösön hatmay, hatılmay.  
Donyala yuқ бүten ülémhéz yen-  
Haқlık ösön ülgen batırzay.



Min tabınam şunday ğaliy yenge.  
Min ğaşıqmén şunday batırğa.  
480 Donya bélgen barlıq maqtav hüze  
Unıñ ösön yeşey hetérže.  
Tik eytmeyém, höylemeyém, kurqam-  
Sesép böthem yeném buş qalır.  
Yeném géne tügél, böte donya,  
485 Böte ğalem hünér, buşanır.  
Añla, yeném, höyheñ, yanhañ, köyheñ,  
Höyleme hin, haqla éséñde. .  
Yanar tavzar za bit köslö bula,  
Lavaları yanha éséñde.

1968

490 HIZLANMA, DUŞ!  
Hızlanma, duş, ğeybet ozon téllé.  
Emme kışka unıñ gümeré.  
Kürmeyhéñmé, ğeybet qapsıǵınıñ  
Yözö qara, bilé kömörö.  
495 Küldegéne yörek kéré héñgen.  
Yen bizzerǵés fehes yöröşö.  
Ğeybet ménen yalap, yéñél yeşev-  
Ölöşöne töşken kömöşö.

Beğéthéz ul iblés kévék ul da  
500 Haqlıq donyahıman hörölgen.  
Sebelenép yeşey kükregénde  
Bısqıp yatqan zehir hörömden.

1968

YÉÑÉL TÜGÉL

Yéñél tügél débét tétév.  
505 Yéñél tügél donya kötöv.  
Yéñél tügél toǵro bulıp

Urav yuldı tura ütév.

1968

### MAQTANIRĞA YARATQAN DUŞQA

Maqtavzıñ da sigé bula.

510 Maqtanıvzıñ küpten bar.

Bıl turala, duş kürgenge

Bik yış qına eytken bar.

Maqtanahıñ:

-Min, min, min şep.

515 Min evliye, min batır!

E héz nime?

Bötegezé ze

Ye béşmegen, ye bahır!..

Ye, qayhıgız öşöp torğan

520 Turğayzı totop höygen?

Qayhıgız köyöshöz qalğan

Kezené yellep köygen?!

Ye eytegezé, minéñ kévék...

-Tuqta, duş, yéter, añla:

525 Hin üzéñe al-göl de bit,

Halıq ni eytér alda?!

Eytmeşmé:

Kezené höyzö...

Tik kéşéné onotto.

530 Unıñ arqahında küpter

Qom aşanı, ut yotto!..

Üze ösön ut-hıv ütér

Batır buldı, timeşmé?

Kéşege tiheñ buş kıvıq,

535 Bahır buldı, timeşmé?..

1960

## HANDUĞAS

- Tal töböne bér handuğas  
Oyahın ürzé.  
İne handuğas bıl yérzé  
540 Yarattı üzé.  
Ultıra kinenép hežér.  
Yetéş oyala.  
Ata handuğas yır yırlay,  
Ürže, havala.  
545 Yır ağıla,  
Yır hızıla,  
Özölmey, hünmey.  
Üréle haman béyékke,  
Yır kükte ülmey.  
550 Böžre tal töbönen unı  
Höygené tıñlay:  
Donyala büten yuq ti ul,  
Güzel yır bınday!..  
Ata handuğas béyékte  
555 Hayray-talpına.  
Arıv bélmey, talıv bélmey  
Duşı haqına.  
Yır tügéle,  
Yır üréle,  
560 Özölmey, tınmay.  
Yen höygené bit oyala  
Bıl yırzı tıñlay.  
1963
- IŞANMAYIM KÖŽGE...  
Gümér yazıñ küpten uzı, tizer.  
565 Kıravlı köz қағına tübeñde.

- Yal itérge vaqıt. Nevbet yétté...  
Éşteréñdé taşla, tévelle!..  
Işanmayım közge.  
Yaźzar davlap,  
570 İlém üréle yıhan türéne.  
Alda yañı hırttar, béyéklékter,  
Tantanalı şañdağ küréne.  
Işanmayım közge.  
İl yöregén  
575 Toyğan küñél tınmaş, hıvınmaş,  
Yırlay-köle yaźzan yaźğa barrır.  
Yuq, köz bulmaş unda, köz bulmaş.  
1961

#### TAĞI LA YAŽ...

- 580 Tağı la yaž. Yen kıvana, yarhıy,  
Yañı kanat üsken қоş kévék.  
Қartlıқ, kerhézlékter, sir-sırhavzar  
Tuźğa yaźğan buş hüź töş kévék.  
Tağı la yaž. Allı-göl seskelé  
Dala kévék irkén küñélém.  
585 Yaž nurına қуşıлып, үрélép üşe  
Yaźzay yaқtı, kérhéз gümérém.  
1968

#### YEŞER İNÉM...

- 590 Қар, burandar, қart ubırzay,  
Öyöröle, dulay.  
Esé yélder mörye üte  
Zıvlay źa zıvlay.  
Tiñlay torғas töşöñdöm min  
Yırına yéldéñ:

- Bıl bit hinéñ, bıl bit hinéñ  
595 Bala saq iné...  
Tişék iték, yırtık küldek,  
Qalın ses üte,  
Közgö yélder yeş yörekté  
Téte le téte...  
600 İseñdemé ti. Yırına  
Töşönem yéldéñ:  
Bıl bit hinéñ, bıl bit hinéñ  
Yeşlék saq iné...  
Téleyhéñmé, ti, qaytırga  
605 Şul saqqa qabat?  
Bala saq bit, yeşlék saq bit,  
Ah, heybet, heybet!..  
Téleheñ, eyt, ti. Töşönem,  
Yırına yéldéñ:  
610 Eyze qayt ta ör-yañıman  
Yeşe hin, yérze.  
Yuq, yuq tim min, télemeyém,  
Kürgender yétken.  
Qartlıgımdı bına bér az  
615 Ozaythañ iken.  
Yeşer iném his yékhénmey  
Yene bér illé.  
Béleheñ bit, hezer miñe  
Zur behet kildé.  
1957  
620 KÉŞÉSE  
Eytmeyém, irke buldım, tip.  
Yeşeném, tip, vayımhız.  
Vatanımdıñ möhebbeté

Buldı, tiyép, talımhız.

625 Eytmeyém, neķ hôt östönde  
 aymaķ buldım her saķ, tip.  
 Hözlöktey yımıldap öšte  
 Yözöp ütté yeş saķ, tip.

Maķtanmayım, ilém her saķ  
630 Hıypanı, tip, arķamdan,  
 Aldımda gél oyaş buldı,  
 Ay torzo, tip, artımdan.

Keregénse höyzö ilém,  
 Keregénse öyretté.  
635 Hatta aysaķ gezelhézlek,  
 Tigézhézlek yözetté.

Buldı satlama hıvıķtar,  
 oyaşlı yazzar buldı.  
 Küñél aysaķ şatlık ménen,  
640 aysaķ zar ménen tuldı.

aysaķ nefretten buzarıp  
 Al anım urģıp aķtı,  
 aysaķ yöregém höyövzen  
 Yanar tav bulıp aķtı.

645 Késége as buldı barıhı,  
 Késése yandı yörek.  
 Késése ernép, ıvanıp,  
 Hézmette taldı bélek.

Kéšése aşkınp osto  
650 Yıhangá tınmaş yeném.  
Avırza yérge tayanıp,  
Yeşevzėñ toyzo yemén.

Kéşége ھاş gorur, kıyıv,  
Saf buldı minėñ yörek.  
655 Yat buldı yarap yeşevzė,  
Yėñéldé höygen télek.

Kéşése behetlé buldım.  
Yandım, köyzöm kéşése.  
Tıvğan ildé, geziz yérzė  
660 Yarhıp höyzöm kéşése.

Kéşése buldı bötehé.  
Kéşése buldı feket.  
Keneget, sabırlı kilhén  
İlahiy huñğı seget.  
1967

665

## YÖREK HÜZÉ

HİÑE HÖYÖV, İŞANIS YÖREKTE  
Rossiyanı börkep, ھاplap torğan  
Tön perzehén yırtıp ırıtıp,  
Moñhov ھاlalarga, dalalarga,  
670 Téréltkés nur börköp, yıltıp,  
Meñgé hünmes ھاyaş bulıp ھاłktıñ,  
Böyök kommunistik partiya.

Lénin sesken tevgé osqondarzan  
Yalqın bulıp dörlep qabınıp  
675 Kúp hıqtağan tıvğan yér östöne  
Beğét yondožzarı qabızıp,  
Azatlıq hem şatlıq bulıp qalktıñ  
Böyök kommunistik partiya.

Kös yétkéhéž avır köreş yulın  
680 Danlı yéñév ménen üttéñ hin,  
Üz yulıñdan küpmé kertelerzé,  
Yémérép, vatıp sitke tüktéñ hin,  
Batırlıq hem ijad sıganağı-  
Böyök kommunistik partiya.

Éy partiyam, kúp hınalğan izgé  
685 Yulıñ ménen alğa yétekle.  
Kommunistik gezél tormoş yorton  
Qaqşamaş kös bulıp térekle,  
Hiñe höyöv, ısanıs yörekte,  
690 Böyök kommunistik partiya.  
1953

YAŽĞA OQŞATAM MİN...  
Yazğa oqşatam min böğönömdö.  
Ütkenderém qara köz iné.  
Eylenemde hazlıq, batqak qına...  
695 Könöm ayhız, nurhız tön iné.

Bına kildé böyök, şavlı-yıldar:  
Huğış, aslıq, nabat sañdarı,  
Yérzé qosaqlanı Oktyabržéñ  
Téréltkés nur sesken şañdağı.



700 Şul saq torop baştı, bil turaytıp.  
Atlap kittém töbep qoyaşka.  
Yañı yörek, yañı méyé üsté,  
Qanat üsté utlı köreşte.  
Şul torovzan baram:

705 Alda qoyaş.  
Yan-yağımda üşe qalalar.  
Bařaqtarziñ şavlı yırın tıñlap,  
Yeşereler qartlas dalalar.

Yıhan giže hava karaptarı,  
710 Atom astı sérlé handıgın.  
Tariğ süplégéne yöz yünelte  
Kapitalist ezem qaldıgı.

Yažga oqřatam min böğönömdö.  
Téreltkés yaž minéñ ilémde.  
715 Beğét tañı bayımaşka qalktı,  
Küp hıqtağan izgé yéremde.  
1957

#### BAŞQORTOSTAN

Élék zaman hin bér ükhéz bala inéñ.  
Bar baylıgıñ qırıs, yenhéz dala iné.  
720 Şul dalañda hin, imgeklep ava-tüne,  
Toma huqır yulsı bulıp bara inéñ.  
Hežér köslö ir-arıřlan, bahadır hin.  
Alğı safta beğét davlap barahıñ hin.  
Yulıñ yaqtı, könöñ köles, télegéñ saf,  
725 Böyök ildéñ qezérlé bér balahı hin.  
Her yılıñda unar yıllıq yuldı üttéñ.  
Kommunizm tañdarına kilép yéttéñ.

Lénin hıřđan yağtı yuldan tayşanmaysa,  
Méřkénlékte hélkép taşlap, tapap úttéñ.  
730 Irışlı yér Başkörtostan, Gólbostan hin.  
Beđét, şatlığ, nur töyegé Gólbostan hin,  
Olo ıoyaş SSSR-đıñ kúkgénde  
Yondoç kévék balđıp torđan Nurstan hin.  
1959

#### BAYRAM BÖGÖN

735 (Dúrt yöz yıllıđđa)  
ıoyaş balđıp kúteréldé,  
Kúmép nurđa bôte yérđe,  
Höyöp, nağlap iñ bérénsé  
Bézzéñ köles, matur ildé:  
740 Bayram bögön, bayram bögön!

Aşıl gölder seske attı,  
Buđ turđayzar kúkke aştı,  
Handuğastar yırđan yarhıp,  
Tal tibretép kanat ıağtı:  
745 Bayram bögön, bayram bögön!

Al bayrağtar tulđınalar,  
Tigéz başa kolonnalar,  
Bér yöreklé, kúmek téllé,  
Yarhıp yırđar ağılalar:  
750 Bayram bögön, bayram bögön!  
Béz rus, başkört duş, bér yağlı  
Yuldarıbız irkén, yağtı,  
Bomba başlı sérđar, lordtar  
Tarđata almaş bézzéñ saftı,

- 755 Bayram bögön, bayram bögön!  
Dürt yöz yıllık dan könöböž,  
Şavlap tora yér, kügébéz,  
Kübelekter, ısın duşlık  
Bayraqtarın, kil, übégez!  
760 Bayram bögön, bayram bögön!  
1957

#### KOMMUNİSTER PARTİYAHİ

- Kommunister partiyahı-  
partiyam minéñ!  
Min yabay haldattarıñdıñ  
765 béréhé hinéñ.  
Şuğa la yöregém kaynar,  
vulkanday köslö.  
Hinéñ ülmes eşteréñden  
alganga köstö,  
770 Kommunister partiyahı-  
böyök partiya.  
Uyñ gezél. Télegéñdé  
bar halık höye.  
Gezéllekté yaqlaganğa  
775 yaqınhiñ yenge.  
Dan yırlay yöregém. Feķet  
birélgen hiñe.  
Éy, partiyam, toğro yuldan  
alğa yétekle.  
780 Hiñe reħmet hem möħebbet  
kaynar yörekte.  
1956

## DAN HIÑE, TIVĠAN İLÉM

Éy matur, irkén, k vetl ,  
Şat tivĠan il m!

785 Dan yırlay hiñe k ñ l m,  
 y tivĠan y r m!

Tm alırĠa, kıvanırĠa  
 rk n bulĠanĠa,  
 Őlerge, g rlep yeŐerge

790  rk n bulĠanĠa;  
Dalalarıñ baylık m nen

Taşıp tulĠanĠa,  
Őalalarıñ  oyaŐ k v k  
Balkıp torĠanĠa;

795 Barır yulıñ b r zen-b r ħaĠ,  
Pak bulĠan  s n,

K Ş  beħ t n ħaĠlavza  
ħaĠ bulĠan  s n;  
Şavlı ok yan urtahında

800 Altın  ayalay  
TorĠanĠa m ħabet, tıms,

DavĠa  aramay;  
Dan hiñe, dan, tivĠan y r m,  
 y g zel il m.

805 Hiñe bulħm saf y rekl   
Yırzarım min ñ.

1955

## ALDIMDA L NİN

Őot osĠos kırsıŐ,  arañĠı,  
Ayhız t n in .

810 ħıĠtavlı, zarlı taviŐtar  
SolĠanı min .

- Tonsoktom, şaşım, hataşım  
Şomlo tınlıktan.  
Kém miné bınday karanğı
- 815 Töngé ırıtқан?  
Ah, ülem!..  
Yuқ. Sév, nindey nur  
Yul yarıp ütté?  
Nindey gejep kös bıl kara
- 820 Töndö yuқ itté?  
Bıl Lénin tılsımlı kıoyaş  
Kıabındı kükte.  
Térelde, turayıp baştı.  
Yıgılğan küpter.
- 825 Bıl Lénin ülmeş, güzel yır  
Yörekke héñde.  
Kırıs kıştı, kara töndö  
Yémérzé, yéñde.  
Yazıldı kükrek, kiñeyzé:
- 830 Aldımda Lénin.  
Unıñ yöregé yılıta  
Kanımdı minéñ.  
Bélekte ikhéz-sikhéz kös,  
Dert-darman toyam.
- 835 Sönki min:  
-Lénin tip yatam,  
-Lénin tip toram.  
Şuğa yérém, kügém yaqtı,  
Şat, köles, ayaż.
- 840 Kış ménen közge urın yuқ.  
Unda meñgé yaz.  
1955

## MESKEV BAŞKALA

- Bına nindey matur ikenhéñ hin,  
Yér üzegé Meskev başkala!
- 845 Yöregémdéñ iñ kezérlé yırı  
Hiñe bulhın tügél başkağa.
- Alıs yuldarımdı yakın itép,  
Kilép yéttém hiné kürérge.  
Qaynar selem, rehmet tapşırırğa,  
850 İzgé taştarıñdı übérge.
- Uramdarıñ qalay şavlı hinéñ,  
Yorttarıñda qoyaş yaqtıhı.  
Kéşeleréñ yomart, köles hinéñ,  
Yözzeréñde beñét satqıhı.
- 855 Baqsalarıñ irkén, harayzarıñ  
Ekiyet kévék güzel, bay iken.  
Yérzéñ aştında la balkıp torğan  
Hin tivzırğan qoyaş, ay iken.  
Qévetéñe, danlı güméréñe
- 860 Tiñleşérzey qala tabılmaş,  
Doşman ine almaş. Duş aldında  
Qapqalarıñ his te yabılmaş.  
Yér yözöne hünmeş nurzar börköp  
Balkıp yata Meskev başkala.
- 865 Yırzarımdıñ iñ kezérlé mono  
Hiñe bulhın tügél başkağa.
- 1955

## IZIL MAYZANDA

- ıŝı bér tn. Krml kurantı tap  
Tng un ikn bldre.
- 870 Eytrhn de ızıl mayzanda,  
Tulĝan ay a, tik br min gne.
- Tire-yaĝ tın. Byk mayzandı  
Yapraq-arzar hyp yabalar.  
ar tgl, yuĝ. Bıl bit kmŝ ayzan
- 875 Ap-aĝ kbelekter yavalar.
- E min nhz. Haman Krmlge  
arap toram şunda hoĝlanıp  
Aĝırı, yondozzar a bıl teĝgelde  
Her tn te şulay tuĝtalıp.
- 880 arap toram; Başkort yrenen min  
Hine olo selem kiltrzm.  
z ĝalkımdın yrek yılıhın  
Tkmey-sesmey hine ytkrzm.
- Her kirbsn, taŝın izg hinn,
- 885 Mn gmrge toror yeŝndey.  
Byk Lnindn de danlı gmr  
Kkrep aldı hinde yeŝndey.  
Teren ĝrmet mnen başım yp,  
Başıp toram ızıl mayzanda.
- 890 E uyzarım ikhz-sikhz darya  
Hem yaĝtılar tulĝan ayzan da.
- 1955

## OKTYABR KILDÉ

Altın yapraqtarğa törönöp,  
tağı köz yétté.

895 Al bayraqtar tübelerzen  
tağı nur hipté.

Oktyabr kildé: öyömde  
bayram, źur bayram.

900 ıvanıs taşa küñélde  
ayran, źur ayran!  
Éy Oktyabr, her yıl şulay  
řavıñ ménen kil.  
Ru baylııñdan nur alıp,  
yeřerhén bar il.

## 905 UŐ ARAAY

(Rus devleténe uşılıvğa 400 yıl)

Tav östönde uş araay üse,  
Kükke térep yeřél tübehén.  
Köslö tamırźarı tařtar yarıp,

910 Tiřép ütken yérźéñ üzegén  
Küpté kürgen: hanhız bolottarźıñ  
Şavlı yamırında oyonan.  
Küpmé ısı unıñ ılışma  
Inyı bulıp her yey oyolan.

915 Nindey yél-davıldar amaandar,  
Nindey ar-burandar başmaan,  
Nindey atı ılav séllelerže  
Ilıştarı tuñıp atmaan!

E şulay a haman güzel, zifa,  
920 Meñgé yeřél, yep-yeş tora ul.  
Bıvın-bıvın bulıp haman ürge,  
Yuarıa ürélép bara ul.



Birésmey ul: tamırzarı teren  
Yér kükregén térek itkenge.  
925 Olondarı, bolottarızı aşıp,  
Qoyaş şañdağına yétkenge.  
Quş qarağay, hiñe oqşatam min,  
Böyök rus hem başqort duşlığın.  
Yöz-yöz yıldar buyı küp hınalğan  
930 Bıl duşlıqtıñ qoros hıqlığın.  
1957

BÉZZÉÑ MÉNEN...  
Hay, yörekke hürélmeş ut,  
Yalqın héñgen yıldar.  
Kéşé ruñın qanatlı itép  
935 Qağındırğan yırzar!  
Bézzéñ ménen, bézzéñ ménen şanlı Oktyabr.

Yartı bıvat. Béz barabız  
Ürge, qoyaşqa!  
Yörek qızıv  
940 Küñél köles.  
Yözzer qoyaştay.  
Bézzéñ ménen, bézzéñ ménen danlı Oktyabr.

Hay, nurlı yul! Alğa, alğa!  
Alda kiñ yıhan!  
945 Kéşé batır, kéşé matur,  
İlém Gölyıhan!  
Bézzéñ ménen, bézzéñ ménen böyök Oktyabr.

Al, kıızıl nur, yérzé yapқан  
Bayram, tantana!

950 Olo beħét yéñdé ilde-  
Yér, kük şatlana!  
Bézzéñ ménen, bézzéñ ménen meñgé Oktyabr.  
1964

#### BAŞKORT TÉLÉ

Moñ řıřmehé handuğastay yırsı la hin,  
955 Hıgılma bil tal sıbıktay nefis te hin,  
Allı-göllö göl-seskeley nazlı la hin,  
Ey ilhamlı, ey ħörmetlé başkört télé.

Kügerép yatқан, Uralıñday bay, yomart hin,  
Sérlé kamaş kurayınday kart, olpat hin,  
960 Küpté kürgen sesenéñdey, yor, zirek hin,  
Ey höyöklö, ey kezérlé başkört télé.

Okéyandargá tiñlemeyém terenhéñ hin,  
Ayğa-köñge tiñlemeyém güzelhéñ hin,  
Kayalargá tiñlemeyém ħorurhıñ hin,  
965 Ey ħikmetlé, merħemetlé başkört télé.

Küp bıvattar hin yırlanıñ kuray moñon,  
Küp bıvattar hin yırlanıñ köreş yulın,  
İndé azat. Şat. Yırlayhıñ yéñév yırım,  
Ey beħétlé, ey kezérlé başkört télé.

970 İñ tev miñe hin öyrettéñ Lénin hüzen,  
İñ tev miñe hin kürhettéñ duşlık yulın,  
Minéñ ösön hin bit yeşev beħét üzéñ,  
Meñgé yeşe, ey höyöklö başkört télé,  
Atam télé, esem télé minéñ télém.  
1960

**975      RUS TĒLĒNE**

Ör-yañman tivzım, hiné bélges.  
Küz kürémém sikhéz kiñeyzé.  
Donya güye yöz kat irkéneyzé,  
DuSTAR hanı méñge kübeyzé.

980      Lénin hulışın toyzom hinéñ aša.  
Hinen béldém dahi Puşkindé.  
Şuğa yöregéme sérzeş ittém  
Hiné böyük, güzel duş téldé.  
1960

**HAGINIV**

985     İRte elé.  
Min térénkur buylap  
Ekrén géne tavğa ürleyém.  
Tuқта, timén, қayalarға başıp  
Kavkaz maturlıǵın küreyém.

990     Kön iş kitkés tımıқ.  
Yapraқtarza  
Aқ kübéktey örpek қar yata.  
Қırav töşken böğön tav biténe.  
Tevgé қırav bıyıl bıl yaқта.

995     Bına қoyaş sıқtı. Yér yılındı.  
Uyandılar yenhéz қayalar.  
E ağastar şunda yapraқtarın  
Tamsı itép yérge қoyalar.  
Kise géne yep-yeş, yeşél bulıp

1000     Kölöp torǵan saǵan, қayındar,  
He tigensé yey küldegén halıp,  
Şır yalañgas bulıp қaldılar.  
Yapraқtarı osmay, yélbérzemey,

- Tıp-tıp tamıp yérzé kümdéler.  
1005 Bér kıravğa tüzmey, qarıvlaşmay,  
Danhız ülém ménen üldéler.  
Oşo vaqıt özölöp hağındım min  
Qar, buranlı Ural tavzarın,  
Kürgém kildé, yél-davılda şavlap,  
1010 Altın yapraqtarziñ tužğanın.  
Ey Uralım, gorur, dan Uralım,  
Yérzēñ kürké, yemé hin iken.  
Böyök şağır, tiñhéz batırzargā  
Töyek bulır yér ul hin iken!
- 1015 Kislovodsk, 1955  
Avırızar ösön maħsus yul.

#### DUŞTARĜA

- Avır yulđı bérge-bérge ütték.  
Yēñévge le kildék kümeklep.  
1020 Her azımda toyzom yeneşemden  
Duştar atlağanın tereklep.  
Reħmet hézge, duştar. Alıstan da  
Yaқın bulıp yılı hirptégéz.  
Bélekke kös, yörekke dert östep,  
1025 Haman alğa bérge ilttégéz.  
İlgežeklék minen kürmenégéz,  
Qaysaq ħatta avır hulattım.  
E şulay za, duştar, ısın duştar,  
Min hézzé bit bik-bik yarattım.  
1958

LÉNİN, LÉNİN!

Beĥét tañım hinen ƙalktı.

Ġümér yazın hinen taptım.

Hin azatlık, hinde ŧatlık.

1035 Hinen kile yérge yaƙtı.

Lénin, Lénin! Lénin, Lénin!

Yuldarıma buldıñ mayaƙ

Uyzarıma buldıñ ƙanat.

Yaƙtılıkƙa, yaƙşılıƙƙa

1040 Yuldı tabam hiñe ƙarap.

Lénin, Lénin! Lénin, Lénin!

Hin aƙıldıñ ƙazanıŧı.

Hin ĥaƙlıƙtıñ tayanısı.

Hineñ iséméñ bulğan yérze

1045 Bulmaŧ kéŧe ayanıslı.

Lénin, Lénin! Lénin, Lénin!

Million yıldar ŧavlap ütér.

Yérge yıhan ĥézmet itér

Yér uldarı yöregénde

1050 Daniñ yondozzarğa yétér.

Lénin, Lénin! Lénin, Lénin!

1965

MAƘTAV YIRLA, ŧAĠİR!

Buyı talday, yözö ayzay, yér hılıvı.

Yörekke ut ƙabındıra kölövé.

1055 Küzzerénen, yözzerénen balƙıp tora uniñ

Küñélénde yaqtı uyzar yörövé.

Maqtap yırla. Danga layıq.

Eyze, şağır, maqtav yırla hin

Éşsen qatınğa

- 1060 İzgé ese le ul, güzel eşsé le ul,  
Yen birévsé, yem birévsé Vatanga  
Avırlıqtı, kıynlıqtı ul küp kürzé.  
Tav aqtarızı, taş küterzé, yer hörzö.  
İléne yav, yéréne dav kilgen saқта la

- 1065 Biréşmené, birélmené ul, yéndé.  
Maqtap yırla. Danga layıq.

Eyze, şağır, maqtav yırla hin

Éşsen qatınğa.

İzgé ese le ul, güzel eşsé le ul,

- 1070 Yen birévsé, yem birévsé Vatanga.

Beğétléler ilébézzéñ bar kızzarı,

Yağğı qoyaş kévék köles yözzeré.

Azat hézmet, dan hem hürmet yuldaş bulğas uğa,

Qıvanıslı uza unıñ könderé.

- 1075 Maqtap yırla. Danga layıq.

Eyze, şağır, maqtav yırla hin

Éşsen qatınğa.

İzgé ese le ul, güzel eşsé le ul,

Yen birévsé, yem birévsé Vatanga.

1963

1080 DANI AYTTI  
Tn arahı yrz yaptı ind.  
Tatlı yoom tamam astı ind.  
Hygen yerm kitt huıka.  
Yulbaarzar kilp batı ild.

1085 Ygtm bıvzı doman yuldarın.  
Arısladay yarhıp, ajırıp.  
Ut-hrmder aa ala tt,  
Yarahıman al z aldırıp.

Huı huli, huı tamsı anın  
1090 Blek itt Tıvan ilne.  
Al seskeler bulıp, al nur brkp,  
Damı ayttı hygen yrne.

Her yaz ua arnap seske ata  
y aldımda harı knbaı.  
1095 Knbaıtay knge baa-baa,  
Yregmde yeey bıh aı.  
1965

ARA ALTIN  
Bıl dalala buran dulaan.  
Bıl dalala br oloan.  
1100 Bıl dalala mo-zar taratıp,  
ırlı uray yaız ilaan.

ara altın yatan dvonda.  
Bet yatan yrzn tbnde.

Kerhéz bulğan ata-babalar,  
1105 H elh ez bulğan bala-saġalar,  
Beġet k ot p k ukten, allanan,  
Melh ez  lgen yep-yeş analar.

 ara altın yatқан d vonda.  
Beġet yatқан y r z n t b nde.

1110 Kommunister kild  dalaġa,  
 ala haldı. H rmet d vong .  
Y rek s r n astı ese-y r  
 ıyıv,  ssen danlı bıvıng .

 ara altın atıla d vondan.  
1115 Beġet aġıla y r z n t b nen.

Bıl dalala b r  olomay,  
Bıl dalala  uray ilamay,  
Bıl  alala yey n- ıŝın da,  
B r  asan da  oyaŝ bayımay.

1120  ara altın atıla d vondan.  
Beġet atıla y r z n t b nen.  
1957

YIRLAP ALAYIM EL   
B g n  oyaŝ ta bik k les,  
 ar  a y lbe ek k ne.

1125 K k te ze ger.  ıŝ timesh n,  
Y l de tik y leŝ k ne.



Küñélémde yır urǵıla,  
Yırlap alayım elé.

1130 Duǵtarımdıñ küzé yondoǵ,  
Bitterénde kön uynay.  
Tıvǵan yérzén yemlélegén  
Qaray-qaray küz tuymay.

Küñélémde yır urǵıla,  
Yırlap alayım elé.

1135 Yañı beǵét, şatlıq kile  
Yañı yıl ménen béрге.  
Ayǵa méngen, yıhan gızgen  
Mökeddes, böyök yérge.

1140 Küñélémde yır urǵıla,  
Yırlap alayım elé.

Éş başqargas, kıvanıstan,  
Yırlay torǵan yola bar.  
Min yem tabam hǵalkım höygen  
Oşo matur yolanan.

1145 Küñélémde yır urǵıla,  
Yırlap alayım elé.  
1959

#### YEŞLÉK DEFTERÉNEN

HÖYEM, TİHÉÑ  
Höyem, tihéñ, yanam, köyem, tihéñ.

1150 Bıl hüž tuǵıy kön-tön qolaqtı.

- Kürmeyhéñmé,  
Küñélém apahında  
Élénép toran altın yoatı.  
Tav brkt unı bilep alıp,  
1155 ayalara osop kitken bit.  
Bte hyvémd,  
Kyvémd  
z ménen alıp kitken bit.  
Küñélém biklé minñ  
1160 Unı br kém,  
Br asan da abat asa almaş.  
Yregemde taşan ut-yalındı  
Unan başa br kém başa almaş.  
Hyem, tihñ, yanam, kyem, tihñ...  
1165 aldır.  
Onot.  
Añla: yzette.  
Yñép bulamı ni  
Tav brkton  
1170 Tiñdeş itken orur yrekt?!  
  
AYA UL?  
aya hin, ezrlm,  
aya hin bıl knd?  
Blmeym nisk ul  
1175 Uara bıl tnd?  
Tik bélem, ayalır,  
Min hygen kş bar.  
ayta almay, kile almay,  
Danlı, zur eş bar.  
1180 Tav tşen bıravlap,  
ara altın ézley ul.

İlémdé, yérémdé  
Maturlay, bizéy ul.  
Alıs ul. Tik küñélém

1185 Yanında géł géne.  
Bélemén unıñ da  
Uyında min géne.  
Höyöşmey kavışıp  
Yeşevzen ҡaltırap

1190 Höyöp te ҡavışmav  
Ġazabı tatlıraқ.

#### ÜKÉNMEYÉM

Küñélém minéñ tıp-tın diñgéz iné.  
Ayқap indéñ yazǵı davılday.  
1195 Eytsé, yeném, yangan yöregémdé  
Alırhıñmı, höyöp, darıvlay?  
Küñélém minéñ gorur hem şat iné.  
Azat iné borsov uyzarzan,  
Hin kildéñ de yéñdéñ.  
1200 Alıp kittéñ,  
Қaya tavlı, borma yuldarzan.  
Ah, yuқ, ükénmeyém, tav borkötöm,  
Beğétlé min hiné höygenge.  
Yöregémdéñ aşıł seskeleré  
1205 Hinéñ ösön yanıp köygenge.

#### GÜZEL YIR KÉVÉK

Hinhéz ütken her bér segetém,  
Zarlı, moñlo, avır yıl kévék.  
Bérge bulǵan saǵım yırlap bötmeу  
1210 Özölöp ҡalǵan güzel yır kévék.

- Hinhéz ütken her bér minutım,  
Başıp alğan avır yök kévék.  
Bérge bulğan sağım-  
Tañ aldında  
1215 Kürénép ƙalğan tatlı töş kévék.

#### KILME İNDÉ

- Özölöp höyzöm, ƙezérén bélmenéñ.  
Hağınp köttöm haman kilmenéñ.  
İndé kilme, yaƙın yulama,  
1220 Ƙulñ halma yörek yarama.  
Télemeymén töngö ƙaraƙ kévék,  
Ƙurƙıp, örköp, urlap höyövzé.  
Unan könder buyı yapa-yañgız,  
Hiné uylap, yanıp köyövzé.

- 1225 Höyör bulhañ, höy hin, yeşermey,  
Atılıp kil, yazğı yeşéndey.  
Ƙurƙaƙ bulhañ miñe tiñ tügél  
Undayzarzı höymey bıl küñél.

#### NIÑE?

- 1230 Niñe kürzém, niñe yarattım min  
Niñe küñélémdé yavlanıñ?  
Niñe hinéñ sérlé küzzeréñden  
Küzzerémdé ala almanım?

- Niñe kilmenéñ hin irterek,  
1235 Niñe hiné küpten kürmeném.  
Güméremdéñ nazlı yıldarın  
Niñe hinéñ ménen bülmeném?

Küpmé tıyam beyhéz yörekté,  
Yaramay, kıuy, unı höyme, tıp.  
1240 Alıstağı kıoyaş yılıta almay  
Unıñ ösön yanma, köyme, tıp.

Tık kıayza huñ!..  
Höygen yörekterzé  
Ayıra torğan kerte yérze yuk.  
1245 Höyöv ménen yeşev ikéhé le  
Ülémhéz hem azat bérzey ük.

#### BULMAHA

Yenhéz bulır iné bıı gümér  
Höyöv ménen yörek tulumaha.  
1250 Ayırılışıv,  
Özölöp, hağınıp kötöv,  
Kölöp kıarşı alıv bulmaha.

#### ĤETÉRÉMDE

Ĥetérémde, ul kön sıvaķ iné.  
1255 Kükrep üskeynéler seskeler.  
Şayan kıaraştariñ yöregéme  
Möĥebbetten gölder sestéler.

Gölder meñgélékke tamır yeyzé.  
Köle, yırlay, yarhıp üstéler.  
1260 Tık niñe huñ ul beĥétlé könder  
Niñe bılay bıķ tız üttéler?!

#### BOŞONMA

Ni buldı hiñe, borkötöm,  
Küzzeréñ talğan böğön.

- 1265 Ayırılıv hağışı kaplap  
Aldımı küñél kügėñ?  
Boşonma, höyöklöm, şat bul,  
Yaźğı köndey kölöp kil.  
Tönder buyı yoqlamamın,  
1270 Hin aytandı kötöp min.

## BAĞIŞLAVZAR

### ĞÜMÉR

(RSFSR-ziñ atazanған uıtıvsıhı Helime Apay orbanayevağa)

Ğümér yugenhéz at.

- 1275 İlléné le,  
Altmıştı la ıvıp uza ul.  
ış ta, köz ze, yaź za totar tügél,  
Upındar za uға tüte yul.  
Kém tuqtatır unı?  
1280 Yélhén eyze,  
Yemlep Tıvğan ildėñ yér, kügėn.  
Huñğı segetté le yul östönde  
arşılahın, yélép, tir tügép.  
1960

### IŞ

- 1285  
Nise tapır yapa-arzar yava.  
Nise tapır tomha ış kile.  
Nise tapır oyaş, sitke asıp,  
Tav artınan ırıs hirpéle.

Ğezizge

1290 E min haman duşmın oşo kışka.  
Haman ul tip özölem, yen atam.  
Ul ni hetlé tomha, kıris bulha,  
Min şul hetlé özölem, yen atam.

Sönki toyam halkım kış kükregé  
1295 Vulkandarzan kızıv ikenén.  
Sönki toyam bıl kükrekte izgé,  
Saf téleklé yörek tipkenén.  
1960

### İJAD-BEHÉT

1300

G. Tukayğa  
Aq kerek tip, pak kerek tip,  
Küpmé küz yeş tükmeném.  
Kérlenép böttöm üzém,  
Donyanı paklay almanım.

G. Tukay

1305 Hin behétlé buldıñ: tomha kükté  
Yarıp ütken meteor şikéllé,  
Balkıp uzıñ.  
Böte yérge hinen  
Yaqtı nurzar, gölder hibéldé.

1310 Haman seske ata oşo gölder  
Haman balkıy oşo saf nurzar.  
Haman yañğıray moñlo saziñ önö-  
Bérse uysan, bérse şat yırzar.  
Ular tınmaş. Haman yaqtılıqqa,

1315 Yaqsılıqqa öndep barırzar.  
Her zamandıñ zamandaşı bulıp,  
Köreşteşe bulıp qalırzar.  
Yulıñ avır buldı.

- Méşçandarzıñ
- 1320 Himéz behetén hin üz itmenéñ.  
Yalağaylıq, şımabaylıq ménen  
Taķır yuldan şıvıp ütmenéñ.  
Avır buldı yulıñ.  
Lekin kérhéz.
- 1325 Hin behetlé buldıñ, behetlé-  
Hin tatınıñ izgé ijad birgen,  
Toğro hézmet birgen behetté!  
1961

### YAŖĞI YIR

- 1330 Ş. Babiçke  
Yırzar yazam tavzıñ kükregénde,  
Tav kükregé sérém bélhén tip...  
Ş. Babiç

- Yazğı yırzay yarhip tivzıñ yérge,  
Yazğı yırzay yarhip yeşenéñ.
- 1335 Ƙabatlanmaş yazğı güzel bér yır,  
Moñlo bér yır buldı yeşevéñ.

- Yırzar yazzıñ tavzıñ kükregénde,  
Yaz yélderé ismey tındılar.  
Yır yulına ayzan, şişmelerzen
- 1340 Saf kömöştey sındar tamdılar.

Yırzar yazzıñ tavzıñ kükregénde,  
Yaz Ƙoştarı Ƙuşılıp yırlanı.  
Gölder, hayran Ƙalıp, hıgıla-bögöle,  
İlay-köle yırzı tıñlanı.



1345 Yırzar yazıñ tavzıñ kükregénde,  
Tavzı moñdaş, sérzeş ittéñ hin.  
Tav kükregén tiñhéz maturlıqqa,  
Yırğa, moñğa kümép kittéñ hin.

Yırzar yazıñ tavzıñ kükregénde,  
1350 Yaş yélderé otop aldılar.  
Şul yırzar bit handuğastar moño,  
Gölder yemé bulıp qaldılar.

Yağğı yırzay yarhip tivziñ yerge,  
Yağğı yırzay yarhip yeşenéñ.  
1355 Qabatlanmaş yağğı güzel bér yır,  
Moñlo bér yır buldı yeşevéñ.  
1960

#### ҲАЛҚИҢ ЯННА-ЯНДИҢ БЭРГЕ

M. Ğafuri İstelégéne

Maylı küzzer, tatlı hüzzér,  
1360 Ballı yözzer küzlemenéñ.  
Üzén ösön yılı oya,  
Ayrım behet ézlemenéñ.  
Halkıñ yanha yandıñ berge,  
Halkıñ köyhe köyzöñ berge,  
1365 Halkıñ ménen yeşevge le,  
Ülémge le barzıñ berge.  
Ul asıqha asıqtıñ hin,  
Ul qağılha qağıldıñ hin,  
Unıñ ménen berge-berge  
1370 Avırlıqtan arındıñ hin.  
Qızıl bayraq totop qulğa,

Yanıp-balkıp kıızıl nurza

Yırıñ bara haman alda:

-Eyze, éşsé, alğa, alğa!..

1960

1375 YAÑI YIL QOTLAVI

Duşqa

Yıldar kıvanısqa yomart bulmay,

Uñıstar za yatmay hibélép.

Tik şunıhı heybet: ömöt bik bay.

1380 Ömöt yeşey yanıp, kirélép.

Hem şunıhı heybet: küñélder kiñ,

Duıstar yomart izgé télekke.

Hem şul yılı bire yörekke,

Şunan kévet ine bélekke.

1385 Şuğa min de ısın yörekten:

-Qotlo bulhın, timén, Yañı yıl!

Beğét bilbılıñıñ iñ güzelé

Hézzéñ yortqa kunhın oşo yıl.

Mizgéldege his te baş birmegen

1390 Olo beğét kilhén oşo yıl!

1963

ULIMA

Un altı yeş tuldı ulıma.

Pasport aldı böğön kulna.

Žur ısanıs ménen ayak baıstı

1395 Gümérénéñ olo yulına.

Žurayzı indé ulım, zurayzı,

İkélete béyék üzémnden.

Beğété le, aqılı la şulay

- Bulhın iné, tim min küñélden.  
1400 Yégét kэшélerge yétmэш törlö  
Höner že az, tizer borondan.  
Bul hin, ulım, ısın yégét kэшé,  
Böte eş te kilhén kılıñdan!  
Bul hin, ulım, batır, kıyıv, gezél.  
1405 Yaqla yaqşılıqtı, saflıqtı.  
Küñéléñden his kém, his qasan da  
Yuya almahın izgé haqlıqtı.  
Añla, yeşev heybet, tormoşoñdo  
Totoş birheñ ilge, halıqqa.  
1410 Batır üzé ülhe le, isémé qala!  
Tip yırlayzar, ulım, halıqta.  
1953

#### MOÑ DARYAHI

Z. İsmegilévke

- Ğümér kısqá, tip his köyönmeyék.  
1415 Ožaytayıq izgé eş ménen.  
İlé halkı ösön yañan ğümér  
İseplenmey ütken yeş ménen.  
Moñ daryahı irkén kükregéñde,  
Halkıña has darman taşkıını.  
1420 Hin yırlayhıñ, Ural bılbılınday,  
Talıv bélmey, yarhıp, aşkıınıp.  
Höygen halkıñ ğorurlıǵı bulıp,  
İjad daryañ kaynay, urǵıla.  
Her hulısta, il moñona ürelép,  
1425 Ğorur, saya, güzel yır tıva.

Yırlap yeşe meñgê, yanıp yeşe.  
Yañğırat Ural, İzél buyzarın.  
Tınıñ irkén hinéñ, moñoñ irkén,  
Şişmeley saf, köles uyźarıñ.  
1967

1430 URAP ÜTHÉN

Fatima Hemit Qızı Mostafınağa  
Kém halıqqa iñ küp hêzmet ite-şul iñ heybet kêsê.  
Alişer Navai  
Elé qasan ğına tribunala

1435 Komsomolka sağıñ kürgeynêm.  
Hürélmeş dert, hünmeş osqon ménen  
Balqıp yana iné küzzeréñ.  
Elé illé?!  
His ışanı kilmey.

1440 Işanmayıq duşqay, Fatima.  
Kêsê qartayırımı, bôte ğüméré  
Hêzmet bulğas tıvğan hălqına.  
Yeşlêk davam ite hêzmette.  
Yıldar ménen siklev işerlêk.

1445 Hin behetlê: êşéñ-hêzmetéñ  
Biş ğümérge toroş itêrlêk.  
Hiñe illé!..  
E hin haman da yeş.  
Dert-darmanıñ tav-taş küterér.

1450 Kürehéñ, iñ heybet kêsêlerzé  
Qartlıq şulay urap ütêlér.  
Urap üthén.  
İké-ös illé yéthén.  
Hin haman da safta bar, eyze.

- 1455 B y k ild n  orur, g zel kızı,  
Bayraqsıbız bulıp  al, ey e.  
1964

#### T RTME H Z HEM MESELDER

##### K NS  DUS KA

- Donya ki neyhe le, tar k n l n
- 1460  atıp  aldı haman b r   p.  
S pt  s melelep, tırna  k r n  
So op y r v haman bar    n.  
Bik  ıyındır hi e, k ralma as  
 ıvanısın ya tı donyanı .
- 1465 Toya alma as erh z epkeleyzer,  
Yala ayzar va ıtı u zganın.  
Nur tizl ge m nen k  e   e,  
Ba  eyleng s ki nl k, ya tılık.  
 unday sakta his te  ejep t gel,
- 1470  ay b revzer  alha  a lı ıp.  
 ejep t gel. Her k m osa almay,-  
 anathızzar ye ey, bar el .  
 ayhı b revzerz n k z k r m ,  
M y s m ryeh ndey, tar el .
- 1475 Ni e tarhınır a?!  
Osa almaha ,  
 ıvana b l k  e os an a.  
K m  ey pl  her b r borolo ta  
Hin, taypılıp, sitke ba kan a?!  
1961

1480 TÜRE  
İké bitén ayzay küzlék aplaan.  
orha elé tayzay bulıp alkmaan.  
ulay a toya ul üzén möhabet,  
Bulha la buya tap ba barmaq hıma.

1485 Sönki ul bit indé ep ir-ur türe.  
Bar aılın bülép kéee bire.  
Öyrete namılı, toro bulıra,  
Samalı bulha la bıl ya üzénde.

Ni eytheñ de, hüge ota bıl türe.  
1490 Tik bıl hüzen artél zarar küp küre:  
İtékséler indé iték tékmeyzer,  
Bıl türené yöpleyzer e yöpleyzer.  
1957

#### BU IVIK

Dan tigenéñ bula, ti, aysa ıvı.  
1495 Tıı yaltır, ésé, ti, sepsim hıvı.  
Yılı tından ına imé, yılına.  
Yılı tın horap ua, ti, yalına.

Örmeheñ, havaa ürlep osmay, ti.  
Tübende yeevzé höymey bulay, ti.  
1500 Eyte, imé, ti, min tügél sélevsén.  
Sélevséndér géne yérzé bilevsen.

Dan tigenéñ bula, ti, aysa ıvı.  
Tıı yaltır, ésé, ti, sép-séy, hıvı.  
Kerek, imé, ti, yılı tın örörge.  
1505 Öyrengeñ, ti, yılı tında yöörge.

Örheñ, ti, ul sama bélmey abara.  
Östep-östep yılı horay, yalbara.  
Ürge ménges, és kepeytép yébere.  
Min kükte ti. -Ata böte sélbere!

1510 Hay, yeşev ti.- Ürze yéñél yözövé,  
Sélbereñéñ tübehénde yörövé.  
Örögözsö, tağı beyék méneyém.  
Sélbereleler ménen sérzé özeyém.

Éy, öreler. onhoz ıvık abara.  
1515 Hıya almay, ti, üzéne tiñ samaga.  
Aır artlay örmöş hava tügéle.  
Buş ıvıktan almay oson, kölö le.  
1967

ÖYLENÉV TÜGÉL HÖYLENÉV  
(Tukayga éyerép)

1520 -Küzém töştö bér maturga,  
aşı ura, bité ay.  
ışı totov avır iken.  
Yöregém yana, ay-hay!..

Gölbaşıyan, başırayıp,  
1525 Kilép baştı arşıma.  
Bıgasa kürgen-bélgendéñ  
Berép yıqtı barıhın da.  
Başıyandı biselékke  
Almaqsı buldım elé.

1530 Késé kévék, donya kötöp  
Tormaqsı buldım elé.

- Ulay iken. Öylen, duşkay,  
Öylenér sağıñ ğına.  
Yeşēñ kırqta, eşēñ hodta,  
1535 Aqılıñ sabır ğına.
- Gölbažíyan... Qalas kévék  
Qabarıp tora üzé,  
Tulğan ayzay, mıymıldaşıp,  
Nur sesép tora yözö.  
1540 Ul yöröşö, ul toroşo-  
Bötehé le kiléşlé.  
Öyleneyémsé, qazalğır!..  
Bulayımsı keleşlé.
- Öylen, duşkay. Keleş alıv  
1545 Boron-borondan qalğan.  
Ata-babañ yétméşte le  
Qaysaq yeş keleş alğan...  
-Unıhı haq ni eytheñ de,  
Üz biseñ bulha yaqşı.  
1550 Éşten qayıvıña temlep  
Béşérép quyha aştı.  
Tabaq-havıt, izen-mižen  
Yıvılğan bulha her saq.  
Írékeyém, tip, yenkeyém, tip,  
1555 Höyöp te quyha qaysaq...  
İngen-sıqqanda, östöndö  
Kéyzérép-halıp torha.  
Yoqo aldınan ayağıñdı  
Yılı hıv ménen yıvha!..  
1560 Qalay zur behet!.. Öylenem.  
Biselé bulıv heybet.



- Bisehéz yeşev şep, tişer,  
Buş hüž bı! Töptö geybet!  
-Dörös, duşqay, öylen elé.
- 1565 Tuy yahayık şep itép;  
Balı böthe, danı meñgé  
İşte qalırılık itép.
- Tuy tihéñmé?!.  
Bažíyandıñ
- 1570 Éş haqı nisék iken?  
Tuy rashodın üz östöne  
Kütere alırmı iken?!  
Öylenévé öylenév že...  
Böldöröp taşlamaşmı?  
1575 Şokolad, tufli-mufli, tip  
Yözete başlamaşmı?  
Isınlap ta, horap tormay  
Bala la tabıp quyha?!  
Tıp-tınıs, rehet öyöñe
- 1580 Meşeket, sır-sıv tulha?  
Bérev-ikev, ösev-dürtev,  
Bişev bulha balalar.  
Öyöñdöñ ürén de türén  
Ular bilep alhalar?!
- 1585 Aşarğa, tip, kéyéрге, tip,  
Havhalar bar aqsañdı.  
Töşöñe le inmey başlar  
Qazı-yallı aştarıñ!..  
Bise le kéşé bit, tişer.
- 1590 Arıy başlanım, tihe.  
İké keme höyrep bulmay.  
Éşté taşlayım, tihe?!

- Min nişlermén?..  
-Öylenme his.
- 1595 Tıp-tınıs alhn yn.  
Yeş, yen yılıhn toymay,  
Kzendeý halkın ky.
- Nime tihn?  
-ylenme, tim.
- 1600 Torop alhn Baıyan.  
Blmeşn de. Yagız baka  
Mul da tyr azı-yal.  
ylenme his. Baıyan da  
Kp belenen otolor.
- 1605 Yuha ir tıp, asa toon  
osalap ul otolor.  
-Nime tihn?  
-ylenme, tim.  
-Drs eyttn, kerekmey.
- 1610 Yagız tormoş hıylı tormoş.  
Kpterge ul lekmey.  
ulay bit, e?!  
Ha-a-a!..  
1948

## YAGIZ SIYIRSIK YAZ KILTRMEY

- 1615 Ekiyet-Meşel  
oyaş kle. Yleş ylder  
te, gl sesn tarap.  
E min tirekke hyelp,  
Toram oştarga arap.
- 1620 Ua slterge trngen

- Muyıl da şımıp tiñlay.  
Botağında bér sıyırısıq  
Éy, yırlay, höyley, tınmay.  
Başqa қоштар hüzhéз қалıp
- 1625 Қарap toralar uға.  
E sıyırısıқ şunday горur,  
Maқтана, күкrek huға:  
-Min, ti, yérze iñ hılıv қоş,  
Iñ ošta, zirek yırsı.
- 1630 Miñe tiñleşérzey бүten  
Bıl yérze his қоş yuқsı.  
Kéşé oya yahap miné  
Üze yanında tota.  
Ye, kémégéz minéñ hetlé
- 1635 Taviştarzı tiз ota?  
Miñe bér ni tormay bınav  
Handuғas bulıp hayrav.  
Törlöse қılanıp yırlap,  
Kéşéné arbap yarav.
- 1640 -Haқ hüz tiné қарға, torop,-  
Hin böyök қоş donyala.  
Hinéñ aldıñda hayrарға  
Handuғas ta oyala.  
-Şulay, şulay, tiné sevke,
- 1645 Hiñe tiñ қоş yérze yuқ.  
Buyıñ, hımıñ, күзéñ, қаşıñ,  
Önöñ matur bérzey үк.  
-Baқ, baқ! Şep!..Şep yırsı tip  
Haззан қарay ermendé.
- 1650 -Tiñ yuқ! Yuқ tip tumırtқа la,  
Қayırı suқıp, hermendé.  
-Héz!.. héз!.. ti sérekeyzer,-

- Héz géne şep, güzel қоş!  
Handuğas şep yırsı, тізер,  
1655 Bıl bit yalğan!  
Bıl bit buş!..  
-Şıķırık!..Şıķırık!.. ti  
hayışkan,-  
Fu, handuğas nime ul?  
1660 Sıyırısık ul méşkenkeyzé,  
Bér hızırha, yéñe ul..  
Oşo vaķıt, ésé boşop,  
Bésnek hayrap yéberzé.  
Sıyırısıķtı tügél, yazźı  
1665 Maķtap eytté heberzé.  
Bını işétép, sıyırısık  
Asıvlandı básnekke.  
Hem kıskırzı:-Éy, ul yolқоş!  
Nisék kıya, nisék, ye?!  
1670 Bélmeymé ni, bında min bar!  
Min bit yazźıñ batşahı!  
Méşken básnekke taşlandı  
Handuğastan başқahı.  
-Yırlamahın!  
1675 Uğa bında  
Bıskıldarğa ni қалған?!  
Röhset alğanmı yırlarğa  
Sıyırısıķtan ul aldan?!  
Baħır básnek, başın başıp,  
1680 Boyoğop, tınıp қaldı.  
Eytérhėñ, télén sıyırısık  
Sémtép, özöp aldı.  
Oşonda tége suқ muyıl  
Esénép télge kildé:

- 1685 -Niñe tıyahıgız unı?  
Yırlahın ul da, tiné,  
Bésnek yazğa dan yırlarğa  
Sıyırşıqtan haqlıraq.  
Ul bit bında kış uzgarzı,
- 1690 Öşöp, tuñıp, kaltırap.  
Séлле hıvıgında ülép,  
Avğan duşın kürzé ul.  
Kar başkan, tuñ yér östönde  
As intégép yörönö ul.
- 1695 Minéñ tamırımıdı qorttan  
Ul iñ başlap tazarttı.  
Şuğa irkénlep bına min  
Ényé seskeler attım.  
Küpté kisérges tamağı,
- 1700 Dörös, bér az qarlıkkan.  
Şulay za dan ösön tügél,  
Yırlay ısın şatlıqtan.  
-Dörös, tip küterép aldı  
Muyıl hüzén handuğas.-
- 1705 Eyze, básnek duş, yırlayık,  
Yır köslö, béрге bulğas.  
Bér sıyırşıq hayrav ménen  
Yaz yemlé bulamı ni?  
Isın yırsınıñ küñélé
- 1710 Şulay tar bulamı ni?  
Hem handuğas yır başlanı,  
Uğa kuşıldı básnek.  
Tuğay uyandı, şavlanı,  
Böte қоş kuşılıp kitkes.
- 1715 Yırlanı ular béргеlep,  
Kümekleşép yazğa dan.

- Sıyırşık ҡaldı botaҡta  
Yapa-yañgız yañman.  
Kinene suҡ muyıl, köle:  
1720 -Sıyırşık, ti, uylana!..  
Kümek yırğa tiñ bulırzay  
Yır barmı ni donyala!?  
1956  
BYUROKRAT  
Kabinét şep, irkén, yaqtı,  
1725 Yılı, rehet.  
Şunda nise yıl ultıra,  
Kürmey miñnet.
- Işana, min, tip, tiñdeşhéz,  
Dan diréktor.  
1730 Ğilmi éşté ultırmışım,  
Alğa iltér.  
Min bulmaham, fen bik artta,  
Qalır iné.  
Bilsendé kém dégenekten,  
1735 Ayırır iné?!  
1956  
YALAĞAY  
Her késége üte tatlı yılmaya ul,  
Qatı başmay. Eytérhén, yözöp bara ul.  
Qolaq ozon. Bötéhén de bayqap tora,  
1740 Qayzan yél işhe, tanavzı şunda bora.  
Üzänen ürzegélerge: -Ağay, ağay...  
Tübenderge: -Kit, yöröme, davay, davay!  
Éş tügél, tél ménen böte yérze yaray.  
Bina şulay yeşey béle bıl yalağay.  
1956

- 1745 AT HEM KÜGEVÉN  
(Meşel)  
Boron zaman bér at ménen bér kügevén  
Hüz kıyışkan ayırılmaşka yazın-yeyén.  
Duş bulırğa, habandı bérge hörörge,
- 1750 Utın-bésen, bazargıa bérge yörörge.  
-Hin eşlerhén, min irénmey öyretérmén,  
Ti kügevén, yañılışındı tözetérmén.  
Ėeyép itme, eş uñışlı barhın ösön,  
Özöp sémtép, esé téşlep yözetérmén.
- 1755 -Yarar, tigen az hüzlé at. –Min tüzérmén.  
Tartıp kitken yéñél kürép avır yöğön.  
Haban hörgen, yér tırmatқан, bésen sapқан.  
E kügevén yel astında kırın yatқан.  
Yeş tirége қomhožlanıp қазаған ul.
- 1760 Yaldıñ teren mayın hurıp yal alған ul.  
Қaysaқ tatlı uyға sumıp aқıl hatқан:  
-Kügevéndér téşler ösön yaralған ul...  
Şulay bulğas, at duş, niñe köyönörge?  
Min téşlegen ösön kerek höyönörge,
- 1765 Kügevénhéз attı yoқo başır iné,  
İgen başıvzarı kışır yatır iné...  
Bına bér saқ at yér höröp, sesép bötken.  
Esé tirlé yérzé boyzay kümép kitken.  
Nurzan tivğan altın başaқtarzı tizzen
- 1770 Urıp-yıyıp, huğıp alır vaқıt yétken  
Éş küp, lekin tıngı birmey bıl kügevén.  
Haman teren batıra ul as қayavın.  
At tüzémden sıға, arıy, arıqlana.  
Қoyroқ ménen şap-şap huға ul arқаға:
- 1775 -Töş, kügevén. Yéter, қanımdı ésme ti.  
Tıms eşlerge irék bir. Duş itme, ti.

- Bik avırğa töşe duşlık bılay bulha,  
 Küp almanı ayak-uldı huırğa, ti.  
 -Sebelenme ti kügevén.
- 1780 -Hin nişleyhéñ?!  
 Min bit hiñe bulışır ösön töşleyém.  
 Min bulmaham, éşhéz oyop toror inéñ.  
 Bařıvzarzıñ yemé kiter, oror iné...  
 Yarar, ti at, yeyén hin şep.
- 1785 Eyze, téşle.  
 Hiñe arap ırıya bulmamın éşte.  
 Tevgé ırav hiné süpke eylenderér.  
 E min at bulırırım haman köz ze, ış ta,  
 şulay bulğan: köz ayzarı kilép yétken.
- 1790 Mul uñıřtı yıygás, at ta yalğa kitken.  
 E kügevén, halkın bér yél işév ménen,  
 Yal aştınan tiréslékke tekmes itken.  
 Hin uylayhın: -Meşelde yebéşke nime?  
 Kügevénder yeşey elé: şunda bele!..  
 1961
- 1795 ORURLIIM SIKTEN AşA MINÉÑ...  
 Meskev yulı. Poyézd osan utay  
 Könbayışa aray atıla.  
 Köslö yélder yarışıp uza almay  
 Tiź yöröşlö poyézd artınan.
- 1800 Kük tomanda kükhellenép yatan  
 Altın azınahı – kük Ural,  
 Yemlé Öfö, Kümértauzar indé  
 Bik ališta yatıp aldılar.  
 Poyézd yéle oros taşma buylap,
- 1805 İndé iñlep, yerze helkétép.  
 A ayındar, sayap olondarım,



- Çarap ala yrek ylktp.  
İkhz-sikhéz ırzar, urman, hıvzar,  
zur alalar balkıp yatalar.
- 1810 lk ılğan başkan dalalarza  
Almağastar seske atalar.  
Beht, şatlık börköp, ayzay balkıp,  
zegnde bte donyaniñ,  
Azat hzmet mnen, Tıvğan ilm,
- 1815 řavlap še hinñ bar yağıñ.  
Kommunizm řañdağına typ,  
Çoyařtay nur sesp torahıñ.  
Yr yzne hinen yem tarala,  
Hin yıldıttıñ donya havahın.
- 1820 Yulıñ yaqtı hinñ, mağsatıñ zur.  
Huğış-ızğış hiñe tiñ tgl.  
Hin tınıslık, ısın duşlık yaqlı.  
Hin donyala tiñhéz kiñ kñl  
Grurlıgım sikten aşa minñ
- 1825 İlm turahında uylaham.  
Bik behthz bulır inm, timn,  
Eger oşo ilde tıvmaham.

BOYOR, İLM...

- Mektep apkahında ygt tora.
- 1830 Çultıgında – defter, kitaptar.  
Bgn undı btp, huñğı tapqır  
Bıl apkanı sıqqan aşa atlap.  
Alda tormoş!...Yañı, bildehz yul!..  
Çaraş ytdi, uysan, talapsan.
- 1835 Krem, ygt yrek utın alğan  
Kkten tgl, yrzen, ħalıqtan.  
Yaź oyařı nurğa oyondora,

- Ƙara sesén yélder uynata.  
Kúžzerénde şunday yaqın, tanış,  
1840 Béz kisérgen izgé uy yata.  
-Min – komsomol, – ti ul, – min – komsomol! –  
Uqıp sıqtım bına, buşandım,  
İşétehéñmé, ilém, ulñ ezér!  
Ƙuş eşéñdé, ye, ni Ƙuşahñ?!  
1845 Néft – tigén, tavżan, dalalarżan  
Fontan bulıp kükke atayım.  
Yıhan – tigén, hava karabında  
Yondoż ilén urap Ƙaytayım.  
Yorttar, tiheñ, min töžövsé, taşsı,  
1850 İgén tiheñ, igén igévsé.  
Yem tiheñ, yem. Million seske bulıp  
Tıvğan yérzé gölge kümévsé!  
Boyor, ilém, ikélenme, ışan.  
Eytken hüžém Ƙatı, bér bulır.  
1855 Ƙanatlanıp eşler eşterém de  
Zaman talabına tiñ bulır.  
-Min komsomol, – ti ul, kükregémde  
Hünmey torğan köslö yalqın bar.  
-Min komsomol, – ti ul, –ilge, yérge  
1860 Hézmet tigen izgé antım bar.  
Mektep ƘapƘahında yégét tora.  
Alda tormoş! Bında – yul başı.  
Min ışanam, Ƙayza, kém bulha la,  
Toğro hézmet bulır yuldaşı.

1957

## 1970-1981 DÖNEM ŞİİRLERİ

- 1865 GÜMƏR YULIM  
Ural qayahınan qarap toram  
Yırlay-ıñrey ütken yulıma.  
Hayran qalıp qanhırağan kəskey  
Yöregémdé alıp qulıma.
- 1870 Uızğan yulım ozon, bögöl-bögöl,  
Bögöl hayın kerte, hikelte,  
Upqını la, qapqanı la hanhız.  
Qozğono la köttö tirekte...  
Kön-qoyaştan bigerek, qar-burandar,
- 1875 Ijğır yélder buldı yuldaşım.  
Yen öşötkös kırsı qara tönden  
Başlangan bit olo yul başım...  
Gümér yulı – avır, oızaylı yul,  
Zavıqlı yul – yeşey bélgenge.
- 1880 Ut-yalqındar aşıa ütmey torop,  
Ürelép bulmay téke ürzerge.  
...Yöregémdé uslap ménép baştım  
Uralımdıñ aşıl taşına.  
Ut yöregém - quş yöregém balkıy
- 1885 Yondoız bulıp tavızıñ başında.  
Kəskey gene ut yomğaqı – yörek!  
Tılsım kösömö elle üzéñde?!  
Uyzarımdı, yuldarımdı nurlı,  
Yaqtı ittéñ könön-tönön de.
- 1890 Tınmaş moñ yomğaqı – yarhıv yörek,  
Bahadırzay yavgır yöregém.  
İzgé histeréndéñ yılıhında  
Höyönöp yata tıvğan töyögéñ.  
Rizamın, ti, olo toyğolarzı
- 1895 Yuldaş ittéñ gümér yulına.

Namıs ménen üttéñ, namıslılar  
Onotmaştar elé yulıñdı.  
Hağınıvsılar, ézlevseler bulır:  
Nurlı yörek qayza? Ni buldı?!

1900 ...Ural tübehénen qarap toram  
Yırlay-köyley uzğan yulıma.  
İlém, halkım tiyép dörlep yangan  
Yöregémdé uslap qulıma.  
1978

### ŞİŞME

1905 Sıltır-sıltır-sıltır ağa şişme,  
Ural kükregénen kön bitlep.  
Ağa yırlay-yırlay Ağizélge  
Yétérge tip, izgé niyetlep.  
Nisék yırlamahın késkey şişme?  
1910 Taş qayanı yarıp sıqqan bit,  
Yaş qoyaşın kürgen, seskelerzén  
Tatlı hutın hémérép éskén bit.  
Harı handuğastar télén aşqan,  
Qarluğastan otqan osorğa.  
1915 Yaqtı donya huplap, balkıp tora,  
Uğa niñe hezer boşorğa?!  
Ağa şişme yarhıp, üzen yarıp,  
Taş kerteler indé gem tügél.  
Ul bit Ağizéldén quş yöregé,  
1920 Unda İzélge has kör küñél.  
Sıltır-sıltır ağa tav şişmehé,  
Meñgélék yır unıñ télénde  
Yéré barza şişme yırı tınmaş,  
Yırzar ağıla Ural yérénde.  
1978

- 1925 BATIRZARZI HÖYEM  
Batırzarzı höyem güméréem buyı,  
Hörmetleyém ısın batırzı.  
Kurkağ yender, buş boğazlılar huñ  
Kése yöregéne yatırımı?!
- 1930 Batırzarzı höyem, ülémé ul,  
Téréme ul – uğa tabınam.  
Tik batırğa tayanıp torop başam,  
Hikeltelé yulda abınham  
Min tabınğan ir-batırzıñ béréhé
- 1935 Tav börkötö – yavgir Salavat.  
Uğa tabınmavı mömkin tügél,  
Uğa tayanmavı – hıyanat.  
Unı höyem güméréem buyı köyem:  
Niñe tıvmağanmın şul saқта!
- 1940 Nindey görür behet bulır iné  
Unıñ ménen yeneş yav sapham.  
Yav saphamsı... Kanlı kamsılarzı  
Kalkın bulıp kire kağhamsı.  
Ye semrégoş bulıp Rogérviktan
- 1945 Uralıma osorop kaythamsı...  
Ni höyleyém: ir-Salavat kayttı!  
Kayttı inde tıvğan yağına.  
Ağbuź atta yélép kilép baştı  
Ağızeldéñ téke yarına.
- 1950 Karaşınan ilham, yır ağıla,  
Bilde kılıs, kuray, uq-hazak.  
Ĝeresetter aşı ütép kaytқан-  
İl batırın yéñér yuk azap.
- 1978

## ATAYIMDIŇ VASIYATI

- 1955 Kémden géne qalмай, hay, bıl donya?!  
Yaqşı, yamandı la yér ala.  
Taş qayalar, mermer harayzan da  
Qaysaq tübelestey yér qala.  
Köslömön tip şaşınıp qan qoyğan da
- 1960 Yeş qoyğan da bara bér yérge.  
Yér kéndégémén tip laf orğan la,  
Hıya bir saq şul uq tar gürge.  
Tik yaqşılıq qala yaqşılarzan,  
Yörekterze balkıp, yaqtırıp.
- 1965 Yamandarzan qala yaman niyet –  
İrmén tigen irge hesiyet.  
Ulım, tıñla, ihlas eytéw eytem,  
Hiñe minen huñğı vasiyat.  
Ata vasiyatın izgé haqlav –
- 1970 İrmén tigen irge hesiyet.  
Gümér kışka, ulım, mal, dan kıvma.  
Oshoź uñıştarga höyönme.  
Ahmaqtar, yavız, batıram, tip  
Soqor qazır, e hin köyönme.
- 1975 Méñ yeşerzey bulıp tırışıp eşle.  
Bér kön toram, tip kıl yaqşılıq.  
İl küñélende qalhin amanatıñ,  
Tañ sulpanı kévék yaqtırıp.  
Tıvğan yérze yarat. Ul bit hinéñ
- 1980 Yeşev hutı birgen töyegéñ.  
Tıvğan ilde haqla. Ülgende le  
Üz yéréñe yathın höyegéñ.  
Sit yérzerze soltan bulğansı, hin  
Oltan bul, tip tıvğan yérénde,
- 1985 Bélmey eytmegen ul ata-baba.

- Kéşé köslö tik üz ilénde.  
 Balalarzı kaçma, atalarzı,  
 Eselerzé yaqla, h rmetle.  
 K krek h t n bir p, ir y tk rge
- 1990 Eseň layık olo h rmetke.  
 K ş  y z  m nen y zl  bulma,  
 K ş  aklı m nen k n itme.  
  z nse bul, k nge-t nge qarap,  
  z y z nd  his te  zgertme.
- 1995  ılık itme k sl   rgeh nen  
 B rek halıp b y p  terge.  
 K sh z qarşında, geyretlen p,  
 K sl m n tip k sek k terme.  
 H yle, meker, yalĝan, geybet, yala –
- 2000 Bozok k n lderge ĝas bulır.  
 Undayzarzan alıs bulhaň ĝına,  
 Y z n yaqtı,  ş n ĝaĝ bulır.  
 Her b r yaltıraĝan altın bulmay,  
 Bar taraf ta t g l kibla.
- 2005 Aşıl myılar bit, bata-suma  
 Diňg z t pk l nen tabıla.  
 Tura qarap,  te k r p atla,  
 Yamandarĝa birme  ulındı.  
  zg  niyet y rze yatıp  almay –
- 2010 Yaĝsı davam iter yulındı.  
 1978

## D RT YULLIĝTAR

1. Yaĝsı hem yaman  
 Yaĝsı: eger k ş  ĝ zmet h yhe,  
 Őatlıĝ tapha izg  ĝ zmetten.
- 2015 ĝalıĝ k n l  irk n - meĝrum itmeŝ

Undayzarzı olo hõrmetten.

Yaman: üzén üzé kükke söyöp,

Ƙarsıgamin, tiyép mahayǵan.

İñ yamandı: unday ğeripterzé

2020 Yalaǵayzar höyöp yahayzar.

Yaǵşı: haǵlık ösön üz haǵında

Onota alǵan yarhıv batırzar.

Ular ülmey - ğalık küñélé meñgé

Haǵlay batırzarzı hetérze.

2025 Yaman: derejelé aǵmaq üzén

İl aǵahımın, tip ğis ithe.

İlge ğézmet tüǵél – yavız niyet,

Bozok télek ménen eş ithe.

Yaǵşı: höyöne bélév, küñél nuriñ

2030 Késé yözönde le balǵıha.

Abınganda – ayav, yıǵılǵanda – tayav

Bula alhañ iléñ, ğalǵıña.

Yaman: késé höymeş, kezér bélmeş,

Tar küñéllé vaǵ yen késéler.

2035 Ürmekséley mekér avın huızıp,

Boşop yata unıñ işéler.

Yaǵşı: yeşten teren uylay bélév,

Ayıra bélév yaǵşı, yamandı.

Töşöne bélév ısın késélerse

2040 Ƙayza dörös, Ƙayza yalǵandı.



Yaman: saf yenéñdé tétretérlék

Yala yalmap alha naħaktan.

Ġeyéphéžzen Ġeyéplé itép hiné

Božoħ yender řařha řatlıħtan.

- 2045 Yaħřı: eger derejeñe layıħ  
Yözöñ yaħtı, uyiñ pak bulha.  
Kéře ħesreténen ħesretlenép,  
Küzzeréñe ħaysaħ yeş tulha.

Yaman: Köslö alyot üzén höyhe,

- 2050 Köson halha üzén źurlavġa.  
Ořta bulha, iblis ménen yarışıp,  
Köřhöźzerze ħaġıv, ħurlavġa.

Yaħřı: eger vıjdanıñ saf, yaħtı,

Kérhéz bulha ħaħkıñ aldında.

- 2055 Yeñe almay hiné avırlıħtar,  
Böge almay yala, yalġan da.

Yaman: töřöñkölök, köřhöźlökke,

Yalħav, helkevlökke habışıv.

Kerek saħta, "iké ikéñ dürt" tip,

- 2060 Eyte bélmegenge halışıv.

Yaħřı: kükregéñde ħünév bélmeř

Ruħ baylıġı yatha tulışıp.

Yomart ħıldan unı tükmev-sesmev

Kéřélerge birheñ öleřép.

- 2065 Yaman: eger bérey aźġın üzén,  
İñ saf kéřémén, tip raşlaha.

Saf yöreklélerzé bérem-bérem

Yuldan alıp, tışap taşlaha!..

Yağşı: hıgılıp, tügélép ilar yérze

2070 Tıyılıp ala alıv sér birmey.

Avır yérze avmay, yeş kürhetmey

alıvza – kös-évet kemhénmey.

Yaman: bérev alı mölketén de

Üz mölketé kürép totonha.

2075 Unan yaman: kürér, tıyır kéşé

Kürmeméşke halışıp ultırha.

Yağşı: gorur, tıyna, ezél bulıv,

Namıs ménen tırışıp éşlevé.

Valıtarzı yéñép, Kéşé bulıp,

2080 Kükrek kirép yérze yeşevé.

Yaman: kémuzarzan oral éşlev,

Néytron bombaları ürsétév.

Kéşélerzé, kéşé ültérhén tip,

Yérzé ürtehén tip, üstérév.

2085 Yağşı: kükten her sa oyaş kölhe,

Yérzé yapha seske, igénlék.

Kéşé küñélén möldöreme ithe,

Yérge ézmet, ilge izgélék.

1978

2. Reet hem kıym

2090 Reet: kük ülide salan yatıp,

Kük donyahın gízév uy ménen.  
Küñél qanatlanha, buż turǵayzay,  
İlahi bér şıǵrıy moñ ménen.

2095 Qıyın: kürév hıyal qanatındıñ  
Altın qav(ı)rızarı köygenén.  
Eylenende handuǵastar tügel,  
Köygenekter sır-sıv kilgenén

2100 Rehet: tevgé, sabıy möhebbetten  
Yenéñ yarhıp, kükke talpınha.  
Zarıǵıp kötken hıyal ǵışkıñ bér saq  
Gümér yuldarında tap bulha.

Qıyın: evliye, tip tabıǵanıñ  
Bulıp sıqha yenhéz, taş begér.  
Qazıp torha gümér yuldarına  
Azım hayın soqor, yam, qebér.

2105 Rehet: toyop yeşev yulñ toǵro,  
Vıjdanıñ pak, uyñ saflıǵın.  
İzgé éştéñ yalǵan bizekterge  
Mohtajlıǵı his te yuqlıǵın.

2110 Qıyın: vaqıt tigen osar qoşto  
Yuǵaltıvı gemhéz, fayzahız.  
Azıq ükenévé: "Éy, kezérlé,  
Altın minuttarım, qayza héz?!"

2115 Rehet: bar vaqlıqqa quldı heltep,  
Höygen eşke sumıp onotolov.  
Yaźmış nisék tönge höyremehén,

Tik yaqtıǵa, alǵa intılıv.

ǘıyın: altın-yevherzerge tabılmaıstay

Vaqtıtarzı yalqın yalmaha.

Kükregénde taşkan nur-toygolar

2120 ǘoyaş bulıp balqıp yanmaha.

Rehet: ala bélheñ gezéllékte,

Toǵroloǵto tuǵan halqından.

Yeşten tatıp bélheñ saf hézmetteñ

Böyöklöǵön iblis altından.

2125 ǘıyın: yörekte his kitmeş haǵış –

Huǵış halǵan ese haǵışı.

Tik hetérze géne yeşep qalǵan

Ulandarzıñ saǵıv tavişı.

Rehet: donya her saq imén bulha,

2130 Görlep torha éşsen uñǵanlıq.

Kéşe yöregéne ürélép üshe,

Huǵış tüǵél – duşlıq, tuǵanlıq.

1978

MİLEŞ

Béz üstergen miles –

2135 Haman bözre, köles.

Yapraq yara, yapraq!

Yaş yétkes.

Añlamayım his-his:

Yapraq yara nisék,

2140 Ni yem taba,

Ni yem – hin kitkes?!

Béz üstergen miles –

- Meryénderge tiñdeş.  
Seske ata, seske!
- 2145 Yaž yétkes.  
Añlamayım his-his:  
Seske ata nisék,  
Ni yem taba,  
Ni yem – hin kitkes?!
- 2150 Béz üstergen mileş –  
Haman hılıv, yep-yeş,  
Kızarıp telgeşlene,  
Köz yétkes.  
Añlamayım his-his:
- 2155 Telgeşlene nisék,  
Telgeşlene nisék,  
Hin kitkes?!  
1978

#### QUŞ QAYIN

- Asıq tezrem töbön yemge kümép,  
2160 Yarışa-uzışa üsté quş qayın.  
Hağınıp höyley-köyley ütkenderzé  
Sayqay-sayqay bözre başqayın.  
Qayındarźıñ olpat olonloho  
Hin inéñdér, éyé, hin inéñ.
- 2165 Uğa hıyınıp üsken késkey qayın,  
Homğol qayın, ağırı, min iném.  
Yıllar ütté, quş qayındar üsté,  
Kükrey-kükrey, hılıv, dan bulıp.  
Yeşer ösön tıvğan yérzé yemlep,
- 2170 Küñél kürké – tatıv, par bulıp.  
Üsté honolop zeñger irkénlékke,  
Teñke-sulpıların sıñlatıp.

- Bérse yörekterzé höyöndöröp,  
Bérse talsıktırıp, hızlatıp.
- 2175 ayındarğa yeşél alkın bulıp  
Tulınlandı yeşél botaktar.  
Yeşél huttar – yeşél nurzar bulıp  
Tügelép torzo her bér yapraqtan.  
Ah, ayhılay rehet, ozur iné
- 2180 ayın ışığında yeşevé!  
Tuta, niñe apıl köñgörtlendéñ,  
Köyhözlendéñ, donya, nişlevén?!  
Bına davıl sıqtı, oyon uptı,  
Yıga hutı olpat ayındı...
- 2185 Yañğız aldıñ, késkey homgol ayın,  
Kémder urtaqlaşır ayğıñdı?!  
Hıgıla ayın davıl upan hayın,  
Hıgılıp ilay hağınıp duşayın,  
Niñe avzıñ, niñe, olpat ayın?!  
2190 Yapa-yañğız aldı başayım.  
1978

#### MİNUTTARIM

- Yañğızlıta uzğan minuttarım,  
Yen öşötkös bozlo ar hıma.  
Hin yanımda bulhañ, köz ze, ış ta,
- 2195 Göl-seskelé, nurlı yaz hıma.
- Yañğızlıta uzğan minuttarım,  
Zarlı-moñlo ırıs yıl hıma.  
Hin yanımda bulhañ – tormoş üzé  
Sıñlap torğan sıhri yır hıma.
- 2200 Gümér kötöp tormaş, yıldar tınmaş,

Dertlé saqtar uzır bér zaman.  
Tık yörekte möhebbetém hünmes,  
Hiné hağınıp yeşer ul haman.  
1978

#### YILDAR YÖGÖ

- 2205 Donya yögön hélkép taşlap bulha,  
    Qaytır iném tıvğan yağıma.  
    Yırlar iném başıp Olo Éyektéñ  
    Suq tirekter üşken yarına.  
    Tıñlar iném handuğastar moñon,  
2210 Talyan garmun moñon tañdarza.  
    Hıyındır iném tevgé möhebbetém  
    Harılıp qalğan bözre taldarğa.  
    Hular iném tağı kükrek kirép,  
    Kölör iném tağı şatlanıp,  
2215 Kürér iném zeñger tav artınan  
    Alhıvlanıp qoyaş kalkқанın.  
    Donya yögön sitke ırğıtham da,  
    Yıldar yögö yata inémde...  
    Qayıp bulmay...Emme ut yöregém  
2220 Meñgélékke qaldı ilémde.  
    1978

#### KÉMGE NİME YAQIN

- İgénsége igén igév yaqın –  
    Ata-babahı ikken.  
    Éşsenéñ nesél-nesebé  
2225 Bulat qılıstar bökken.  
    Höylev siré hiñe, mirzam,  
    Bélmeyém kémden yoqqan?!

- Ígénsé kinene, tañdı  
Karşılaha başıvza.  
2230 Buralar hıgılıp torha  
Tos boyzay ağışınan.  
Kaynar koros tulkındarı  
Balkıta eşsé yözön.  
Ul küre koros nıklıkta,  
2235 Saflıkta ildéñ üzén.  
Hüzzen keben koyop bulmay,  
Sımdar za tıvmay sıñlap,  
Kaysak eşten arımağan  
Arıp böte hüz tıñlap.  
2240 E hin höyley ze höyleyhéñ,  
Köleslenép, yıltırap.  
Bér kém büldérmey hüzéñdé –  
Karayzar tik aptırap;  
Tél höyekhéz, hüz talıkhız,  
2245 Ağa bire şaltırap.  
1979

### İGÉNSÉ

- Min yaratқан bik küp hönerzer bar –  
Ukıtıvsı, yırsı, tözövsé...  
Emme yöregémdéñ gél türénde  
2250 Ul bér üzé igén igévsé.  
  
Yaқın miñe uniñ her bér eşé,  
Sesemé ye utay, uramı.  
Tos börtöklö boyzay, arış ménen  
Tultıramı kélet, buranı.  
2255 Karşılaymı yazzı sizem asıp,  
Ütkeremé yeyzé yoқohoз,



Ozatamı közzö başıvzarza,  
Yıyıp-kursıp igén tulqının,

- Bötehénde kürem min ğaşıqlıq,  
2260 Yérge ğaşıq kéşe – igénsé.  
Tik ğaşıqtar ğına höyöp-nažlap  
Üstére ala ilge igéndé.  
Donyala iñ olo, iñ ħörmétlé  
Hem meñgé yeş höner – igénsé.  
2265 Tıvğan yérzé tuylı, tüllé itken  
Böyök kéşe – igén itévsé.  
1979

BOŞONQOHONĖ, TİHÉÑ...

- Boşonqohoñ, tihéñ, aptırayhiñ,  
Boşonop yöröyhöñ tip gél géne.  
2270 Bütender bit yırlap-béyép yeşey,  
Boşonqohoñ barı hin géne...

- Éy hılıvım, yeşhéñ, yeş elé hin,  
Yeş saqtar şul bula bér géne,  
Tübe kükte, küzze qoyaş nurı,  
2275 Küñélde gél seske, göl géne!..

- Şunday saқта elé hiñe nisék  
Boşonqoloq sérén bélérge?  
Emme kéşe kilmey uynap-béyép,  
Ėemhéz yeşer ösön bıł yérge.  
2280 Tormoş, hılıv, yırlap mayzanı tügél,  
Boşongan da unda yéterlék.  
Kéşe tüzémene qayhı saқта,

Uylap torhañ, hayran itérlék.

- Hin yeş elé, hılıv, boşonmayhiñ,  
2285 Min de bik şat iném yeş saқта.  
Miñe le tik donya қояş iné,  
Küñélde yır iné şul һақта.  
Yeşlék üte, қояş һүrenlene,  
Hülpenlene yır за kislékте.  
2290 Boşonқolar uzıp kite, yérzé  
Amanatқа birép yeşlékke.

- Amanatқа – uylay, éşley bélgen,  
Boşona bélgen yeşter құлна.  
Yér yazmışın қursıp, ut-hıv аша  
2295 Yétkérerge kilér bıvıngа.  
1979

### ŞAVLAY ZA ŞAVLAY TİREK

- Şavlay za şavlay aқ tirek,  
Hızlay za hızlay yörek.  
Niñe şavlay, niñe hızlay,  
2300 Bıl yörekke ni kerek?

- Şavlay tirek, yél yamğırziñ  
Téréltkés tının hizép.  
Hızlay yörek, hinhéz yazzar  
Küñélhéз, moñhov tiyép.  
2305 Şavlay za şavlay күk tirek,  
Hızlay za hızlay yörek.  
Niñe şavlay, niñe hızlay,  
Bıl yörekke ni kerek?

Şavlay tirek yaprağtarı,  
2310 K̇anatlangan yaź yétkes.  
Hızlay yörek hesretteré,  
K̇abatlangan hin kitkes.

Şavlay źa şavlay suğ tirek,  
Hızlay źa hızlay yörek.  
2315 Niñe şavlay, niñe hızlay,  
Bıl yörekke ni kerek?

Şavlamay ҡoroğan tirek,  
Hızlamay tıñğan yörek.  
Yarıv-köyöv, hızlav bélmes  
2320 Tuñ yörek kémge kerek?!  
1979

TÉLER İNÉM...  
Ülges nimege min eylenérmén,  
Ülengemé, kölge, kümérge?  
Yeki avır, yévés balsıq bulıp  
2325 Tıp-tın yatırımınmı ğümérge?  
Min rizamın üz yéréme Һatta  
Balsıq bulıp Һézmet itérge.

Belki, saya, yétéz bal ҡortona  
Evérélép, min ҡabat tıvırmın?  
2330 Tañdan tañğa, arıv-talıv bélmey,  
Seskeleržen huttar yıyırımın?!  
Yıyırımın da, ğezetémse, yomart  
Duştar östeléne ҡuyırımın...  
Ular, mağtay-mağtay, sey yanında

- 2335 Altın baldan avız itérzer.  
 Nindey hozur, östelénden her saq  
 Seske balı yésé börkölhe.  
 Yeşev hutı birgen alhıv nurzar  
 Duşarıña şatlıq kiltérhe,
- 2340 Yan-yagıña saf bal, saf duşlıqtan  
 Yen irétkés yılı hirpélhe...  
 Belki, bulırımın bér suq kayın min?  
 Ye möhabet, olpat aq tirek?  
 Eger kös-közretlé urman şahı –
- 2345 İmen bulhañ, büten ni kerek?!  
 Yamgırzarza yeşél yapraqtarım  
 Hıv ütkermeş satır bulırzar.  
 Éşelerze duşarımdı ular  
 Külegelep, qursıp tororzar.
- 2350 Duştar, zur imenge rehmet uqıp,  
 İzgé télek télep uzırzar.
- Ah, min téler iném yér östöne  
 Qaya bulıp qalkıp sıgırğa.  
 Uysan sal başımdı kükke térep,
- 2355 Hayran qalıp qarap tororğa.  
 Qarar iném yaqtı béyéklékten  
 Tıvğan yérge höyönöp, hoqlanıp.  
 Namışızzar unıñ güzel yözön  
 Bısratqanda – köyönöp, uftanıp.
- 2360 Toror iném tınıp, iseñgére  
 Tıvğan töyegémdéñ yeménen.  
 Töphöz teren uyğa sumır iném,  
 Yeşev tigen töştöñ teménen,  
 Téré saqta şul behette tatır,
- 2365 Toyor hel bulmavzıñ geménen...

- Yeşev-yeşnev. Ul bit tañ aldında  
 Kürénép qalğan sérlé tōş kéne.  
 Unıñ ilahi źur, böyök asılın  
 Yeşegende kém huñ tōşöne?
- 2370 Vaq Һesterzer, meşeketter öyörö  
 Solğan ala bézzé tıvğas ta.  
 Eylenép te qarap ölgörmezbéz,  
 Yeşev osop kite taşlap ta...  
 Qaytarıp ta bulmay unı qabat,
- 2375 Yérzé tırnap ilap, hıqtap ta.  
 Téler iném, granit qaya bulıp,  
 Yér östöne qabat tıvrğa.  
 Téler iném yeşev qarşısında  
 Sal başımdı éyép tororga.  
 1979
- 2380 İMEN  
 I  
 Möhabet, dan imen!  
 Tik niñe hin  
 Qola trotuvarza üsheñ?  
 Hinéñ üser urımñ Uralda bit!..
- 2385 Tavza, urmandarza – bélehéñ  
 E hin bında yañgız...  
 Kémder hiné,  
 Ni ösöndör, yıqmay qaldırğan.  
 Yellegenmé elle imen yıgıv Unıñ bélekterén taldırğan.
- 2390 Hin üsheñ.  
 Yıvanlıqta biléñ altı qolas,  
 Bolottarğa yétken olonoñ.  
 Hin, moğayın, Salavattan tügél,  
 Öfönön de elé ololor.

- 2395 Attan köslö Alpamışanı hin  
Kürép bélehéñdér, moğayın.  
Batırşalar oranı yañğıraganda,  
Ėorur başkanhıñdır turayıp.  
İsleyhéñdér,
- 2400 Bıl urındar nindey  
Döm kara, şır urman bulğanın.  
Her bér botağında handuğastar  
Naźlı yeşlek tuyı qorganın.  
Ėetéréñdelér, bözre başıñ sayqap,
- 2405 Özölöp tıñlavzarıñ yaz yırın.  
Hutlı yapraqtarıñ yélbér-yélbér  
Oyop béyégené yarhıvzan.  
Kürehéñdér elé töşteréñde  
Görlevékter şavlap aqқанın.
- 2410 Yeşél uyhıvzarza şışmelerzėñ  
Timgél-timgél mızlap yatқанın...  
Ah, ul yazzar, yırlı, nurlı yazzar  
Qasan buldı, qayza qaldılar?  
Nindey köster huñ ul yaz yırzarın
- 2415 Qart imenden tartıp aldılar?!  
II  
Meğrür başın éyép imen tıñan  
Asfalt sekmen kéygen yérzerze.  
Yeşén huqқан kara botaqtarı  
Tibrenmeyzer qatta yélderze.
- 2420 Qoştar za yuq yanda.  
Küñél ösön  
Sevkeler ze kilép qunmayzar.  
Qoştar qanatlılar...  
Qanathızziñ
- 2425 Yen esévén ular toymayzar.

Trotuvarza yaňgız torop alan  
Küpté kürgen olpat, dan imen!  
Yaık bulma miken, yaňgızlıtan  
Ülém artıqlıın bél, tihem?!  
2430 Ülém artıqlıın bél, tihem?!

### III

E ul téré! Yeşey.  
Tamırzarı  
Yérzėn yöregėne totakan.  
Her kön her sa irtengé ta nurı  
2435 Ua yava yomart oyatan.  
ua, aırı, yarhıp,  m tlen p,  
Her ya hayın yapraq yara ul.  
K z y tt m , yeş l setlev kten  
Su-su ala t z p taa ul.  
2440 Ul alalar – b y k s r handıı.  
Tıvır imen s r  ularza!  
art imend n  m t atlıtarı  
ularza bit, feket ularza.  
Ular b ş r,  z l p yerge t ş r,  
2445 Kil r yaza ıtıp sıırzar.  
Hııla-b g le b zre yeş imender  
art imend  solap alırzar.  
Yeş imender avın tılay-tılay,  
Toymay uzarır ul artlıtı.  
2450 K m k tmey hu yeş  s nt  birgen,  
 m t birgen izg  atlıtı.  
 y ,  
 m t m nen yeşey bıl dan imen,  
 m t h nhe ul bit  z  yu.  
2455  m t b r ler n  st rmegen

İmenderzeń yérze éze yuq.

IV

- Bıyıl yazza bına yapraq yarzi,  
Yémés birzé közön mul itép,  
Taş uramğa yavıp, hibélép tora  
2460 Setlevékter tıp ta tup itép.  
Mögjizelé yeşél setlevékter –  
Ömöt böreleré imendëñ!  
Tik asfaltta nindey böro şıthın?  
Nindey imen üshén kinenép?  
2465 Meğrür imen, hiñe gejeplenem.  
Nisék, niñe yapraq yarahıñ?  
Ömöt börelerëñ tapalganda,  
Asılmaymı yörek yarahı?!  
Yarma yapraq hipme setlevékter!  
2470 Buş ömötter – yenhéz.  
Bél indé!  
Kürmeyhéñmé,  
Asfaltta bit ülender ze üsmey.  
E hin – imen!  
2475 İmen saқта av za ul indé!..

V

- Ni höyleyém?!  
Bınday şıqhız uyzar  
İmen toқomona ҳasmı ni?  
İmenderze afet qarşında  
2480 Hıgıla-bögöle torgan başmı ni?!  
Yeşe, imen!  
Bıvat aша qarap  
Yaż kildémé, yapraq yarıp қal.



- Setlevékteréñe, tükmeý-sesmeý,  
2485 Yeşev sérzeréñde nişip hal.  
Hin kévetlé, hin közretlé, téré!  
Yéméş bire feket téréler.  
Kasan da bér asfalt yarip sıgır  
Hin tivzırğan izgé böröler!  
1980
- 2490 YÖZÖKSÖ  
I  
Min belekes saқта, bézzéñ yaқта  
Bar iné bér yözök yahavsı.  
Baқır tinder küzevénen қарap  
Kéşe yazmıstarın bağıvsı.  
2495 Danlı iné İzél, Haқmar, Yayıқ,  
Dim, Sermesen, Қasmart buyında.  
Unıñ ısın oста bulıvına  
Şik-şöbhe yuқ bér kém uyında.  
Barıhı maқtay: oста, oста, тізер,  
2500 Töptö möğjizeler tivzıra.  
Hatta baқırzı la altın itép,  
Alhimiktarzan da uzzıra.  
Éyé,  
Baқır tinlékterzé sükéy, yışa,  
2505 Yözök yahar iné Heyrulla.  
Üzänen қаş, sémer, hır sıgarır –  
Yaltlap toror iné barıhı la.  
Oста iné қulı.  
Қulman da télé!  
2510 Maқtay bélér iné yözögön.  
–Altın ğma! Saf altından ğma!  
Alıǵız za қıvanıp keyégéz.

- Arzan hatam, töptö buşka birem –  
Hézzéñ ösön yen de yel tügél.  
2515 Min bit indé, üzégéz bélehégéz,  
İzgé bér yen, tiñhéz kiñ küñél.  
–Dörös, aǵay, dörös!  
İzgé yen hin!  
Evliye hin, tiñhéz evliye!  
2520 Hinéñ izgélékke könleşelér,  
Kéşe tügél, Һatta mevle le,  
Tıp küterép ala қorhaқ қоло,  
Yaramhaқtar uniñ her hüzen.  
–Eger buştı eythem, ošo yérze  
2525 Hıtılıp sıқhın, тіzer, ut күzém! –  
Ant iteler şulay imanһızзар,  
İblis ménen yeşteş méşkénder,  
Şundayzar bit gümér-gümér baқıy  
Saf altındıñ yulın kişkender...

## II

- 2530 Yéñél gümér itté Һeyrullabız,  
Tonоқ hıvза totop balıqtı.  
Қıyınmı ni bér қатlıлар барза  
Körep yıyıv һaram baylıqtı?!  
Arabızза Һeyrullanan yözök  
2535 Alıp kéymeş kéşe bulmanı.  
Қızға bıl yözöktö bülek itmey  
Yégetterzéñ yulı uñmanı.  
Elé buy yétmegen yeş қızзар за  
Һıyallandı unı keyérge:  
2540 Қасан yeşém yétép, yözök keyép,  
Yégét höyöp – béyép yörörge!

### III

- Eḡiretém Gölkey – sip-sibék kız –  
Yözök keyép kildé bér meldé.  
Yözö al-göl, küzé sulpan bulğan –  
2545 Nisék añlargá huñ bıl heldé?!  
–Höyönös, höyönös! ti ul. –  
Sikhéz höyönös! –  
Tamam şaşkan minéñ eḡiret,  
Barmağında baqır yözök balqıy,  
2550 Bényep kite oyop, tıprılap.  
–Kürehéñmé, min de üsép yéttém.  
Yözök keyzém ısın altından!  
Yégétter ze yörör bınan arı  
Bér azım da qalmaq artımdan...  
  
2555 Ni eyteyém, his te hüź tapmayım,  
E ul bényey haman tupıldap.  
Bézzéñ bala saq ta üttémé ni?! –  
Yörek hızlap kitté hulqıldap.  
Gölkey yarhıy: Bıl, ti, sérlé yözök,  
2560 Höymegen yerzé le höyzőre.  
Barmağındı tügél, yöregéñdé  
Höyöv uttarında köyzőre...

### IV

- Gölkey böğön boyoq. Nime bulğan?!  
–Ésém boşop hiñe kildém, ti.  
2565 Tégé yözöktö bit qursağıma  
Sulpı itép tağıp birzém, ti.  
–Altın yözöktömö?  
–Taşqa ülseyém.  
Tutıqtı la quyzı keyges te.

- 2570 –Baķır altın bulmaş, ti eseyém,  
Bér aldaķsı altın, tiges te...  
–Altınğa kér töşmey,  
Tutıķmay ul...  
–Ėeyrüş altın, ti bit, nişana!
- 2575 –E hin baķır, tigen! Aldaķsıǵa –  
Ėeyrullaǵa his te ışanma.  
–Eytép ĵara!  
Yaman ĵeybetsé bit.  
Yala yaǵır, ĵurlar, yeşetmeş...  
2580 –Bını bélges, hin de téléńde tıy.  
Bul huķır, bul töptö işetmeş...  
–Ni eşleyhén...  
Yözögömdö min de  
Saf altın tip maķtap keyérmén.
- 2585 Baķır ikenlégen hinén ménen  
Ķursaǵıma ĵına höylermén...

## V

- Ėümér ütté, büten yıldar kildé,  
Donya ĵuyzı Ėeyrüş Yözöksö.  
İnde bér kém keyép béyép yörömeı
- 2590 Tutıķ başķan baķır yözöktö.  
Ni ĵılahıń!  
Ķösöń barża ĵöslep yıyǵan dandıń  
Bahaları bula ĵümérhéz.  
Uşaq aǵasılay bışķıp yanıp,
- 2595 Eylene ul ĵölge kümérhéz...  
1980

## HEYÉRLÉ KÖN!

- Heyérlé kön hézge, heyérlé kön,  
Heyérlé kön, duştar, tuğandar.  
Heyérlé kön hézge, donya yögön
- 2600 Yöklep bargan irzer, ulandar.  
Heyérlé kön hézge, sos atındar –  
Donya kürké – izgé eseler.  
Heyérlé kön hézge, éŝsen ızzar,  
Yér bizegé – alhıv seskeler.
- 2605 Heyérlé kön, küñél küzkeyégéz  
Kön-oyaytay yaqtı, saf bulhın.  
Heyle, meker, bele, yalğandarzan  
Yenégéz pak, azat, şat bulhın.  
Heyérlé kön hézge, her vaıtta
- 2610 Kéŝé bulıp alğan Kéŝeler!  
Hézzéñ ulda barlık il yazmıŝı,  
Hézge tayanıp tora Kéŝélék!  
Heyérlé kön, imén, amanlıkta  
Görlep üthén hézmet yılıgız.
- 2615 Hézzéñ tırıŝlıktan évet alıp,  
Balıp torhon Tıvğan ilébéz  
1981

## BÖYÖKLÖK

- Böyöklök ul tuy bülegé tügél,  
Dan, dereje tügél böyöklök.
- 2620 Yarap, horap alıp bulmay unı,  
Bik-bik teleheñ de, höyöklöm!  
Teét tügél – neŝél-nesep aşa  
Uldan ulğa küsmey böyöklök.  
Evéŝ-tevéŝ itép, uldan ulğa
- 2625 Küserép te bulmay ul yöktö!  
Böyöklöktö raŝlap alıp bulmay,

- Ƙoral k s  m nen,  s m nen.  
Isın b y kl kter yavlanalar  
Olo y rek, izg   ş m nen.
- 2630  z buyınan b y k, b y km n, tip  
Işangandan t pt  ƙasa ul.  
B y kl kke değve itken bende  
 l  st ne t şken yafa ul.  
B y km n, tip oran halıp bula.
- 2635 Emme ul bit tıvmay orandan.  
Isın b y k irzer y z yılga b r  
Kiler bulęan, tizer, borondan.  
B y kterze zaman, yer tıvzıra.  
Kerek sağta ilge, ęalıęka.
- 2640 Gezelhelzlek sikten aşkan sağta,  
Sarsağanda keşe ęalıęka.  
şulay tıvzı Lenin b y k – dahi –  
Ƙaharmanı bezz n bıvattiņ.  
Unıņ ağılı sınırzarzı  zz ,
- 2645 Ƙara tehetterze ıvalttı.  
T nge taban avęan tariğ yulın  
K n- ęoyaęka taban borzo ul.  
Milliondarzı  z artman eyzep,  
Ƙoyaş yulı m nen barzı ul.
- 2650 şulay tıvzı Lenin – b y k Keşe.  
Tıynaç keşe, yabay yer ulı.  
Lenin halęan ęoyaş yulı yeşer,  
Yer onotmaş izg   r ulın.  
Ul ęabızęan  m t yondożzarı
- 2655 Balęır haman sağıv, yaętırա.  
Yağtılığtan ƙasa yamanlığtar,  
Yağtılığka hıyına yağşılar.

1981

## YEŞEHÉN YIR!

- Yır yaratam, yarhıp bér yırlaham,  
2660 ȶanatlanam, kükke aşam min.  
Tıvğan yérge ırış, beĥét yavlap,  
Al tañ bulıp hızılıp atam min.  
Yır yaratam, derthép bér yırlaham,  
Min ķévetlé, güye, behléven.
- 2665 Yen semlene aşķınıvlı, nazlı  
İlahi bér sıĥrı moñ ménen.  
Kükrek kirép hużıp yır yırlaham,  
Ör-yañınan yérge tıvam min.  
Küñélemde sérlé şıĥrı yalkın
- 2670 Hünmeş, hürélmeştey toyam min.  
Yır yaratam – yırza yeşev séré,  
Ĥézmet derté, ilham, möĥjize.  
Tıvğan moñdar ķolaĥımda sıñlap,  
Ozatıp yöröy her saķ, her yérze.
- 2675 Yır yırlaham, kütere almaş avır  
ȶayĥı-ĥesretterém tarala.  
Yöregemde ömöt, şatlık, beĥét  
Satķıları balkıp yarala.  
Aşķınmaha yörek, talpınmaha,
- 2680 Yırzar tıvmaş iné atlıĥıp.  
Höyövzerém, köyövzerém bulmaş,  
Bulmaş iné yeşev şatlıĥım.  
Yeşehén yır! Saya yır şışmehé  
Tirtép torhon her bér yörekte.
- 2685 Yırı barzıñ – éşe le bar, tizer.  
Timek, kösö le bar bélekte.

1981

## IŞ BAHADİR

- ış bahadir kildé öze başıp,  
Yeyzé, közzö kıvıp, örkötöp.
- 2690 Yılğalarzıñ alqın ağımdarın  
Şaķ katırıp, yargá bérkétép.  
Kildé geyretlenép, olop, řıñřıp,  
Törlö köyge ükérép, hızğırıp.  
Yérzé bepés itép aķ bilevge
- 2695 Bilep haldı buran tuźzırıp.  
–Min bında řah tiné. Min bahadir,  
Köslö zattan tıvğan balamın.  
Min télehem, ĥatta kéřéné le  
He tigensé bilep halamın.
- 2700 Min köslömön, minéñ ĥököm yöröy,  
Bar donyağa üzém, üzém baş!  
Bını töřönmegén alyot yender  
Küz aşkansı tuña, bula taş!  
Şulay geyretlene ış bahadir,
- 2705 Könön-tönön uynay ĥar ménen.  
ĥatta uyıvlıķtı küme-küme,  
Tigéz ite béyéķ tav ménen.  
ıyıķtarzı, kerte-ķuralarzı  
ışıp-ķımtıp, başıp ala ul.
- 2710 Möryelerge inép, yörek öźgös  
Séñlevžen źur savıķ taba ul  
Aldı-yaldı bélmey ış bahadir  
Üź ĥanlığın yöpley, nıģıta.  
ĥar harayźar, nıģıtmalar töźöy,
- 2715 Yaź kilérén tamam onota.  
Hem maķtana: ıştı, babay, tizer!  
Min babaymı?! Töptö yala bıl!  
Babayźar ĥuñ yérzé dér hélkétép,



- Kaltıratıp koton alamı?
- 2720 Min yéñélmes hakim! Yérzé-kükté  
    Bilep yata qarlı kanatım.  
    Min tekebbér yérzėñ önön bıvıp,  
    Baş éyzerzém, üzeme karattım!..  
    Éyé, köslöhöñ hin, Qış bahadır.
- 2725 Tik hıvıx kös tügél meñgélék.  
    Bına tiżzen, seske tajın keyép,  
    Kilép yétér hılıv Yażyégét.  
    Yérzé nazlap yégét bér kölör,  
    Qar bilevzer şartlap özölör.  
    1981
- 2730 YAMĞIR  
    Yava yamğır, yava bér özlökhöz.  
    Teżremde béyéy tamsılar.  
    Niñe béyéy, niñe arıv bélmey,  
    Yenge tıñğı birmey tamsı la.
- 2735 –Şıbır-şıbır... Nime höyley iken?  
    –Höyönsö timé iken. Köz yétté!  
    Hıktanma la, yékhénme le, timé,  
    Min kildém bit yérzé üz itép!  
    Kilér yıldın yeşél bolondarın,
- 2740 Altın başıvzarın koyam min.  
    Ağastarziñ ömöt böröhöne  
    Sérlé maya halıp kuyam min...  
    Şulay tihėñ, közgö yamğır, bélem,  
    Yav, yamğırım, yav za yav eyze.
- 2745 İzgé tamsılarıñ erem bulmaş,  
    İkmek bulıp añqır her öyze.  
    1981

## AYIN

- Söm-yeşél yelenén halıp,  
Harıhın kéyzé ayın.
- 2750 Harı yelen – harı hağış,  
Yañırıp kitté aygım.  
Hızlandım yeşél yeşlégém  
Hizélmey ütkenéne.  
Hağındım yélek yıygandı
- 2755 Yeşél tav itegénde.  
Söm-yeşél tuğay buyında  
Hin bésen saba inéñ,  
Hiné kürhem, yöregéme,  
Güye, ut aba iné.
- 2760 Höye iném, köye iném  
Kümérge alır kévék.  
Yeşérén höyöv gazabı,  
ebérge halır kévék...  
Ah, yeşlégém, yazğı tamsı,
- 2765 Tamıp ta böttöñmö ni?!  
Yılğalar bulıp alışa  
Ağıp ta kittéñmé ni?!.
- 2
- Söm-yeşél yelenén halıp,  
Harıhın kéyzé ayın.
- 2770 oyaştay balkıp ultıra  
Harı tös yeñgen hayın.  
Harı tös a ayın ösön  
Hağış tügél, kürehén.  
Bélelér kilér yaz tağı
- 2775 Yeşél yelen birehén.  
Boşonmay ayın, boşonmay,

Yeşlége tağı kaytır.

Yeşél yapraktar biténde

Yaz nurı balkıp yatr...

1981

2780 HANDUGASTI HAĞINIP...

1

Qasan ğına kekük saqıra iné,

Hayray iné harı handugas,

Haban turğayzarı, yarhıp-yarhıp,

Yırlay iné kükte, tañ tivğas.

2785 Elé barı turğay sırxıldışa,

Şıkrık-şıkrık kile hayışkan,

Qoyaş ta siteşken – kırın qaray,

Tön yağına tamam avışkan.

Tirek yaprak koyğan, İzél şımğan,

2790 Bal korttarı indé osmayzar.

Qazzar қаңıldışıp uramdarza

Ülen suqip tulıp yatmayzar...

Hay, mižgédėñ kükrep torğan sağı,

Hiñe şulay bik tiž uza iken,

2795 Handugastar höygen kük tirekke

Hiñe hayışkandar қuna iken?!

2

Barzır indé, barzır tebiğettėñ

Tik üzėne meğlüm hikmeté.

Handugastı hağınıp zarıqhın, tip

2800 Osorğandır oşo imgekté.

Hayışkandar biley tirekté...

1981

TÖŞ KÉNE ŞUL...

Tañ qarşılıp, yarhıp yırlap toram:

Eylenemde – seske, göl géne.

2805 Tañ nurına sumğan yazğı dala,

Şul dalala – yél de min géne.

Al, harı, kük umırzaya gölön

Höye-nažlay yeleş yél işe.

Min yırlayım, tužğan sesterémdé

2810 Bér tarata yélém, bér işe.

İlahi bér sérlé moñ taşkıını

Kükregéme hıymay ağıla

Handuğaşkay quşılıp özölöp hayray,

Yırla, ti yél yırla tağı la.

2815 Uyğa qalıp tıñlay dalam yırzı,

Yélém kırzan kırğa tarata,

Saf küñélden sıqqan ısın yırzı

Dalam añlay, dalam yarata.

Köyge başkan qılğan sesterénen

2820 Isıq tamsıları tügéle.

Buž turğayzar, qağınıp sorlay-sorlay,

Zeñger béyéklékke üréle.

Yazğı dala – siħri nur donyahı!

E min yep-yeş, yarhıv kıız bala.

2825 Yırlap toram, hoqlanıvzan şaşıp

Göl seskelé yazğı donyağa.

Önömmö bı!?!.

Elle töş kénemé?

Töş kéne şul indé, töş kéne...

2830 -Töş tügél, -ti dalam, -tañ yırı, ti...

-Yırla, ti yél tınma his kéne!

1981

## ARAGI ZZER

- ara urman irkn, tp-tn alan:  
Zegerlenp yata a aran.  
2835 Yondoaran a, aır, ızk sn  
ul alana seslp yatandar.  
Mn-mn trl saıv oson bulıp  
Ymldee ular oyaqta.  
Alan st, gye, nur dinez.  
2840 Ah, tamaa – kzzer amaa!..  
Urman yoklay. Tımk, ılt itken yuk.  
Yl de ısme borsop ye ar.  
km hre bında alık, palık.  
Bında br km blmey ah-ar.  
2845 Ninde reet!  
Tuta... E ulay a  
Kmdr yrgen? Yrme yul halan!  
Yondo satları tek itken  
rpek ara sıbar z alan.  
2850 Bında or bygen.  
E bl yuld  
r uyanı halan skllep,  
Taba almahn tlk tigen bulıp,  
Yul yeerp uzan btmrlep,  
2855 an yeene hzer tlk sn  
uyan zn tanv avr mı?  
Mekr tırnaınan “oon olak”  
z yeerp otola alr mı?!  
Tire yatı bayap, yeskey-yeskey,  
2860 Bınan tlk tken ha ına.  
oyrok hltep yuln yuln bargan,  
alhın tiyp tigz ar gna.  
Ul da yul yeergen: Avslar his

- Minëñ mutlıgımdı bëlmeñen,  
2865 Ƙuyan, imëş, töptö hiźmey ƙalın  
Tëş arama kilép ingenén...  
Bında la şul köreş yeşev ösön.  
Yañılıqmı?!  
Unı kém bëlmeñ!  
2870 Borongolar yukƙa eytmegendér:  
Bérev ülmey – bérev kön kürmey...

- Zeñger aƙlan, yondoź sesme sesép  
Balkıp yata ƙoyaş nurında.  
Ul bit mohtaj tügél vaƙ sır-sıvğa,  
2875 Köshöźzerge ƙapƙan ƙorovğa.  
1981

- NEFSÉLÉ  
Ƙoloy kanton sikhéz ƙomhoź, ti,  
Yılƙıları unın hanhız, ti,  
Beyhéz nefsehéne baş bula almay,  
2880 Küpmé geziz baştı ƙıyızı, ti...  
(Başƙort ƙalılık yırınan)  
Nefsélé, tip ƙezér höyleşmeyzer.  
Ul hüź, tiğer, iské löğetten.  
Hüźzé hızıv anhat, nefseléne  
2885 Hızıp taşlap bulmay işepten.  
Süpzey eşteréne sümeleley  
Ölöş alıvsılar bar elé.  
Undayzarga böte donyanı bir –  
Oyalmaş ta eytér: Aź elé!

- 2890 Nefséléne ƙalılık yaratmağan,  
Şomlangandar, unan ƙurƙƙandar:

Uttan alır nefseléne alma,  
Özör, yolor, alır tutalma!

“Nefsé” hüze böttö, nefselé yu,  
2895 Tip ıanı yeey bér atlı.  
Ĝemhéz eyte: Eyze, ala birhén.  
Ala béle, timek, ul alı!”

Hem nefselé aa: Miné ölö!  
Min kütere alam, day syuda!  
2900 Rizahıza taı haba bulhın,  
Bélhén, bıl donyaa kém uja?!  
1981

#### PARSALAR

Ĝümér tihé de yalahın,  
Éy, sabırhız yörek hin.  
2905 Özayamı ni Ĝümérzer  
Hin yalana yörekhé

Éém, tihén de yarhıyın,  
Onotop üz-üzédé.  
Abaylamay a alahın  
2910 Uzıp kitér Ĝümérzé.

ézmet, tihé de aını,  
Uylanahın, köyehén.  
İzge ézmet – altın térek –  
Yenden artık kürehén.  
2915 Nie yarhıy, nie tınmay iken,  
Nie hızlay iken bıl yörek.

aygını la, atlıqtı la niñe  
Teren kisere iken bıl yorek.

Niñe aşıq iken tañ nurına.

2920 Niñe özöle otar moñona.  
Niñe ezelhelzlek ayav belmey  
ağıla iken yorek ılma.

Barıhına la bit ber yorek.

Nisek sizay ele bıl yorek.

2925 Niñe sizamahın ul yorek.  
Ul yorekte izge, zur telek.

Eser yazıv, eser yahav

Ikéhe ber tugel de,

Yazır osön yorek kerek,

2930 Yaharga yete kul da.

Ah, bıl nazlı yeslek yildarı

Niñe ulay yehet ute iken.

Tevge hoyöv zarı niñe ulay

Gümer buyı yende öze iken.

2935 Handugaslı yazğı tañdarıbız

aldı inde hağınıp hoylerge.

Handugastay zarıgıp, ilap, hıqtap

Yorek hızıla moñlo köyzerge.

Yoregimde aldıñ yır bulıp,

2940 Onotolmas serle moñ bulıp.

Yuldarımda mayaq, uyzarımda

Tılsım köslö sağıv nur bulıp

May, 1981



ÜTÉP BARAM...

Ütép baram...

2945 Yérem artta qala...

Min yotlogop uqa qarayım.

Qarayım da ütken yıldarımdı,

Kilér könderémdé hanayım.

Ütken yıldar, kük tomanğa sumıp,

2950 Alıs qalğan qaya tav kévék.

Kilér könder bıvıp, başıp alğan

Ğeresetlé ğeter yav kévék.

Ütép baram...

Qala kükşél tavzar,

2955 Zeñger külder, seske bolondar.

Min yaratқан keze beresteré,

Yom(o)ro toyaq zifa kolondar.

Moñhov bala saqtıñ yen dustarı –

Qaz bepkeleré le qaldı indé.

2960 Ularzıñ da harı mamıqtarım

Aq kav(ı)rıyzar başıp aldı indé.

Barıhı qaldı... Qaldı Olo Éyék –

Zarlı, moñlo, nurlı bişégém.

Oşo bişék aşı min tev tapqır.

2965 Asıp indém donya işégén.

Ütép baram...

Kük Uralım, Haqmar, Yayıqtarım

Niñe şulay böğön boyoq héz?!

Boyokmağız, héz – meñgélék asılı!

2970 Héz ülémhéz, güzel, böyük héz!

Ütép baram...

Talğan küzzerémnden

Elle ısıq, elle yeş tama.

Kisér, yérem, minen hiñe barı

- 2975 Esé tir hem kaynar yeş qala...  
Min bélmeyém: kenegetmé Yérém?  
Kenegetmé halkım, duştarım?!  
Tik ışanam, buşqa yeşené, tip  
Eyte almaş hatta doşmanım!
- 2980 Min ruřımdıñ aşıl hazinahın,  
İlém, hiñe birép qaldırzım.  
Bélegémdé tik bér hinéñ ösön,  
Hinéñ ösön géne taldırzım.  
Ütép baram...
- 2985 Ara alışlaşa...  
Qala duştar, qala doşmandar.  
Qala yomart yérzéñ hutın imgen  
Ğeybetséler, burzar, kuşandar...  
Bélem, her devérzéñ üzene ças
- 2990 Bula şımabayı, kuştanı.  
Bula byurokratı, horo qorto,  
Bula kebeřeté, doşmanı.  
Ular bulğan, barzar, bulasaqtar  
Yeşevsender ular, yılğırzar.
- 2995 Kommunizmıǵa la ular elé  
Art qapqanan barıp inérzer...  
Min ütemén...  
Yeném, vıjdanım pak.  
Yala yalğandarzan yuǵarı.
- 3000 Saf altındı baqır ite torǵan  
Sişır kösö yérze yuç elé.  
Ütép baram...  
Yérém şunday matur!  
Bıl yér minéñ geziz vatanım.
- 3005 Min şul yérge meñgé ğaşıq kéşé,  
Şunan źur donyaǵa atlanım.  
Vatanıma bulğan olo höyöv

- Ruħıma kös birzé, ħuplanı.  
Şul höyövzėñ izgé ħanatında  
3010 Yeném yél yaqtıǵa uqtaldı.  
Ütép baram...  
Donya balkıp yata.  
Nindey meǵrür, yaqtı, möhabet.  
Yérém imén-işen, kör-şat iken,  
3015 Min ütemén tınıs, ħeneǵet.  
Ütép baram...  
Yérém artta ħala...  
Min yotlogop uǵa ħarayım.  
Ķarayım da ütken yıldarımdı,  
3020 Kilér könderémdé hanayım.  
Ütken yıldar, kük tomanǵa sumıp,  
Alıs ħalǵan ħaya tav kévék.  
Kilér könder bıvıp, başıp alǵan  
Ķeresetlé ħeter yav kévék.  
1981

## 2. ŞİİRLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

### YAŞAMAK VE HİZMET

#### YILLAR YILLAR

Yıllar, yıllar.  
Gürültülü, fırtınalı yıllar,  
Kaynayarak, fişkıarak geçen şanlı yıllar.  
Türkü söylüyorum yeniden sizin için.  
Kulak versin kırlar, tepeler.  
Yüreklere çarparak girsin türküm,  
Kaba saba olduğunda günah işlemeyiniz:  
Hayat yolunu geçip gitmedik biz.  
Dili keskinleştirip, pürüzsüzleştirmedik.  
Türkü söylüyorum, günlerin en sıradan,  
Türküyü yaşayamaz gibi biri hakkında.

İlkbahardaki bayram parlıyor,  
Güzel türküm onun hakkında.  
Yıllar, dağın fikirlerini gözden geçiriyor.  
Hatırladım genç bir kızını.  
Göğsünde nurlu KİM<sup>1</sup> parlamış,  
Göğe doğru yükselen küçücük yıldızı.  
Kürsüden başı zor görünüyor,  
Nutuk atıyor ateş püskürerek:  
Sis çıkararak yanmak, yakınarak ağlamak yabancı o bize.  
Biz toprağı yeşerterek adım adım ilerliyoruz.  
Biz gerçek bir insan hayatı kuruyoruz,  
Gerçek bir kader ile yaşıyor, diyerek.  
Nutuk bitti.  
Uzun yıllar geçti,  
O zamana hep bağlı kalıyorum.  
Jungsturm<sup>2</sup> giyen, saç kestiren,  
İşte o kızını ölene kadar özlüyorum.  
Yıllar, yıllar,  
Gürültülü, fırtınalı yıllar,  
Neden böyle çok çabuk gittiniz?  
Neden böyle kuş kiraz sesli kızını,  
Yaşlı bir kaya kartalı gibi yapıp gittiniz?  
Güzeldir, hayat.  
Gürültü çıkararak geçen yıla.  
Hiçbir şekilde etmez yolundan.  
Mutluluk oradadır, rengârenk çiçekler açsa,  
Fırtına, küle ve nehrin suyundan.  
Yıllarca dağın bin kat altını üstünü getirsem de,  
Bulamam artık o kızını.

---

<sup>1</sup> KİM: КИМ "Komünist Enternasyonel Gençlik"

<sup>2</sup> Jungsturm: 1924'te faşizme karşı savaşmak için oluşturulan devrimci Alman gençliği örgütü (1926'dan beri - "Gençlerin Kızıl Cephesi"). Jungsturm ceket, pantolon veya ön logolu bir kemer ve sol tarafa takılan, yumruklu kırmızı bir kol bandı içeren askerî organizasyonel bir üniformadır.

KİM yürekli, heyecanlı, güzel zamanım,  
Ah, nasıl hızlı geçti, hızlı geçti.  
Biz “KİM” takan korkusuz Lenincileriz,  
Hangi engeli aşarak geçmedik,  
Hangi kirden, hangi bulaşıcı hastalıktan,  
Yüreği saf tutmadık?  
Kazanıp gittik. Bahardaki taşkın olarak,  
Dünyadan gereksiz şeyleri temizledik biz.  
Dostluk, kardeşlikten, adaletten,  
Dünyanın bağına bir anıt diktik biz.  
Memleket, parlayan bir güneş gibi yükseldi,  
Dünya sayesinde ışık saçıyor tepesi.  
Her yerde mutluluk arayanlar,  
Severek, gözünü dikerek bize bakıyor.  
Yıllar, yıllar.  
Yeniden sekiz mart!  
Bugün bana her zamanki türkü gibi,  
Gençliğime götüren yol gibi,  
Kutsal bir anneydi, doğduğu toprak gibi.  
Ama ben yolu oradan başladım.  
Büyük bir yola oradan ilerledim.  
Orada verdiğim ilk yemini,  
Hayatım boyunca güzel sakladım.  
İşte bu günü her zamanki türkü gibi,  
KİM yürekli, cevval bir kız gibi.

1964

#### HAYATIN MUTLULUĞU

Hayatın mutluluğu ümittir, hizmette.  
Hayatın mutluluğu dostluktur, gerçeklikte.  
Hayatın mutluluğu memleketindir, halkın için,  
Savaş yoluyla doğan saadette.

## ŞARKI SÖYLÜYORUM

Ağlayarak doğsam da ben, şarkı söyleyerek büyüdüm,  
Şarkı söyleyerek yaşıyorum hâlâ bugün de.  
Saçlarıma ak saçılrsa da,  
Ak düşmez gönlüme.  
Şarkı söyleyerek yaşıyorum.  
Halkımın, memleketimin hayatı,  
Hikâyelerden güzel bir şarkı olunca.  
Büyük Sovyet ülkesi memleket olunca,  
Dünya'nın yüreği çarpmış.  
Şarkı söyleyerek yaşıyorum. Halkım kendi severek,  
Şarkıyı söyle, diyerek verdi kalemi.  
Öv, dedi seni insan yapan,  
Ozan yapan büyük memleketini.  
Ve şarkı söylüyorum. Düşman kahkahaları,  
Sesimi kısamaz.  
Gittiğim yol doğrudur, Lenin yolu,  
Hiçkimse ona sırtını dönemez.  
Ağlayarak doğsam da ben, şarkı söyleyerek büyüdüm,  
Şarkı söyleyerek yaşıyorum hâlâ bugün de.  
Şarkı söylemeyince gönlüm dayanmıyor,  
Şarkılara eş büyük memleketimde.

## YAŞAMAK VE HİZMET

Acısını da gördüm, tatlısını da,  
Pişmanlığım yerde kalmadı.  
Ama bu şekilde de dünya, güzel dünya,  
Seni sevip, isteyen doymadı.  
Dürüst şahsım için bu dünya,  
Açgözlülük edip el koymadım.  
Daha az verip, daha çok alayım diye,  
Tatlı sözden tuzak kurmadım.

Yolum zordu.  
Yumuşak tatlar hissetmedim.  
Bundan sonra dünya seni görüp,  
Seni sevip hiçbir şekilde de bıkmadım.  
Yaşiyor izim yeniden yarım asır.  
İşliyor izim yeniden bir dolap.  
Dağ taş ağırlığını omzuna yüklüyor izim,  
Gücü, kuvveti kaldırına kadar yürek,  
Yaşamak, hizmet ve mücadele, büyüme şüphesiz bu.  
Ondan başka hayat yok bana.  
Elimi kenetleyip başköşede oturmak için,  
Gelmedim dünya ben sana.  
1958

#### MUTLULUK PAYLAŞIYORUM

Annem söylerdi: Melekler,  
Şafaktan önce mutluluk paylaşır.  
Sadece güçlüler kendi payını,  
Gayret ve emekle almak için uğraşır.

Uykucuya pay vermez onlar.  
Bahtsızını sevmez Allah da.  
Şafak vaktinde uyuduğunda bahar günü sabahı,  
Çiçek açmazdı elma da.

Ana sözü, Tanrı sözüdür, diyorlar.  
Gönlümde capcanlı sakladım.  
İşte geçti günüm. Gücü, teri değil,  
Gecenin her şafağını karşıladım.

Ormanı kestim. Ağlayarak odunları,  
Yükü yerleştirip her gün uğurladım.

İnsanların evi ıınsın diye,  
Kendi evimi çok sık unuttum.

Bir ömür geçti. Fakat Melekler,  
Mutluluğu alıp gelmediler.  
Rahmetli anam, gördük ki söylemiş,  
İşte bu işin kendisi mutluluktur, diyerek.

Böyleymiş, şafağı iş üstünde,  
Karşılarmaktaymış büyük mutluluk.  
Bu işinden gözlerin ışık saçışı,  
İnsanın sevincidir, büyük mutluluk.

Şimdi hissediyorum: Melekler değil,  
Ben kendim sadece mutluluğu paylaşıyorum.  
Yüreğimin coşkulu sıcaklığından,  
Güçlüler paysız kalmıyor.

Böyle gelir gidersin, şafaklarım da,  
Hizmetin mutluluğunu tatsınlar.  
Hizmet terlerim bu mutluluk için,  
Altın taht olsunlar.

1968

İŞTE BİZİMKİLER

Bayram.

Oysa yerde kar.

Erken geldi sonbaharın serinliği.

Yürekte bahar.

Yine, yeniden bahar.

Kırmızı bir çiçek açıyor şimdi!

Bayram.



Meydanlarda halk,  
Deniz gibi taşıyor, dalgalanıyor.  
Ben de orada.  
Al bayrağın ucu,  
Yanaklarımdan seviyor narince.  
Nice yıllar her sonbahar, ekimde,  
Sokakları inleterek geride bırakıyorum.  
Her şey geçtiğinde yüreğime güçlerin,  
Dertlerin arttığını hissediyorum.  
Aklımda, kızıl kravat,  
Davullar çalarak geçmişim.  
Jungsturmu giyip,  
Kemerini bağlayıp,  
Bu sokaktan ben az geçmedim.  
Bayramlarım sonsuz güler yüzlü oldu.  
Korkusuz oldu aklım, dileğim.  
Ama bu yılki ekimim gibi,  
Neşesini ben görmedim.  
Kim bilir saçım griye dönse de,  
Genç kaldığı için yorulmaz kalbim.  
Kim bilir onlar dünyayı sardığında,  
Lenin'in güçlü bilimini öğrenerek.  
Kim bilir şehrimizde büyük büyük,  
Güzel güzel evler arttığında.  
Kim bilir memleketin ihtişamı, şöhreti, güzelliği,  
Kayalardan aşarak yükseldiğinde.  
Benim bu bayramım yegâne mutlu.  
Bayram.  
Bakıyorum da akıp geçen,  
Kolonlara mutlu oluyorum.  
Çocuk gibi:  
-İşte, bizimkiler,

Nasıl yaşıyorlar diye övünüyorum.  
Gönlümden teşekkür fişkırıyor,  
Kendi büyük partime.  
Gerçek şans, gerçek bir mutluluk ile,  
Memleketimin halkı gürlediğinde.  
Ve ben hissediyorum, bayramlarım geliyor,  
Yine de mutluluk, güzel olacak.  
Komünizm güneşinin ışığı,  
Her bir eve girip dolacak.  
1964

TÜRKÜ SÖYLEME SEN DİYORLAR  
(Eski bir gelin ağzından)

1

-Türkü söyleme sen, diyorlar gelin kız!  
Türkü söylemek ozanların işi!  
Günahtır, engelleme! İşe yaramıyor,  
-Ama ben türkü söylüyorum,  
(Kalbim kırılıyor elbette!)  
İşe yaramak için hiç de çaba sarf etmiyor.

-Türkü söyleme sen, diyorlar gelin kız!  
Türkü söylemek, yiğitlerin işi!  
Geleneği bozma! İşe yaramıyor,  
Yüreğimde sevgi, hasret kaynıyor,  
İşe yaramak için hiç de çaba sarf etmiyor.

-Türkü söyleme sen, diyorlar gelin kız!  
Türkü söylemek, kahramanların işi!  
Örf ve âdeti karıştırma! İşe yaramıyor,  
Göğsümü nefret, hasret kemiriyor,

İşe yaramak için hiç de çaba sarf etmiyor.

-Türkü söyleme sen, diyorlar gelin kız!  
Türkü söylemek, efelerin işi!  
Narin, güçsüz bir cansın! İşe yaramıyor,  
Gönlümde türkü fişkırıyor, taşıyor,  
İşe yaramak için hiç de çaba sarf etmiyor.

2

Türkü söylemeden olmuyor. Yüreğimi,  
Türküye yoldaş büyük kalbimi,  
Bülbüller yuva yapmış elbette.  
Nefes almadan türkü söylüyorsun diye,  
Kıymetli türküler hediye etmiş elbette.  
Türkü söylemesem, onlar üzülürler,  
Hepsi yetim kalırlar,  
Türkü söylemesem, onlar ölürlər.  
Türkü söylemesem, baharlar gelmez toprağa,  
Türkü söylemesem, güller solar.  
Türkü söylemeden olmuyor.  
Mümkün değil.  
İşe yaramıyor, kayboluyorsun, ümidini kes!  
Türküm sana değil.  
Sevgilime.  
Saf kalpten çıkan kutsal türküyü,  
Susuzluktan kuruyan aziz toprağıma.  
1967

DİLEK

Toprağı avuçlayıp,  
Ceplere,  
Yıldız saçan genç nesli,

Atom denilen cini ağızlığı takarak,  
Yedi kat göğü aşan mutlu nesil,  
Kutluyorum seni canı gönülden,  
Gurur duyuyorum senin başarına.  
Senin mutluluğun gerekli olduğundan,  
Düşmanlar için hazır savaşa.  
Tek bir dileğim var:  
Dünyada ve,  
Toprakta basit, yalın olarak kal.  
Çocuğun üzüntüsü, senin üzüntün olsun.  
İhtiyarın önünde toprağa borkü yerleştire.  
Dünyayı, atomun yapısını anlayın,  
İnsanı barındıramaz. İnsan üstün.  
Onun ruhuyla denkleşecek,  
Sır saklayan atom yok şimdi.  
İnsan, Tanrıdır!  
Şüphesiz o güneş, bir insan!  
İnsanın tüm evreni yüceliktir.  
İnsanın kendisi ayı, toprağı, göğü,  
Yaratan eşsiz bir yücelik.  
1967

#### DANIŞMA

Koca yürek yaşıyor, yanarak ve bağırarak.  
Özgür kalpler yaşıyor korkarak.  
Kıvılcım hayatın gibi şöhret için o,  
Hain oluyor, daha da bağırıp çağırıyor.

Koca yürek daha gençken ihtiyarlıyor.  
Düğünde değil savaşa, yarıştıdır.  
Adalet ve doğruluk için giden,  
Sonsuz, büyük, zor bir mücadelede.

Koca yürekli o. Kahramanları,  
Şöhretin kendisi bulur dünyada.  
Kıvılcımın sönen yeri bir kül gibi.  
Güneşin geçtiği yolda ışığı kalır.  
1963

### COŞMA DENİZ

Coşup durma, dalgalanma hey, deniz,  
Kayalardan geçme, taşma.  
Gücün kuvvetin, derdin dermanın ile,  
Coştururum deme, atma.

Coşup durma, dalgalanıp taşma hey, deniz,  
Ak köpükler saçarak coşma.  
Dalga mavi bir esarettir, yaz çanı!  
Rüzgâr ile yarışma.  
Biraz daha sakın kal.

Ben arındım.  
Öfkeyle coşkulanarak parçalandı.  
Şaşıyor musun?  
Görüyorsun elbette beni,  
Mermerin gövdesi gibi soğuk ve isteksiz.

Ama ben de hayat dolu bir denizdim.  
Serseri duygular bana yabancı değil.  
Heybetli dalgaların kanadında,  
Dünya gezip gitmiş o gönül.

Evet, evet huzursuz bir denizim.  
Ama biraz daha sakindim.

Hâlimi toparlayayım, gücüm ve kuvvetim geri gelsin,  
Yarışarak coşkulanırız, duralım!

Veya sen de biraz sessiz.  
Birlikte,  
Rahat edelim güzel kıyıda.  
Elbette görüyorsun, dalan gözlerimi,  
Bekliyorum daima yanında.

Sessiz şimdi, sessiz!  
Hayır, hayır sessiz kalma!  
Bağır, çağır, coş, rüzgâr, deniz.  
Ölümsüzüm senin fırtınanda.  
Deniz değilsin de bensiz, bil!  
1960

#### NASIL SES BU

Gece yarısı. Uykusuzum.  
Yalnız.  
Her tarafım sessiz,  
Kör karanlık.  
Belki dünyada tek bir düşüncem yaşıyor.  
Belki dünyada hiç değilim.  
Çoktan ölmüşümdür.  
Sadece ruhum,  
Toprağı coşturup, azap çekerek yürüyorlar.  
Çok soğuk kar ve fırtınalar mezarımda,  
Düğün yapıyor, oynuyor, dans ediyorlar.  
Hayır, hayır.  
Dur, nasıl büyülü bir ses,  
Kulağımın dibinden çınlayarak geçti?  
Gece çarşafını yırtıp attı o.

Çekip aldı beni ölümden.  
Işık saçarak gitti dünya.  
Güneş göğe doğru yükseldi.  
Çirkin düşünceler bitti, kaçtılar.  
Sessizlik ve karanlık ortadan kayboldu.  
Ayaklarım toprağa bastılar.  
Düşünceler değil hayır, hayır düşünceler değil,  
Yaşıyorum gücüm bilekte.  
Ben yaşıyorum. Pehlivanların kanı,  
Kartalın kanı, taşıyor yürekte.  
Nasıl ses bu?  
Yaz yağmuru yağdı mı yoksa?  
Bahar rüzgârları çarpıp geçti mi?  
Eğilme, akağacın gövdesi,  
Tomurcukları açılıp parçalandı mı?  
Yoksa aşkın gülü hüsnüyusuf çiçeği,  
O dakika da mı çiçek açtı?  
Yoksa yeni bir can:  
-Doğdum deyip,  
Bu sessizliğe bağırın yerleşti mi?  
Nasıl ses bu?  
Nasıl büyülü bir ses bu?  
Kulağımın dibinden çınlayarak geçti.  
Şşş!  
Bu bir şarkı.  
Yepyeni bir şarkı doğdu.  
Gecedен, ölümden güçlü o şarkı.

1960

#### HALKIN KALBI

Güzelim deyip, göğsünü açıp çıkma.  
Halkın kendisi görür, değerini belirler.

Yaşadığı vakitte gözü boyayınca,  
Sert olur, öldükten sonra cezalar.  
Nefret duyarak adını dile,  
Almaları elbette bir zaman var.  
Yaşadığı vakitte hâlâ gücü olsaydı,  
Öldükten sonra aşağılasalar daha kötüdür.  
Halkın kalbi, saf bir çeşmedir elbette o.  
Sonsuza kadar saklıyor bu saflığı.  
O mektupta Allah'ı da geçirmiyor,  
Sınır koyup geçmek olsa halkı.  
Güzelim, deyip göğsünü açıp çıkma.  
Yaptığı işi kendisi anlatsın.  
Sözünü değil, yağlı gözünü değil,  
Ruhunu, kalbini onu ahenklendirsin.  
Güzellik kaygı, keder şarkı gibi o,  
Yüreklerden yüreğe geçiyor.  
Gözlerde ışık, gönüllerde güneş,  
Güçlenerek gürültüyor bilekte.  
Nasıl boş bir söz? Ama sen iyi ol.  
Basit, parlak, kutsal gönüllü.  
Bu arada saf suyun bir damlası,  
Nefes kesen gölden çok değil mi?  
1968

### TÜRKÜLERİM

İşsizliğin yemeği olup parıldayarak,  
Doğmadı bu yüreğin kanı türkülerim.  
İş üstünde coşarak geçti yıllarım.  
Yolun yönü doğup büyüdü türkülerim.

Sevgilinin sesi hâlsiz düşerek,  
Doğmadı bu yüreğin kanı türkülerim.



Gündüzü altın. Sesi alevli türkülerim.

İş üstünde doğup geçti türkülerim.

Belki o tatlı bir şıra gibi değildir.

Belki o nazlı bir gül gibi değildir.

İşte coşup patlayarak doğdu türkülerim.

Türküler olup saçılarak gitti yıllarım.

Zaman gelip çatar. Ben de bazen yoruluyorum.

Denizi yıkayan bir kaya gibi ağırlaşıyorum.

Dalga olup etrafa saçılıyor türkülerim.

Döne döne dokunarak ruhun kıyılarını.

1960

#### YAKINMA GÖNÜL

Övünmek için umutlanma gönül,

O sana yoldaş değil.

Aşağılamak için umutlanma gönül,

O sana özgü bir iş değil.

Övgüler büyük olmaz,

Hizmetin büyük olmasa,

Kötüler kıymetsiz olmaz,

Halkın sevip yüceltse.

Sadece halkına doğru ol,

Hizmet et, yorulmak bilmeden.

Övmek, aşağılamak kısa ömürlü o,

Yalnızca hizmet kalır ölmeden.

1957

#### UNUTULMAZ GENÇLİK

Ah, nerede kaldı,

Neşeli, yaramaz gençlik,

Hayatımın bahar zamanı!  
Ancak sıradan bir güne,  
Yeniden geri gelebilseydi.

Dünyadaki işin hepsi nerede kaldı,  
Elden gelir gibi hissettiği zaman.  
Sonbaharda kıvılcım, bilekte güç tükenmez,  
Yürek alev ile dolduğu zaman.

Nerede kaldı ruhu kanatlanan,  
İlk aşk,  
İlk heyecan.  
Kalpten yavaşça şarkı söylüyor,  
Onu özlemek, onun yasını tutmak için.

Ah, o günler nasıl böyle hızlı,  
Çok uzakta kaldılar!  
Ne vakit yüreğimde hâlâ,  
Sönmez bir ateş olup parladılar.

Şimdi hepsi geçti.  
Şafaktan önce,  
Güzel bir rüya gibi görünmüş.  
Bundan sonra yürek, sonsuza kadar coşmazsın,  
Kanat çırpamazsın gerçek bir kuş gibi.

Hayır, hayır!  
Gençlik hâlâ benimle!  
Hâlâ işlerimi süslüyor.  
Hâlâ yollarımda parlıyor,  
Gökkuşağı saçan gizemli bir süs gibi.

Sonra kim unutabilir Komsomol'da,  
Gürleyerek geçen coşkulu bir gençlik çağını.  
Ömrünün ilk yaprağını açan,  
Bülbüllü, güzel bahar şafağını.  
1951

### BİZİM GENÇLİK

Ah türküdeki geliyor, göğüs gererek,  
Sonsuza kadar sönmeyen gençlik hakkında.  
Ah Komsomol, cesur, neşeli gençlik,  
Yüce halkımda ölümsüzsün!  
Genliğimiz gürültülü meydanlarda,  
Savaşlarda doğarak güç kazandı.  
Vursa demiri parçalar bu şanlı gençlik,  
Söyleyiniz istiyorum, nerede tecrübe etti?  
Bizim gençlik Magnit bozkırında,  
Ocağı olup gökyüzüne yükseldi.  
Kolhoz<sup>3</sup> oldu.  
Dneproges<sup>4</sup>,ten binlerce,  
Yıldız olup toprağa saçıldı.  
Bizim gençlik, dağ kartalı olup,  
Faşist tepesinde sokuldu.  
Umut olup mutluluk, sevinç olup,  
Sönmemek için tutuştu.  
Bizim gençlik, altın başak olup,  
Altay bozkırında dalgalanıyor.  
Bir milyon buğday servet olup,  
Mutluluk olup geri dönüyor halkıma.

---

<sup>3</sup> Kolhoz: Tarım üretimiyle uğraşan birlik.

<sup>4</sup> Dneproges: Dnipro hidroelektrik santrali (DniproHES) ( Ukrayna Dniprovska HES ), Donetsk-Kryvyi Rih sanayi bölgesine elektrik sağlayan hidroelektrik santrallerinin beşinci aşaması olan güney Ukrayna'da bulunan büyük bir hidroelektrik santralidir. İstasyon, Zaporozhye şehrinde bulunur ve Dinyeper Nehri üzerindeki elektrik santralleri arasında en eskisidir.

Ah türküdeki geliyor, göğüs gererek,  
Sonsuza kadar tükenmeyen gençlik hakkında.  
Ah Komsomol, destek veren gençlik,  
Türküm sana, senin hakkında.  
1955

### İÇİNDE SAKLA

Süslü kelime, boş kalplerin işidir,  
Amacım yok onu dağıtmaya.  
Yankılı, parlak sözden,  
Göz boyamak, ünlü bir heykel kurmak için.  
Göz boyamak, falcıların işidir.  
Bakmayı bırakıyor, boyayı temizliyor.  
Silinmez gibi gerçeği koruyarak,  
Yaşıyor insan büyük bir dünyada.  
Yaşıyordu insan gururlu, cesur,  
Yaşamak için satmıyor, satılmıyor.  
Dünyada yoktu başka ölümsüz bir can,  
Doğruluk için ölen kahraman gibi.  
Ben tapıyorum böyle bir koca yüreğe.  
Ben âşığım böyle bir kahramana.  
Dünyayı bilen bütün övgüye değer sözü,  
Onun için yaşıyor hafızada.  
Ama anlatmıyorum, konuşmuyorum, korkuyorum,  
Dağıtıp yok edersem ruhum boş kalır.  
Sadece ruhum değil, tüm dünya,  
Tüm evren söner, arınır.  
Anla ruhum sevsen, tutuşsan, yansan,  
Söyleme sen, içinde sakla.  
Yanar dağlar da elbette güçlü olur,  
Lavları yansa içinde.  
1968

## SIZLANMA DOST

Sızlanma dost, gıybet uzun dillidir,  
Fakat kısadır onun ömrü.  
Görmüyor musun, gıybet torbasının,  
Yüzü kara, beli bükük.  
Gömleğine yüreğinin kiri sinmiş.  
Can bezdiren oynak yürüyüşü.  
Gıybet ile fayda sağlayıp kolay yaşamak,  
Onun payına gümüş düşmüş.  
Bahtsız o, iblis gibi o da,  
Doğruluk dünyasından sürülmüş,  
Eli ayağına dolanarak yaşar göğsünde,  
Püskürüp duran o zehirli isten.

1968

## KOLAY DEĞİL

Kolay değildir, borç vermek.  
Kolay değildir, dünyayı beklemek.  
Kolay değil, doğru olup,  
Virajlı yolu doğru geçmek.

1968

## ÖVÜNMEYİ SEVEN BİR ARKADAŞA

Övünmenin de bir sınırı olur.  
Övünmek uzun zamandır var.  
Bu sebeple dost görünene,  
Çoğu zaman söylenen söz var.  
Övünüyorsun:  
-Ben, ben güçlüyüm.  
Evliyayım, kahramanım!  
Peki ya siz?  
Hepiniz de,

Ya toy ya da bir zavallı!  
Ya da hanginiz üşüyen,  
Tarla serçesini yakalayıp sevmiş?  
Hanginiz geviş getiren,  
Keçiyi üzülüp yanmış?  
Ya da söyleyiniz, benim gibi.  
-Dur arkadaş yeter, anla:  
Sen kendine bir çiçek al mutlaka,  
Halk ne söyler önce?  
Söyemez mi?  
Keçiyi sevdi.  
Fakat insanı unuttu.  
Onun yüzünden birçoğu,  
Kumu yedi, otu yuttu.  
Kendi için ateş ve suyu getiriyor,  
Kahraman oldu, demez mi?  
İnsana desen boş bir torba,  
Zavallı oldu demez mi?  
1960

## BÜLBÜL

Dalın dibine bir bülbül,  
Yuvasını ördü.  
Anne bülbül bu yeri,  
Sevdi.  
Şimdi zevkle oturuyor.  
Elverişli yuvada.  
Baba bülbül şarkı çığırıyor,  
Yukarıda, havada.  
Şarkı akıyor,  
Şarkı yankılanıyor,  
Kesilmiyor, bitmiyor.

Örülüyor daima yükseğe,  
Şarkı gökyüzünde ölmüyor.  
Kıvrımlı dalın dibinden onu,  
Sevgiliyi dinliyor:  
Dünyada başka yok diyor o,  
Böyle güzel şarkı.  
Baba bülbül yüksekte,  
Çırpınarak ötüyor.  
Yorgunluk bilmeden, bitkin düşmeden,  
Arkadaşı için.  
Şarkı saçılıyor,  
Şarkı örülüyor,  
Kesilmeden, bitmeden.  
Can sevgilisi yuvada,  
Bu şarkıyı dinliyor.

1963

İNANMIYORUM SONBAHARA  
Hayatın baharı çoktandır geçti, diyorlar.  
Kırağı düşüyor sonbaharın tepesinde.  
Dinlenme zamanı. Sırası geldi.  
İşlerini bitir, tamamla!  
İnanmıyorum sonbahara.  
Baharları savaşıyor,  
Vatanım yükseliyor dünyanın başköşesine.  
İleride yeni sırtlar, yükseklikler,  
Görkemli bir ufuk görünüyor.  
İnanmıyorum sonbahara.  
Vatanın yüreğini,  
Hisseden gönül nefes almaz, soğumaz,  
Bahardan bahara şarkı söylüyor, gülüyor.  
Hayır, sonbahar gelmez oraya, sonbahar gelmez.

1961

## YENİDEN BAHAR

Yeniden bahar. Ruhun sevinci, heyecanı,  
Yeni büyüyen bir kuşun kanadı gibi.  
Yaşlılık, zayıflıklar, hastalıklar,  
Yıpranan boş bir sözdür düş gibi.

Yeniden bahar. Rengârenk çiçekli,  
Bir bozkır gibi engin gönlüm.  
Baharın ışığına karışarak büyüyor,  
Bahar gibi parlak, saf hayatım.

1968

## YAŞARDIM

Kar, fırtınalar yaşlı bir hortlak gibi,  
Savrularak dolanıyor.  
Acı rüzgârlar sis yoluyla geçiyor,  
Aralıksız.  
Dinleyince düşündüm ben,  
Rüzgârın şarkısına:  
Bu elbette senin, bu elbette senin,  
Çocukluk çağındı.  
Yırtık çizme, yırtık gömlek,  
Kalmın saç geçiyor,  
Sonbahara rüzgârlar, genç yüreği,  
Paramparça ediyor.  
Hatırlıyor musun diyor? Şarkına,  
Düşünüyorum rüzgârını:  
Bu elbette senin, bu elbette senin,  
Gençlik çağındı.  
İstiyor musun, diyor geri dönmeye,  
O zamana tekrar?  
Çocukluk çağı, elbette gençlik çağı,



Ah, güzel, güzel!  
İstiyorsan söyle, diyor. Düşünüyorum,  
Şarkına rüzgârını.  
Haydi, geri dön de yeniden,  
Yaşarsın, yeryüzünde.  
Hayır, hayır istemiyorum,  
Görenler yetişmiş.  
İşte yaşlılığımı biraz,  
Uzatsan eğer.  
Yaşardım hiç bıkmadan,  
Bir elli daha.  
Biliyorsun elbette şimdi bana,  
Büyük bir mutluluk geldi.  
1957

İNSANSA  
Söylemiyorum, nazlı oldum.  
Gamsız yaşadım diyerek.  
Vatanımın sevgisi,  
Oldu arsız.

Söylemiyorum, tam da sütün üzerinde,  
Kaymak buldum her zaman, deyip.  
Yağ gibi parıldayarak üzerinde,  
Yüzerek geçti genç bir zaman, deyip.

Övünmüyorum, vatanım her zaman,  
Okşadı, deyip arkamdan.  
Güneş her zaman önümdeydi,  
Ay durdu, deyip ardımdan.

Gerektiği kadar sevdi vatanım,  
Gerektiği kadar öğretti.  
Hatta bazen adaletsizliği,  
Eşitsizliği eziyet çekti.

Kışın en soğuk zamanları,  
Güneşli baharlar oldu.  
Gönül bazen sevinçle,  
Bazen üzüntüyle doldu.

Bazen nefretten bozarıp,  
Al kanım fişkıarak aktı,  
Bazen yüreğim sevmekten,  
Yanar dağ olup yükseldi.  
İnsana has oldu hepsi,  
İnsansa yandı yüreği.  
İnsansa acı çekip, sevinerek,  
Hizmette bitap düştü bileği.

İnsansa aceleyle uçtu,  
Dünyaya sessiz ruhum.  
Yerçekimiyle yere yaslanıp,  
Yaşamanın güzelliğini hissetti.

Gurur, yürekli olmak insana has,  
Temiz oldu yüreğim.  
Yabancı oldu severek yaşaması,  
Mağlup oldu, seven dileği.

İnsansa mutlu oldum.  
Yandım, tutuştum insansa.  
Doğduğu vatani, aziz toprağı,

Coşarak sevdim insansa.

İnsansa oldu hepsi.

İnsansa oldu fakat.

Kanaatkâr, sabırlı gelsin,

Tanrı'nın son bir saati.

1967

## YÜREK SÖZÜ

SANA SEVGİ GÜVEN YÜREKTE

Rusya'yı sarıp kaplayan,

Gece perdesini yırtıp fırlatarak,

Kederli şehirlere, bozkırlara,

Coşturunca ışık saçıp parıldayarak,

Sonsuza kadar sönmez güneş olup yükseldin,

Büyük Komünist Partisi.

Lenin'in ilk dağıttığı kıvılcımlardan,

Coşarak alev alıp,

Çok ağladığı vatani üstüne,

Kader yıldızları tutuşarak,

Özgürlük ve mutluluk olarak yükseldin,

Büyük Komünist Partisi.

Gayrikâfi meşakkatli savaş yolunu,

Şanlı zafer ile geçtin sen,

Kendi yolundan kaç çitleri,

Ezerek, parçalayarak dağıttın sen,

Kahramanlık ve yaratıcılığın kaynağı,

Büyük Komünist Partisi.

Ey partim, çok sınınanan kutsal,  
Yolun ile ön tarafa doğru ilerle!  
Komünistin adaletli hayat evini,  
Sarsılmaz bir güç olarak destekle,  
Sana sevgi, güven yürekte,  
Büyük Komünist Partisi.  
1953

BAHARA BENZETİYORUM BEN  
Bahara benzetiyorum ben bugünümü.  
Geçmişlerim kara bir sonbahardı.  
Etrafımda sazlık, bataklık...  
Günüm aysız, ışısız bir geceydi.

İşte geldi büyük, gürültülü yıllar:  
Savaş, açlık, çan sesleri,  
Toprağı kucakladı, ekimin,  
Işık saçan ufuğu dirilince.

O vakit belimi doğrultarak ayağa kalktım.  
Göz dikerek güneşe adım adım gittim.  
Yeni bir yürek, yeni bir beyin büyüdü,  
Kanadı büyüdü, ateşli bir savaşta.

Durmadan gidiyorum:  
Önde güneş.  
Yan tarafımda büyüyor şehirler.  
Başakların hayat dolu türküsünü dinleyerek,  
Yaşlanıyorlar köhne bozkırlar.

Dünyayı geziyor uzay gemileri,  
Atom açtı gizemli sandığını.

Tarihin çöplüğüne yüz çeviriyor,  
Kapitalist insan artığı.

Bahara benzetiyorum ben bugünümü.  
Bahar ile canlanınca memleketimde.  
Mutluluk tanı zengin olmamak için yükseldi,  
Çok ağladığı kutsal toprağında.  
1957

### BAŞKURDISTAN

Eskiden öksüz bir çocuktun sen.  
Bütün zenginliğin katı yürekli, cansız bir bozkırdı.  
O bozkırında sen, düşe kalka zahmet vererek,  
Tamamen kör bir yolcu olarak gidiyordun.  
Şimdi güçlü, gayretli, cesursun.  
Öndeki safta, mutluluk mücadelesi ederek gidiyorsun.  
Yolun parlak, günün güleç, dileğin saf,  
Büyük memleketin kıymetli bir çocuğusun.  
Her yılında, onar yıllık yolu geçtin.  
Komünizm tanlarına gelip yetiştin.  
Lenin çizgi çektiği parlak yoldan sarsılmayınca,  
Düşkünlüğü silkeleyip atarak, ezip geçtin.  
Kısmetli toprak Başkurdistan, çiçek bahçesisin.  
Mutluluk, sevinç, ışığın meskeni çiçek bahçesisin,  
Büyük güneş SSCB'nin bağrında,  
Bir yıldız gibi parlayan Nurstansın.  
1959

### BUGÜN BAYRAM

(Dört Yüzyıllığa)  
Güneş ışık saçarak yükseldi,  
Her yeri ışıkla örterek,

Sevip, sıcak davranıp en birinci,  
Bizim güleç, güzel memleket:  
Bugün bayram, bugün bayram!

Asil güller çiçek açtı,  
Boz renkli tarla kuşları gökyüzüne yükseldi,  
Bülbüller heyecandan şarkı söyleyerek,  
Ağacı sallayarak kanatlarını çırpıtı:  
Bugün bayram, bugün bayram!

Al bayraklar dalgalanıyorlar,  
Harman yerinde eşit ilerliyorlar,  
Bir yürekli, birçok dilli,  
Coşkulu şarkılar süzülüyorlar:  
Bugün bayram, bugün bayram!

Rus, Başkurt dostlarıyız, tek taraflı,  
Yollarımız engin, parlak,  
Bomba kafalılarn sırları, lordları<sup>5</sup>,  
Düzenimiz bozulamaz,  
Bugün bayram, bugün bayram!

Dört yüzyıllık zafer günümüz,  
Gürültü çıkarıyor toprak, gökyüzümüz,  
Kelebekleri, gerçek dostluğu,  
Bayraklarını gel, öpünüz!  
Bugün bayram, bugün bayram!

1957

---

<sup>5</sup> Lord: Lord ( İngiliz efendisi - efendisi, efendisi, efendisi ) , Büyük Britanya'daki resmî kalıtsal unvan ve bu unvanı taşıyan kişidir. Tarihsel olarak, bu unvan esas olarak en yüksek İngiliz aristokrasisinin temsilcileri tarafından tutulur.

## KOMÜNİSTLER PARTİSİ

Komünistler Partisi,  
Partim benim!  
Alışıldık askerlerimin,  
Birisi senin.  
İşte yüreğim de kaymıyor,  
Volkan gibi kuvvetli.  
Senin ölümsüz işlerinden,  
İleriye doğru gücü,  
Komünistler Partisidir,  
Büyük Parti.  
Onun adaleti. Dileğini,  
Bütün halk seviyor.  
Adaleti savunduğu için,  
Yakınsın cana.  
Zafer şarkısı söylüyor yüreğim. Fakat  
Sana verilmiş.  
Ey partim, doğru yoldan,  
Öne doğru ilerle!  
Sana teşekkür ve aşk,  
Kaynıyor yürekte.  
1956

## ZAFER SENİN İÇİN DOĞMUŞ MEMLEKETİM

Ey güzel, büyük, kuvvetli,  
Mutlu doğduğum memleket!  
Gönlüm sana zafer türküsü söylüyor,  
Ey doğduğum toprak!  
Nefes almak için, sevinmek için,  
Rahat olana kadar,  
İşlere gürleyerek yaşamak için,  
Rahat olana kadar;

Bozkırların zenginlik ile,  
Taşıp dolana kadar,  
Şehirlerin güneş gibi,  
Parlayana kadar;  
Varır yolun bir tek gerçek,  
Temiz olduğu için,  
İnsan mutluluğunu korumakta,  
Dürüst olduğu için;  
Coşkulu okyanusun ortasında,  
Altın taşıyor,  
Görkemli, sakın durana kadar,  
Savaşa bakmıyor;  
Zafer senin için, zafer, doğduğum toprak,  
Ey güzel memleketim!  
Senin için olsun saf yürekli,  
Türkülerim benim.  
1955

#### ÖNÜMDE LENİN

Hayat uçağı ağır, karanlık,  
Aysız bir geceydi.  
Ağlamaklı, kederli sesler,  
Etrafımı sardı.  
Soluksuz kaldım, şaşım, sersemledim,  
Tehlikeli sessizlikten.  
Kim beni böyle bir karanlık,  
Geceye terk etmiş?  
Ah, ölüyorum!  
Hayır. Şşş, hangi ışık,  
Yolu yarıp geçti?  
Hangi güç bu kara,  
Geceyi yok etti?



Bu Lenin'in büyülü ışığı,  
Yandı gökyüzünde.  
Canlandı, ayağa kalktı,  
Birçoğu düştü.  
Bu Lenin'in ölümsüz güzel şarkısı,  
Yüreğe sindi.  
Çok sert kışı, kara geceyi,  
Atlattı.  
Göğsü iyileşti, rahatladı:  
Önümde Lenin.  
Lenin yüreği ısıtıyor,  
Benim kanımı.  
Bilekte sonsuz gücü,  
Derdi, dermanı hissediyorum.  
Çünkü ben:  
-Lenin diye yatıyorum,  
-Lenin diye kalkıyorum.  
İşte toprağım, gökyüzüm aydın,  
Mutlu, güler yüzlü, huzurlu.  
Kış ile sonbahara yerin yok.  
Sonsuz ilkbahar orada.  
1955

#### BAŞKENT MOSKOVA

Nasıl güzelmişsin sen,  
Dünyanın merkezi, başkent Moskova!  
Yüreğimin en kıymetli şarkısı,  
Senin için saçılınsın başkente.

Uzak yollarımı yakınlaştırıp,  
Geldim seni görmek için.  
Sıcak bir merhaba, teşekkürü iletmek için,

Kutsal taşlarını öpmek gerekti.

Sokakların ne kadar gürültülü senin,  
Evlerinde güneşin ışığı.  
İnsanların cömert, güler yüzlü senin,  
Yüzlerinde mutluluğun kıvılcımı.

Bahçelerin geniş, sarayların,  
Masal gibi güzel, zengin imiş.  
Yer altından da parlayan,  
Dünyaya getirdiğin güneş, ay imiş.

Gücüne, şöhretli hayatına,  
Denk tutar gibi şehir bulunmaz,  
Düşman içeriye alınmaz. Dostun önünde,  
Kapıların hiçbir şekilde de kapanmaz.  
Yeryüzüne sönmez ışıkları saçarak,  
Parlıyor, başkent Moskova.  
Şarkılarımın en kıymetli ezgisi,  
Senin için saçılısın başkente.

1955

#### KIZIL MEYDAN'DA

Bir kış gecesi. Kremlin çanı tam da,  
Geceye on ikiyi bildiriyor.  
Âdeta Kızıl Meydan'da,  
Dolunayda sadece bir ben.

Etraf sessiz. Büyük meydanı,  
Yaprak ve karlar severek kaplıyorlar.  
Kar değil, hayır. Şüphesiz gümüş aydan,

Bembeyaz kelebekler yağıyorlar.

Ama ben sessiz. Daima Kremlin'e,  
Bakıyorum orada hayran kalarak.  
Sonra yıldızlar da onun etrafında,  
Her gece geçiyor böyle dinlenerek.

Bakıyorum: -Başkurt toprağında ben,  
Sana çok selam getirdim.  
Kendi halkımın yüreğinin sıcaklığını,  
Döküp saçmadan sana getirdim.

Her tuğlan, taşın kutsal senin,  
Bin yıl yaşıyor şimşek gibi.  
Büyük Lenin'in de şöhretli hayatı,  
Gürledi sende şimşek gibi.

Derin bir saygıyla başımı eğerek,  
Ayak basıyorum Kızıl Meydan'da.  
Düşüncelerim sonsuz derya,  
Işıklarla dolan bir aydan da.  
1955

EKİM GELDİ

Altın yapraklara bürünerek,  
Yeniden sonbahar geldi.  
Al bayraklar tepelerden,  
Yeniden ışık saçtı.  
Ekim geldi: Evimde,  
Bayram, büyük bir bayram.  
Mutluluk taşıyor gönülde,  
Hayran, büyük bir hayran.

Ey ekim, her yıl böyle,  
Gürültün ile gel!  
Ruhunun zenginliğinden ılık alarak,  
Yaşasın bütün memleket.

### KARAGAY KUŞU

(Rus devletine katılmaya 400 yıl)  
Dağın üstünde bir karagay kuşu büyüyor,  
Yeşil tepesini gökyüzüne yaslayarak.  
Güçlü damarları, taşları parçalayarak,  
Dünyanın merkezini delip geçmiş.

Çoktandır görmüş: Sayısız bulutların,  
Gürültülü yağmurunda yıkanmış.  
Çok mu çiğ onun yaprağına,  
İnci olup her yaz boşaltmış.

Hangi rüzgâr ve fırtınalar vurmamışlar,  
Hangi kar ve boranlar kaplamamış,  
Hangi sert kırağı en sıcak günlerde,  
Yaprakları don tutmamış!

Ama böyle de hep güzel, cazibeli,  
Her zaman yeşil, gepegenç yaşıyor o.  
Nesil nesil daima daha yükseğe,  
Yukarıya doğru çıkıyor o.  
Tereddüt etmeden o: Damarları derin,  
Toprak göğsünü desteklediği için.  
Dalları, bulutları aşarak,  
Güneşin batışına yetiştiği için.

Karagay kuşu, sana benzetiyorum ben,  
Büyük Rus ve Başkurt dostluğunu.  
Yüzyıllar boyu sınanan,  
Bu dostluğun çelik sağlamlığını<sup>6</sup>.  
1957

### BİZİMLE

Ey, yüreğe sönmez ateş,  
Alev sinen yıllar!  
İnsan ruhunu kanat açıp,  
Tozunu alan şarkılar!  
Bizimle, bizimle şanlı Ekim.

Yarım yüzyıl. Gidiyoruz,  
Yükseğe, güneşe doğru!  
Yüreği sıcak.  
Gönlü güler yüzlü.  
Yüzleri güneş gibi.  
Bizimle, bizimle ulu Ekim.

Ey, parlak yol! İleri, ileri!  
Önde büyük cihan!  
İnsan cesur, insan güzel,  
Vatanımdır Gölyıhan!  
Bizimle, bizimle büyük Ekim.

Al, kızıl ışık, toprağı örtmüş,  
Bayram, kutlama yapıyor!  
Büyük mutluluk kazandı memlekette,  
Toprak, gökyüzü seviniyor!

---

<sup>6</sup> Şiirde hıklık kelimesi, anlam olarak nıklık sözü olabileceğine dikkat çekmektedir. Fakat burada metnin orjinaline bağlı kalmıştır. Kelime cümle içerisinde “kuvvet, sağlamlılık, dayanıklılık” anlamı vermektedir.

Bizimle, bizimle sonsuz Ekim.

1964

### BAŞKURT DİLİ

Hasret çeşmesi, bülbül gibi namelisin sen,  
Eğilme, söğüt dalı gibi zarıfsın sen,  
Rengârenk gül çiçeği gibi nazlısın sen,  
Ey ilhamlı, ey hürmetli Başkurt dili!

Göge doğru yükselen Ural'ın gibi zengin, cömertsin,  
Gizemli kamyş kurayın gibi ihtiyar, büyüksün,  
Çok güngörmüş bir ozan gibi keskin, kabiliyetlisin,  
Ey sevgili, ey kıymetli Başkurt dili!

Okyanuslara denk tutamam derinsin sen,  
Aya, güneşe denk tutamam güzelsin sen,  
Kayalara denk tutamam şerefsin sen,  
Ey hikmetli, merhametli Başkurt dili!

Asırlarca anlattın sen kurayın sesini,  
Asırlarca anlattın sen savaş yolunu,  
Şimdi özgür. Mutlu. Söylüyorsun zafer türküsünü,  
Ey bahtlı, ey kıymetli Başkurt dili!

Bana ilk önce sen öğrettin Lenin sözünü,  
Bana ilk önce sen gösterdin dostluk yolunu,  
Benim için sen yaşarsın, mutlu özün,  
Ebediyen yaşar, ey sevgili Başkurt dili,  
Atamın dili, anamın dilidir benim dilim!

1960

## RUS DİLİNE

Yeniden doğdum, seni öğrenince.  
Bakışım sonsuza kadar genişledi.  
Dünya sanki yüz kat arttı,  
Dostların sayısı bine yükseldi.

Lenin'in nefesini hissettim senin sayende.  
Senden öğrendim dâhi Puşkin'i.  
Bundan dolayı yüreğime sırdaş yaptım,  
Seni, büyük ve güzel dost dilini.  
1960

## ÖZLEMEK

Daha erken.  
Ben terenkur<sup>7</sup> yürüyerek,  
Yavaşça dağa çıkıyorum.  
Kayalara ayak basıp dur, dedim,  
Kafkasya'nın güzelliğini görüyorum.  
Hayran kalınacak sessiz bir gün.  
Yapraklarda,  
Beyaz köpük gibi yumuşacık kar yağıyor.  
Kırağı düşmüş bugün dağın yüzüne.  
İlk kırağı, bu yıl bu tarafta.  
İşte güneş göründü. Toprak ısındı.  
Uyandılar cansız kayalar.  
Ağaçlar burada yapraklarını,  
Damla şeklinde yere döküyorlar.  
Yalnızca gepegenç, yeşil olarak,  
Gülümseyen akağaç, kayınlar,

---

<sup>7</sup> Terenkur: Belirli rotalarda dağlara tırmanma, tırmanma şeklinde dozlanmış fiziksel aktiviteyi içeren bir kaplıca tedavisi yöntemi. Terenkur dayanıklılık geliştirir, kardiyovasküler sistem ve solunum organlarının çalışmasını iyileştirir, metabolizmayı ve sinir aktivitesini uyarır.

Göz açıp kapayınca kadar yaz gömleğini bırakıp,  
Çıplak kaldılar.  
Yaprakları uçmaz, rüzgârı dalgalanmaz,  
Şıp şıp damlayarak toprağı sardılar.  
Bir kırağıya dayanamaz, öç alamaz,  
Şansız bir ölümle öldüler.  
O vakit parçalanarak özledim ben,  
Karı, boranı, Ural Dağlarını,  
Gördüm, fırtınada gürültü çıkarıp,  
Altın yapraklarının yıprandığını.  
Ey Ural'ım, gururlu, şan Ural'ım,  
Toprağın ihtişamı, güzeliymişsin!  
Büyük şair, eşsiz kahramanlara,  
O toprağa mesken olmuşsun.

Kislovodsk, 1955

Hastalar için özel yol.

#### DOSTLARA

Meşakkatli yolu, birlikte geçtik.  
Zafere de ulaştık, bir araya gelerek.  
Her adımda hissettim yakınımdan,  
Dostların adım attığı hareketini destekleyerek.  
Teşekkür size dostlar. Uzaktan da,  
Yakınlaşarak yılı savurdunuz.  
Bileğe güç, yüreğe dert ekleyip,  
Daima birlikte ilerlediniz.  
Alçak gönüllülüğü benden görmediniz,  
Hatta bazen zor nefes aldım.  
İşte böyle de dostlar, gerçek dostlar,  
Ben sizi çok sevdim.

1958



## TÜRKÜLER

### LENİN LENİN

Mutluluk tanım senden çıktı.  
Hayatın baharını senden buldum.  
Sen özgürlük, sende mutluluk.  
Senden geliyor vatana aydınlık.  
Lenin, Lenin! Lenin, Lenin!

Yollarıma işaret direği oldun.  
Düşüncelerime kanat oldun.  
Işığa, iyiliğe,  
Sana bakarak yolu buluyorum.  
Lenin, Lenin! Lenin, Lenin!

Sen bilgeliğin başarısı.  
Sen gerçekliğin dayanağı.  
Senin adının olduğu yerde,  
Olmaz insan zavallı.  
Lenin, Lenin! Lenin, Lenin!

Milyonlarca yıl gürültü yaparak geçiyor.  
Vatana, dünya hizmet ediyor.  
Toprak onları yüreğinde,  
Şöhretini yıldızlara yetiştiriyor.  
Lenin, Lenin! Lenin, Lenin!

1965

### ÖVGÜ SÖYLÜYOR ŞAİR

Boyu dal gibi, yüzü ay gibi, toprağın güzelliği.  
Yüreğe ateş aldırıyor gülümsemesi.  
Gözlerinden, yüzlerinden parlıyor onun,

Gönlünde parlak düşüncelerin gezmesi.

Överek şarkı söylüyor. Zafere layık.

Haydi, şair, övgü söylüyorsun,

Çalışan bir kadına.

Kutsal bir anne de o, güzel bir işçi de o,

Güzel vatana, can vermesi.

Ağırlığı, zorluğu o çok gördü.

Dağı alt üst etti, taşı kaldırdı, toprağı sürdü.

Vatanına düşman, toprağına savaş geldiğı vakitte de,

Pes etmedi, eline tutuşturulmadı o, kazandı.

Överek şarkı söylüyor. Zafere layık.

Haydi, şair, övgü söylüyorsun,

Çalışan bir kadına.

Kutsal bir anne de o, güzel bir işçi de o,

Güzel vatana, can vermesi.

Kısmetliler vatanımızın var kızları,

Bahardaki güneş gibi güleç yüzleri.

Bağımsız hizmet, şöret ve hürmet yoldaş olunca ona,

Sevinçli geçer onun günleri.

Överek şarkı söylüyor. Zafere layık.

Haydi, şair, övgü söylüyorsun,

Çalışan bir kadına.

Kutsal bir anne de o, güzel bir işçi de o,

İlk can, ilk vatana güzel.

1963

## ŞÖHRETİ GERİ GELDİ

Gecenin karası, toprağı sardı şimdi.  
Tatlı uykum tamamen kaçtı şimdi.  
Yârim gitti savaşa.  
Haydutlar gelip bastı şimdi.

Yiğidim engelledi, düşmanın yollarını.  
Aslan gibi parçalayarak, kükreyerek.  
Ateş ve isleri aşarak öne geçti,  
Yarasından kırmızı bir iz bırakarak.

Son nefesini, son damla kanını,  
Hediye etti, doğduğu vatana.  
Al çiçekler olup, al ışık saçarak,  
Şöhreti geri geldi, sevdiği vatana.

Her bahar ona bir çiçek ithaf ediyor,  
Evimin önünde sarı ayçiçeği.  
Ayçiçeği gibi güneşe baka baka,  
Yüreğimde yaşıyor bu hasret.  
1965

## KARA ALTIN

Bu bozkırda fırtına kopuyormuş.  
Bu bozkırda kurt uluyormuş.  
Bu bozkırda kederi paylaşarak,  
Oyuklu kuray yalnız ağlıyormuş.

Kara altın yatmış Devon<sup>8</sup>'da.  
Mutluluk yatmış yerin dibinde.

---

<sup>8</sup> Devon: Devon, Birleşik Krallık'ta İngiltere ülkesinin Güney Batı bölgesinde bulunan, hem iki seviyeli yerel idarenin üst seviyesi olan bir kontluk hem de kraliyetle ilgili seremoniler için bir törensel kontluk.

Güçsüz olan atalar,  
Hâlsiz olan çocuklar,  
Gökyüzünden, Allah'tan mutluluk bekleyerek,  
Vakitsiz ölen gepegenç analar.

Kara altın yatmış Devon'da.  
Mutluluk yatmış yerin dibinde.

Komünistler geldi bozkıra,  
Şehir kurdu. Hürmeti Devon'a.  
Yüreğin sırrını açtı ana vatan,  
Korkusuz, çalışan şanlı kuşağa.

Kara altın atılıyor Devon'dan.  
Mutluluk akıyor yerin dibinden.

Bu bozkırda kurt ulumaz,  
Bu bozkırda kuray ağlamaz,  
Bu bozkırda yazın ve kışın da,  
Bir an bile güneş batmaz.

Kara altın atılıyor Devon'dan.  
Mutluluk fırlatılıyor yerin dibinden.

1957

ŞARKI SÖYLEYİYİM ŞİMDİ  
Bugün güneş de pek güler yüzlü,  
Kar da parlak sadece.  
Gökyüzü de mavi. Kış demezsin,  
Rüzgâr da soğuk sadece.  
Kalbimde şarkı fişkırıyor,

Şarkı söyleyeyim şimdi.

Dostlarımın gözü yıldız,  
Yüzlerinde güneş oynuyor.  
Doğduğu vatanın güzelliğini,  
Baka baka gözü doymuyor.

Kalbimde şarkı fışkırıyor,  
Şarkı söyleyeyim şimdi.

Yeni mutluluk, sevinç geliyor,  
Yeni yıl ile birlikte.  
Aya çıkan, dünyayı gezen,  
Kutsal, yüce vatana.

Kalbimde şarkı fışkırıyor,  
Şarkı söyleyeyim şimdi.

İşi yerine getirince, mutluluktan,  
Şarkı söylediği bir gelenek var.  
Ben güzel halkımı seviyorum,  
İşte bu güzel gelenekten.

Kalbimde şarkı fışkırıyor,  
Şarkı söyleyeyim şimdi.

1959

## GENÇLİK DEFTERİNDEN

### SEVİYORUM DESEN

Seviyorum, desen seviyorum, yanıyorum, desen.  
Bu söz işliyor gece gündüz kulağı.  
Görmüyor musun?

Kalbim kapısında,  
Asılmış bir altın kilidi.  
Dağ kartalı, onu bilerek alıp,  
Kayalara uçup gitmiş.  
Bütün sevgimi,  
Şarkımı,  
Kendiyle alıp gitmiş.  
Kalbim kilitli benim,  
Onu hiçkimse,  
Hiçbir vakit bir daha da açamaz.  
Yüreğimde taşan ateş ve alevi,  
Ondan başka hiçkimse adım atamaz.  
Seviyorum, desen seviyorum, yanıyorum, desen.  
Bırak.  
Unut.  
Anla, eziyet çektirdi.  
Zafer kazanabilir mi?  
Dağ kartalını,  
Dostu olan gururlu yüreği?

#### NEREDE O

Neredesin, kıymetlim,  
Neredesin bugünü?  
Bilmiyorum nasıl o,  
Geçiriyor bu geceyi?  
Ama biliyorum, ne zamandır,  
Beni seven insan var.  
Geri dönemez, gelemez,  
Şanlı, büyük bir işi var.  
Dağın göğsünü delerek,  
Kara altını arıyor o.  
Vatanımı, toprağımı,

Güzel hale getiriyor, süslüyor o.

Uzak o. Ama ruhum,

Yanında daima.

Bilmiyorum onun da,

Aklındayım yine.

Birbirini sevemez kavuşarak,

Yaşamaktan korkup,

Sevip de kavuşamaz,

Azabı daha tatlı.

### ENDİŞELENMİYORUM

Benim kalbim, sessiz bir denizdi.

Depreşerek içine girdin, bahardaki bir fırtına gibi.

Söyle canım, yanan yüreğimi,

Severek tedavi eder misin?

Kalbim gururlu ve mutluydu.

Özgürdü endişeli fikirlerden,

Sen geldin ve kazandın.

Alıp gittin,

Kaya dağlı, dönemeçli yollardan.

Ah, hayır, endişelenmiyorum dağ kartalım,

Mutluyum seni sevince.

Yüreğimin kıymetli çiçekleri,

Senin için yanınca.

### GÜZEL BİR ŞARKI GİBİ

Sensiz geçen her saatim,

Kederli, üzüntülü, zor bir yıl gibi.

Birlikte olan zamanım şarkı söyleyerek geçmez,

Parçalanan güzel bir şarkı gibi.

Sensiz geçen her dakikam,

Adım atılan ağır bir yük gibi.

Birlikte olan zamanım,  
Şafaktan önce,  
Görünen tatlı bir düş gibi.

#### GELME ARTIK

Parçalanarak sevdim, kıymetini bilmedin.  
Hasret çekerek bekledim, hâlâ gelmedin.  
Artık gelme, yaklaşma,  
Elini koyma yürek yarama.

İstemiyorum, geceye hırsız gibi,  
Korkarak, ürkerek, çalarak sevmeyi.  
Oradan günler boyunca yapayalnız,  
Seni düşünerek, yanarak tutuşmayı.

Seviyor olsan sevsin, gizlemiyor,  
Savrularak gel, bahardaki şimşek gibi.  
Korkak olsan, bana denk değil,  
Öylelerini sevmez bu gönül.

#### NEDEN

Neden gördüm, neden sevdim ben,  
Neden kalbimi ele geçirdin?  
Neden senin sırlı gözlerinden,  
Gözlerimi alamadım?

Neden gelmedin daha erken,  
Neden seni uzun zamandır görmedim.  
Ömrümün nazlı yıllarını,  
Neden sana ayırmadım?



Çoktandır tutuyorum bağlanmamış yüreği,  
Sevmez, bırak, onu sevme, diyerek.  
Uzaktaki güneş parlamaz,  
Onun için yanma, tutuşma, diyerek.

Ama sonra nerede!  
Seven yürekleri,  
Ayıran engel yeryüzünde yok.  
Sevmek ile yaşamak ikisi de,  
Ölümsüz ve özgür bir çeşit aynı.

#### OLMASA

Cansız olurdu bu hayat,  
Sevmek ile yürek dolmasa.  
Ayrılmak,  
Parçalanıp, hasret çekerek beklemek,  
Kahkaha atarak karşılamak olmasa.

#### AKLIMDA

Aklımda, o gün güneşliydi.  
Kükreyerek büyümüştüler çiçekler.  
Muzip bakışların yüreğime,  
Aşktan güller saçtılar.

Güller sonsuzluğa kök saldı.  
Gülüyor, şarkı söylüyor, koparak büyüdüler.  
Ama neden sonra o mutlu günler,  
Nasıl böyle çabucak geçtiler?

#### EFKÂRLANMA

Ne oldu sana kaya kartalım,  
Gözlerin dalmış bugün.

Ayrılma hasreti kaplayarak,  
Cazibeli gönül gökyüzün mü?  
Efkârlanma sevgilim, mutlu ol,  
Bahardaki güneş gibi gülerek gel.  
Geceler boyu uyumuyorum,  
Geri dönüşünü bekliyorum.

## BAĞIŞLAMALAR

### HAYAT

RSFSR'nin herkesçe tanınan öğretmeni Halime Abay Kurbanayeva'ya  
Hayat, yularsız bir attır.  
Elliye de,  
Altmış da kovarak geçirir o.  
Kış, sonbahar, ilkbahar da engel değil,  
Uçurumlar da ona doğru bir yoldur.  
Kim durdurur onu?  
Kalk haydi,  
Güzelleştirerek ana vatanın toprağını, gökyüzünü.  
Son vaktini de yolun üstünde,  
Karşılasm eserek, ter dökerek.  
1960

### KIŞ

Kutsal Kışıye

Neden kaç kez yaprak ve karlar yağıyor.  
Neden kaç kez kara kış geliyor.  
Neden kaç kez güneş, kenara kaçarak,  
Dağın arkasından kırağı saçıyor.  
  
Fakat ben hâlâ dostumun işte bu kışa.  
Hâlâ o diyerek parçalanıyorum, can atıyorum.  
O ne kadar bunlu, kırağı olsa,

Ben o denli parçalanıyorum, can atıyorum.

Çünkü hissediyorum, soğuk kışın göğsünü,  
Volkanlardan sıcak olduğunu.

Çünkü hissediyorum, bu göğüste kutsal,  
Saf dilekli yüreğin çarptığını.

1960

## YARATICILIK MUTLULUK

G. Tukay'a

Ak gerek deyip, pak gerek deyip,

Çok gözyaşı dökmedim.

Kirlenip tükendim,

Dünyayı temizleyemedim.

G.Tukay.

Sen mutlu oldun: Kara gökyüzünü,

Parçalayıp geçen bir meteor gibi,

Parlayıp geçtin.

Her yere senden,

Parlak ışıklar, güller saçıldı.

Daima çiçek açıyor bu güller,

Daima parlıyor bu saf ışıklar.

Daima yankılanıyor hasretli sazın sesi,

Kimi zaman efkârlı, kimi zaman mutlu şarkılar.

Onlar nefes almaz. Daima geleceğe,

İyiliğe seslenerek varırlar.

Her zamanın çağdaşı olarak,

Güreşçisi olarak kalırlar.

Yolun zordu.

Dar kafalılardan,

Gösterişli mutluluğunu sen vermedin.

Yalakalık, hilekârlık ile,

Düz yoldan kayıp geçmedin.  
Zordu yolun.  
Lakin mecalsiz.  
Sen mutlu oldun, mutlu,  
Sen tattın, kutsal yaratıcının verdiği,  
Doğru hizmetin verdiği mutluluğu!  
1961

## BAHAR TÜRKÜSÜ

Ş.Babiç'e  
Şarkılar yazıyorum dağın göğsünde,  
Dağın göğsü sırrımı bilsin diyerek.  
Ş. Babiç

Bahar türküsü gibi coşkulanıp doğdun yeryüzüne,  
Bahar türküsü gibi coşkulanıp yaşadım.  
Tekrarlanmaz ilkbahardaki güzel bir türkü,  
Kederli bir türkü oldu yaşamın.

Türküler baharın, dağın göğsünde,  
Bahar rüzgârları esmeden sustular.  
Türkü yoluna aydan, çeşmelerden,  
Saf bir gümüş gibi sesler damladılar.

Türküler baharın, dağın göğsünde,  
Bahar kuşları bir araya gelerek türkü söyledi.  
Güller, hayran kalıp eğile büküle,  
Güle ağlaya türkü söyledi.

Türküler baharın, dağın göğsünde,  
Dağı derttaş, sırdaş ettin sen.

Dağın göğsünü eşsiz güzelliğe,  
Türküye, sese gömüp gittin sen.

Türküler baharın, dağın göğsünde,  
Bahar rüzgârlarını geride bıraktılar.  
Bu türküler şüphesiz bülbüllerin sesi,  
Güllerin güzelliği olarak kaldılar.

Bahar türküsü gibi coşkulanıp doğdun yeryüzüne,  
Bahar türküsü gibi coşkulanıp yaşadın.  
Tekrarlanmaz ilkbahardaki güzel bir türkü,  
Kederli bir türkü oldu yaşamın.

1960

#### HALKIN YANSA YANARDIN BİRLİKTE

M. Gafuri Anısına

Yağlı gözler, tatlı sözler,  
Ballı yüzler izlemedin.  
Kendin için sıcak bir yuva,  
Farklı bir mutluluk aramadın.  
Halkın yansa yanardın birlikte,  
Halkın tutuşsa tutuşurdun birlikte,  
Halkın ile yaşamaya da,  
Ölüme de giderdin birlikte.  
O acıksa acıkırdın sen,  
O vurulsa vurulurdun sen,  
Onunla birlikte,  
Zorluktan kurtuldun sen.  
Kızıl bayrağı tutup ele,  
Yanarak ve parlayarak kızıl ışıktta,  
Türkün gidiyor daima önde:

Haydi işçi, ileri, ileri!

1960

## YENİ YIL DİLEĞİ

**Arkadaşa**

Yıllar mutluluğa cömert olmuyor.  
Başarılar da yatmıyor dağılarak.  
Ama orası güzel: Umut çok zengin.  
Umut yaşıyor yanarak, öfkelenerek.  
Ve orası güzel: Gönüller büyük,  
Dostlar cömert, kutsal dileğe.  
Ve o sıcaklık veriyor yüreğe,  
Buradan kuvvet geçiyor bileğe.  
Oraya ben de gerçek yürekten:  
-Kutlu olsun, dedim yeni yıl!  
Şans bülbülünün en güzeli,  
Sizin eve konsun bu yıl.  
Mevsimplere hiç de baş vermeyen,  
Büyük mutluluk gelsin bu yıl!  
1963

## OĞLUMA

On altı yaş doldu oğluma.  
Pasaport aldı bugün eline.  
Aşırı bir güven ile ayak bastı,  
Hayatının büyük yoluna.  
Büyüdü artık oğlum, büyüdü,  
İki kat uzun benden.  
Mutluluğu da akli da böyle,  
Olsun, dedim ben yürekten.  
Yiğidin insanlara yetmiş çeşit,  
Hüneri de az, derler eskiden.

Sen oğlum, gerçek yiğit bir adam ol,  
Bütün iş de gelsin elinden!  
Sen oğlum yiğit, cesur, adil ol.  
Savun iyiliği, saflığı.  
Kalbinden hiçkimse, hiçbir zaman da,  
Yok etmesin kutsal gerçeği.  
Anla, yaşamak güzel, hayatını,  
Bir kere de versen vatana, halka.  
Kahramanın kendisi lse de adı kalır,  
Diyerek türkü söylüyorlar oğlum, halk da.  
1953

#### HASRET DENİZİ

Z. İsmegilev'e

Hayat kısa, diyerek zlmeyelim.  
Uzatalım kutsal bir iş ile.  
Vatanı, halkı için yanan hayat,  
Hesaplamıyor geçen bir yaş ile.

Hasret denizi, koca bağrında,  
Halkına özgü dermanı coştu.  
Sen türkü söylüyorsun, Ural bülbülü gibi,  
Yorulmak bilmiyor coşarak, heyecanlanarak.

Seven halkın onurlu olup,  
Yarattığın deniz kaynıyor, fişkırıyor.  
Her nefeste vatan hasretine bağlanıp,  
Gururlu, evik, güzel bir şarkı doğuyor.

Sonsuza dek şarkı söyleyerek yaşa, yanarak yaşa.  
ınlat Ural, İdil boylarını.  
Senin sesin büyük, hasretin büyük,

Çeşme gibi saf, güleç fikirlerin.

1967

## KUŞATIP GEÇSİN

Fatima Hemit Kızı Mostafina'ya

Halka en çok hizmet eder ve o en güzel insandır.

Ali Şîr Nevaî

Şimdiye kadar askerî mahkemede,  
Komsomol zamanını görmüştüm.  
Bitmeyen dert, sönmeyen alev ile,  
Parlıyordu gözlerin.  
Şimdi 50 mi?  
Hiç inanmıyor.  
İnanmıyoruz, dost Fatima.  
İnsan yaşıyor mu, bütün hayatı,  
Halkına hizmet etmek için doğmuş?  
Gençlik devam ediyor hizmette.  
Yıllar ile etrafını çevirmek ahmaklıktır.  
Mutlusun: İşin ve hizmetin,  
Beş ömre hayat verecek  
Sana elli!  
Ama hâlâ da gençsin.  
Dert ve dermanın, dağı taşı yükseltir.  
Görüyorsun, en güzel insanları,  
İhtiyarlığı işte böyle kuşatıp geçiyorlar.  
Kuşatıp geçsin.  
İki üç elli yetsin.  
Hâlâ da sıradasın git, haydi.  
Büyük vatanın gururlu, güzel kızı,  
Bayrağımız olarak kal, haydi.  
1964



## KİNAYELİ SÖZ VE MASALLAR

### KISKANÇ ARKADAŞA

Dünya genişliyorsa da dar bir kalbin,  
Katlanıp kaldı daima büzüşerek.  
Çöpü yığıp, tırnak pisliğini,  
Çıkarıp yürümek hâlâ daha var işin.  
Çok zordur sana görmeyince,  
Mutluluğun parlak dünyasını.  
Hissetmeyince arsız kadınlar,  
Yalakalar zamanı geçtiğini.  
Işık hızıyla insan büyüyor,  
Baş döndürücü genişlik, aydınlık.  
İşte böyle vakitte hiç de şaşırtıcı değil,  
Bazen birileri kalsa vurularak.  
Şaşırtıcı değil. Herkes uçamıyor,  
Kanatsızlar yaşıyor, var hâlâ.  
Hangi birilerinin gözü görmüyor,  
Fırının bacası gibi dar hâlâ.  
Neden üzölmek gerek?  
Uçamıyorsan,  
Seviniyor bil, insan uçtuğuna.  
Kim suçlu her bir dönüşte,  
Ayrılıp sınıra ayak bastığına?  
1961

### BAŞKAN

İki yüzünü ay gibi gözlük kaplamış.  
Göbeği henüz dağ gibi olup yükselmemiş.  
İşte böyle de hissediyor o kendi aşkını,  
Yükseklığe tam baş parmak gibi olsa da.

Çünkü o şimdi hızlı bir adam, büyük başkandır.

Bütün zekâsını paylaşarak insana veriyor.

Öğretiyor namuslu, doğru olmak için,

Yetersiz olsa da o kendi tarafında.

Ne söylesen de söze üstat o başkan.

Ama bu sözden artel çok zarar görüyor:

Çizmeciler artık çizme dikmiyorlar,

O başkan onaylıyorlar da onaylıyorlar.

1957

### BOŞ BALON

Şöhret dediğin oluyor, bazen balon.

Dışı parlak, acı, tokadım soğuk, diyor.

Sıcak bir sessizliktenmiş, sıcaklığa.

Sıcak bir nefes istiyor, diyor huzura.

Üflemesen, havaya yükselip uçmaz, diyor.

Aşağıda yaşamayı sevmez boşuna, diyor.

Söylüyormuş, diyor kurt değilim.

Kurtlar yalnızca vatanın bebek kundağı.

Şöhret dediğin oluyor, bazen balon.

Dışı parlak, acı, tokadım soğuk, diyor.

Sıcak bir nefes almamız gerektiğini söylüyor,

Öğrenmiş, diyor sıcak bir nefeste yürümeyi.

Üflesen, diyor o, düşünemez şişer.

Üstüne koya koya sıcaklık istiyor, yalvarıyor.

Yokuşa çıkınca karnı şişiyor.

Gökyüzündeyim, diyor. Aşağıda bütün yavru balıklar!

Ey, hayat diyor! Yükte kolayca yüzmeyi,  
Yavru balıkların tepesinde yürümei.  
Üfleyiniz, daha fazla çıkayım.  
Yavru balıklar ile sırrı bozayım.

Ey, üflüyorlar! Renksiz balon şişiyor.  
Sığamıyor, diyor kendine eş büyüklüğe.  
Sonunda hava patlayarak dağılıyor.  
Boş bir balondan ne kıvılcım ne de kül kalır.  
1967

## EVLENMEK KENDİ KENDİNE KONUŞMAK DEĞİLDİR

(Tukay'ın İzinden Yürüyerek)

-Gözüm konu bir güzele,  
Kaşı orak, yüzü ay.  
Aşkı yakalamak zormuş  
Yüreğim yanıyor, ay!  
Anason, kor hâlinde yanarak,  
Geldi karşıma.  
Önceki kadar baktığımı anlamıştın,  
Vurup dağıttı hepsini de.  
Anason bitkisini kadına,  
Gönderdim.  
İnsan gibi dünyayı bekleyerek,  
Yaşamadım.  
-Öyleymiş. Evlen, arkadaş,  
Zamanın evleniyor sadece.  
Yaşın kırka, işin hızında,  
Aklın sabırlı sadece.  
-Anason. Kabarık beyaz bir ekmek gibi,  
Kabartıyor kendisini,  
Dolunay gibi eğri büğrü hâle gelerek,

Işık saçıyor yüzü.  
O yürüyor, o yaşıyor,  
Hepsi de yerli yerinde.  
Evlenmek istiyorum, bela oluyor,  
Gelin kız olmak istiyorum.

-Evlen, arkadaş! Gelin almak,  
Eski zamandan kalmış.  
Atan yetmişte de,  
Bazen genç bir gelin almış.  
-Onunki doğru. Ne söylesen de,  
Kendi karın olsa iyidir.  
İşten dönmesine lezzetli yapıp,  
Pişirip koysa yemeği.  
Tabak çanak, yer ve zemin,  
Yıkamış olsa her zaman.  
Erkeğim, deyip cancağzım, deyip,  
Severek de koysa bazen.  
Ortaya çıktığında üstünü,  
Giydirip bıraksa.  
Uyumadan önce ayağını,  
Sıcak su ile yıkasa.  
Nasıl büyük bir mutluluk! Evleniyorum.  
Eşli olmak güzel.  
Eşsiz yaşamak güzel diyorlar.  
Boş söz bu! Tamamen dedikodu!  
-Doğru, arkadaş, evlen şimdi!  
Güzel bir düğün yapıyoruz;  
Balı bittiğinde, şöhreti sonsuz,  
Akılda kalmalık.

-Düğün mü diyorsun? Anason bitkisinin,  
İş hakkı nasılmış?  
Düğün birikimini kendi üstüne,  
mi yüklüyormuş?  
Evlenmesi evlenmek de.  
Çaresiz düşerek ilişkiyi bitirmez mi?  
Çikolata, terlik ve ayakkabı deyip,  
Sıkıntı vermez mi?  
Gerçekten de sormuyor,  
Çocuğu da olursa?  
Sessiz sakın, rahat evine,  
Zorluk, gürültü patırtı dolsa?  
Bir, iki, üç, dört,  
Beşi birlikte olsa çocuklar.  
Evinin başköşesinde,  
Onlar sahip olsalar?  
Yemek yemek için deyip, giyinmek için deyip,  
Çekip alsalar bütün paranı.  
Rüyana da girmiyorlar,  
Yağlı yemeklerin.  
Kadın da insan elbette diyorlar.  
Yorgunum dediğinde,  
İki gemi sürükleyemiyor.  
İşi bitireyim dediğinde.  
Ben ne yapacağım?

-Evlenme hiç.  
Sessiz sakın kalsın evin.  
Yaşıyor, ruhun sıcaklığını hissetmeden,  
Sonbahar gibi soğuk hâlde.

-Ne diyorsun?  
-Evlenme, diyorum.  
Yaşarsın anason bitkisi.  
Bilmezsin de. Yalnız başka,  
Katır da çarpıyor yağlı ete.  
Evlenme hiç. Anason bitkisi de,  
Birçok beladan kurtulur.  
Aksi takdirde bir adam para çuvalını,  
Kucaklayarak kaybediyor.

-Ne diyorsun?  
-Evlenme, diyorum.  
Doğru söyledin, gerekmiyor.  
Yalnız hayat bir ikramdır.  
Birçoğu için o işe yaramıyor.  
Şüphesiz öyle ama.

-Ha ha ha!

1948

## YALNIZ SIĞIRCIK BAHAR GETİRMEZ

### Hikâye ve Masal

Güneş gülüyor. Soğuk rüzgârlar,  
Geçiyor, çiçek saçını tarayarak.  
Ama ben kavak ağacına yaslanıp,  
Kuşlara bakıyorum.  
Altın perdeye bürünen,  
Kuş kiraz ağacı da susarak dinliyor.  
Dalında bir sığircık,

Ey, şarkı söylüyor, söylüyor, nefes almadan!  
Diğer kuşlar sessiz kalarak,  
Bakıyorlar ona.  
Ama sığircık öyle gururlu,  
Kendisini övüyor, bağına basıyor:

-Yeryüzünde en güzel kuşum diyor,  
En usta, yetenekli şarkıcı.  
Bana denkleşir gibi bütün,  
Bu yeryüzünde hiçbir kuş yok.  
İnsan yuva yaparak beni,  
Kendi yanında tutuyor.  
Ya da hanginiz benim kadar,  
Sesleri hızlı öğreniyor?  
Bana bir şey olmuyor işte,  
Bülbül olup güzel ses çıkarmak.  
Farklı hâllerde davranarak şarkı söyleyip,  
İnsanı büyüleyerek vurmak.  
-Doğru söz, dedi karga ayağa kalkıp,  
Büyük bir kuşsun dünyada.  
Senin önünde ötmeye,  
Bülbül de çekinir.  
İşte böyle, böyle dedi alakarga,  
Sana benzer bir kuş yeryüzünde yok.  
Boyun, posun, gözün, kaşın,  
Sesin güzel aynı gibi.  
Bak, bak! Harika! Muhteşem bir şarkıcı deyip,  
Sazlıktan bakıyor kara kurbağa.  
Aynı değil! Hayır, deyip ağaçkakana da,  
Kabuğu gagalayarak yokladı.  
Siz! Siz, diyor sivrisinekler,  
Güzel, iyi bir kuşsunuz!  
Bülbül, güzel bir şarkıcı diyorlar,  
Bu bir yalan!  
Bu elbette boş!  
Çılgık çılgıña bağıyor saksığan,  
Tüh, bülbül o ne?  
Sığircık o zavallıyı,

Tıs, diye bir ses çıkarsa alt eder.  
İşte o vakit içi kaygılanıp,  
Karabaşlı tarla kuşu ötüverdi.  
Sığırcığı değil ilkbaharı,  
Överek söyledi haberi.  
Bunu duyarak sığırcık,  
Öfkelendi karabaşlı tarla kuşuna.  
Ve bağırdı: Ey, o sefil!  
Nasıl kıyıyor, nasıl ya?  
Nasıl bilmiyor mu buradayım!  
Ben ilkbaharın padişahı!  
Zavallı karabaşlı tarla kuşuna bırakıldı,  
Bülbülden başkası.  
-Şarkı söylemesin!  
Ona bu yerde,  
Sulanıp duranlara ne kalmış?  
İzin almış mı şarkı söylemek için,  
Sığırcıktan o ilk olarak?  
Zavallı karabaşlı tarla kuşu, kafasını ezip,  
Üzülerek sessiz kaldı.  
Sanki sığırcığın dilini,  
Koparıp parçaladı.  
Burada diğer tarla kuşu, kuş kiraz ağacı,  
Üzülerek konuşmaya başladı:  
Nasıl yasaklıyorsunuz onu?  
O da şarkı söylesin dedi,  
Karabaşlı tarla kuşu, bahara zafer şarkısı söylemek için,  
Sığırcıktan daha inandırıcı.  
O elbette kışı burada geçirdi,  
Üşüyerek, donarak, titreyerek.  
Kışın en soğuk döneminde ölerек,  
Yıkılan dostunu gördü o.



Kar buz kaplayan yeryüzünde,  
Açlık eziyeti çekerek yürüdü o.  
Benim kökümü kurttan,  
O ilk başlayarak temizledi.  
İşte ben buraya yerleşerek,  
İnci çiçekleri bıraktım.  
Uzun müddet geçirince boğazı,  
Gerçekten biraz sesi kısılmış.  
İşte böyle bir şöhret için değil de,  
Gerçek mutluluktan şarkı söylüyor.  
-Doğru, diyerek yüceltti,  
Kuş kiraz ağacı, bülbülün sözünü.  
Haydi, karabaşlı tarla kuşu arkadaş, şarkı söyleyelim,  
Şarkı birlikte olunca güçlüdür.  
Bir sığırcık ötüşüyle,  
Bahar güzel olur mu?  
Gerçek şarkıcının kalbi,  
Öyle dar olur mu?  
Ve bülbül, şarkı başladı,  
Oraya geldi karabaşlı tarla kuşu.  
Vadi uyandı, çınladı,  
Bütün kuşlar birleşerek gidince.  
Şarkısı söyledi hep beraber,  
Toplaşıp ilkbahara zafer.  
Sığırcık dalda kaldı,  
Yapayalnız yeniden.  
Yine de iri kuş kiraz ağacı gülüyor:  
-Sığırcık,  
Diye hayal kuruyor.  
Çok şarkıya benzer olur gibi,  
Şarkı var mı dünyada?

1956

## BÜROKRAT

Kabine güzel, geniş, aydınlık,

Sıcak, rahat.

Burada yıllarca oturur.

Sıkıntı çekmeden.

Ben eşsizim, diye inanır,

Meşhur idareci.

Bilimsel çalışmalarım,

İleriye taşıyacak.

Ben olmasam bilim çok geride;

Kalırdı.

Bitkiyi başaktan kim;

Ayırırdı!

1956

## TEMBEL

Her insana tatlı bir şekilde gülümsüyor o,

Sert basmıyor yere. Sanki yüzerek gidiyor o.

Kulağı uzun. Herkesi de izliyor,

Nereden rüzgâr esse, burnu oraya çeviriyor,

Kendinden büyüklere: Ağabey, ağabey...

Küçüklere: -Git, yürüme, hadi, hadi!

İş değil, dille her yerde iyi.

İşte tembel insan böyle yaşamayı bilir.

1956

## AT VE SIĞIR SİNEĞİ

(Masal)

Evvel zamanda bir at ile bir sığır sineği,

Söz vermişler ayrılmamaya yazın ve kışın,

Dost olmak için, sabanı birlikte sürmek için,

Oduna, samana, pazara birlikte gitmek için.  
Sen işlersin, ben üşenmeden öğretirim.  
Der Sığır Sineği, hatanı düzeltirim.  
Hata yapma, doğru olsun diye.  
Koparıp ısırıp dişimi sıkarak dayanırım.  
-Tamam demiş az sözlü at. –Ben sabrederim.  
Çekip gitmiş kolay gördüğü ağır yükünü.  
Sabanı sürmüş, toprağı tırmıklamış, samanı biçmiş.  
Fakat sığır sineği yele altında yan gelip uzanmış.  
Genç derisine açgözlülükle yapışmış o.  
Yelesinin derin yağını emerek dinlenmiş o.  
Bazen tatlı düşünceye dalarak akıl vermiş:  
-Sığır Sinekleri ısırarak için yaratılmış.  
Öyleyse at dost, neden üzülüyorsun?  
Isırdığım için mutlu olmalısın,  
Sığır sineksiz atı uyku basardı,  
Ekin tarlaları boş yatarı...  
İşte bir zaman at toprağı sürüp ekmiş.  
Acı terli toprağı buğday ile örtmüş.  
Nurdan olgunlaşmış altın başakları tez vakitte,  
Ekip biçmenin, işlemenin zamanı gelmiş,  
İş çok fakat huzur vermez o sığır sineği.  
Gittikçe daha derine daldırıyor dişlerini,  
At dayanamıyor, yoruluyor, zayıflıyor.  
Kuyruğu ile şap şap vuruyor o sırtına.  
İN, sığır sineği. Yeter, kanımı içme diyor.  
Rahat çalışmaya izin ver. Arkadaş yapma, diyor.  
Dostluk böyle olduğunda çok zora düşer,  
El kol uzatacak alan kalmadı, diyor.  
-Huzursuz olma, der sığır sineği.  
-Ne yapıyorsun?  
Ben sana yardım etmek için hayal kuruyorum.

Ben olmasam işsiz uyuyup durursun.  
Tarlaların güzelliği gider, kururdu...  
Tamam, diyor, at, yazın güzelsin.  
Haydi, ısır.  
Sana bakıp ikiyüzlülük etmedim işte.  
İlk kırağı seni çöpe dönüştürür.  
Ben at olurum daima güzün de kışın da,  
Öyle olmuş: sonbahar gelip çatmış.  
Bereketli bir mahsul toplatınca at da dinlenmeye gitmiş.  
Fakat sığır sineği, soğuk bir rüzgâr esmesiyle,  
Yelesinin altından gübrelige doğru yuvarlanmış.  
Sen düşünüyorsun:- Masaldaki ipucu nedir?  
Sığır sinekleri yaşıyor şimdi: burada bela!  
1961

#### GURURUM BENİMKİNİN ÖTESİNE GEÇİYOR

Moskova yolu. Tren ok gibi uçuyor,  
Batıya doğru gidiyor.  
Güçlü yıllar rekabet edemez,  
Hızlı giden trenin ardından.  
Sis içindeki gökyüzü maviye dönmüş,  
Altın hazinesi mavi Ural.  
Güzel Ufa, Kumertaular artık,  
Çok uzaklara uzanıyorlardı.  
Tren çelik şerit tarafından geçiyor,  
Şimdi inleyerek yeri titreterek.  
Ak kayınlar, dallarını sallayarak,  
Şehre bakıyor ruhu coşarak.  
Uçsuz bucaksız kırlar, orman, nehirler,  
Büyük şehirler parlıyor.  
Eskiden büyüdüğü bozkırlarda,  
Elma ağaçları çiçek açıyorlar.

Şans, mutluluk saçarak, ay gibi parlayarak,  
Bütün dünyanın merkezinde,  
Özgürlük hizmet ile anavatanım,  
Etrafınızda gürültü artıyor.  
Komünizm ufkusuna dokunarak,  
Güneş gibi ışık saçarsın.  
Yeryüzüne senden bir güzellik yayılıyor,  
Sen ısıttın dünyanın havasını.  
Yolun parlak senin, hedefin büyük.  
Kavga dövüş sana denk değil.  
Rahatlık, gerçek dostluğa karşısın.  
Sen dünyadaki en geniş ruhsun.  
Gururum benimkinin ötesine geçiyor,  
Memleketim hakkında düşünsem.  
Çok mutsuz olurdum,  
Eğer bu memlekette doğmasam.

#### EMRET VATANIM

Okulun kapısında genç bir adam duruyor.  
Koltuğunun altında defter, kitaplar.  
Bugün son kez onu bitirip,  
Bu kapıdan çıkıp gitmiş.  
Önümüzde hayat... Yeni, belirsiz yol.  
Yaklaşım ciddi, düşünceli, istekli.  
Adamın yüreğinden odun aldığını görüyorum,  
Gökten, yerden, milletten değil,  
Bahar güneşi parlıyor,  
Kara saçını rüzgârla oynuyor.  
Gözlerinde böyle yakın, tanıdık biri,  
Özünde yaşadığımız kutsal bir düşünce yatıyor.  
Komsomolum, diyor o, komsomolum!  
İşte okudum, kurtuldum,

Duyuyor musun vatanım, oğlun hazır!  
İşini yap ya da ne emredersiniz?  
Petrol denilen dağdan, bozkırlardan,  
Bir çeşme gibi gökyüzüne çarpıyorum.  
Dünya denilen uzay gemisinde,  
Yıldız ülkesini kuşatıyorum.  
Evlere gelince ben bir inşaatçuyım, taş ustasıyım,  
Ekmeğe gelince ekme k üreticisi.  
Güzele gelince güzel.  
Milyonlarca çi ek gibi,  
Anavatanın çi ek toplayıcısı!  
Emret vatanım tereddüt etme, inan.  
Söylediğim söz sağlam, bir olur.  
Canlanıp işlerimi yaparım da,  
Zaman talebine denk olmalı.  
Komsomolum diyor o, göğsümde,  
Sönmeyen güçlü bir alev var.  
Komsomolum diyor o vatana, toprağa,  
Hizmet denilen kutsal bir andım var.

Okulun kapısında genç bir adam duruyor.  
Önümüzde hayat! Burada yolun başı.  
Ben inanıyorum kim nerede olursa,  
Doğru hizmet yoldaşı olur.

1957

## 1970-1981 DÖNEM ŞİİRLERİ

### ÖMÜR YOLUM

Ural kayasından bakarım,  
Ağlaya ağlaya türkü söyleyerek geçtiğim yola.  
Büyülenerek, kansızlaşmış minicik,  
Yüreğimi alıp elime.

Geçtiğim yol uzun, kıvrım kıvrım,  
Her kıvrımda bir çıkıntı, bir engel.  
Uçurumu da tuzağı da çok,  
Kuzgunu da bekledi kavak ağacında.  
Güneşten daha çok kar ve boranlar,  
Uğuldayan rüzgârlar yoldaşım oldu.  
Ruh sert bir kara geceden donar,  
Başladığım büyük yol başım...  
Ömür yolu ağır, uzun yol,  
Yol güzeldir, yaşamayı bilen birine.  
Ateş alevleri aşar geçmeden,  
Dik tepelere tırmanmak imkânsız.  
Yüreğimi avuçlayıp, çıkarıp koydum,  
Uralımın değerli taşına.  
Ateş yüreğim, kuş yüreğim parlıyor,  
Yıldız olup dağın başında.  
Küçücük ateş yumağı yürek!  
Yoksa özündeki sihir gücü mü?  
Düşüncelerimi, yollarımı parlak,  
Aydınlık ettin gece ve gündüz.  
Dinmez keder yumağı öfkeli yürek,  
Kahraman gibi cesur yüreğim.  
Kutsal hislerinin sıcaklığında,  
Sevinip durur doğduğun evin.  
Razıyım, der, büyük hisleri,  
Yoldaş ettin ömür yoluna.  
Hafif, bozuk eğri sesler,  
Yabancı oldular senin şarkına.  
Namus ile geçtin, namuslular,  
Unutmazlar şimdi yolunu.  
Hasret çekenler, arayanlar olur,  
Nurlu yürek nerede? Ne oldu?

Ural tepesinden bakarım,  
Ağlaya ağlaya türkü söyleyerek geçtiğim yola.  
Ülkem, halkım diye yanarım,  
Kalbimi avuçlayıp elime.  
1978

#### ÇEŞME

Şırıl şırıl şırıl akar çeşme,  
Ural'ın göğsünden güneş yüzünü göstererek.  
Şarkı söyleye söyleye akar Ak İdil'e,  
İyi niyetle ulaşmak için.  
Nasıl türkü söylemesin küçücük çeşme?  
Elbette taş kayayı yarıp çıkmış,  
Bahar güneşini gören çiçeklerin,  
Tatlı şırasını sömürüp içmiş elbette.  
Sarı bülbüller açmış dilini,  
Kırlangıçtan öğrenmiş uçmayı.  
Parlak dünya hop hop ederek parlıyor,  
Ona neden şimdi üzülün ki!  
Akar çeşme öfkelenip, nehri yarıp,  
Taş engeller şimdi sıkıntı değil.  
O elbette Ak İdil'in kuş kalbi,  
İdil'e has güçlü bir ruh oradadır.  
Şırıl şırıl şırıl akar dağ çeşmesi,  
Sonsuzluk türküsü onun dilinde.  
Memleketin olduğu yerde çeşmenin türküsü dinmez,  
Türküler akıyor Ural ilinde.  
1978

#### KAHRAMANLARI SEVERİM

Kahramanları severim hayatım boyunca,  
Saygı duyuyorum gerçek bir kahramana.  
Daha sonra korkak canlar, boş boğazlılar,



İnsanın yüreğine mi yerleşecek?  
Kahramanları severim, ölümü o,  
Dirimi o, ona tapıyorum.  
Sadece kahramana dayanıyorum.  
Engebeli yolda düşsem.  
Taptığım erkek kahramanlardan birisi,  
Dağ kartalı savaşçı Salavat.  
Ona tapmak kaçınılmaz,  
Ona dayanmak ihanettir.  
Onu seviyorum, hayatım boyunca yanıyorum:  
Nasıl doğmamışım bu vakitte!  
Nasıl gururlu bir mutluluk olurdu?  
Onunla birlikte yan yana savaşsam.  
Yan yana savaşmak istiyorum... Kanlı kamçıları,  
Kalkan olup geri vurmak istiyorum.  
Ya da anka kuşu olup Rogervik'ten,  
Uralıma uçurup geri dönmek istiyorum...  
Ne söylüyorum: Salavat adam geri döndü.  
Geri döndü artık vatanına.  
Ak buzat'a gelip bindi,  
Ak İdil'in dik kıyısına.  
Bakışından ilham, türkü akıyor,  
Kılıç işareti, kuray, ok ve sadak.  
Kasırgaları aşarak geçmiş,  
Ülkenin yenilmez kahramanı.

#### BABAMIN VASIYETİ

Kime kalır, hey, bu dünya?  
İyi, kötüyü de yer alır.  
Taş kayalar, mermer saraydan da,  
Bazen tepe gibi yer kalır.  
Güçlüyüm deyip patlayarak kan dökmüş de,  
Göz yaşını dökmüş de her bir yere.

Yerin göbeği deyip laf vurmuş da,  
Sığıyor bir vakit bu kadar dar bir mezara.  
Sadece iyilik kalır iyilerden,  
Kalplerde parlayıp.  
Kötülerden kalır kötü niyet,  
İrmen denilen bir adama mahsus.  
Oğlum dinle, samimi bir söz söylüyorum,  
Sana benden sonraki vasiyet.  
Baba vasiyetini iyi korumak,  
İrmen denilen bir adama mahsus.  
Hayat kısadır oğlum mal, şöhret peşinde koşma.  
Ucuz başarılarla sevinme.  
Aptallar kızgın, kahramanım deyip,  
Çukur kazıyor ama sen üzülme.  
Bin yıl boyunca sıkı çalış.  
Bir günün iyi olmasını sağla.  
Memleket yüreğinde emanet kalsın,  
Tan çolpanı gibi parlayıp.  
Vatanını sev. O elbette senin,  
Yaşam suyu veren meskenin.  
Vatanını koru. Öldüğünde de,  
Kendi toprağına yatsın kemiğın.  
Sınır topraklarında sultan olacağına,  
Ayak takımı ol, ana vatanında.  
Onun atası olduğunu bilmeden.  
İnsan güçlüdür kendi vatanında.  
Çocukları sokma ataları,  
Anaları savun, saygı göster.  
Anne sütünü verip erkek yetiştirmiş,  
Annen büyük bir saygıyı hak ediyor.  
İnsan yüzüyle yüzlü olma,  
İnsan aklıyla gün etme.  
Kendince o, gece gündüz bakıp,

Kendi yüzünü hiç değiştirme.  
Âdet etme güçlü tarafından,  
çapka takarak dans etmeyi.  
Güçsüz karşısında gayretlenip,  
Güçlüyüm deyip sopayı kaldırma.  
Hile, kurnazlık, yalan, dedikodu, gıybet,  
Kötü kalplere has olur.  
Öylelerinden uzak olsan,  
Yüzün aydınlık, işin doğru olur.  
Her parlayan altın olmaz,  
Her taraf da kible değil.  
Değerli inciler elbette batıyor,  
Denizin dibinden bulunuyor.  
Doğru bak, içinden görerek yürü,  
Kötülere verme elini.  
İyi niyet yerde kalmaz,  
İyi yolda devam edelim.

## DÖRTLÜKLER

### 1. İyi ve Kötü

İyi: Eğer insan hizmeti sevse,  
Mutluluk bulsa kutsal hizmetten.  
Halkın ruhu enginlikten mahrum etmez,  
Onlara büyük bir saygıdan.

Kötü: Kendi kendini gökyüzüne fırlatıp,  
Kasırgayım, diyerek böbürlenmiş.  
En kötüsü: Onun gibi garipleri,  
Yalakalar sevgiyle yapıyorlar.

İyi: Doğru olmak için kendilerini,  
Unutmuş öfkeli kahramanlar.  
Onlar ölmez, halkın ruhu sonsuz,

Saklıyor kahramanları akılda.

Kötü: Güçlü aptal kendini,  
Memleketin ağasıyım, deyip hiç etse.  
Memlekete hizmet değil kötü niyet,  
Kötü dilek ile iş yapsa.

İyi: Sevinebilmek, ruhun ışığı,  
İnsan yüzünde de parlarsa.  
Düştüğünde acı, yıkıldığında dayan,  
Eğer memleketin, halkın olursa.

Kötü: İnsan sevmez, kıymet bilmez,  
Dar ruhlu küçük canları.  
Örümcek gibi kötü ağını uzatarak,  
Küreklerini gizliyor.

İyi: Genç yaşlardan itibaren derin düşünebilmek,  
İyi, kötüyü ayırt edebilmek.  
Gerçek insanlar gibi düşünebilmek,  
Doğrusu nerede, yalanı nerede.

Kötü: Saf ruhu titret,  
Haksız yere iftira atılırsa.  
Suçsuzdan suçlu yaparak seni,  
Kötü insanlar şaşırırsa mutluluktan.

İyi: Eğer güçlüye layık,  
Yüzün parlak, aklın pak olsa.  
İnsan hasretinden hasretlenip,  
Gözlerine bazen yaş dolsa.

Kötü: Güçlü ahmak kendini sevse,  
Gücünü gösterse kendini aşmak için.  
Usta olsa, İblis ile yarışıp,  
Zayıfları yenmek, aşağılamak için.

İyi: Eğer vicdanın saf, parlak,  
Temiz olsa halkın önünde.  
Yenemez seni zorluklar,  
Bükemez iftira, yalan da.

Kötü: Keyifsizlik, zayıflığa,  
Tembel, miskinliğe dönüşmek.  
Gerektiği zaman “iki iki dört” deyip,  
Söyleyemediğine dönüşmek.  
İyi: Göğsünde sönmez,  
Ruhun zenginliği yatarak.  
Cömert elden onu döküp saçmadan,  
İnsanlara versen paylaşarak.

Kötü: Eğer herhangi biri sapkın,  
En saf insanım, deyip doğrulasa.  
Saf kalpleri yer yer,  
Yoldan çekip atsa.

İyi: Eğilip ağladığı yerde,  
Sır vermekten kaçınıyor.  
Ağır bir toprak düşmez, gözyaşını göstermez,  
Kalmak için gücü azalmaz.

Kötü: Birisi halkın malını da,  
Kendi malı görerek tutunsa.  
Ondan kötü: görür, duyar insan,  
Görmemiş gibi davranarak otursa.

İyi: Onurlu, alçak gönüllü, adil olmak,  
Namus ile çok çalışmak.  
Zayıfları yenip, insan olup,  
Göğüs gererek toprakta yaşamak.

Kötü: Birilerinden silah yapmak,  
Nötron bombaları üretmek.  
İnsanları, insan öldürsün deyip,  
Toprağı yaksın, deyip yetiştirmek.

İyi: Gökyüzünden her zaman güneş gülse,  
Toprağı çiçek yapsa tarla.  
İnsan ruhunu hıncahınç etse,  
Toprağa hizmet, memlekete kutsallık.

## 2. Kolay ve Zor

Kolay: Mavi otların üzerinde sırtüstü yatıp,  
Göksel dünyayı düşünceyle dolaşmak.  
Ruh kanatlınsa boz turgay gibi,  
İlahi bir şiiri kaygıyla.

Zor: Rüya kanadını görmek,  
Altın tüyleri yananın.  
Etrafında bülbüller yok,  
Doğanlar gürültüsü gelenin.

Kolay: İlki bebek sevgisinden,  
Nefsin öfkelenip gökyüzüne doğru çırpınsa.  
Endişelenerek beklediği rüya aşkını bir zaman,  
Hayat yollarında denk gelse.

Zor: Evliya diye tapınmışsın,  
Görünüşe göre cansız, taş bir kalp.  
Eğer hayat yollarına kazıyorsa,  
Adım adım oyuk, çukur, mezar.

Kolay: Doğru yaşam yolunu hissederek,  
Vicdanın pak, düşüncen saf.  
İyi işin sahte süslere,  
Muhtaçlığı hiç de yok.

Zor: Zaman denilen kuşu uçuyor,  
Kayıbı gamsız, faydasız.  
Pişmanlık sonrası: “Ey kıymetli”,  
Altın dakikalarım, neredesiniz?

Kolay: Elini küçük şeylere sallayarak,  
Sevdiğiniz bir işe dalarak unutun.  
Kaderi nasıl geceye sürüklemesin,  
Sadece ışığa, ileriye doğru acele edin.

Zor: Altın ve cevherlere bulunmaz gibi,  
Zamanları alev almasa.  
Göğsünde kabaran ışık ve duygular,  
Güneş gibi parlayıp yanmasa.

Kolay: Alabilsen adilliği,  
Doğruluğu kardeş halkından.  
Genç yaşta tadabilsen saf hizmetin,  
Büyükliğini İblis altından.

Zor: Yürekten hiç gitmez özlem,  
Savaştığı ana özlemi.  
Sadece akılda yaşayan,  
Onların göz kamaştıran sesi.

Kolay: Dünya her zaman sakin olsa,  
Gürlese çalışkanlığı.  
İnsan yüreğine bağlanarak büyüse.  
Savaş değil dostluk, kardeşlik.  
1978

### ÜVEZ AĞACI

Bizim yetiştirdiğimiz üvez ağacı,  
Daima kıvrımlı, güleç.  
Yaprak, yaprağı yaralıyor!  
Bahar gelince.  
Anlamıyorum hiç:  
Yaprağa nasıl zarar verilir,  
Nedir güzelliğe dair olan,  
Nedir güzellik sen gidince!  
Bizim yetiştirdiğimiz üvez ağacı,  
Mercanlara benzer.  
Çiçek açar, çiçek!  
Bahar gelince.  
Anlamıyorum hiç:  
Nasıl çiçek açar,  
Nedir güzelliğe dair olan,  
Nedir güzellik sen gidince?  
Bizim yetiştirdiğimiz üvez ağacı,  
Daima güzel, taptaze,  
Çekinerek topluyor,  
Sonbahar gelince.  
Anlamıyorum hiç:  
Nasıl toplar,  
Nasıl toplar,  
Sen gidince?  
1978



## İKİ KAYIN

Açık penceremin dibini güzelliğe gömerek,  
Yarışa yarışa büyüdü iki kayın.  
Geçmişleri özleyerek anlatıyor,  
Savura savura kıvırcık baş kayın.  
Kayınların güzel gövdesi,  
Senindir, evet, senin.  
Ona sığınıp büyümüş küçücük kayın.  
Zarif kayın, sonradan ben idim.  
Yıllar geçti, iki kayın büyüdü,  
Sağlıkla gürleye gürleye güzel, şöhretli olup,  
Yaşamak için ana vatanını güzelleştirip,  
Ruhun zenginliğini tatmak, çift olup.  
Yetiştii uzanarak mavi enginliğe,  
Para pulları çınlatıp.  
Aynı zamanda yürekleri sevindirip,  
Aynı zamanda incitip sızlatmış.  
Gövdelere yeşil kalkan olup,  
Dalgalandı yeşil dallar.  
Yeşil şıralar, yeşil ışıklar olup,  
Döküldü her bir yapraktan.  
Ah, nasıl rahat, huzurlu idi,  
Kayın sığınağında yaşamak!  
Dur, nasıl aniden karardın,  
Bozuldun, dünya ne yaptın?  
İşte fırtına çıktı, kasırga koptu,  
Sertçe vurdu güzel kayını...  
Yalnız kaldın, küçücük zarif kayın.  
Kimler paylaşır kederini?  
Her fırtına koptuğunda sıkılıyor kayın,  
Kederlenip, hasret çekip ağlar dost kayın,  
Nasıl düştün, nasıl güzel kayın?  
Yapayalnız kaldı baş kayın...

1978

### DAKİKALARIM

Yalnızlıkta geçmiş dakikalarım,  
Ruh üşütünce buzlu kar gibi.  
Sen yanımda olsan sonbahar da kış da,  
Rengârenk çiçekli, nurlu bahar gibi.

Yalnızlıkta geçmiş dakikalarım,  
Kederli, zor bir yıl gibi.  
Sen yanımda olsan hayatın kendisi,  
Çınlayan büyümlü bir şarkı gibi.

Ömür beklemez, yıllar susmaz,  
Coşkulu vakitler geçer bir zaman.  
Sadece yürekte aşkım sönmez,  
Seni özleyerek yaşar o daima.  
1978

### YILLARIN YÜKÜ

Dünya yükünü silkelese,  
Geri gönderdim vatanıma.  
Şarkılarım ayak basarak Ulu İk'in,  
Süslü direkler büyümüş yarına.  
Dinlerdim bülbüllerin sesini,  
Akordeonun sesini tanlarda.  
Sığdırdım ilk aşkımı,  
Sarılıp kalmış kıvrımlı dallara.  
Solurdum yeniden göğüs gererek,  
Gülerdim yeniden sevinerek,  
Mavi dağın ötesini görürdüm,  
Güneş pembeye döndü.

Dünyanın yükünü kenara atsam da,  
Yılların yükü yatıyor omzumda...  
Geri dönemez... Fakat o yüreğim,  
Sonsuza kadar kaldı vatanımda.

1978

#### KİME NASIL YAKIN

Ekinciye ekin yetiştirmek yakın,  
Ana babayı ekmiş.  
İşçinin nesilleri,  
Çelik kılıçları bükmüş.  
Konuşma hastalığı sana mirzam,  
Bilmiyorum kimden bulaşmış?  
Ekinci seviniyor tanı,  
Karşılasa tarlada.  
Kütükler bükülüp dursa,  
Buğdayın ağır akışından.  
Kaynıyor çelik dalgaları,  
Parlatıyor işçi yüzünü.  
O görüyor çeliğin gücünü,  
Saflıkta vatanın kendisi.  
Sözden ekin dökülmez,  
Teller de doğmaz çınlayarak,  
Bazen işten yorulmamış,  
Bütün kelimeleri dinleyerek yoruldum.  
Ama sen konuşuyorsun da konuşuyorsun,  
Güleç yüzlü olup, parlayarak,  
Kimse kesmez sözünü,  
Bakıyorlar sadece garipseyerek:  
Dil kemiksiz, söz dermansız,  
Akıveriyor çınlayarak.

1979

## EKİNCİ

Beni sevdiği pek çok hünerler var,  
Öğretmen, şarkıcı, yapımcı...  
Ama yüreğimin daima başköşesinde,  
O yalnız bir ekinci.

Yakın bana onun her bir işi,  
Saçımı veya sokağımı temizliyor.  
İri tanecikli buğday, çavdarıyla,  
Dolduruyor mu depoyu, kar fırtınası?

Baharı, işlenmemiş toprağı açarak karşılıyor mu,  
Yazı uykusuz geçiriyor mu,  
Uğurluyor mu sonbaharı tarlalarda,  
Toplayıp saklayarak ekin dalgasını.  
Hepsinde görüyorum ben aşkı,  
Toprağa âşık insandır ekinci.  
Sadece âşıklar severek nazlanarak,  
Yetiştirebilir memlekete ekini.

Dünyada en büyük, en hürmetli,  
Ve her zaman genç meslektir ekinci.  
Ana vatanı toylu, tohumluymuş,  
Büyük insandır ekinci.  
1979

## DALGINSIN DESEN

Dalgınsın desen garipsiyorsun,  
Efkâra dalarak yürüyorsun daima.  
Sonuçta herkes yaşar, şarkı söyler, dans eder,  
Üzgün olan tek kişi sensin...

Ey güzelim, gençsin, gençsin şimdi,  
Gençlik zamanları bir kez olur!  
Gökyüzünde tepe, gözde güneşin ışığı,  
Gönülde her zaman çiçek, gül.

O zaman şimdi nasıl hissediyorsun,  
Umutsuzluğun sırrını öğrenmek mi?  
Ama insan oynayarak dans ederek gelmez,  
Gamsız yaşamak için bu toprağa.

Hayat güzel, şarkı meydanı değil,  
Efkârlanan da orada kâfi.  
İnsan sabrına hangi zamanda,  
Düşünürsen, hayran kalmalık.

Gençsin şimdi güzel, dalmıyorsun,  
Ben de mutluydum elbette genç bir zamanda.  
Dünya bana da güneşti,  
Ruhumda bunun hakkında bir şarkı vardı.

Gençlik geçer, güneş söner,  
Akşamki şarkı yavaşlar.  
Dalgınlıklar geçip gider, toprağı,  
Gençliğe emanet vererek.

Emanete düşünmeyi, çalışmayı bilmiş,  
Efkârlanabilen gençler eline.  
Ateş ve su yoluyla toprağın kaderini koruyarak,  
Nesillere ulaştırmaya gelecek.

1979

## ÇINLIYOR DA ÇINLIYOR AĞAÇ

Çınlıyor da çınlıyor akağaç,  
Sızlıyor da sızlıyor yürek.  
Sana çınlıyor, sana sızlıyor,  
Bu yüreğe ne gerek?

Çınlıyor ağaç, rüzgâr ve yağmurunu,  
Diriltince sesini duyarak.  
Sızlıyor yürek, sensiz baharlar,  
Gönülsüz, bunlu diyerek.

Çınlıyor da çınlıyor gök ağaç,  
Sızlıyor da sızlıyor yürek.  
Sana çınlıyor, sana sızlıyor,  
Bu yüreğe ne gerek?

Çınlıyor ağacın yaprakları,  
Canlanan bahar geldiği zaman.  
Sızlıyor yüreğin hasretleri,  
Yeniden sen gidince.

Çınlıyor da çınlıyor iri ağaç,  
Sızlıyor da sızlıyor yürek.  
Sana çınlıyor, sana sızlıyor,  
Bu yüreğe ne gerek?  
Çınlamıyor kurumuş ağaç,  
Sızlamıyor donmuş yürek.  
Yanarak sızlamaz,  
Donmuş yürek kime gerek?

1979

## DİLERDİM

Ölünce ben neye döneceğim,  
Çimene, küle, kömüre mi?  
Ya da ağır, ıslak çamur olup,  
Sessizce hayata uzanacak mıyım?  
Hatta ben kabul ediyorum kendi toprağıma,  
Çamur olup hizmet etmeye.

Belki kuvvetli, becerikli bal arısına,  
Dönüşerek ben yeniden mi doğuyorum?  
Tandan tana yorulmak bilmiyor,  
Çiçeklerden sular mı topluyorum?  
Topluyorum da âdetimce cömert,  
Dostlar masasına yoğunlaşıyorum.  
Onlar öve öve çayın yanında,  
Altın baldan tadına bakıyorlar.  
Ne zevkti, her zaman masadan,  
Çiçek balı koku saçtığında.  
Hayat suyu veren pembe ışıklar,  
Dostlarına mutluluk getirdiğinde,  
Etrafına saf bal, saf dostluktan,  
Ruhu eritici sıcaklık yaydığında.

Belki iri bir kayın oluyorum?  
Ya da iri yarı, güzel akağaç?  
Eğer güçlü kuvvetli orman padişahı,  
Meşe olsan başka türlü ne gerek!  
Yağmurlarda yeşil yapraklarım,  
Su geçirmez çadır olurlar.  
Sıcaklarda dostlarımı onlar,  
Gölgeleyerek, koruyarak yaşarlar.  
Dostlar büyük meşeye rahmet okuyarak,  
İyi dilek dileyerek geçerler.

Ah, ben dilerdim toprak üstüne,  
Kaya olarak kalkmak için!  
Ağarmış, efkârlı başımı göğe doğru yaslayıp,  
Hayran kalarak bakmak için.  
Bakardım ışıltılı yükseklikten,  
Ana vatana sevinerek, büyülenerek.  
Namussuzlar onun güzel yüzünü,  
Çamura bulaştırdığında kaygılanıp of çekerek.  
Yaşardım susarak, bunalarak,  
Ana vatanımın güzelliğinden.  
Dipsiz derin bir düşünceye daldım,  
Hayat denilen düşün tadından,  
Belli bir zamanda o mutluluğu tadar,  
Hisseder, olay olmamın kaygısından.  
Yaşamak ve tutuşmak. O elbette tan önünde,  
Görünen gizemli bir rüya.  
Onun ilahi gücü, büyük varlığını,  
Yaşadığında kim sonra düşünür?  
Küçük endişeler, çok fazla güçlük çekiyor,  
Doğduğumuzdan beri etrafımızı sarmış.  
Etrafa bakmaya zamanımız yok,  
Hayat uçarak gidiyor.  
Onu tekrar geri getirmek imkânsız,  
Toprağı eşeleyip ağlayarak ve yakınarak.  
Dilerdim granit kaya olup,  
Toprağın üstüne yeniden doğmak için.  
Dilerdim hayat karşısında,  
Ağarmış başımı eğerek yaşamak için.

1979



MEŞE

I

Heybetli, zafer meşe!  
Sadece neden sen,  
Bomboş kaldırımlarda büyüyorsun?  
Senin büyüdüğün yer Ural'da elbette!  
Dağda, ormanlarda biliyorsun!  
Ama sen burada yalnız...  
Kimdir seni,  
Ne içindir, yıkmadan bırakmış?  
Üzmuş mü yoksa meşeyi yıkmak,  
Onun bileklerini bitap düşürmüş.  
Sen büyüyorsun.  
Belinin kalınlığında altı kulacı,  
Bulutlara ulaşan gövdenin.  
Sen, belli ki Salavat'tan değil,  
Ufa'dan bile daha yücedir.  
Attan güçlü Alpamışsın,  
Belli ki görüyorsundur.  
Padişahların çağrısı duyulduğunda,  
Gururlu başını doğrultup,  
Hatırlıyorsundur,  
Bu yerler nasıl,  
Zifiri karanlık, sık ormanı olanın.  
Her bir dalında bülbüller,  
Nazlı gençlik toyu kuranın.  
Aklına gelir, kıvırcık saçını sallayarak,  
Kesintiye uğramış dinlemelerin bahar şarkısı.  
Sulu yaprakların hafif hafif,  
Uyuklayarak dans ediyordu öfkeden.  
Görüyorsundur şimdi düşlerinde,  
Çağlayanların gürleyerek akmasını.  
Yeşil çukurlarda çeşmelerin,

Çil çil parlayarak yatmasını.  
Ah, o baharlar şarkılı, parlak baharlar,  
Ne oldu, nerede kaldılar!  
Hangi güçler sonbahar şarkılarını,  
Yaşlı meşeden çekip aldılar?

## II

Meşe, mağrur başını eğerek susmuş,  
Asfalt palto giydiği yerlerde.  
Şimşek çarpan kara dalları,  
Sallanmıyorlar hatta rüzgârlarda.  
Kuşlar da yok etrafta.  
Gönül için,  
Ala kargalar da gelip konmuyorlar.  
Kuşlar kanatlılar...  
Kanatsızın,  
Can acımasını onlar duymuyorlar.  
Kaldırımlarda yalnız kalmış,  
Çoğunu gören heybetli, zafer meşe!  
Günahkâr olmayacak mı yalnızlıktan,  
Ölüm çokluğunu bil desem?  
Ölüm çokluğunu bil desem?

## III

Ama o canlı! Yaşıyor.  
Kökleri,  
Toprağın yüreğine bağlanmış.  
Her gün her vakit yarınki tan ışığı,  
Ona yağıyor cömert güneşten.  
Ona sonradan öfkelenip ümitlenerek,  
Her bahar yaprak koparıyor o.  
Sonbahar ulaştı mı yeşil palamuttan,  
Cik cik halka dizerek asıyor o.

O halkalar büyük sır sandığı.  
Doğar meşe sırrı onlarda!  
Yaşlı meşenin umut sevinçleri,  
Fakat onlarda, elbette onlarda.  
Onlar pişer, parçalanarak toprağa düşer,  
Baharda filiz vererek çıkarlar.  
Eğile büküle kıvırcık yaş meşeler,  
Yaşlı meşeyi sararlar.  
Yaş meşeler gürültüyü dinleye dinleye,  
Duymadan geçirirler o yaşlılığı.  
İyi,  
Umut ile yaşıyor o zafer meşe,  
Umut sönse elbette o yok.  
Umut taneciklerin büyümemiş,  
Meşelerin yerde izi yok.

#### IV

Bu yıl baharda yaprağı kopardı,  
Meyve verdi sonbaharda bolca,  
Taş sokağa yağarak, çiseleyerek yaşıyor,  
Palamutları top top yaparak,  
Mucizeli yeşil palamutları,  
Meşenin umut tanecikleri!  
Hangi tanecik asfaltta filiz versin?  
Hangi meşe sevinerek büyüsün?  
Mağrur meşe, sana şaşıyorum.  
Nasıl, neden sana yaprak koparsın?  
Umut taneciklerini çiğnediğinde,  
Açılmıyor mu yürek yarası?  
Koparma yaprağı, dağıtma palamutları!  
Boş umutlar cansız.  
Bil artık!  
Görüyor musun,

Asfaltta elbette otlar da büyümez.  
Ama sen meşe!  
Meşe zamanında tuzak artık o da!

V

Ne söyleyim?  
Bunun gibi çirkin fikirler,  
Meşe soyuna mı has?  
Meşeler de felaket karşısında,  
Eğile büküle duran kafa mı?  
Yaşıyor meşe!  
Asırları aşarak.  
Bahar geldi, yaprağı kopar.  
Palamutlarına dökme saça,  
Hayat sırlarını toplu.  
Sen kuvvetli, sen güçlü, diri!  
Meyve veriyorlar fakat diriliyorlar.  
Bir gün bir asfaltı parçalayacak,  
Senin doğurduğun kutsal tanecikler!  
1980

YÜZÜKÇÜ

Ben küçükken bizim tarafta,  
Vardı bir yüzük yapıcı,  
Bakır paraların deliklerinden bakıp,  
İnsan kaderlerini yapıcı.  
Şanlıydı İdil, Hakmar, Yayık,  
Dim, Çermasan, Kasmarka boyunda.  
Onun gerçek usta olmasına,  
Doğru şüphe kimsenin aklında yok.  
Hepsi övüyor: usta, usta diyorlar,  
Bütün mucizeleri doğuruyor.  
Bakırı da altın ederek,

Simyacılardan da geçiriyor.  
İyi,  
Bakır kuruşları çekiçle vuruyor, parlatıyor,  
Yüzük yapardı Hayrullah.  
Kendinden kaş, oyma, işleme çıkarır,  
Parlıyordu hepsi de.  
Ustaydı eli.  
Elinden de dili!  
Övebilirdi yüzüğünü.  
Altın sadece! Saf altından sadece!  
Alınız ve zevkle takınız.  
Ucuza satıyorum, bedavaya veriyorum,  
Ruhunuz için de üzölmüyorsunuz!  
Beni artık biliyorsunuz,  
İyi bir can, eşsiz yüce gönöl.  
Dürüst kardeş, dürüst!  
İyi bir cansın!  
Evliyasın, eşsiz evliya!  
Kutsallığına imreniyorlar,  
İnsan hatta Allah da değil,  
Kaldırır kulun karnını,  
Yalakalar onun her sözünü.  
Eğer bu yerde boş konuşsam,  
Boğulup gitsin ateşli gözlerim.

Ant içerler böyle imansızlar,  
İblis ile yaştaş zavallılar,  
Böyle insanlar hayatları boyunca boyun eğer,  
Saf altının yolunu kesmişler.

II

Hayrullahımızın kolaydı yaşamı,  
Çamurlu suda balık yakaladı.

Yalansızların olduğu yerde bir Şey yapmak zor mu,  
Küreyerek toplamanın zenginliği haram mı?  
Aramızda Hayrullah'tan yüzüğu,  
Takmayan insan olmadı.  
Kıza o yüzüğu hediye edemediler,  
Yiğitlerin yolu eriŐmedi.  
Boyu yetişmeyen genç kızlar da,  
Hayale daldı onu takmak için:  
YaŐım geldiğinde yüzüğu takıp,  
Genç adam sevgiyle dans etmeyi sever.

### III

Ahiretim, gülcağızım incecik bir kız,  
Yüzüğu taktı bir zaman.  
Yüzü pembe, gözü yıldız olmuş,  
Bu hâlini nasıl anlarsın?  
Sevine sevine o.  
Sonsuz sevinç!  
Tamamen Őaşmış ahiretliğim,  
Parmadıında bakır bir yüzük parlıyor,  
Yerinde duramayarak dans ediyor.  
Görüyor musun ben de büyüdüm?  
Yüzüğu taktım gerçek altından!  
Yiğitler de yürür bundan sonra,  
Arkamdan bir adım bile kalmaz.  
Ne söyleyim, hiç de söz bulamıyorum,  
Ama daima etrafını sararak dans ediyor.  
Çocukluk çağımız da geçti mi?  
Yüreği sızlatıp gitti,  
Gülcağızım kızıyor: Bu sırlı yüzüğu,  
Sevmeyen sevgiliyi de sevdiremiyor,  
Parmadıını değil, yüreğini,  
Sevgi ateŐlerinde yakıyor.

#### IV

Gülcağızım, bugün dalgın. Ne olmuş?

-Ruhum üzülererek sana geldim, diyor.

Bir başka yüzüğü bebeğime,

Süs yaparak takıverdim, diyor.

Altın yüzüğü mü?

Taşa ölçüyorum.

Paslandı ve bıraktı takınca da.

Bakır altın olmuyor anneciğim,

Sahte bir altın deyince de.

Altına leke düşmez,

Paslanmaz o.

Hayruş'un altını elbette ürkütücü!

Bakır sende demiş! Hilekâra,

Hayrullah'a hiç de inanma.

Söylemeye bak!

Kötü bir gıybetçi.

İftira atıyor, aşağılıyor, yaşatmayacak...

Onu öğrenince sen de dilini tut.

O kör, o tamamen duymayacak...

Ne yapıyorsun?

Yüzüğümü ben de,

Saf altını överek takıyorum.

Bakır seninle,

Sadece bebeğime söyleyeceğim.

#### V

Ömür geçti, başka yıllar geldi,

Dünya bıraktı Hayruş Yüzükçü.

Artık kimse takıp dans ederek yürümüyor,

Paslanan bakır yüzüğü.

Ne yapıyorsun?

Güç toplayan zaferin,

Değerleri ömür boyu sürer.  
Kavak ağacı gibi sis çıkarıp,  
Kömürsüz küle dönüşüyor o...

1980

### HAYIRLI GÜNLER

Hayırlı gün size, hayırlı gün,  
Hayırlı gün dostlar, kardeşler.  
Hayırlı gün size, dünyanın yükünü,  
Yüklemiş erkekler, oğullar.  
Hayırlı gün size çalışkan kadınlar,  
Dünyanın güzeli kutsal analar.  
Hayırlı gün size işçi kadınlar,  
Toprağın süsüdür pembe çiçekler.  
Hayırlı gün, ruhu gözetiniz,  
Gündüzün güneş gibi parlak, saf olsun.  
Hâlâ iftira, bela, yalanlardan,  
Ruhunuz pak, özgür, mutlu olsun.  
Hayırlı gün size her vakitte,  
İnsan olarak kalmış insanlar!  
Elinizde varlık, memleketin kaderini,  
Size dayanarak yaşıyor insanlık!  
Hayırlı gün sakın, esenlikte,  
Gürleyerek geçsin hizmet yılınız.  
Çalışkanlığımızdan güç alıp,  
Parlasın ana vatanımız.

1981

### BÜYÜKLÜK

Büyüklik o düğün hediyesi değil,  
Şöhret, makam değil büyüklük.  
Yararak, isteyerek alamaz onu,  
Çok istesen de sevgilim!



Tahtı değil nesilleri aşıyor,  
Ondan ona geçmez byklk.  
Yarım yamalak yapıp elden ele,  
Taşıyamıyor o yükü!  
Büyüklüğü doğrulanamaz,  
Silahın gücüyle, intikam ile.  
Gerçek büyüklükleri işgal ediyorlar,  
Koca yrek, kutsal iş ile.  
Boyundan uzun, büyüğüm deyip,  
İnandığından tamamen kaçıyor o.  
Büyüklüğe dava eden kul,  
Memleket stne düşen bir ceza o.  
Byğm deyip davet yolluyor.  
Fakat o, davetten doğmaz.  
Gerçek büyük erler yüzyıla bir,  
Gelir eskiden.  
Büyükleri zaman, yer doğurur.  
Gereken zamanda memlekete, halka.  
Adaletsizlik sınırı aştığı vakit.  
Susuzluktan kurumuş insan halka.  
Böyle doğdu Lenin, büyük dâhi,  
Yüzyılımızın kahramanı.  
Onun aklı zincirleri parçaladı,  
Kara tahtları dağıttı.  
Geceye doğru düşen tarih yolunu,  
Gündüzü güneşe doğru döndürdü o,  
Milyonları arkasından sürükleyerek,  
Güneş yoluyla vardı o.  
Böyle doğdu Lenin, büyük insan.  
Alçak gönüllü insan, basit bir toprağın oğlu.  
Lenin'in döşediği güneşli yol yaşayacak,  
Dünya iyi bir oğlunu unutmayacak.  
Onun tarafından yakılan umut yıldıızları,

Parıltı gittikçe daha parlak hâle geliyor.

Aydınlıktan kaçıyor kötülükler,

Aydınlığa sığınmıyor iyiler.

1981

### YAŞASIN ŞARKI

Şarkı seviyorum, öfkelenip bir şarkı söylesem,

Kanatlanıyorum, gökyüzüne yükseliyorum.

Memleketi mutlulukla fethederek,

Kızıl şafak gibi çınıyorum.

Şarkı söylüyorum, dertlenip bir şarkı söylersem,

Kuvvetliyim sanki bir pehlivan.

Ruh heyecanlanıyor coşkulu, nazlı,

İlahi bir büyü hasretiyle.

Göğsümü gererek şarkı söylediğimde,

Yeniden dünyaya geliyorum.

Ruhumda sırlı şiir ateşini,

Sönmeyecek gibi hissediyorum.

Şarkıyı seviyorum, şarkıda hayatın sırrı var,

Hizmet tutkusu, ilham, mucize.

Yerli melodiler kulağında çınlayıp,

Her zaman, her yerde eşlik eder.

Şarkı söylersem dayanması zor,

Kaygı ve hasretlerim unutulur.

Yüreğimde umut, mutluluk, şans.

Şerareleri parlıyor.

Yürek heyecanlanmasa, coşmasa,

Şarkılar doğmazdı hücum ederek.

Sevgilerim, kaygılarım olmaz,

Olmazdı hayat mutluluğum.

Yaşasın şarkı! Güzel şarkı çeşmesi,

Her bir kalpte titresin.

Şarkı da var, işi de var, diyorlar.

Demek ki gücü de var bilekte.

1981

### KIŞ BAHADIR

Kış bahadır geldi koparak,  
Dağıttı, sonbaharı kovarak, korkutarak.  
Nehirlerin akan akıntıları,  
Şaşkınlıkla kıyıya yerleşip.  
Geldi çok çalışarak, uluyarak, mızımızlanarak,  
Türlü hâlde öğürerek, ıslık çalarak,  
Toprağı bekleştirip ak kundağa,  
Boranı kundaklayarak savurdu.  
Burada padişahım dedi. Bahadırım,  
Güçlü soydan doğan bir çocuğum.  
Ben istesem hatta insanı da,  
Göz açıp kapayıncaya kadar kundaklarım.  
Ben güçlüyüm, benim hükmüm yürüyor,  
Ben kendim dünyaya başım!  
Bunu düşünmeyen ahmak canlar,  
Göz açınca donuyor, taş oluyor!  
Böyle gayret ediyor kış bahadır,  
Gece gündüz oynuyor kar ile.  
Hatta geniş oyuğu göme göme,  
Düzleştiriyor büyük dağ ile.  
Eğimleri, bahçe çitleri,  
Sıka sıka gidebiliyor o.  
Bacalara giriyor, kalbi kırınca,  
Bir veda türküsünden büyük zevk alıyor o.  
İleri geri bilmez kış bahadır,  
Kendi hanlığını onaylıyor, sağlamlaştırıyor.  
Karlı saraylar, mevkiler yapıyor,  
Bahar geleceğini tamamen unutuyor.  
Ve övünüyor: Kışı, dedeyi diyorlar.

Ben dede miyim? Tamamen dedikodu bu!  
Dedeler sonra toprağı tir tir titretiyor,  
Korkudan titreyebilir mi?  
Yenilmez hâkimim! Yeri göğü,  
Kundaklıyor karlı kanadım.  
Kibrim yerin sesini kısarak,  
Baş eğdirdim, kendime baktırdım.  
Evet, güçlüsün, sen kış bahadır.  
Sadece soğuk bir güç değil sonsuzluk.  
Burada kısa sürede, çiçek tacını takıp,  
Gelip yetişir güzel Baharyiğit.  
Toprağı okşayarak bir yiğit gülüyor,  
Kar kundakları patlayarak parçalıyor.  
1981

#### YAĞMUR

Yağmur yağıyor aralıksız.  
Penceremde dans ediyor damlalar.  
Nasıl dans ediyor, nasıl yorulmak bilmiyor,  
Ruha huzur vermiyor damla da.

Şıpr şıpr... Ne söylüyormuş?  
Müjde dememiş. Sonbahar geldi!  
Ağlama da nefret etme, konuşma da,  
Ben yeryüzünde kendime geldim.

Yılın yeşil çayırları geliyor,  
Altın tarlalarını döküyorum.  
Ağaçların umut taneciklerine,  
Gizemli yumurta bırakıyorum.

Yani diyorsun, sonbaharda yağmuru, biliyorum,  
Yağ, yağmurum, yağ da yağ hadi.

Kutsal damlaların haram olmaz,  
Boram buram ekmek kokar her evde.  
1981

#### KAYIN

Yepyemiş yelesini bırakıp,  
Sarısını giydi kayın.  
Sarı yele, sarı keder,  
Dönüp gitti kaygım.  
Yakındım yeşil gençliğim,  
Anlaşılmaz geçmişine.  
Çilek toplayanı özledim,  
Yeşil dağ eteğinde.  
Yepyemiş vadi boyunda,  
Sen kamçı bir samansın,  
Seni görsem yüreğime,  
Sanki ateş yanıyordu.  
Severdim, yanardım,  
Kömürü bekler gibi.  
Gizli sevgi azabı,  
Mezara koyar gibi.  
Ah, gençliğim, ilkbahar damlası,  
Damlayıp da gittin mi ne!  
Nehirler olup uzağa,  
Akıp da gittin mi ne!

2

Yepyemiş yelesini bırakıp,  
Sarısını giydi kayın.  
Güneş gibi parlayıp durur,  
Sarı renk her parladığında.  
Sarı renk ak kayın için,  
Hasret değil, görüyorsun.

Yeniden baharın geleceğini bilirler,  
Yeşil yelesini verir.  
Üzülme kayın, üzülme,  
Gençliğin yeniden döner  
Yeşil yapraklar yüzünde,  
Bahar ışığı parlayıp durur...  
1981

### BÜLBÜLÜ ÖZLEYİP

Ne zaman guguk kuşu çağırır idi,  
Öter idi sarı bülbül.  
Saban toygarları, heyecanlı heyecanlı  
Şarkı söylüyorlar idi gökyüzünde, şafak doğunca.  
Şimdi bütün toygarlar ötüşüyor,  
Çılgık çılgığa geliyor saksagan,  
Güneş de yönelmiş yana bakıyor,  
Tamamen geceye doğru eğilmiş.  
Ağaç yaprağını dökmüş, İdil susmuş,  
Bal arıları şimdi uçmazlar.  
Kazlar gak gak ederek sokaklarda,  
Otları gagalayıp yatmazlar.  
Hey, zamanın kükreyen çağı,  
Nasıl böyle çok çabuk geçmiş!  
Bülbüllerin sevdiği gök ağaca,  
Neden saksaganlar konar?

Vardır şimdi, vardır doğanın,  
Sadece kendine malum hikmeti.  
Bülbülü özleyip azap çeksin, diye,  
Saksaganlar kundaklıyor ağacı.  
1981

## BU BİR RÜYA

Şafağı karşılayarak, öfkelenerek şarkı söylüyorum:

Çevremde sadece çiçek, gül.

Şafağın ışığına batan ilkbahar bozkırı,

O bozkırda, rüzgârda sadece ben.

Al, sarı, mavi gugu çiçeği,

Seve seve soğuk rüzgâr esiyor.

Ben şarkı söylüyorum, yıpranan saçlarımı,

Tutkalı bir dağıtıyor bir örüyor.

İlahi sırlı hasret coşkusu,

Göğsüme sığmaz.

Bülbülcük bir araya gelerek ötüyor,

Şarkı söyle, diyor rüzgâr, tekrar şarkı söyle,

Düşünceye dalarken dinliyor bozkırım şarkıyı,

Rüzgârım kırdan kıra savuruyor.

Saf gönülden çıkan gerçek şarkıyı,

Bozkırım anlıyor, bozkırım seviyor.

Melodiye uyan tel saçlarından,

Çiğ taneleri dökülüyor.

Boz toygarlar, kanatlarını sallayarak cıvıl cıvıl,

Mavi yüceliğe yükseliyor.

İlkbahar bozkırım büyüdü ışık dünyası!

Ama gepegenç, heyecanlı bir kız çocuğum.

Şarkı söylüyorum, büyülenmekten şaşıp,

Gül çiçekli ilkbahar dünyasına.

Uyanık hâlim mi bu?

Yoksa sadece bir rüya mı?

Sadece bu bir rüya şu an, rüya sadece...

Rüya değil, bozkırım, şafağın ışığı diyor...

Şarkı söyle, sadece hiç susma diyor.

1981

## KARDAKİ İZLER

Kara orman engin, sessiz bir yer,  
Maviye dönerek yatıyor ak kardan.  
Yıldızlardan daha ilginç,  
Bu yere saçılmışlar.  
Binlerce çeşit göz alan bir kıvılcım olarak,  
Işıldıyor onlar güneşte.  
Yerin üstü, sanki bir ışık denizi.  
Ah, izleyicinin gözleri kamaşıyor!  
Orman uyukluyor. Sessiz ol, sessiz çıkarma.  
Endişeye düşerek rüzgâr da esmez genç karı.  
Burada saflık, beyazlık hüküm sürüyor.  
Burada kimse bilmez ahuzarı.  
Nasıl rahat!  
Bekle... Ama bu şekilde de,  
Kim yürümüş? Yama yol yapmış!  
Yıldız şerareleri döşek yapmış,  
Yumuşak karda alacalı iz kalmış.  
Burada bir grup dans etmiş.  
Ama bu yolu,  
Yer tavşanını üç kat katlayıp,  
Bulamasın tilki denileni,  
Yolu tamamen gençleştirmiş,  
Kan kokusuna hassas bir tilki için,  
Tavşanın izini tanıyabilir mi?  
Gıybet tırnağından “uzun kulak”,  
İz hayatta kalabilecek mi?  
Etrafi inceliyor, içine çeke çeke,  
Buradan bir tilki dikkatlice geçmiş,  
Kuyruk sallayarak yolunu kaybetmiş,  
Bırak kar düz kalsın.  
O yol da gençleşmiş: Avcılar hiç,  
Benim hilemi bilmesin,



Tavşan, imiş, dibini fark etmesin,  
Dişimin arasına gelip girdiğini.  
Burada hayatta kalmak için mücadele var.  
Yeni yöntem mi?  
Onu kimse bilmez!  
Eski insanlar boşuna söylememiştir:  
Biri ölmez, biri gündüzü görmez...

Mavi çayır, yıldız saçarak,  
Parlatıyor güneşin ışığında.  
Onun küçük kahkalara ihtiyacı yok,  
Güçsüzlere tuzak kurmak için.

1981

#### TUTKULU

Kuluy kantonu sonsuza kadar açgözlü, diyor,  
Onun sayısız atları.  
Özgür iradesiyle baş edemez,  
Kaç tane kıymetli başı kesti...  
(Başkurt halk şarkısından)

Tutkulu diye şimdi konuşmuyorlar,  
O söz, diyorlar, eski bir atasözünden.  
Sözü silmek kolay, tutkuluyu,  
Silemez hesaptan.

Çöpleri çöplüğe götürüyorlar,  
Payını alan başkaları da var.  
Öylelerine bütün dünyayı ver,  
Çekinmeden de söyler: Hâla yeterli değil!

Tutkuluyu halk sevmemiş,  
İçine korku düşünler, ondan korkmuşlar.  
Ateşten kalır tutkusundan kalmaz,  
Parçalar, koparır, alır durmadan!

“Tutku” sözü bitti, tutkulu yok,  
Deyip inanarak yaşıyor yalansız.  
Gamsız konuşuyor: Hadi alıversin.  
Alabilir, demek ki, o dikkatli.

Ve tutkulu şaşıyor: Benim payım!  
Kaldırabilirim, buraya ver!  
Rızası olmayana yeniden ibretlik olsun,  
Bilsin, bu dünyaya kim hoca?  
1981

#### PARÇALAR

Ömür desen de yanarsın,  
Ey, sabırsız yüreksin!  
Hayat ne kadar sürer,  
Kalbinle yalan söylüyorsun.

İşim desen de öfkeleniyorsun,  
Kendi kendini unutup.  
Hiç fark etmeden,  
Uzayıp gidiyor ömrü.  
Hizmet, desen de heyecanlanarak,  
Düşünüyorsun, yanıyorsun.  
Kutsal hizmet, altın direktir,  
Candan çok görüyorsun.

Neden kızıyor, neden sessiz kalıyor,  
Neden sızlıyor bu kalp?

Üzüntüyü de mutluluğu da neden,  
Derinden geçiriyor bu yürek?

Neden âşıkmiş tan ışığına.  
Neden kırılıyor kuşların hasretine.  
Adaletsizlik neden acımasızdır,  
Dokunulduğunda kalbim atıyor.

Sonuçta hepsi de aynı kalp.  
Nasıl dayanıyor şimdi bu kalp.  
Neden sızlamasın o yürek.  
O yüreğe kutsal, büyük dilek.

Eser yazmak, eser düzenlemek,  
İkisi aynı değil de,  
Yazmak için kalbe ihtiyacın var,  
Yapacak kadar elin de var.

Ah, bu nazlı gençlik yılları,  
Nasıl böyle hızla geçiyormuş!  
İlk sevgi üzüntüsü nasıl böyle,  
Ömür boyu ruhu kırıyormuş.

Bülbüllü ilkbahar şafaklarımız,  
Şimdi seni özleyip çok şey kaldı.  
Bülbül gibi özleyerek, ağlayarak, yakınarak,  
Kalbim melodiye atıyor.

Kalbimde bir şarkı olarak kal,  
Unutulmaz gizemli melodi.  
Yollarımda işaret direği, düşüncelerimde,  
Büyünün parlak ışığı güçlüdür.  
Mayıs, 1981

## GEÇİP GİDİYORUM

Geçip gidiyorum...

Toprağım geride kalıyor...

Ben isteyerek ona bakıyorum.

Bakıyorum da geçen yıllarımı,

Gelecek günlerimi sayıyorum.

Geçen yıllar, mavi sisin içine batarak,

Uzakta kalan kaya bir dağa benziyor.

Gelecek günleri ezerek, ayak basmış,

Fırtınalı, felaket bir düşman gibi.

Geçip gidiyorum...

Şehir mavimsi dağlar,

Mavi güller, çiçek çayırılar.

Sevdiğim keçi kuzuları,

Yumru toynaktır güzel taylar.

Sıkıntılı çocukluk çağının can dostları,

Ördek yavruları da bıraktı şimdi.

Onların da sarı pamuklarını,

Ak tüyler bastı şimdi.

Hepsi geride kaldı. Kaldı ulu İk,

Kaygılı, kederli, nurlu beşiğim.

İşte beşiği geçiyorum ilk defa.

Açtım dünyanın kapısını.

Geçip gidiyorum...

Gök Ural'ım, Hakmar, Yayıklarım,

Neden böyle bugün efkârlısınız?

Efkârlanma, sen sonsuzluğun özüsün!

Ölümsüzsünüz, güzel, yücesiniz!

Geçip gidiyorum...

Dalan gözlerimden,

Ya çığ ya da gözyaşı.

Geçer toprağım, benden sana hepsi,

Acı ter ve sıcak gözyaşları kalır...

Ben bilmiyorum: Memnun mu toprağım?  
Memnun değil mi halkım, dostlarım?  
Sadece inanıyorum, boşa yaşadı deyip,  
Söyleyemez hatta düşmanım!  
Ben ruhumun değerli hazinesini,  
Memleketim, sana verdim.  
Bileğimi bir senin için,  
Senin için sadece yordum.  
Geçip gidiyorum...  
Mesafe uzaklaşıyor...  
Dostlar şehri, düşmanlar şehri.  
Cömert şehir toprağın suyunu emmiş,  
Gıybetçiler, hırsızlar, sadıklar...  
Biliyorum, her devrin kendine ait,  
Oluyor hilekârı, sadığı.  
Oluyor bürokratı, boz renk kurdu,  
Oluyor kabahati, düşmanı.  
Onlar olmuş, varlar, olacaklar,  
Yaşıyorlar onlar, çeviktirler.  
şimdi onlar komünizme,  
Arka kapıdan gelip girerler...  
Ben geçiyorum...  
Ruhum, vicdanım pak.  
İftira yalanlardan üstündür.  
Saf altını bakır yapmış.  
Büyünün gücü toprakta yok şimdi.  
Geçip gidiyorum...  
Toprağım böyle güzel!  
Bu yer benim aziz vatanım.  
Ben bu toprağa sonsuz âşık insan,  
Bundan büyük dünyaya adım adım gidiyorum.  
Vatanıma olan büyük sevgi,  
Ruhuma güç verdi, destekledi.

Bu sevginin kutsal kanadında,  
Ruhum daima aydınlığa niyetlendi.  
Geçip gidiyorum...  
Dünya parlıyor.  
Nasıl mağrur, parlak, görkemli.  
Toprağım güvenilir, neşeliymiş,  
Ben geçiyorum sessiz, kanaatkâr.  
Geçip gidiyorum...  
Toprağım geride kalıyor...  
Ben isteyerek ona bakıyorum.  
Bakıyorum da geçen yıllarımı,  
Gelecek günlerimi sayıyorum.  
Geçen yıllar, mavi sisin içine batarak,  
Uzakta kalan kaya bir dağa benziyor.  
Gelecek günleri ezerek, ayak basmış,  
Fırtınalı, felaket bir düşman gibi.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ÜSLUP

#### 1. SOVYET ŞİİRİNDE ÜSLUP VE TEKNİK

Dil ve üslup arasında bir ilişki vardır. Bir metni tam anlamıyla yorumlamak için öncelikle o dili anlamak gerekir. Metinde geçen kelime ve cümlelerin kullanılış biçimleri üslubu meydana getirir. Üslup, yazarın eserindeki kendine has özelliklerini ortaya koyduğu bir anlatım biçimidir. Çünkü yazarın eserinde kullanmış olduğu dil ve içerik, üslup ile birlikte bütünleşir. Üslup, özel bir anlatış tarzıdır. Yazarın yeteneği, kendi üslubunu oluşturmasında çok etkili olur.

Lenin'e göre bağımsız ve tarafsız bir edebiyat düşünülemez. Bir yazar, toplumun parçasıdır. Toplumun parçası olan yazar, o sınıfın düşüncelerini yansıtır. Lenin, Parti edebiyatını siyasal parti uğraşlarının önemli bir parçası olarak benimser. Bu bakış tarzı, sosyalist realizmin oluşmasını sağlar (Tagızade, 2006: 9-10). Sovyet Türk edebiyatının ilk evresi, Ekim Devrimi'nin sevincini yansıtır. Devrim yıllarında edebiyat coşku, neşe ve ümit ile doludur. Bu dönemde toplumun bir parçası olan yazarlar, Lenin hakkında pek çok şiir yazarlar. Lenin'in karakteriyle bütünleşen devrimi överler.

Mayakovski bütün ölçüleri ortadan kaldırarak vurgu ve uyağı ön plana çıkartır. Bununla birlikte olağanüstü lirik kompozisyon da etkisini kaybeder. Bu lirik kompozisyon abartılı sadeleştirmenin de ötesinde olan yazarları etkileyen bir husustur (Bonamour, 2006: 102).

Sovyet edebiyatının temel metodu olarak bilinen Sosyalist realizm, Sovyetler Birliği'nde önemli bir araştırma konusu olarak düşünülemez. Bilim adamlarına göre Sosyalist realizm, tartışmaya ve düşünmeye açık bir konu değildir. Bu sebeple bilim adamları bu konudan olabildiğince uzak durmaya çalışırlar. Sosyalist realizmde bir gerçek, olduğu gibi kabul edilir. Önemli olan şey yazılması ve söylenmesi gereken sözleri yazmaktır (Tagızade, 2006: 8). Eserlerde Ekim Devrimi öncesi yaşanan sıkıntılar anlatılır. Ekim Devrimi beraberinde yaşanan olumlu gelişmeler de ayrıca betimlenir. Bu eserlerde Ekim Devrimi'nin ilk yıllarında yeni bir çağın anlamı, modernite, sınıf mücadelesi ve ideoloji farklılıkları gibi konular ele alınır. Sovyet ideolojisinin ülkeye yerleşmesini sevinçle karşılayan yazarlar, bununla birlikte yeni düzenlemelere de kucak açarlar. Sovyet sisteminin kırsal kesimde güçlenmesiyle birlikte eski düzene karşı mücadele eden idealist gençler vardır. Edebî eserlerde sosyalist ideolojiyi benimseyen

idealist gençlerin verdiği bu mücadele, bireysel çabaya dayanır.

Ekim Devrimi, kadınların kurtuluşunu sağlayan siyasi ve ekonomik bir devrimdir. Devrimin temel düşüncesi, kadınları kölelikten kurtarmaktır. Ekim Devrimi'nde kadın ve erkek eşitliğine dair girişimlere başvurulur. Kadının ezilmesine sebep olan her şeye savaş açılır. Kadını ve çocuğu kollamak için devlet, kendi sorumluluğu altına alır (Çelik, 2017: 1). Yazarlar eserlerinde devrim sayesinde kadınların konumunun değişmiş olmasına dikkat çekerler. Eski düzende yaşadıkları baskıların yeni düzen anlayışıyla birlikte ortadan kalkması gerektiğine inanırlar.

Sosyalizm, özel mülkiyetin yerine ortak mülkiyetin, kârın kullanımı için düzenli ve planlı üretimin gerçekleştirildiği bir sistemdir (Huberman, 2012: 44). Sosyalizmin ilk çıkış yeri, 17. yüzyıl İngiliz iç savaşlarının köklü hareketlerine dayanır (Newman, 2014: 17). Bir kesim sosyalist düşünürler, devrimci tutum ile sosyalizmin getirilmesini öngörürler. Diğer kesimde yer alan sosyalistler ise işçi sınıfının haklarına dair girişimleri savunurlar.

Kapitalizm sisteminde işçi sınıfı genellikle ezilen sınıf olarak görülür. Bu sistemde işçi sınıfı belli bir miktarda sabit maaş alır, saatlerce çalıştırılır. Elde ettiği kârın büyük bir kısmı yöneticinin elinde olur. Sosyalizmde ise herkes emeğine ve ihtiyacına göre alır.

Sosyalizmin temel özellikleri adalet, toplumsallık, eşitlik ve dayanışmadır (Dal, 2018: 54). Sosyalizmde işçi sınıfına ayrı bir önem verilir. Sosyalizm, işçi sınıfının üretim araçlarını yönetir. Yönetime ve ekonomiye müdahale etme hakkına sahiptir. Sosyalizmde haksız yere kâr elde edilmemesi için üst sınıf ortadan kaldırılır. Bireysel olma fikri bir kenara bırakılarak toplum düşüncesi ön plana çıkartılır.

“*Toplumcu gerçekçilik*” anlayışına göre sanatın yansıttığı gerçeklik, toplumsal gerçekçiliktir. Ancak bu gerçekçilik, devrim içinde bir ilerleme kaydeder. Tarihî gerçeklikle işçi sınıfının eğitimi gözetilir (Moran, 2002: 53). 1917 Ekim Devrimi, dünyanın önemli bir sosyalist devrimidir. Bu devrim, sosyalizm mantığıyla gerçekleştiğinden dolayı işçinin emeği kutsaldır. Edebiyatta gerçekçi olmak, duygulara başvurmadan objektif bir biçimde düşünceleri ifade etmektir. Gerçekçi olan bir sınıf, bir aynada görünenden de ötürü görülmeyen içeriğin daha fazlasını görmektedir. Aslında bahsedilen realitede de bu işçi sınıfının altında yatan düşünce vardır. İşçi sınıfı, Sovyet düşüncesinin geleceğe doğru gerçek bir adımdır.



Sembolist şairler, sözcüklere yeni anlamlar yükler. Sözcüklerin kullanım alanlarını yaygınlaştırırlar. Şairlerin sembollerden sonra önem verdikleri şey müziktir. Müzik sayesinde şiir, milletlerarası bir boyut kazanır. Düşüncelerine ve tarzlarına bağlı kalan sembolistler, müzikalitede şiirle sınırlı kalmazlar. Düşüncelerini düzyazıya da aktarırlar. Şiirselliği ve müzikaliteyi yakalamak için eserlerinde farklı yöntemlere başvururlar (Gürsoy, 2018: 46-47).

Sovyet şiirinde lirik tür ön plandadır. Şairler, sansür uygulamasından dolayı şiirlerini yazarken semboller vasıtasıyla düşüncelerini ifade ederler. Şiirde sembollerden sonra müziğe de önem verilir. Müziğin şiir üzerinde önemli bir etkisi vardır. Edebiyat sahasında müzik ve şiir birbirleriyle bağlantılıdır. Bu sebeple şairler, duygu ve düşüncelerini her iki dalda da ifade ederler.

Lenin, 1924 yılında vefat eder. Ancak şairler, Lenin'in yüceliğini, onun ölümünün ardından da anmaya devam ederler. Şairler şiirlerinde halka karşı yol gösterici olurlar. 1930'lu yıllarda şiirde gerilimle sarmalanmış olan bir yeni tema ve üslup, kuşak öncesi şairler tarafından doğrulanır.

Rusya'da devrim gerçekleştiğinde kapitalist bir toplumdaki bahsetmek mümkün değildir. Partinin önde gelen isimleri bilim ve teknoloji yardımıyla Rusya'yı endüstrileştirmeyi ve işçi sınıfı yaratmayı hedeflemişlerdir (Bilgili, 2017: 894). Teknoloji, Sovyet şiiri aracılığıyla bir tema olmuştur. Sovyet şiirinde teknoloji güçlü insanın, güçlü toplumun bir eseridir.

1917'den 1920'li yılların sonuna kadar "savaş komünizmi" kılıfına karşın Proleterya kültürü, geçici yayınların sayısını artırır. Bogdanov'un izinden yürüyerek Parti karşısında bağımsızlığını ilan eder. Buradaki şairler, gerçekçi bir düzyazı eserler verme üzerine yoğunlaşırlar (Bonamour, 2006: 90). Özgürlüğün gelişi olarak adlandırılan Ekim Devrimi'yle birlikte yeniden canlanma meydana gelir. Şairler edebiyat sahasında Ekim Devrimi sevincini yansıtan yapıtlara yer verirler. 1917-1950'li yıllar arasında Ekim Devrimi, II. Dünya Savaşı, Stalin baskısı, işçi sınıfı gibi temel konular ele alınır. Bu konular, Stalin dönemine denk gelir. Fakat 1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra daha gerçekçi bir şekilde anlatılır.

Edebiyat tüm sorunların üstesinden gelen, sorunları çocuk oyuncuğu olarak gören "olumlu kahraman" ile ayırt edilir. Liderin kültü, Stalin'i yansıtır. Şiirlerde Stalin, her şeyi bilen, herkesi yöneten bir lider olarak tanrılaştırılır (Kasack, 1989: 11-12). Yaratıcılığı engelleyen kişilik kültürünün sonuçlarının ortadan kaldırılmasından sonra edebî ortamda insanları yaratıcılığa teşvik etmek için sıradan insanların hayatı betimlenir. Edebiyat, dönüştürme ve kurma özelliğine sahip olan olumlu kahramanlar tarafından

karakterize edilir. Eserlerde yazarların bakış açısına göre olumlu veya olumsuz olarak sınıflandırılan ideolojik tipler, çağın sorularına cevap verir.

Sovyetler Birliği'nde II. Dünya Savaşı'nın zafer coşkusuyla Stalin'i yüceltme ve tanrılaştırma (kişilik kültü) daha da kuvvetlenir. Savaştan sonra ölümü çok yakından hisseden insanlar, özgür düşünmeye başlarlar (Tagızade, 2006: 22). II. Dünya Savaşı, Sovyet edebiyatı için yeni bir dönemdir. Bu savaş ile birlikte yazarlar, halkı savaşa ve Sovyet Birliği'nin bütününe korumaya çağırırlar. 1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren Stalin'in kişilik kültü etkisi hissedilir. Bu dönemde yazılmış olan eserlerde Stalin'in kahramanlığı, ülkedeki başarıları, Stalin'in kişisel zevkleri ve arzularına yer verilir.

Savaş nesrini işleyen ilk eserlerde sıradan konulara yer verilir. Bunlar: *asker arkadaşlığı, askerlerin memleketi nasıl koruduğu, cephede yaşanan sıkıntılar, savaşta kaybedilen askerler...* Ancak zamanla bu konular genelden özele doğru değişir. Sovyet insanı, savaş ve insan, savaşın insan hayatındaki önemi, savaşta insan psikolojisinin durumu şairlerin dikkatini çeker (Gürsoy, 2018: 126). Sovyet edebiyatının odak noktasında insanın ideallerine olan bağlılığı, insanın yaşamı sorgulayan bakış açısı, kahraman arayışı ve geleceğe olan inanç vardır. Şiirlerde Sovyet insanının fedakârlığı ve dayanıklılığı övülür. Sovyet yazarı, toplumun düzeni için mücadelecisi ve vatanseverdir. Bu sebeple şiirde memleket sevgisine ve toprağa olan bağlılığa yer verilir.

Savaş esnasında cesaret vermek amacı güdülen eserler de vardır. 1941-45 yılları arasındaki savaş halkı birleştiren, şiire ilham veren yıllardır. Bu yılların ardından vatan sevgisi, savaş anıları, doğa teması gibi konular öne çıkar.

### 1.1. 1950 VE 1960'LI YILLARDA SOVYET EDEBİYATI

1950'li yılların lirik şiirinde insanın manevi hayatı, bireyin toplumdaki rolü, ülkenin geçmişi ve bugünü, dünyanın ve insanın kadere olan ilgisinin daha çok artmasına dikkat çekilir (Vakulenko, 1978: 9). Stalin'in ölümünden sonraki dönemde yazarlar, 1953 yılından önce özgürlüklerine ve hayatlarına mal olacak geçmişle alakalı imalarda bulunmalarını mümkün kılar (Kasack, 1989: 29). 1950'li yılların başında Sovyet yazarlarının yaratıcılığını sınırlayan sansür, Sovyet edebiyatının gelişimine engel olur. Bu yıllarda şiire büyük bir ilgi vardır. 1953 yılında Stalin'in ölümünün ardından şairler baskıdan uzak rahat bir nefes alırlar. Yazarlar eserlerinde istediği konuyu seçme özgürlüğüne sahip olurlar. Eserlerde ülkenin geçmişi ve bugünü, tarihe dönüşü yansıtan

motifler, insan yaşamı, gündelik yaşam mücadelesi gibi konular yer alır.

1950-1960'lı yıllarda Sovyet edebiyatında köy yaşamına büyük bir ilgi vardır. Bu yönelimin en önemli sebebi devrim ve kolektifleştirme esnasında halk kültürünün yok edilmesi tehdidiyle karşı karşıya kalmasıdır. Köylünün örf ve âdetlerinin yok sayılması, ahlaki değerlerinin kıymetsizleştirilmesi yazarları bu türe daha da yakınlaştırır (Gürsoy, 2018: 201). Stalin öncesi dönemde köy, büyük bir önem kazanır. Köylü sınıfın işçiye evrilmesi ve köyün bir üretim merkezine dönüşmesi, açlık ve yoksulluk gibi konular ilk dönem eserlerde de sıklıkla görülür.

1950'li yılların Rus Sovyet şiiri lirik, özellikle de sorunlarının doğası gereği şiirsel dilin yardımıyla duyguların, renklerin, ruh hâllerinin olağanüstü renkliliği ve dolgunluğuyla zamanın kimliğini yansıtır. Bu lirik şiir, Sovyet ülkesinin yaşadığı acıları ve halkımızı kelimelere döken çok renkli bir şiirdir (Vakulenko, 1978: 6). 1950-1960'lı yıllarda Rus edebiyatında ülkenin bütün dertlerini, üzüntülerini yüksek sesle ve açık bir şekilde dile getiren yazarlar ortaya çıkar (Gürsoy, 2018: 220). Sovyet lirik şiirlerde müzik, duygu ve imgeler, semboller, renkler, şairlerin dünyaya bakış açısı, doğanın güzelliği, doğa ve insan ilişkisi, insanın nitelikleri, insani duygular, adalet ve eşitlik duyguları gibi konular işlenir.

1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nde bir rahatlama meydana gelir. 1930'lu yıllarda yok edilen yazarların suçsuz oldukları ispatlanır. Fakat 1960'lı yılların sonunda Sovyetler Birliği'nde baskı rejimi yeniden uygulanır (Karakaş, 1996: 286).

11 Eylül 1955 yılında başkent Moskova'da "Şiir Günü" düzenlenir. Bu önemli günün büyük ilgi görmesi sebebiyle her yıl başka şehirlerde yayılmaya başlar. Burada yazarlar, okuyucularıyla aynı mekânlarda toplanıp şiir günlerinde dilediğince şiir okurlar (Gürsoy, 2018: 80).

Sovyetler Birliği'nin alışılmış soyut idealizasyonu ve partinin tarihî süreci gerekçelendirilmesi için önemli gelişmeler yaşanır. 1956'dan beri askerî literatürde yeni bir dalğaya yol açabilecek olan "hendek gerçekçiliği" kavramına karşı çıkılır (Kasack, 1989: 18). 1956 yılı, Sovyet savaş edebiyatı çok kapsamlı ve çeşitlidir. Bu yılların sonuna kadar şairler II. Dünya Savaşı, cephede yaşananlar, şehirleşme, köylünün hayatı gibi olaylara sessiz kalmayarak eserlerini daha gerçekçi bir şekilde yazarlar.

Stalin'in ölümünden sonra yumuşama döneminde aydınlar dil, vatan, bayrak gibi millete özgü kavramları kullanırlar. Böylelikle sistemi eleştiren ve hatta kabul etmeyen millî bir edebiyat meydana gelir (Karakaş, 1996: 293). 1960 yılının ilk yıllarında şiir sanatına yön verecek olan şairler yazın hayatına atılırlar (Gürsoy, 2018: 87). 1956-1960 yıllarındaki Sovyetler Birliği'nde yeniden yapılanma politikası daha sonraki yıllarda da devam eder. Edebiyat, sanat, radyo gibi alanlarda yapılan yanlışlar açık açık eleştirilmeye başlanır. Stalin'in ölümünün ardından yumuşama döneminde şairler memleket, bayrak ve dil kavramlarına değinirler. Bu dönemde şairler, halkı bilinçlendirmek isterler. Geçmişe yönelik eleştiri yapmaya gayret gösterirler.

1960'lı yıllarda Tvardovski idaresindeki *Novy Mir* dergisi, Rus edebiyatının gelişimine önemli katkı sağlar. Şairlerin bu dergide yer alabilmesi onlar için büyük bir gurur kaynağıdır (Gürsoy, 2018: 81-82).

1960'lı yılların sonunda Sovyetler Birliği'nde bir durgunluk meydana geldiği için şairler üzerindeki baskı politikası tekrardan başlatılır. Edebiyat, millî uyanış yolunda önemli hizmet görür. Bu durum insanların da gözünü açar. Yeni baskı siyaseti, 1960'lı yıllarda yaşanan millî uyanışı akıllardan tamamen silmesi çok zordur (Karakaş, 1996: 298). 28 Ekim 1961 tarihinde Tvardovski edebiyatta gerçeklik konusunda şöyle bir konuşma yapar: “*Yazar araştırılmış, objektif, vicdanlı, hiçbir istekle sınırlandırılmamış gerçeği tüm detaylarıyla eserlerinde ortaya koymayı amaçlamalıdır.*” Şairin bu konuşması *Pravda* dergisinde yayımlanır. “*Sanatta sınırlandırılmamış gerçeği*” anlayışıyla şairler için yeni bir plan oluşturulur (Gürsoy, 2018: 81).

1953 yılında başlayan insan ilişkilerinde ortak ahlaki problemlerden yeniden söz edilmesi, 1964 yılından sonraki Rus edebiyatını karakterize eder. Bu dönemde sansür, geçmiş ve bugünü analiz eden çalışmalara müdahale etse de yaşamın anlamı, aşk ve üzüntü, insan yaşamı, kader ve ölüm hakkındaki temel insan soruları, yaratıcı iddialara karşı ortaya koyar (Kasack, 1989: 106). 1960'lı yıllarda savaş edebiyatına yeni bir şair topluluğu katılır. Gençliği savaşta geçen yazarların kişisel gelişimlerinin savaş ile bir bağlantısı vardır. Yazarlar, gördüklerini ve yaşadıkları dile getirirken gerçeğe sadık kalırlar. Savaşta insanın duygularını, manevi değerlerini, insanın psikolojik durumunu gün yüzüne çıkarmaya çalışırlar (Gürsoy, 2018: 136). 1960'lı yıllarda çoğu yazar eserlerinde ayrıntılı olarak insan psikolojisine yer verir. 1960'lı yılların şiiri, 20. yüzyıldaki insanın psikolojisini ve ruh hâlini, insanın yaşamını ele alır. 1920'li yıllarda çoğu yazarın eserleri yayımlanmaz. Fakat 1960'lı yıllarda daha özgür bir ortam olduğu

için bu eserler yayımlanmaya başlanır.

1960'lı yılların edebiyatında şehir nesri “*şehirli genç nesir*” olarak adlandırılır. Bu akım, aniden ortaya çıkıp etkisini yavaş yavaş yitirmiş olsa da şehir temasının edebiyat alanında bir yere gelmesine olanak tanır (Gürsoy, 2018: 316). 1960'lı yılların Sovyet edebiyatında yazarlar eserlerinde şehir temasına yer verirler. Şehir temasının içeriğinde şehrin doğal güzellikleri ve gezip görülen yerler ele alınır. Şiirlerde arkadaşlık, dostluk, aile, dürüstlük, sevgi, acı, zenginlik ve yoksulluk, canlılık ve durgunluk gibi konular işlenir.

Non-konformist hareketler, fiilen gizli olarak 1960'lı yılların Sovyetler Birliği sanatçıları arasında gelişir. Bu yıllarda iktidar-birey ilişkisine dayanan eserler ortaya çıkar. Stalin rejiminin kurbanlarına protestocu sanatçılar sessiz kalmaz. Sayıları günden güne artmaya başlar (Azizzade, 2012: 212-213).

Dönemin önemli olaylarından biri 1962 yılında yaşanır. *Novy Mir* dergisinde Soljenitsın'ın çalışma kamplarına yer verdiği *Один день Ивана Денисовича* “İvan Denisoviç'in Bir Günü” adlı eserinin yayımlanmış olmasıdır. Bu dergide öne çıkan Tvardovski, eserin içeriğini çok beğenir. Bütün uluslararası ilişkilerde imkânlarını kullanarak basılması için gerekli yerlere başvurur (Gürsoy, 2018: 82). 1950-1960'lı yılların eserlerinde köy, kamp ve şehir hayatıyla ilgili konulara yer verilir.

1964 yılında Kruşçev emekliye ayrıldıktan sonra onun yerine Brejnev gelir. Bu dönemde sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda bir gelişme yaşanmadığı için *Zastoy* adı verilen bir durgunluk söz konusudur (Gürsoy, 2018: 93).

1965 yılında Sovyetler Birliği'nde ilk kez şairler, edebî eserlerindeki konu seçimleri nedeniyle suçlu bulunarak kamplara yollanırlar (Gürsoy, 2018: 95). Kamp nesrinde o ortamda yaşayan insanların yaşamına ve kampta yaşanan sıkıntılara değinilir. Köy nesrinde köylünün gerçek yaşamı, kolektifleştirme sürecindeki olaylara yer verilir. Şehir temasında ise şehrin güzelliği, doğal yapılar ve şehirde yaşayan insanlar ele alınır.

Yahudilerin Sovyetler Birliği'nden ayrılma isteği, 1960'lı yılların ortalarında daha da artar. Bu isteklerine yanıt alamayan Yahudilerin, 1966 yılında *İzvestiya* adlı dergide aile birliğinin korunması amacıyla ülkeden çıkışlarına izin verilir. Göçmen Yahudiler Rus tarihine, Stalin'e karşı duydukları büyük nefreti kaleme alırlar. Bu sebeple tüm dünyada Sovyetler hakkında ön yargılar artmaya başlar (Gürsoy, 2018: 97).

## 1.2. 1970 VE 1980'Lİ YILLARDA SOVYET EDEBİYATI

1960-1970'li yıllarda yaşanan sosyokültürel ortam, parti bürokrasinin zaferine, sansürün şiddetlenmesine ve konservatör geleneklerin yeniden kültürel yaşamda artmasına sebep olur. 1960-1970'li yıllarda şairlerin sınır dışı edilmesi ve sürgüne gönderilmesi tarihte iz bırakan olaylar arasında yer alır (Azizzade, 2012: 210).

1960-1970'li yıllarda Sovyet halkının elit kadınları kesimi üzerinde durulur. Elit kadın, Sovyetler Birliği tarafından kadın-erkek eşitliğinin simgesidir (Rizvanova, 2012: 40).

Özellikle komünist ideolojiye sahip ülkelerde 20. yüzyılda kaybolan bir trajedi türü ortaya çıkar. Trajedi, roman gibi toplumun yasalarıyla ilgilidir. Türlerin doğuşu ve bireyin çatışması gibi problemler, trajik bir çatışma dönemine dayanır. Bu nedenle Sovyet döneminde özellikle 1960-1970'li yıllarda “gelişmiş sosyalizm” olarak adlandırılan sistemin adı komünizm olarak değiştirilir (Baimov vd., 2003: 276).

1964-1985 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde kadın yazarların kadın sorunlarıyla ilgili yapıtları ortaya çıkar (Kasack, 1989: 110). 1960-1970'li yıllarda kendine güveni artan yazarlar eserlerinde kadın, kadın-erkek ilişkisi, evlilik hayatı, gündelik yaşam, arkadaşlık ilişkileri, aile hayatı, aşk gibi konulara yer verirler.

Sovyet edebiyatında 1964-1985 yılları arasında 1930-1940'lı yıllara kıyasla kayda değer bir canlanma yaşanır. Dinî beyanlar çoğunlukla açık sözlü olmaktan ziyade sembollerle birlikte üstü kapalı bir bilinçaltıdır. Bu önemli gelişim, o dönemde iyi bir sanatın özelliklerinden biridir (Kasack, 1989: 117-119). Sovyet şiirinde dine ait tasvirler çok fazla yer verilmez. Hatta mümkün olduğunca uzak durulur.

1960-1970'li yılların eserlerinde şairler, ziyaret ettikleri ülkeleri, insanların yaşadığı olayları ve durumları anlatırlar. Bu aynı zamanda soyutluktan gerçekliğe doğru bir adımdır. Burada yabancılara sadece gezgin ve turist perspektifinden bakılmaz. Yabancılar, tarif edilen yerlerdeki olaylara karşı canlı bir katılımcı olarak görülür (Baimov vd., 2003: 288).

1970'li yıllarda işçi edebiyatı etkisini kaybetmeye başlar. İşçilerin devrim esnasında göstermiş oldukları mücadele ve yeni devletin kuruluşundaki katkılara baktığımızda bu sınıfa edebiyat sahasında gereğince konu olarak yer verilmediği ortadadır. Bundan dolayı yazarlar eserlerinde bu konuya değinmek zorunda kalırlar (Gürsoy, 2018: 105). Edebiyat alanında “işçi sınıfı” temasına yer vermek toplum tarihi

için çok önemlidir. Yazılan eserlerde toplumda etkisi büyük olan işçi sınıfının bilim ve teknolojiye katkılarına değinilir. Bu tema, işçinin toplum içerisindeki konumunu belirler.

Rus postmodernist edebiyatının karakteristik bir özelliği, 20. yüzyıl ve 1970'li yılların sonuna kadar Rusya'da resmî bir yön olarak kabul edilir. Postmodernistler, geleneğin geliştirdiği kuralları ve normları bilinçli olarak reddederler (Kusayinova, 2020: 66).

Şairler yaşamın anlamını her şeyden önce insan büyüklüğünün yüceltilmesinde görürler. Kişiliğin değerlendirilmesi, devrim ve parti ideallerine bağlılığıyla tanımlanır. 1970-1980'li yıllar arasında yazılan eserlerde Lenin temasını görmek mümkündür. Savaş sonrası dönemde Başkurt şiir kitaplarında Lenin, Stalin veya parti hakkında çok fazla şiir yazılır (Baimov vd., 1996: 113). Lenin, toplum içerisinde savaşın ortadan kalkması yönünde mücadele eder. Toplum içerisinde tüm insanların eşit olması gerektiğini savunur. Halkın refahı ve eğitimi konusunda büyük uğraşlar verir.

1970'li yılların eserleri birbirinin tekrarı olarak görülür. Tüm eserler neredeyse aynı konular üzerine kurulur. Artık yazarlar günlük hayatın olaylarından bahsetmez. Eserlerine geçmişte yaşadığı tecrübeleri, savaş yıllarını ve çocukluk anılarını katarlar (Gürsoy, 2018: 206).

Uzay çalışmaları, 1960'lı yıllarda önemli bir ilerleme kaydeder. Gelecek yaşam ve teknolojik değişikliklerin olumlu ve olumsuz sonuçları, 1970-1980'li yılların şiiri, içindeki duygu ve aklın oranı, imgelerin ölçeği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Baimov vd., 1996: 96). 1970-1980'li yılların şiirlerinde dünyanın geleceği, insanın kaderi, insanlar arasındaki sevgi ve samimiyet, ahlaki sorunlar, geleneksel aile hayatının bozulması, geçmişe karşı keskin eleştiriler, değer yargıları önemli konulardır.

1970'li yıllardan beri insan, doğanın kaderiyle karşı karşıya kalır. Şairin görevi, insana karşı hümanist bir tutumla insan haklarını korumaktır. Kimi zaman doğayı korumak, şairler için endişe verici hâle gelir (Baimov vd., 1996: 98). İnsanların dünyaya karşı sorumlulukları, 1970'li yılların merkezine konulur. Bu yıllarda eser veren şairler, insan ve doğa arasındaki çizgiye değinirler. Çoğu şiirlerde modern çağa uyum sağlayan insanların yeni arayışları ve çağın problemleri ele alınır.

Duraklama döneminde iki önemli olay yaşanır. İlki 1968 yılında Sovyet tanklarının Çekoslovakya'ya girmesiyle yaşanan *Prag Baharı*, ikincisi ise 1969-1970

yılında *Novy Mir* dergisinde yaşanan olaydır. Her iki olay da toplumsal hayata bir darbedir (Gürsoy, 2018: 102).

## 2. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİNE DAİR YORUMLAR

### 2.1. YILLAR YILLAR

*Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” adlı şiirin başlığında şair, geçmiş yıllara seslenir. Şiirdeki gürültülü ve fırtınalı yılları, şanlı yıllar olarak yorumlar. Devrim yıllarında öksüz ve yetim kalan Zeynep Biyişeva’nın çocukluk yılları, sıkıntılı geçtiği için karanlık yıllardır. Bu yıllar aslında geleceğinin bir dönüm noktası olmuştur.

Yetenekli, kendini geliştiren ve bulunduğu konumu değiştiren şairler esasen yalnızlığıyla tanınan insanlardır. Bu sebeple Biyişeva’nın yeteneğinin en önemli sebebi de yalnızlık çekmesinden kaynaklıdır.

1964 yılında Kruşçev’in emekliye ayrılmasıyla birlikte yerine Brejnev gelir. Bu dönemde siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda belli değişimler yaşanmadığından dolayı edebiyatta durgunluk meydana gelir (Gürsoy, 2018: 93). Yazarın şiirdeki “Gürültülü, fırtınalı yıllar” dizesinde edebiyatta yaşanan durgunluğa bir gönderme vardır. Zeynep Biyişeva, Sovyet döneminde sansürün varlığından etkilendiği için yaşadığı yılları, gürültülü ve fırtınalı yıllar olarak tavsif eder.

Zeynep Biyişeva, insanlara iyi ve parlak bir gelecek sunmak için daima çok çalışmıştır. Şiirin “Yüreklere çarparak girsin türküm”, “Nutuk anlatıyor ateş püskürerek”, “Dostluk, kardeşlikten, adaletten, Dünyanın bağrına bir anıt diktik biz” dizelerinde adalet, doğruluk, kardeşlik, dostluk gibi tutum ve davranışlara sahip olan Biyişeva’nın insanlara örnek bir figür olduğunu söyleyebiliriz.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde özlem konusuna çok sık başvurur. “Kim yürekli, heyecanlı, güzel zamanım, Ah, nasıl hızlı geçti, hızlı geçti” dizelerinde şair, geçmişe duyduğu özlemi dile getirmiştir. Biyişeva, sanatında geleceğe dair önemli bir adım atmış olsa da her şeye rağmen geçmişini unutmamıştır.

“Memleket, parlayan bir güneş gibi yükseldi” dizesinde şair, insanların ışığı olarak onları yüreklendirmiştir. “Nurlu Kim” ifadesinde, şairin komünist enternasyonal gençliğinin göğsünde ışık saçtığını söyleyebiliriz. Bu gençlik, şairin kendi içinde biriktirdiği büyük bir hazinedir. “Biz” diyerek vurguladığı yerde ise halkın bilinçlenmesi için gelecek kuşağı ayakta tutmanın önemini belirtmiştir. Gençliğinde korkusuzca



mücadele eden, jungsturm giyen, saç kestiren şairin ta kendisidir. Gençliğini daha net bir şekilde ifade etmek için bu söylemlerden yararlanmıştır.

Kaya kartalı yırtıcı, güçlü ve yuvasını yüksek kayalıkların üzerine kuran bir kuştur (Güngör, 2016: 71). Bu şiirde bahsi geçen o kötü travma, Biyişeva'yı yaşlı bir kaya kartalı gibi yıpratmıştır. Kötü günler geçirmiş olsa da her şeye rağmen kendini ayakta tutmuştur. Biyişeva, şairler ile kafa kafaya verip hayatı yeniden yeşertmek için mücadele göstermiştir.

Kadına atfedilen kutsallık, toprağın kutsallığına bağlı olarak görülmüştür. Yunan tanrıçalarının Tanrı'nın yardımı olmadan doğurmaları, Toprak Ana'nın tek başına doğurmasıyla arasında benzerlik söz konusudur. Bu gerçek ile birlikte Toprak Ana, hem kadının hem de kendi kendine üretkenliğinin efsanevi ifadesidir (Aça, 2018: 28-29). Genel olarak "topraktan geldik, toprağa gideceğiz" sözü, günümüzde yaygın bir söz hâline gelmiştir. Bu sebeple insanların geçmiş yaşantısında "toprak ana" sembolüyle toprağa verilen değer aktarılmıştır.

Biyişeva "toprak ana" ifadesiyle yeniden doğuşu, toprağın kutsallığı ve topraktan doğumu simgeler. Bu yeniden doğuş, Stalin sonrası politikalarla sansürün zayıflamasıyla birlikte özgürleşen ortamı ifade eder.

Zeynep Biyişeva lirik eserlerinde yüreğinden gelen en içten duyguları seslendirir. "Kaynayarak, fışkırarak geçen" dizesinde şair, kadın ve kızların özgürlüğünün günü olarak bilinen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nden bahseder (Baimov vd., 2003: 231). Geçmişe dönüp bakıldığında 8 Mart Günü, kadınların protesto ettiği ve eylemlerin yapıldığı bir gündür. Biyişeva, "Yeniden Sekiz Mart" dizesiyle 8 Mart Günü'nün önemini belirtir. Bu gün ile birlikte yazarlığa başladığını ve ilk adımını attığını ifade eder. Böyle özel bir günde kadınların birliği ve beraberliği yönünde onları temsil eder.

## 2.2. HAYATIN MUTLULUĞU

Özveriyle ana vatanına hizmet eden Sovyet ideolojisi bu hizmeti, kendi nezdinde ölümsüzlüğün sırrı olarak görmektedir. Dolayısıyla bu istek, yazarların tamamının isteği olarak görünür. Ancak bu, ideolojinin bir isteğidir. Halk için bir şey yapmak dönemin en önemli vazifelerinden biridir.

Şiirde geçen gerçeklik, halk, hizmet, memleket, adalet, mücadeleden doğan mutluluk gibi söylemler şairin hayatına yön verir. Adaletin, fedakârlığın, mücadelenin olmadığı yerde eşitsizlik ve güvensizlik hissiyatı vardır. Bu da toplumsal birliğin

ayrışmasına sebep olur. Şairin sözünü ettiği bu kavramlar, bir toplumun geleceği ve şairin yaratıcılığını geliştirmesi bakımından çok önemlidir.

İyi bir şairin görevi, halka hizmet etmek ve halkı aydınlatmaktır. Memleketi sağlam tutmanın yolu budur. Şair halka hizmet etmenin verdiği mutluluğu ve bu mutluluğun insanı ümitlendirdiğine değinmiştir.

Fedakârlık büyük bir erdem olarak verildiğinden dolayı bir bireyin fedakârlığı, düzenin daha da iyileşmesi için yegâne adım olarak görülmektedir. İşte Biyişeva'nın bu adımı, bir çeşit ölümsüzlüğe ulaşma yoludur.

### 2.3. ŞARKI SÖYLÜYORUM

“Ağlayarak doğsam da ben, şarkı söyleyerek büyüdüm”, “Saçlarıma ak saçılrsa da, Ak düşmez gönlüme” dizelerinde şairin nesilleri, ağlayarak doğmaya mecbur bırakılır. Tepkinin adı “kara birlik”tir. Zeynep Biyişeva, bu kara birliğin tarihe kara tepki ismiyle girmiş olan yılların birinde dünyaya gelir (Biyişeva, 1969: 6). Şair bu dizelerde duygularını zıt düşüncelerle birlikte verir. Küçük yaşlarda öksüz ve yetim kaldığı için çocukluğu sıkıntılı günlerden ibarettir. Şiirde kalbindeki o yalnızlığı hissetse de daima şarkı söyleyerek güçlü kaldığını, saçlarına ak saçılrsa da gönlüne ak düşmediğini vurgular.

1919 yılında babasının öğretmen olarak atanmasından sonra ailecek Töyömbet'e taşınırlar. Ancak bu sevinç çok fazla sürmeden 1919'da babası birçok adaletsizlikten kurtulur. Uzun süreli akciğer hastalığına yakalandığından dolayı bu yüke dayanamayarak hayatını kaybeder. Geleceğin yazarı yetim kalır. Kız kardeşi ve üvey annesi tarafından büyütülür. Biyişeva'nın çocukluğu ne kadar trajik ve şiddetli olursa olsun içinde umut, geleceğe olan inanç ve şiirin ışığına ilham veren birçok ilginç olay vardır (Baimov vd., 2003: 228).

Biyişeva devrim yıllarında hayatın darbesini daha küçük yaşlarda görmüş olsa da karamsarlığa kapılmaz. Umudunu daima canlı tutmaya çalışır. Gönlündeki hüznü mutluluğa çevirir.

“Yırlayım “Şarkı Söylüyorum” adlı şiirinde şair, hem çocukluğuna hem de onu şarkıcı yapan büyük vatana karşı sevgiyi ve sonsuz sadakati ustalıkla anlatır” (Baimov vd., 2003: 232). Zeynep Biyişeva halk için yaşadıklarını bir kenara bırakıp refah yolundan gitmeyi tercih eder. Ona şarkı söyleten kendi halkıdır. Zeynep Biyişeva'da kendi halkının kimliğine bağlı kalma arzusu vardır. Bundan dolayı şiirde Başkurdistan'ı yüceltir.

Lenin sistemi, sınıfsal çatışmaların yaşanmadığı bir dünyada halka hizmet etmektir. Zeynep Biyişeva şiirinde Lenin'in sistemiyle hareket ederek kendisi için doğru bir yol olduğunu savunmuştur.

Şair, üstün sanat yeteneğini kullanarak var olan bir türkünün nakaratı gibi şiirini yazmıştır. Biyişeva, halkın meşhur türkülerine yakın olmak için şiirini ritim ve vurgu yoluyla bir türkü gibi kaleme almıştır.

#### 2.4. YAŞAMAK VE HİZMET

Zıtlık, Biyişeva'nın duygu dünyasını yansıtmaktadır. Zıtlık kavramları, karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamaktadır. Şair şiirde acı-tatlı, vermek-almak kelimeleriyle okuyucuyu düşünmeye sevk etmiştir. Zıt kavramları bir arada vererek bu tamamlayıcılığın basit ve açık bir şekilde anlaşılmasını kuvvetlendirmiştir.

Biyişeva, halkın bahtı için her zaman hizmet etmiştir. O, çocukluk döneminin acısını unutmak istese de hâinden memnundur. Yaşamış olduğu kötü günler, sırtında bir yük hâline gelmiştir. Bu yük ile yüreğinin dayandığı noktaya kadar gitmeyi hedeflemiştir. Ona göre güzel bir geleceğin gizemi, hayatı tanımak ve o hayattan huzur bulmaktır.

1940-1950'li yıllarda var olan Sosyalist realizm, realizm ile ideoloji arasında bir denge kurma içerisindedir. Bunu yapmak için ya edebiyatı ideolojiye sokmak ya da ideolojiyi edebiyat hâline getirmek gerekir. Her iki dalda da sanat ile ideoloji harmanlanmıştır (Tagızade, 2006: 8). Biyişeva, sosyalist realizm ile büyümüş bir yazardır. Şiirlerinde öncelikle halka saygılı, doğru ve dürüst olmayı kendi bünyesinde görev bilmektedir. Şiirin “Yaşamak, hizmet ve mücadele, büyüme şüphesiz bu. Ondaki başka hayat yok bana” dizelerinde yaşamak, hizmet ve mücadelenin insan hayatındaki önemini belirtmiştir.

“Daha az verip, daha çok alayım diye”, “Elimi kenetleyip başköşede oturmak için” dizelerinde şair, kapitalist mantığa karşı yakınmıştır. Kapitalist sistemde işçilerin elde ettiği kâr, sermaye sahibindedir. Bu sistemin en önemli ilkesi hırstır. Hırslı ile ilerleyen yönetici her zaman güçlü olmuştur. Biyişeva, kapitalist düşüncenin olduğu ortamda vasıfsız bir şekilde hayatını devam ettirmemiştir. Bu dünyada en önemli gayesi halka hizmet etmektir. O, gücünü halktan ve halkın ona olan inancından almıştır.

Şaire göre hayata tutunmanın yolu hiç şüphesiz yaşamak, hizmet vermek ve mücadele etmekten ibarettir. Şair için bu üç eylem, büyümenin ve gelişmenin bir metodudur. Şairin şiirlerindeki temel sorun, hizmette sevgi ve hizmetin insanı büyük, doğru ve gerçek bir insan hâline getirmesidir. Emeğin insana mutluluk getirdiğini ve onu ölümsüzleştirdiğini vurgulamıştır. Şiirde de insanın büyüklüğü ve gücü hakkındaki fikirlerini söylemiştir.

## 2.5. MUTLULUK PAYLAŞIYORUM

“İnsanların evi ınsın diye, Kendi evimi çok sık unuttum” dizelerinde Zeynep Biyişeva, sırf halkın refahı için zaman zaman kendisini unutmıştır. Halk için kendi rahatını bir kenara bırakmıştır.

“Böyleymiş, şafağı iş üstünde, Karşılaktaymış büyük mutluluk” dizelerinden de anlaşılacağı üzere işçinin gösterdiği emeğin karşılığı mutluluktur. Sosyalizm ilkesinde işçi ve emekçi sınıf her şeyden önemlidir. “Ben kendim sadece mutluluğu paylaşıyorum” dizesinde şair, mutluluğu insanlara ortak bir noktada dağıtmıştır. İnsanı insandan üstün görmeyerek onlara eşit davranmıştır. Eşitlik, toplumsal birlik ve beraberlik kavramları sosyalizm ilkelerinden bazılarıdır. Sosyalizm ilkesinde toplumsal olma fikri ön plana çıkartılmıştır. Yukarıda verilen her iki dizede de sosyalizmin ilkeleri mevcuttur.

Alexander Dubcek, *Prag Baharı* olayında yeni reformlar düzenlemiştir. Bu reformlar içerisindeki amaç “insancıl komünist” hareketi yaratmaktır. İnsanlar bireysel özgürlüğe kavuşacak, tek partili yönetim ortadan kaldırılacak ve devlet ile parti yönetimi birbirinden bağımsız olacaktır. Ancak Sovyetler Birliği bu girişimlere herhangi bir müdahalede bulunmamıştır (Karadeniz, 2020: 6).

Biyişeva'nın *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” adlı şiirinin “Uykucuya pay vermez onlar. Cimriyi sevmez Allah da. Şafak vaktinde uyuduğunda, bahar günü sabahı” dizelerinde geçen bahar günü ifadesini *Prag Baharı* olarak nitelendirebiliriz. “İnsanların evi ınsın diye, Kendi evimi çok sık unuttum”, “İnsanın sevincidir büyük mutluluk” dizelerinde ise şair insancıl sosyalizmin önemini vurgulamıştır. Burada insancıl komünizmi dile getirmesinin nedeni insana değer veren bir dünya meydana getirmektir. Bu aslında Stalin dönemine karşı bir örtülü eleştiri de taşımaktadır.

Şairin şiir boyunca anlatmak istediği şey halka verdiği hizmetin onun için çok önemli olduğudur. Biyişeva şair ve ediplerin ağır yüküne de dikkat çekmiştir. Çünkü onlar, halk için kendinden vazgeçen ve kendi huzurunu yok sayan insanlardır. Aslında bir Sovyet şairi portresi çizmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

İnsan, çalışarak hayatta kalabilmeyi öğrenen bir varlıktır. İnsan, alın teri dökerek emeğinin karşılığını alır. Aynı şekilde insan için bir şeyler yapmaya çalışan kimseler de vardır. Bunlar yöneticiler veya yazarlardır. Yazarlar ve yöneticiler, insanın refahı için gayret ederler. Biyişeva da bu yazarlardan biridir. Aslında emek ve alın teri kutsaldır. Şiirde geçen altın sembolü de kutsallığın ve soyluluğun bir ifadesidir.

## 2.6. İŞTE BİZİMKİLER

Şiirdeki bayram mutluluğun, barışın ve sevincin sembolüdür. Bayram ile birlikte küslüklerin son bulduğu, barışın sağlandığı ve geleceğe dair umutların arttığını bilmekteyiz.

Şiirde 1917 Ekim Devrimi'nin gelişi, bayram olarak görülmektedir. Bayram halka cesaret, heves ve mutluluk getirmiştir. Devrimin gelişiyle insanların içi mutlulukla dolmuş olsa da bir yerde hâla kırgınlık ve üzüntü vardır.

1964 yılında sosyal, siyasi, ekonomi ve kültürel anlamda herhangi bir değişim yaşanmadığından dolayı *Zastoy* adı verilen bir durgunluk meydana gelir (Gürsoy, 2018: 93). Şiirin “Erken geldi sonbaharın serinliği. Yürekte bahar” dizelerinde şair, halkın yüreğinde neşe ve mutluluk yatmasına rağmen sonbaharın serinliğiyle birlikte o dönemde meydana gelen durgunluk döneminin altını çizmiştir.

Kırmızı zenginliğin, özgürlüğün, güzelliğin, aşkın ve duygunun rengidir. Kırmızı renk, insanın duygularını harekete geçirdiğinden dolayı canlılığı temsil etmektedir (Güler, 2019: 552). Şiirde kırmızı rengin coşku, heyecan, tutku, güç, hareketlilik üzerine bir uyarıcılığı vardır. Bu kırmızı renk elbette Sovyetin rengi olarak da algılayabiliriz.

Şair şiirde doğanın insana sunmuş olduğu güzellikleri ifade eder. Her yıl ekim ayı geldiğinde sıradan insanların adaletsizliğe uğradığını, kapitalist düşüncenin insanı değersizleştirdiğini ve Rusya'nın insanlar üzerindeki baskısını vurgular.

Şiirde geçen kızıl kravat, davullar çalmak, kemer bağlamak, jungsturm giymek gençlik yıllarını hatırlatan ifadelerdir. Bu günler, gözünün önünden bir film şeridi gibi geçmektedir. Kötü günleri hem yaşamak hem de bunu dışardan bir gözle izlemek, şairin kendi içinde duygusal bir karışıklık yaşamasına neden olmuştur.

Türklerde ak rengi temizliği, yüceliği, saflığı, güçlülüğü ve adaleti simgelemektedir (Yıldırım, 2012: 14). Bu şiirdeki ak renk, geçen zamanın ardından yaşlılığın ve tükenişin sembolüdür. Fakat Biyişeva, ak rengini vererek bir tezatlık ortaya atmıştır. Tezatlığın altındaki kavramlar, yaşlılık ve gençliktir. İnsanoğlunun hayatı bu iki kavram üzerinden ilerler. Bu sebeple şair, okuyucuya gerçeği göstermek istemiştir.

Lenin sınıfsal farklılıkların ortadan kalktığı, eşit bir toplumun savunucusudur. Sınıfsız toplumun eşit şartlarda mutluluğa bir adım daha yakınlaşacağını terennüm etmektedir. Halkın Lenin'in güçlü bilimini öğrenmesi, Biyişeva için büyük bir

mutluluktur.

Şiirde şairin “İşte bizimkiler” veya “Kendi büyük partim” diye bahsettiği aslında Sovyetler Birliği Komünist Partisi’dir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, işçi ve emekçi sınıfını destekleyen bir partidir. Sovyetler Birliği halka bir bayram mutluluğu yaşatmıştır. Bu sebeple şair şiirde Sovyetler Birliği’ne teşekkür ve övgüler yağdırmıştır.

Ekim Devrimi’nden itibaren II. Dünya Savaşı yıllarında Sovyet edebiyatındaki eserlerde tema ve anlam bakımından birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Tüm Sovyet edebiyatı “propaganda edebiyatı” niteliğindedir. Ancak yazarlar artık geleceğe umutla bakmaya başlamıştır. “Ve ben hissediyorum bayramlarım geliyor” dizesinde şairin geleceğe karşı bir umudu vardır. Biyişeva insanlara edindiği bilgileri öğretmekle kalmamıştır. Aynı zamanda yazdıklarıyla da insanları bilinçlendirmeye ve okumaya teşvik etmiştir.

Marksizm, toplumun değişmesine ve gelişimine rehber olur. Kapitalizm yıkıldıktan sonra bir geçiş dönemi yaşandıktan sonra farklı sınıflar ortaya çıkar: Alt evre ve üst evre. Marks’a göre alt evre sosyalizm, üst evre ise komünizm evresidir. Herhangi bir sınıfa bağlı olmayan toplumda üst evre, komünizmden hareketle ilerleyen evredir. İnsanlar daha fazla üretime ve ihtiyaca vakit ayırır (Anonim, 2007). Bu sebeple insanlar tüm ihtiyaçlarını elde edebilecek ve herkes yeteneğine göre yaşamını geçirecektir. Zeynep Biyişeva şiirde halkın birlik olduğu takdirde sorunların ortadan kalkacağına, komünizm güneşinin her evde doğacağına, bayramların mutlu geçeceğine inançla bakmaktadır.

## 2.7. TÜRKÜ SÖYLEME SEN DİYORLAR

Bülbülün edebiyatta önemli niteliklerinden biri ötmesidir. Bazı şairler, onun sevgiliyle ilgili durumlarından dolayı ağladığını ifade ederler (Kufacı, 2019: 693). Şiirde geçen bülbül sembolü, güzel sesiyle dikkat çeken bir kuştur. Nasıl ki gül ve bülbül arasında bir ilişki varsa bu şiirde de gelin kız ile halk arasında bir ilişki vardır. Bülbül, gelin kızın kalbine yuva yapar. Gelin kız tıpkı bülbül gibi güzel seslidir. Onun türkü söylemesiyle baharın geldiğini anlayabiliriz.

Bu şiirde türküdeki “sevgilim” söyleminin merkezi, şairin kendi memleketidir. Yazarın memleket sevgisi ise onun toprağıyla olan bağlılığının bir göstergesidir.

1934 yılında kadınların işçi ve anne olma niteliğine devlet tarafından destek verilmiştir. Kadınların ev işlerinde ve part time işlerde çalışması gerekli görülmüştür.

Erkeklerle ise tanınan haklar çok daha fazladır. Fakat Ekim Devrimi, kadına her türlü hakkı tanımıştır (Karakuş, 2019: 1589). 1960-1970’li yıllarda Sovyet halkının elit kadınları üzerinde durulmuştur. Elit kadın, Sovyetler Birliği tarafından kadın-erkek eşitliğinin simgesidir (Rizvanova, 2012: 40). Zeynep Biyişeva *Yırlama Hin, Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” adlı şiirinde kadın-erkek eşitliğine dikkat çekmiştir. Biyişeva’nın sanatında devrim ve savaş etkisinden dolayı şiirlerinde kadınlara ve kızlara sıkça yer vermiştir. Zeynep Biyişeva’ya göre bir kadın anne, işçi ve yazar olma vasfına sahiptir. Bu şiiri yazar, cinsiyetçi bir bakış açısıyla yazmıştır. Kadın ile şairler arasındaki ilişkiyi eleştirmiştir. Bu da Zeynep Biyişeva’nın şairliği erkek işi olarak algılanmasına, kadının bir yazar olarak ötekileştirilmesine ve kadının geri plana atılmasına tepkisidir.

Türklerde ataerkil, aile içerisinde uzun yıllar devam etmiştir. Ancak kadın, dar bir alana sıkıştırılmıştır. Ataerkil olmak, toplum içerisinde kalıplaşmış düşüncelere yol açmaktadır. Zeynep Biyişeva’nın şiirindeki “gelin kız” söylemi, şiirin ana kahramanıdır. Bu gelin kız önderliğinde yazar, kalıplaşmış düşünceleri ortadan kaldırmıştır. Şiirde kadının edebiyattaki konumuna değinerek bir erkek şair gibi yazar olabileceğini, kadının güçsüz değil de bir erkek gibi kuvvetli ve çevik olduğuna dikkat çekmiştir.

## 2.8. DİLEK

Toprak aidiyetin, teslim olmanın, saflığın ve bereketin sembolüdür. İnsanoğlu geçimini sağlamak için toprakla ilgilenir. Marksist düşünce ve komünizmin temeli işçi sınıfına dayanır. Bu sınıf, Sovyetler Birliği’nde en avantajlı çıkan gruptur. Endüstri ve sanayi alanındaki gelişmeler, işçi sınıfının da artmasına sebep olur.

Sovyet edebiyatında işçi sınıfı teması oldukça önemlidir. Bütün sistem işçi sınıfının varlığı ve emeği üzerine kuruludur. Kapitalist sistemde işçi sınıfı, yöneticiye karşı boyun eğen ve söylenilene harfi harfine uygular. Ancak Sovyetler Birliği’nde komünizm fikri ön plandadır. Şiirde de artık toprağa boyun eğenin değil, toprağı elinde tutan bir işçi sınıfının varlığı belirtilir.

Gençlik, geleceğin tohumudur. Geleceğin temeli ve aydınlığın ışığıdır. Yazar bu şiirde gençlikteki başarıların önemine dikkat çeker. Şair bir gencin vatan gibi kutsal bir değere kendini adadığında yapacaklarının sınırı olmadığına değinir. Şair bunu gerçekleştirebilecek olan gençlere umutla bakar.

Şiirde düşmana karşı silah, insanın mutluluğudur. Biyişeva’nın tek gayesi, insanoğlunun tüm kötülükler içerisinde yalın ve temiz kalabilmesidir.

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği, insanlığın hayalini gerçekleştirmiş ve bütün dünyada adından bahsettirmiştir. Sovyetler Birliği, insanın emniyetli bir şekilde uzaya yolculuk gerçekleştirebilmesi için çalışmalara başlamıştır. 12 Nisan 1961 yılında Yuri Gagarin'in uzaya çıkması, Sovyetler Birliği için büyük bir adımdır. Uzaya yolculuğu başaran Sovyetler Birliği, dünyada ilkleri başarabilecek bir g olduğunu göstermiştir (Gürsoy, 2018: 27). Sovyet şiirinde 1960'lı yıllarda bilimsel alandaki gelişmeler, uzay gibi temalar şiirin yeni temalarından biridir. "Atom denilen cini ağızlığı takarak, Yedi kat göğü aşan mutlu nesil" dizelerinde Biyişeva, uzaya çıkma yolculuğunu gerçekleştiren Sovyetler Birliği'nin insanlık üzerinde büyük bir adım attığını vurgulamıştır. "Kutluyorum seni canı gönülden, Gurur duyuyorum senin başarına" dizelerinde şair, uzaya çıkmayı başaran Sovyetler Birliği'ne minnettardır.

## 2.9. DANIşMA

1960'lı yıllarda yazarlar savaş temasına yönelirler. Gençlik yılları savaşta ve cephe de geçen yazarların eserlerinde yaşadığı olayların kişisel gelişimine etkisi vardır. Bu grubun içinde Yu Bondarev, V. Kondratyev, V. Bıkov, B. Vasilyev gibi yazarlar örnek verilebilir. Yazarlar yaşadıkları tecrübeden dolayı gerçeğin usulüne sadık kalırlar (Gürsoy, 2018: 136). Zeynep Biyişeva, savaş ve kahramanlık temalarına yer veren bir yazardır. Savaş temalı şiirlerinde halkın kültürüne ve yaşadığı olaylara yer verir.

Zeynep Biyişeva şiirlerinin ilk zamanlarında savaş sözcüğünü bilgi vermek için kullanır. Ancak Stalin'in ölümünden itibaren insanın kaderini ve savaş tecrübelerini daha zgr ortamda yazar. "Koca yrek daha gençken ihtiyarlıyor. Düğünde değil savaşta, yarıştadır" dizelerinde Stalin'in ölümünden sonra yazarlar arasındaki rahatlatma hissedilir.

II. Dünya Savaşı, şehirleşme, 1920 ve 1950 yıllarında yaşanan kolektifleştirme gibi olaylara yazarlar, Stalin'den sonra tarafsız göz ile bakabilmişlerdir. Stalin'in ölümünden sonraki rahatlatmanın ardından yazarların üzerindeki baskı azalmıştır. Yaşanan olaylara yeniden göz atılmıştır (Gürsoy, 2018: 5). Zeynep Biyişeva da bu yazarlardan biridir. II. Dünya Savaşı, arlık Rusya'nın bağımsızlık mücadelesine karşı Başkurt halkının direnişi gibi olaylar Zeynep Biyişeva'yı etkilemiştir. Bu sebeple şiirde "savaş" kavramını daha gerçekçi bir üslup ile ele almıştır.

şiirde geçen "zgr kalpler" ifadesinden Biyişeva'nın arkadaşları olduğunu kartabiliriz. Biyişeva gibi olan dönemin yazarları, zgr ve zgn fikirlere sahip olurlar.



Bu yazarlar, halkın mutluluğu için fikirlerini yazıya dökerler. Yazarların bir rekabeti vardır. Adalet ve doğruluk için bir mücadelenin rekabetidir. Şairin şiirde değinmek istediği şey Sovyet döneminde sıkı bir şekilde uygulanan sansürün varlığıdır. O dönemde yazarlar, sembollerden yararlanarak kapalı bir anlatım ile anlatmak istediklerini dile getirirler. Böyle bir dönemde her şeyi açık açık anlatmak mümkün değildir.

“Kıvılcımın sönen yeri bir kül gibi, güneşin geçtiği yolda ışığı kalır” cümlesinde şairin kendisi ve yol arkadaşları, halka hizmet verme amacıyla olurlar. Onlar birer güneş ve kıvılcımdır. Bu dünyadan gitseler bile adları insanlara hatıra olarak kalır.

## 2.10. COŞMA DENİZ

Deniz sözü, somut bir sözcüktür. Ancak şair şiirdeki duygu ve düşünce dünyasını, coşkulu ruh hâlini yerinde duramayan denize benzeterek bir kişileştirme yapmıştır.

1960 itibarıyla şiirde bireysel konular yer almaya başlamıştır. Biyişeva şiirlerinde sosyalist realizme bağlı kalarak eserler yazmış bir şairdir. Ancak 1960’lı yıllarda Sovyet edebiyatında yeni yönelimlerin oluşmasından etkilenmiştir. Bu sebeple şiirinde sosyalist realizm ile sınırlı kalmamıştır. “Ama ben de hayat dolu bir denizdim. Serseri duygular bana yabancı değil” dizesinde Biyişeva’nın da bu akıma uyduğunu görmekteyiz. *Aşkınma La, Diñgéz* “Coşma Deniz” adlı şiirde kullandığı “bağır, coş, serseri duygu” sözcükleriyle insani duyguların önemini ifade etmiştir.

Deniz, sonsuzluğun ve bereketin sembolüdür. Deniz, insanlara birçok fayda sağlar. Tükenmez, bitmez, uçsuz bucaksız özelliktedir. Bazen yorar, bazen över ve bazen de diriltir (Mutlu, 2012: 22). Şiirde denizin durgunluğu veya denizin coşkulu olması, insanın ruh hâliyle örtüşür. Deniz, rüzgâr sayesinde taşarak üstündeki yükü hafifletir. Bu şiirde denizin dalgalanmasına sebep olan rüzgâr aslında büyük bir mevkiye sahip olan kimselerdir.

Şiirin ilk dizelerinde yazar, denizin dingin olmasına dair nasihatler vermiştir. Şiirin sonuna doğru ise denizin coşması ve hareketlenmesi gerektiğini söylemiştir. Yazar, insanın karşısında ne kadar büyük engel olursa olsun, kurallara karşı gelmeye teşvik etmiştir.

Ünlemler insanın duygusal bağlamda tepkisini dile getiren, sevinç, korku, sıkıntı belirten ve tek başına cümle oluşturmaya yarayan kelime türüdür (Gedizli, 2015: 129). Ünlem, duyguların bütününe aktarmaya yaradığı için önemli bir kullanıma sahiptir. Şair şiirdeki ünlemi, anlatımına bir coşkunluk katmak ve duygularını daha açık ifade

edebilmek amacıyla kullanmıştır.

## 2.11. NASIL SES BU

Edebiyatta özlülük, az sözle çok şey anlatma sanatıdır. Şiirde şair özlülüğü, yerinde kullandığı için anlatımı derin ve yoğundur. “Belki dünyada tek bir düşüncem yaşıyor, belki dünyada hiç değilim” gibi cümlelerde şair, okuyucuyu düşünmeye sevk eder.

Yalnızlık, insanın duygularıyla yüzleştiği bir olgudur. Bu olgu, insanın aklındaki sorulara cevap verme durumunu derin bir şekilde etkiler. Yalnızlık kaygısı, insanın varoluşunu sorgulamaya iter. Biyişeva'nın şiirdeki yalnızlık hissi, daha çok karanlık çökünce ortaya çıkar. Yaşamış olduğu sıkıntılar, onu bir arayışa ve kaçışa sürükler. Bu yüzden şiirde belirttiği yalnızlığın içinde kendi karakterini keşfeder. Yazarın cansız bedeni toprağın altındadır. Bir yerlerde aniden kuvvetli ses işitir. Bu ses, şairin cansız bedenini diriltir. Onu karamsarlıktan uzaklaştırır.

Şiirdeki kartal figürü, birçok kültürde kutsal olarak görülen bir kuştur. Savaş sahnelerinde zafer kazanan bir kuştur. Gök Tanrı'nın sembolü olarak da bilinir. Olumsuz durumlarda iyi olan unsuru teşkil eder (Güngör, 2016: 71). Kırmızı renk, insanın duygularını harekete geçirir. Güç ve coşkuyu simgeler (Güler, 2019: 552). Kırmızı renk, Sovyet ve devrimin de bir sembolüdür. Şiirde bahsedilen büyülü ses sayesinde kartal ve pehlivanın kanı kırmızı renktedir. Şair kırmızı renk ile bahar rüzgârını yaz yağmuruna bağlar.

1960'lı yıllarda Sovyet edebiyatında hem yumuşama hem de Sovyet ütopyası eğilimine doğru bir siyasal beklentiye girilir (Chukhrov, 2010: 1). Sovyet ütopyasıyla birlikte daha güçlü bir Sovyetler görüntüsü oluşturulur. *Nindey Ön bil?* “Nasıl Ses Bu” adlı şiirin “Yepyeni bir şarkı doğdu. Gecedен, ölümden güçlü o şarkı” dizesinde Sovyetin gücünün dünyada yarattığı etki üzerinde durulur.

Şiirde Ekim Devrimi'nin varlığını, bahar rüzgârı ve yaz yağmuru ifadelerinden çıkartabiliriz. Ekim Devrimi, dünyayı etkileyen bir devrimdir. Bu devrim, Sovyetler Birliği'nin kurulmasına sebep olur. Şair şiirin son dizelerinde Ekim Devrimi'nin gelişile halka ve kendisine kattığı umudu ve sevinci yansıtmıştır. Bu devrimin ölümden de güçlü bir ses yarattığını vurgulamıştır.

## 2.12. HALKIN KALBI

Yazar şiirde halkın fikir ışığına başvurmuştur. Halkın kalbi, şairin dili ve kulağıdır. Bir insan kalbinin belli bir ritmi vardır. Halkın kalbi de bu ritimler gibi insanın adını ölümsüz kılmaktadır.

Estetik bakış açısı konumunda olan güzellik kavramı, bir insanın haz duygusunu oluşturmasına yol açar (Özden, 2002: 66). Şiirde şaire göre güzellik veya güzel olmak, gelip geçicidir. İnsanın kalıcılığını sağlayan şey göstermiş olduğu çaba ve yaptığı iştir.

1960'lı yılların Sovyet edebiyatında yeni arayışlara doğru gidilir. Sanatçılar evreni olduğu gibi yansıtırlar. Bunu yaparken alışılmışın dışına çıkarak psikolojik ve sosyolojik çözümlenmelere giderler. Bazı sanatçılar yaşadıkları gerçek dünyayı eleştirel bir gözle inşa ederler (Azizzade, 2012: 217). Şiirin “İşsizliğin yemeği olup, parıldayarak, Doğmadı bu yüreğin kanı türkülerim”, “İşte coşup, patlayarak doğdu türkülerim. Türküler olup saçılarak gitti yıllarım” dizelerinde şair, yaşadığı gerçek dünyayı aktarır. Biyişeva, yaratıcılığa ve üretkenliğe önem verir. Ancak bu şiirinde sosyalist realizmin varlığı gün geçtikçe azalır.

Yazarlar Birliği'nin başkanı Eduard Goldstücker tarafından 1968 yılının Mart ayında Literarni Listy'nin “Edebi Mektuplar” adlı yazısında sosyalizm ve özgürlüğü bir arada tutmak için tarihsel fırsat olarak değerlendirmiştir (Uslu, 2008: 164). Şiirin “O mektupta Allah'ı da geçirmiyor, Sınır koyup geçmek olsa halkı” dizesinde geçen mektup, Literarni Listy'nin “Edebi Mektuplar” yazısıyla bağlantılıdır. Şiirin “Güzelim, deyip göğsünü açıp çıkma. Halkın kendisi görür, değerini belirler” dizesinde şair, toplumsal bir bakış ile dayanışmacı boyutunu geliştirmiştir.

Şairin “Halkın kalbi, saf bir çeşmedir elbette o. Sonsuza kadar saklıyor bu saflığı” söyleminde Başkurt halkının 1917 Ekim Devrimi'nden dolayı yaşamış olduğu üzüntünün akıllarda derin bir iz bıraktığını söyleyebiliriz.

“Sözünü değil, yağlı gözünü değil, Ruhunu, kalbini onu ahenklendirsin” dizesindeki ruh kavramı, bireysellik içerir. Ruh sonsuzluğun, teklığın ve özgürlüğün sembolüdür. Nasıl ki insanın gerçek hayatta kimliği varsa ruhun da kendi içinde içsel bir kimliği vardır. İnsan ölür ancak ruh daima yaşamaya devam eder. Bir insanı ahenklendiren şey onun ruhu ve kalbidir. Bu şiirde de insanı insan yapan ruhun ve kalbin bütünlüğüne değinilir.

Su mitlerde ve inanç sisteminde saflığın, yok ediciliğin, hayat kurtarmanın ve temizliğin simgesidir. Bu simge, insanın hayatında olumlu ve olumsuz yönleriyle yer alır (Karabulut, 2015: 68). Şiirde yaratıcılığın simgesi olan su, içinde insani duygular barındırır. Suyun saflığı, insan kalbinin saflığıdır. Şeffaflığı ve bir damlası, insan ile birbirini tamamlayan özelliştir. Bir damla su manevi değeri belirleyen, sevgiyi pekiştiren ve insanı bugünlere getiren yaşam kaynağıdır.

### 2.13. TÜRKÜLERİM

Şair, hayatı boyunca her zaman halka sesini duyurmaya çalışmıştır. Çok zor şartlarda bile kalbinden geçen sözleri halka aktarmak istemiştir.

Şair, yoğun bir duygu seli içerisindedir. Çocukluğundan beri halka hizmet mücadelesi veren yazar her daim halk için çalışmıştır. Bedeninde yorgunluk hissetse dahi mücadeleden vazgeçmemiştir. Hedeflerine her daim sadık kalmış ve halkı çok sevmiştir.

Şiirde yazar, kendi hayatını türkü eşliğinde vermiştir. Türkü, onun yaşadıklarının bir göstergesi hâline gelmiştir. Yazarın hayatı, sefa içinde geçmemiştir. Daima birileri için çok çalışmış ve emek vermiştir. Bu sebeple şairin yapmış olduğu iş, kıymetli olduğundan dolayı kendine değer vermektedir. Geçmişte veya günümüzde Zeynep Biyişeva, Reşit Nigmeti, Möhötdin Taji, Batır Velid gibi yazarlar sıkıntılı günlere şahit olmuşlardır. Bu isimlerden biri olan Biyişeva, hayatı boyunca yaşamış olduğu tecrübelerden kaynaklı her zaman kendini yetiştirmiş bir şairdir.

### 2.14. YAKINMA GÖNÜL

1953 yılına kadar Modern Rus edebiyatında vurgunun insani yönü, insan varlığının gerçek soruları gibi temalar Sovyetler Birliği'nde uzun zaman bastırılır (Kasack, 1989: 106). 1953 yılından itibaren geçmiş ve bugünün analizi, aşk, acı, kader ve ölüm gibi insani sorunlara yer verilir. 1957 yılında yazdığı bu şiirde şair, bastırılmış duygularının gerçekliğini ortaya koyar. Şiirde geçen aşağılama, övünme, doğru olma, hizmet etme gibi sözleriyle insanı ilgilendiren gerçek meseleleri değerlendirir. Biyişeva, halk tarafından çalışkanlığıyla bilinir. Yaptığı işlerle övünmek, insanı aşağılayarak küçük görmek şairin karakteriyle uyuşmayan eylemlerdir.

Zeynep Biyişeva eserlerinde Sovyet ideolojisine hizmet etmiş bir şairdir. Ayrıca Başkurt halkının yaşadığı sıkıntılara tanık olduğu için eserlerinde izlenimlerini kaleme almıştır.

İnsanın gönlü yaşantısında biriktirdiği sevinçlerin, hislerin, arzuların, varlığının ifadesidir. Gönül, insanın en önemli maneviyatı ve sırrıdır. Soyut merkezli olsa dahi insana dokunan tüm duyguların hissedildiği yerdir. Şiirdeki gönül sözü, insanı her noktaya götürmektedir. İnsani duygular, gönlün merkezinde olduğu için kötülüklerin de bir sebebi olarak görülmüştür. Aslında insanı kanıtlayan şey dünyada yaptığı işlerdir.

Övünmek, kişinin üstünlüğünü yücelttiği için abartıya kaçan sözlerdir. Bir yazar, karakterini övebilir. Fakat övünmek gelip geçici bir eylemdir. Zeynep Biyişeva şiirde kendini temsil eden ve huzur veren yolun başlangıçta halka hizmet etmekten geçtiğini vurgular. Çünkü insan, öldükten sonra dünyada yaptığı işler ile hatırlanır.

## 2.15. UNUTULMAZ GENÇLİK

Şiirde geçmiş olgusu, bir şairin ilham kaynağıdır. Şair çok sıkıntılı günler geçirmiştir. Bu günleri unutmak istemediği için geçmişini hatırlayarak acılarını bir nebze de olsa dindirmeye çalışmıştır. Çünkü geçmişe duyduğu özlem, şairin güvende olma hissiyatını ve güçlü olma arzusunu artırmıştır. Sıkıntılara tek başına göğüs geren şairin geçmişi, dramatik olaylar ile karmaşık bir hâl olsa da onun önemli bir ilham kaynağıdır.

1950 yılından itibaren resmî ideolojiye tepki olarak Sovyet edebiyatında geçmişte yaşanan olaylara ilgi gösterme akımı ortaya çıkar (Akpınar; Ağca, 2013: 32). Böylelikle millî değerlere sahip çıkma gerçeği ön planda tutulur. Şiirin “Ne vakit yüreğimde hâlâ, Sönmez bir ateş olup parladılar”, “Kalpten yavaşça şarkı söylüyor ve mırıldanıyor, Onu özlemek, onun yasını tutmak için” dizelerinde şair, 1950’li yıllarda geçmişe özlem ve ilgi duymakla ortaya çıkan akımdan etkilenerek gençliğine yönelik söylemleri dile getirir.

Dünya hayatına çiçek açtıran ve ona güzellik olgusunu veren şey yaşama sevincidir. İnsanoğlu yaşamak istediklerini gençliğinde gerçekleştirmek istemiştir. İnsanoğlu hayata gözünü açtığı anda gördüğü her şeyi anlamlandırmıştır. İnsan, sorgulayan bir varlıktır. Çünkü gençliğinde önüne çıkan her soruya karşılık bir cevap bularak hayatına yön vermiştir. Bu sebeple Biyişeva gençliğin öneminin altını çizmiştir. İnsan okuyan, düşünen ve düşündüklerini yazıya döken kimsedir. İnsan, duygusal bir canlıdır. Bu duygular, insanın ruhunu canlandıran ve coşkulandıran hislerdir.

“Çırpınmazsın bir kuşun kanadı gibi” cümlesindeki kuş, korku ve heyecan duyduğunda mutlu olduğunu göstermek için kanatlarını çırpar. Ancak insan, bir kuşun kanadının çırpışındaki mutluluk gibi hayatını sürdüremez. Hayatta sonsuza kadar var olamayacağını bilen insan, geçen zamanın yerini dolduramaz.

Rusya Komünist Gençler Birliği, 1926 yılında isim değişikliğine uğramasıyla Tüm-Birlik Komünist Gençler Birliği (VLKSM/Komsomol) adını almıştır (Özdemir, 2019b: 186). Bu birlik, Sovyetler Birliği'nde en etkili politik gençlik örgütü olduğu için şairin hafızasında yer etmiştir. Biyişeva, gençliğinde Sovyetler Birliği'nde aktif rol alan yazarlardan biridir. Bu sebeple Komsomol zamanı onun için çok değerlidir. Ayrıca şiirde geçen sonbahar mevsimi şairin karamsarlıktan, yaşlılıktan, ölümden ve ayrılıktan kaçışıdır. Bahara özlem duymasının bir sığınağıdır.

## 2.16. BİZİM GENÇLİK

Ünlemler, insanın duygularını aktarmaya yarayan bir unsurdur. Aynı zamanda seslenme ve hitap etme gibi özelliği de vardır (Somuncu, 2020: 66). Şiirin “Ah türküdeki geliyor, göğüs gererek” dizesinde geçen “ah” ünlemi, şiire özlem ve pişmanlık hissi katmıştır.

Devrim ideolojisinin topluma benimsetilmesi ve öğretilmesi, Sovyet liderlerinin çözmesi gereken önemli problemlerden biridir. Lenin bu mücadelede gençliğin rol almasını önemli bulduğu için Sovyet gençliğini tek bir çatı altında toplayacak teşkilatın kurulması açısından çalışmaları başlatır. Böylelikle 1918 yılında Komsomol (Komünist Gençler Birliği) kurulur (Özdemir, 2016a: 20). Komsomol, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gençlik oluşumudur. Bu gençlik, şairin geleceğin ilk adımıdır. Tüm yaşamın yönü, gençlik sayesinde güzelleşir. İnsanoğlu gençliğinde dinamiktir. Genç insan üretkendir. Sovyetler Birliği'ndeki gençlik, II. Dünya Savaşı'ndan sonra askerî başarılarından dolayı savaş sonrası siyasi, ekonomi, kültür gibi alanlarda etkili bir şekilde yer alır. Şair bu şiirde “Bizim gençlik” söylemiyle Komsomol'daki gençlik örgütüne seslenir. Gençlerin yapacağı hizmetlerden umutludur. Halkın geleceği gençlere bağlıdır. Bu yüzden şair kendi ideallerini gerçekleştirdiği Komsomol zamanını hatırlar. Gelecek kuşağa kendi geçmişiyle örnek olmak ister.

II. Dünya Savaşı'nda zafere ulaşan Sovyetler Birliği, zaferin verdiği heyecanla Stalin'i tanrılaştırarak güçlenmiştir (Tagızade, 2006: 22). Şiirin “Ah türküdeki geliyor, göğüs gererek, Sonsuza kadar tükenmeyen gençlik hakkında” dizesinde şairin türkü eşliğinde yücelttiği insan, Stalin'dir. Zeynep Biyişeva, savaş öncesi ve sonrası yaşananlara şahit olduğu için bu öz güven ile Stalin'i överek Sovyetler Birliği'nin gücünü vurgulamıştır.

Şiirde yazar, Komsomol örgütünün savaşta, toprakta, bozkırda, düşmanın tepesinde etkin bir hâlde varlığını sürdürdüğü için gençleri övmüştür. Şiirde o dönemin gençliğinde başarıların kolay bir şekilde elde edilmediğini, gençliğin tüm zorluklara karşı çelik gibi sağlam olduğunu vurgulamıştır.

## 2.17. İÇİNDE SAKLA

Şiirin içeriğini oluştururken kelimelerin belli bir düzenden geçmesi gerekir. Her kelime, gelişigüzel yazılmamalıdır. Şiir yazarken en çok dikkat edilmesi gereken şey şiir dilidir. Biyişeva, şiir dilini yerli yerinde kullanan bir yazardır. Bu şiirinde süslü kelimelerden uzaktır. Şiirde yalınlık ve pürüzsüzlük tercih edildiğinde her şeyin rayında ilerleyebileceğini ifade etmiştir. Şair falcının ağzından çıkan sözlerin karşındaki insanın gözünü boyadığını söylemiştir. Herhangi bir duygusu olmayan insanın ise süslü kelimelerle uğraştığına değinmiştir.

Dovlatov, kamp nesri yazarı olduğu için hayatın en acı gerçeklerine şahit olur. Ancak kampın kendine özgü bir dünya olduğunu söyler. Kampta yaşayan insanları iyi ya da kötü olarak ayırmaz. Gerçeği açıkça anlatmak ister (Gürsoy, 2018: 489-490). Şiirde “içinde sakla” sözleriyle şair, Dovlatov gibi kamp olaylarının acı gerçeğine tanık olur. Fakat bunu dile getirmenin dünya adına bir yıkım olduğunu vurgular.

Zeynep Biyişeva, anlatmak istediği dünyayı imgelere dönüştüren bir şairdir. Bu şiirinde bastırılmış duygularını ve hayal dünyasını “yanardağ” imgesiyle örnek vermiştir. Şiirin “anla ruhum, sevsen, tutuşsan, yansan söyleme sen, içinde sakla” dizelerinde şairin kalbi bir yanardağ gibidir. Biyişeva, çocukluk ve gençlik yıllarında halkın yaşadığı sıkıntılara şahit olmuştur. Bu sıkıntılar şairi, güçlü bir insana dönüştürmüştür.

## 2.18. SIZLANMA DOST

*Hızlanma, Duş* “Sızlanma Dost” adlı şiir, anlam bakımından çok kapalı bir şiirdir. 1968 yılında yazdığı bu şiirde birine karşı öfkesi söz konusudur. “Sızlanma Dost” diyerek karşısındaki insana teselli verdiğini söylebiliriz. Verdiği tesellide apaçık görülen bir gıybet ve hatta şahsa yönelik eleştiri vardır. Biyişeva’nın bu şiiri, bireysel bir şiirdir. Yaşamış olduğu olumsuzluk veya bir dedikoduya maruz kalmasından dolayı kendi yaşadığı bir olayı anlatmaktadır.

Şiirin “Gömleğine kalbin kiri sinmiş” dizesinde öfke duyduğu birine karşı siyah bir gömlek ifadesini kullanmıştır. Burada kötülükle beslenen bir insanın dış görünüşünden bile kötülük aktığını söylemiştir. Şiirdeki iblis, gıybet ve dedikodu gibi

kelimeler birbirine benzer kavramlardır. Bu sebeple şair, bunları aynı kategoride ele almıştır.

İnsan, hayatın anlamı ve ölüm gerçeğiyle ilgili akıllarda kalan soruların cevabını, dinî bir bakış açısıyla anlar. Fakat dinî ifade prensip olarak Marksist sansürü tarafından yasaklanır. Hükûmetin 1917'den itibaren vermiş olduğu emirler yine de dinî faaliyeti, düşünceyi ve özlemi durduramadığı gibi Sovyet edebiyatında da dinî düşünceleri tamamen ortadan kaldıramaz. 1964-1985 yıllarda 1930-1940'lı yıllara kıyasla bir canlanma yaşanır. Bu yıllarda dinî beyanlar açık sözlü değildir. Düşünceler, semboller ile anlatılır (Kasack, 1989: 117).

Sovyet şiirlerinde dine ait betimlemelere mümkün olduğunca uzak durulur. Ancak bu şiirde “İblis” sembolüne başvurulduğunu görmekteyiz. Şair anlatmak istediğini açık sözlü olarak değil de semboller ile bilinçaltında kapalı bir anlam yaratır. Bu şiiri, 1964-1985 yıllarındaki dinî beyanların kapalı anlatım ile aktarılması yönünde yaşanan gelişmelerden etkilenerek yazar.

## 2.19. KOLAY DEĞİL

Doğruluk, bir bilginin temelini oturtan bir kavramdır. Kuram (teori) ise bilimsel araştırmalar doğrultusunda edindiği tecrübeleri örnek alarak açıklayan bir düşünce sistemidir.

Popper (1963) herhangi bir kurama dayanmayan hiçbir bilginin güvenilirliğinden ve geçerliliğinden bahsedilmesi mümkün olmadığını öne sürer (Yener, 2018: 102). Bir bilgi yanlış veya doğru olabilme niteliğine sahip olduğu için doğru veya yanlış ölçütler, bilginin temel özelliğidir. Bu şiirde Zeynep Biyışeva, doğruluk kavramını baz alarak şiirine yön verir.

Şiirde virajlı yol, şairin kendi amacı doğrultusunda ilerlediği çizgide risk oluşturan bir noktadır. Yanlış insanların olduğu kalabalık ortamlarda doğru işler yapmanın kolay olmadığını vurgulamıştır. Halka hizmet etmek için onca meşakkatli yolu kendi gücüyle atlattığını dile getirmiştir. Şair bu şiirde başarısının altında yatan emeğin kolaylıkla elde etmediğini söylemiştir.

## 2.20. ÖVÜNMEYİ SEVEN BİR ARKADAŞA

Sanatçının kendi kimliğini ve yeteneğini övmesi şiirde var olan bir alışkanlıktır. Her şeyin bir sınırı vardır. Kendiyle övünen insan, sınırı aştığı takdirde egosunu tatmin etmeye doğru gitmektedir. Bu şiirde şair övünmekle haddini aşan insanların zavallı biri olduğunu belirtmiştir.



Şiirde “Dost görünene, çoğu zaman söylenilen söz var” dizesinde her insanın bir dert ortağı vardır. İnsan içinde biriktirdiği üzüntüyü ve sevinci, sevdiği dostu ile paylaşmaktadır. Biyişeva, çalışma arkadaşlarının varlığından bahsetmiştir. Biyişeva, dost görünen insanların övülmek uğruna her şeyi yapabileceğini söylemiştir.

Şair şiirde anlamda etkililiği artırmak amacıyla konuşma dilinden yararlanır. Sanatçının şiirde anlatımını doğallıktan yana kullanması, şiiri daha kalıcı ve anlamlı kılar. Biyişeva şiirlerinde doğal söyleyişe, kısa anlatıma, soru cümlelerine, kısa ve devrik cümlelere yer verir. Şair kısa soru cümlelerinde sanki karşısında biri varmış gibi konuşarak iç diyalog tekniğinden yararlanır.

1960’lı yıllarda geleneksel halk yaşam tarzı, manevi değerlerin yıkımı, millî tarihin çelişkileri ve halk karakterlerinin farklı yönleriyle ilgilenilmesi söz konusudur (Kusayinova, 2020: 33). Şiirin “Dost görünene, çoğu zaman söylenilen söz var”, “Halk ne söyler önce? Söylemez mi? Keçiyi sevdi. Fakat insanı unuttu” dizelerinde “dost” kelimesine değer verilir. İnsan sevgisinin önemi vurgulanır.

Şiirde Biyişeva’ya göre şair, halkın sokağına inmeli ve halkın duygularına kulak vermelidir. Önemli olan elindeki kıymetini bilmek ve ona değer vermektir. Bu yüzden insanın kendisiyle övünmesi geçici bir durumdur. Halkın takdiri ve beğenisi her şeyden önce gelir.

## 2.21. BÜLBÜL

Biyişeva şiirlerini dolaylı anlatım yoluyla yazmış olduğu için edebî sembollerden yararlanır. Okuyucunun hayal dünyasına bağlı olarak gelişen sembolleri tercih eder. Semböl, anlatımını zenginleştirmek amacıyla kullanır.

Biyişeva şiirlerinin genel görüntüsünde bülbül sembolünü devamlı kullanır. Bülbül, doğu şiirini ve genel anlamda da Türk şiirinin en temel mazmunlarından biridir. Halk edebiyatından yazılı edebiyata kadar pek çok eserde karşımıza çıkar. Şairin bu tür geleneksel bir sembolü kullanması, şiirde geleneksel izleri sürdürdüğünün bir kanıtı olarak sayılabilir.

Biyişeva, 2 Ocak 1908 yılı Töyömbet köyünde dünyaya gelir. O, küçük yaşlarda yetim ve öksüz kalır. Zor şartlar onun yaşam şartlarını belirler. Dördüncü sınıftan mezun olduktan sonra kendi kendini eğitmek zorunda kalır. Çocukluğundan bu yana yaratıcılığa düşkün bir yazar olduğu bilinir (Kovalsky, bt). Annesinin vefatından sonra ilk eğitimini babasından alır. Şairin bu şiirinde kendi babasıyla bir bağlantı kurulabilir. Geçmişte

yaşadığı ilk patikalar ve ilk öğretisi sayesinde parlak bir geleceğe ulaşır.

1960-1920’li yıllarda edebiyatın ana nesnesi kahramandır. Kahraman kavramının değişmesiyle birlikte edebiyatın da içeriği, yönü ve biçimi değişir. Bu açıdan bakıldığında Başkurt edebiyatının belli bir dönemdeki gelişimi izlenebilir (Baimov vd., 2003: 275). Şiirdeki anne ve baba bülbül, şiirin ana kahramanlarıdır. Bu şiirde yuvayı kuran kişi, baba bülbüldür. Baba, aile içindeki bireylere örnek bir simgedir. Bu ana kahraman, bizi 1960’lı yılların edebiyatına götürür.

Bülbülün ötmesi, baharın geldiğinin habercisidir (Çukurlu, 2019: 358). Şair şiirdeki baba figürüyle Ekim Devrimi’nin sevincini yansıtır. Şiirdeki bülbül, şairin halka karşı duyduğu güzelliklerin sembolüdür. Biyişeva’ya göre halka doğru yol göstermek, halkın bilinçlenmesini sağlamak ve gerçeği savunmak şairin asıl görevidir.

## 2.22. İNANMIYORUM SONBAHAR

Sonbahar, insana ölümü hatırlatır. Yaşlılığı simgeleyen bir ifadedir (Batislam, 2016: 162). Şair, sonbahar ve bahar mevsimlerini karşılaştırmalı olarak kullanmıştır. Bahar sembolü gençliğin, canlılığın ve tazeliğin sembolüdür. Şair hayatı boyunca kendini bahar mevsimine daha yakın görmüştür. Şiirde vatan ile bütünleşen bir kalbin neşesinin her zaman canlı kalacağını söylemiştir.

1961 yılında Yuri Gagarin’in uzaya çıkmayı başarması, Sovyet edebiyatı ve insanlık için önemli bir dönüm noktası olur (Gürsoy, 2018: 27). 1960-1970’li yılların şiiri genel olarak gerçekliğin tam anlamıyla yansıtıldığı yıllardır. Çünkü yazılan şiirler, soyut bir şiir değildir. 1961 yılında uydunun fırlatılması önemli bir olaydır. Bu olay, insanın dünya görüşünde farklı bir devrim yaratır (Baimov vd., 2003: 283). Şiirin “Baharları savaşıyor, vatanım yükseliyor dünyanın başköşesine” dizesinde Sovyet döneminde uydunun fırlatılmasıyla elde edilen başarıdan söz edilir. Bu başarı, Sovyeti dünyanın başköşesine oturtur.

Ufuk, gökyüzünü temsil eden bir ifadedir. Özgürlüğü sembolize eden kavramdır. Sanatçı içindeki özgürlük arzusunu kullanmak için ufuk kavramından yararlanır (Yaşar, 2007: 56). Ufuk simgesi aydınlığın, özgürlüğün, geleceğin ve sonsuzluğun ifadesidir. Uzayın fethinden sonra 1960’lı yılların şiirinde evrensel imgeler kullanılmaya başlanır. 1961 yılında yazılan bu şiirdeki “görmekleli bir ufuk” ifadesinde kozmik imgenin yer aldığını görmekteyiz.

## 2.23. YENİDEN BAHAR

Biyişeva, doğaya bağlı bir şairdir. Şiirlerinde doğa tasvirini sıklıkla kullanmıştır. Duygu ve düşüncelerini anlatmak amacıyla doğa tasvirine başvurmuştur. Yazar şiirinde doğa tasvirini kullanırken teşbih sanatına başvurmuştur. Örneğin: “Yeni büyüyen bir kuşun kanadı gibi”, “Yıpranan boş bir sözdür düş gibi.”

Mevsimler, şairlerin sanat hayatını zenginleştiren ilkelerdir. Biyişeva'nın kavram alanında sonbahar, yaz, kış, ilkbahar mevsimleri vardır. Bu kavramların içerisinde en çok bahar kavramını kullanmıştır. Bu kavram, şairin dünyasında çok önemli bir yere sahiptir. Bahar mevsimi gençliğin, tazeliğin, saflığın, sadeliğin simgesidir. Şiirde şaire göre yaşlanmak ve hasta olmak, insanın kendini avuttuğu boş sözdür. Asıl iş, insanın kendi dünyasına özgün bir yenilik katmasıdır.

1953 yılından sonra yenilenmede içerik üzerine yoğunlaşılır. Fakat gitgide sanatın yeniden canlanma etkisi hissedilmeye başlanır. Bu gelişme 1964 yılından sonra da devam eder (Kasack, 1989: 97). “Yeniden bahar. Ruhun sevinci, heyecanı, Yeni büyüyen bir kuşun kanadı gibi” dizesinden de anlaşılacağı üzere şair, bu şiirini 1953 yılında Stalin'in ölümünün ardından yazar.

Özverili yaratıcı hizmet ve mücadelenin şiiri, ülkenin ve bireyin mücadelesi özellikle 1960-1970'li yılların şiirinin ana motifleridir (Baimov, vd., 2003: 282). “Baharın ışığına karışarak büyüyor, Bahar gibi parlak, saf hayatım” dizesinde şairin yaratıcılık ve yenilik kavramlarına değer verdiğini anlayabiliriz.

1968'de Sovyet tanklarının Çekoslovakya'ya girmesiyle yaşanan *Prag Baharı* üzerine Ye Yevtuşenko şiirinde şöyle bir söz söyler: “*Tanklar Prag'a gidiyor, Tanklar gerçeğin üzerine gidiyor*” (Gürsoy, 2018: 102). Biyişeva *Prag Baharı* olayından etkilenerek düşüncelerini şiire yansıtır. Bu olay, şairin hayatına yön verir. *Tagı La Yaz* “Yeniden Bahar” adlı şiiri lirik özelliktedir.

Bahar kelimesinin “yaprak” ve “çiçek” anlamları, nazım ve nesir alanlarında çok yaygın kullanılmaktadır (Yılmaz, 2011: 179). Bahar mevsimi, kelime anlamıyla çiçeği karşılamaktadır. Şiirde yazar her iki söz arasında bir benzerlik kurmuştur. Hayatındaki mutluluğu, sevinci, heyecanı ve saf hayatını bahar kavramıyla bir arada vermiştir. Şiirden hareketle bu kavram, Biyişeva'nın karakteristik özelliğiyle örtüşmektedir.

## 2.24. YAŞARDIM

Zeynep Biyişeva “*Trajik kadar sert ve bir peri masalı gibi heyecan verici, şarkı kadar üzücü oldu çocukluk çağım*” sözüyle çocukluk çağını hatırlar (Baimov vd., 2003: 227). Biyişeva yaşamı boyunca halka hizmetini son nefesine kadar yerine getirir. Bu ve diğer şiirlerinde devamlı çalışma isteğinden dolayı her daim genç ve dinamik kalmak ister.

Biyişeva şiirlerinde imge, sembol, metafor gibi unsurları kullanır. Bu şiirde de okuyucunun ufkunu daha da genişletmek, hayal dünyasını geliştirmek amacıyla birkaç sembolden yararlanır.

Divan şiirinde rüzgâr simgesi, haberci bir özellik taşır (Aka, 2015: 102). Rüzgâr şiirde yazarın anlatımını kuvvetlendirdiği için metaforik özelliği taşıyan bir imgedir. Şiirdeki rüzgâr, geçen zamanın olumsuzluğunu yansıtır. Bu geçen zaman aslında şairin çocukluk çağıdır. Biyişeva çocukluğunda yaşadığı travmaları, rüzgâr simgesiyle ifade eder. Rüzgâr, kar, fırtına gibi sözcüklere bazı özel anlamlar yükler. Şaire göre bu sembollerin altında bir özgürlük savaşı vardır.

1953 yılından sonra özgürlüğün ortaya çıkışı, yalanın içerik reddini etkiler ve samimiyete geri dönüşü sağlar (Kasack, 1989: 43). Ayrıca V. Pomerantsev de “*edebiyatta samimiyet*” konusuna yer verir (Bonamour, 2006: 117). Şiirin “Bu elbette senin, bu elbette senin, Gençlik çağındı. İstiyor musun diyor, geri dönmeye, O zamana tekrar” dizesinde şair, olgun bir yaşa eriştikten sonra özgürlüğe kavuştuğunu söyler.

Yazarın içinde rüzgârın şarkısına kapılıp gitme isteği ve gençlik çağına geri dönme isteği vardır. *Yeşer İném* “Yaşardım” (95) adlı şiirde şair, geçmişe olan özlemini dile getirir.

## 2.25. İNSANSA

Zeynep Biyişeva, millî birlik olma düşüncesiyle yetişmiş bir halk yazarıdır. Vatan sevgisini anlatan birçok şiir yazmıştır. Bu şiirinde de insanları birbirinden ayrı olarak görmemiş ve eşitlik ilkesinin altını çizmiştir.

1960-1970’li yıllarda birey ve toplum ile ilgili eserlerde sivil bir tavır ve hatta o döneme ait şiirlerde insan ve uzay problemleri iç içe girmiştir (Baimov vd., 2003: 282). Şiirde geçen “vatan, toprak, insan, eşitsizlik ve adaletsizlik” gibi kavramlar, 1960’lı yıllarda olduğu gibi şiir ile ayrılamaz duruma gelmiştir.

Şair şiirde hizmetlerinden dolayı insanların hafızasında yer ederek kalıcılığı elde ettiği söylemiştir. Şairin amacı insanların refahını sağlamaktır. Halka doğru ve yanlış, iyilik ve kötülüğü öğretmek için çok çaba sarf etmiştir. Onun bu çabasının altında insan sevgisi vardır. İnsanın refaha ermiş olması, şairin mutluluk sebebidir. Şair şiirin sonuna doğru insanların beklentilerini karşılamaktan mutlu olduğunu söylemiştir. Fakat karşılığında insanların da elindekiyle yetinmeyi bilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

## 2.26. SANA SEVGİ GÜVEN YÜREKTE

“Lenin’in ilk dağıttığı kıvılcımlardan” dizesinde yazar, Sovyetler Birliği’nin kurucusu Vladimir Lenin olduğunu belirtir. 1922 yılında Lenin liderliğinde Bolşevikler vasıtasıyla kurulan SSCB’nin büyük devletlerin gözünde önemli bir rolü vardır.

Marksist eleştiri, olayların nedenlerini araştıran bir düşüncedir. Bu düşüncenin altında hem ekonomik konular hem de toplumsal sınıf çatışmaları ele almaktadır. Marksist eleştiri, sosyolojik eleştiriye benzediği için olayların sosyal nedenlerini de araştırmaktadır (Moran, 2002: 87). Bu sebeple Lenin, kariyerinde Marksizm üzerine çalışarak bu ideolojiyi geliştiren bir liderdir. Lenin, sınıf karşıtlarının olmadığı bir toplumda herkesin eşit olması gerektiğini savunan bir önderdir. Lenin’in bu düşüncesi, Biyişeva’nın gelecek düşüncesini yansıtmaktadır.

Biyişeva, Sovyet döneminde yetişmiş bir şair olduğundan dolayı eserlerinde de SSCB önemli bir konu olmuştur. Şiirde yazar Rusya’yı elinin avucuna alan, şehirlere ve bozkırlara mutluluk getiren Sovyetler Birliği’ni övmüştür. Yazarın bu şiirinde Büyük Komünist Partiyi yüceltme teması hâkimdir. Şiirde baskının olduğu ortamda parti sayesinde özgürlüğe ve mutluluğa kavuşulabileceğini söylemiştir.

II. Dünya Savaşı ve ardından edebiyat içerisinde ana eğilimler, Sovyetler Birliği’nde “Buzun Çözülmesi” olarak bilinen, Stalin’in ölüm tarihi 1953 tarihine dek kendini göstermiştir. Bu yıldan itibaren Sovyet edebiyatı yeni bir döneme girmiştir (Elmacıoğlu, 2017: 183). *Hiñe Höyöv, İşanı Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” adlı şiir, 1953 yılında yazılmıştır. 1953 yılı, Stalin’in ölüm tarihidir. Şiirde Stalin’in ölümünden sonra gelen bir rahatlama etkisi vardır. 1953 yılında dahi Stalin’in etkisi devam etmektedir. 1956 yılında Kruşçev döneminde Stalin’in bu sansür dolu dönemi azalmaya başlamıştır. Şairin 1953 yılında yazdığı bu şiirinde sansür kaygısının hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

“Sarsılmaz bir güç olarak destekle, Sana sevgi, güven yürekte” dizelerinde şairin Sovyetler Birliği’ne karşı desteği, güveni ve sevgisi vardır. Ayrıca bu dizelerde Biyişeva’nın Sovyetler Birliği’ne olan güvenini ortaya koyarak Sovyeti harekete geçirme isteği söz konusudur. Şair, Büyük Komünist Partisi ile onun getirdiği rahatlığı büyük bir umutla karşılamıştır.

## 2.27. BAHARA BENZETİYORUM BEN

Edebiyatta bahar mevsiminin diğer mevsimlere göre önemi çok büyüktür. Çünkü bahar canlılığın, hareketliliğin, coşkunun, yaşamın, gençliğin ve mutluluğun simgesidir. Şair şiirde geçmişini kara bir sonbahara benzetmiştir. Sonbahar, kötüyü çağrıştıran bir kavramdır. Bu sebeple şairin karamsar bir düşünceye kapıldığını anlayabiliriz.

Ekim Devrimi’nin amacı kalıplaşmış düşünceleri yıkmak, işçi ve köylüleri temsil eden iktidarı kurmak ve adaletli bir sistem oluşturmaktır. Ekim Devrimi, Sovyetler Birliği’nin ortaya çıkmasına sebep olan bir olaydır. Bu sayede Sovyetler Birliği’nin varlığını şiirde hissedebiliriz. Yazar yetim kaldığı zamanları fakirlik, savaş ile geçirmiş olsa da Sovyete olan güveni sayesinde umudunu kaybetmediğine inanmıştır.

Sovyetler Birliği’nin uzay çalışmalarındaki başarısı tarihte dünya halkları ve bilim çevresi tarafından hayranlık uyandırmıştır. 4 Ekim 1957 yılında uzay çağına bir adım atılmıştır (Güneş, 2020: 53). Sovyetlerin uzay çalışmalarındaki elde ettiği başarı edebiyata da yansımıştır. Uzay, edebiyatta bir tema hâline gelmiştir. Eserlerde kozmik unsurlara yer verilmiştir. Biyişeva şiirde yeniçağ dönemini ve uzay yolculuğunu ifade etmek için “uzay gemisi” kavramını kullanmıştır.

Şair bu şiirde gökyüzüne ait unsurları kullanır. Burada güneş ve ay sembolizmine yer verir. Ay durağanlığı, güneş ise sürekliliği ifade eder. Bu sebeple şiirdeki ay sembolü, yazarın çocukluk yıllarını; güneş ise yazarın gençlik çağının sembolüdür.

Şiirin “Önde güneş, Yan tarafımda büyüyor şehirler, Başakların hayat dolu türküsünü dinleyerek, yaşlanıyorlar köhne bozkırlar” dizelerinde öndeki güneş, Sovyetler Birliği’dir. Güneş, hayatın devamlılığını sağlayan bir yıldızdır. Güneşin bu özelliğiyle Sovyetler Birliği’ne aktarımı yapılmıştır. Biyişeva’ya göre Sovyetler Birliği Başkurt halkının, işçinin ve emekçinin merkezidir. Şiirde geçen başak sembolü, gençleri ifade eden bir semboldür. Şair gençlerin Sovyetler Birliği sayesinde hayata umutla ve neşayle bakabildiğini belirtmiştir.

## 2.28. BAŞKURDISTAN

Ekim Devrimi öncesine baktığımızda Başkurt kültürü ve Başkurt tarihi yoktur. Bu devrim ile Başkurdistan'ın özerkliği ilan edilmiştir. Biyişeva eserlerini Sovyet ideolojisine hizmet etmek için yazmış olsa da eserlerinde dolaylı olarak Başkurt toplumunun yaşadığı sıkıntıları, Başkurt halk kültürüne ait folklorik unsurları birlikte kullanarak tasvir etmiştir.

Şiirde Sovyetin içinde doğan komünizmin varlığına dikkat çekilmiştir. Komünizm, toplumsal bir gerçekliktir. Toplumun öz sorumluluğu birer zorunluluktur. Sınıfsal ayrılıktan bahsetmek mümkün değildir. Herkes eşittir. Bu şiirde de Başkurdistan'ın geçmişte çektiği sıkıntıları, Sovyet sayesinde üstesinden geldiğine dikkat çekilmiştir.

1950-1960'lı yıllarda, Rus edebiyatında memleketin büyük ve küçük dertlerini açıkça anlatan yazarlar meydana gelmiştir (Gürsoy, 2018: 220). Zeynep Biyişeva da bu yazarlardan bir tanesidir. *Başkortostan* "Baskurdistan" adlı şiirin "O bozkırında sen, düşe kalka zahmet vererek, Tamamen kör bir yolcu olarak gidiyordun" dizelerinde şair, gelecek nesillere Başkurdistan'ın geçmişini hatırlatmıştır.

Kazan Hanlığı, 1552 yılında Ruslar tarafından işgal edilir. Kazan Hanlığı içerisinde yer alan Başkurtlar, Ruslar tarafından saldırılara maruz kalır. 1557 yılı Başkurtlar, Rus idaresine girerler (Yazıcı Ersoy, 2014: 150). Ruslar, Başkurtlara ait olan Yayık, Samara ve Ufa gibi bölgeleri ele geçirirler. Ruslara karşı savaşan Başkurtlar, 1917 Ekim Devrimi'ne kadar herhangi bir sonuç elde edemezler. Bundan anlayacağımız üzere 1959 yılında yazdığı şiirde şair, çektiği eziyetlere rağmen daima ayakta kalma başarısını gösteren Başkurdistan'ı över.

Sovyetler Birliği'nin ideolojisi, Lenin'in Marksizm temelinde meydana getirdiği yöntemlerdir. Marksizm ve Leninizm ideolojisi her türlü sömürüyü reddetmiş ve işçi sınıfı egemenliğinde eşitlikçi bir dünya oluşturmayı hedeflemiştir (Bekcan, 2019: 372). Liderlerin başarıları, Zeynep Biyişeva'nın eserlerinde şiirsel estetik duygular uyandırmıştır. Şair bu şiirinde yazın hayatına yön veren Vladimir Lenin'in gerçeklik çizgisinden bahsetmiştir.

## 2.29. BUGÜN BAYRAM

"(Dört Yüzyıllığa)" sözündeki parantez, işlevsel bir özelliğe sahip olduğundan kaynaklı çok önemlidir. Zeynep Biyişeva şiirlerinin genel görünümüne ek bilgiler vermek

ve anlam zenginliğini artırmak için parantezden yararlanır. Biyişeva'nın şiirlerindeki parantez, okuyucunun kafasındaki soru işaretlerine birer ipucu niteliğindedir. Bu ipucunu aydınlatmak gerekirse 1917 Ekim Devrimi'nden yaklaşık dört yüzyıl geriye gidildiğinde Rus işgalinin hâkim olduğu dönemlerde ortada bir Başkurdistan devletinden bahsetmek imkânsızdır. Ancak Ekim Devrimi'yle 1919 yılında tarihte ilk kez Başkurdistan denilen bir devlet kurulmuştur. Bu nedenle devrim, diğer azınlıklarda olduğu gibi Başkurtlar için de millî bir simge ve aynı zamanda bir bayramdır.

20. yüzyıl Rus tarihinin önemli olaylarından biri olan 1917 Ekim Devrimi, Çarlık rejimini yıkmakla birlikte kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'yle bütün dünyaya sosyalist devlet yapısının gerçekliğini ortaya koyar (Gürsoy, 2018: 9). Ancak bu sosyalist yapı, genel eşitlik ilkesinin bulunduğu bir yapı olmaktan uzaklaşarak "Sovyet Sosyalizm" adıyla anılan bir ekonomik, toplumsal ve kültürel bir yapıya evrilir.

Köy edebiyatı, toplumsal anlamda ortaya çıkan diğer temalarla birleşmektedir. Bunların içerisinde doğanın güzelliği, emeğin ve geçmişteki değerlerin övülmesi vardır (Bonamour, 2006: 130). "Asil güller çiçek açtı, Boz renkli tarla kuşları gökyüzüne yükseldi, Bülbüller heyecandan şarkı söyleyerek, Ağacı sallayarak kanatlarını çırdı: Bugün bayram, bugün bayram" dizelerinde şair "bayram" sözüyle Ekim Devrimi'ni yüceltmıştır. Bu devrim ile Başkurtların öz benliklerini tanımasına olanak sağlamıştır.

1957 yılında ilk yapay uydu Sputnik I'in fırlatılmasıyla uzaya yolculuk için büyük bir adım atılmıştır. Yuri Gagarin'in uzaya çıkmayı başarması hem Sovyetler hem de insanlar için çok önemlidir. Bu olay, Sovyetler Birliği'nin ilkleri başarabilme gücüne sahip olduğunu göstermiştir (Gürsoy, 2018: 28). İncelediğimiz şiirin "Gürültü çıkarıyor toprak, gökyüzümüz" ifadesinde teknik aletler, madenler, uçaklar vs. olabilir. Teknoloji, Sovyet şiiri aracılığıyla edebiyat sahasında bir tema olmuştur. Şairler tarafından ay, yıldız, gökyüzü, şafak veya tan vakti, uzay, gezegen gibi kozmik unsurlara başvurulmuştur. Sovyet şiirinde teknoloji güçlü insanın, güçlü toplumun eseridir. Bu eser, toplumu daha da güçlendirmiştir.

Bayrağı öpmek barışın, saygı ve sevginin ve inanın bir göstergesidir. Şiirin "Kelebekleri, gerçek dostluğu, Bayraklarını gel, öpünüz" dizesindeki bayrağı öpme vurgusunu, dostluğun belirtisi olarak değerlendirilebiliriz. Burada bayrağı öpmek, selamlaşma biçimidir. "Al bayraklar dalgalanıyorlar" dizesinde, bayram günlerinde bayrağın asılmasıyla var olan bir gelenekten bahsedilmiştir. Bayrak, memleketi ifade eden bir semboldür.



Bu şiirdeki Rus ve Başkurt ibareleriyle özellikle üst kimlik ve alt kimlik birlikteliğine vurgu yapıldığını söyleyebiliriz. Her ne kadar Sovyet dönemi enternasyonel bir kültür olarak tasvir edilse de bu kültürün altında Rus kimliğinin varlığı açıktır. Şair bu kimlik ile birlikte kendi kimliğini anmıştır.

### 2.30. KOMÜNİSTLER PARTİSİ

Sovyetler Birliği, 20. yüzyıl başlarında Rusya’da Çarlık rejiminden sonra kurulur. Sanayi devrimi, Sovyetin ortaya çıkmasının başlıca sebeplerinden biri olarak görülür. Bu devrim, ülkenin siyasi ve idari yapısını derinden etkiler. Her alanda yaşanan gelişmeler, sanayi sektöründe çalışan insanların psikolojisini de etkilediği bilinir. Sanayileşme, sınıf farklılıklarını da meydana getirir. Bu farklılıklar, işçi sınıfı ve elit sınıf arasındaki sorunları da doğurur (Barut; Odacıoğlu; Köktürk, 2016: 462).

Sovyetler Birliği, komünist ve sosyalist düşünceler etrafında bir Sovyet toplumu yaratmayı hedefler. Bu gruplarda kimlik algısı ve Sovyet insanı yaratma gibi konular, halkı çok derinden etkiler.

30 Aralık 1922 yılında kurulan Sovyetler Birliği, 1991 yılında dağılmıştır. Bu birliğin dağılmasının ardından edebiyatta geçmişe olan ilgi daha da artmaya başlamıştır. Eserlerde gündelik hayatta yaşanan sorunlar, insanların ruhsal durumu ve insan sevgisi ön plana çıkmıştır. O dönemde halka dayatılan bir sistem vardır. Devletin sansür girişimi sayesinde toplum, kontrol altına alınmak istenmiştir. Yazarlar eserlerini semboller etrafında anlatmayı başarmışlardır. Biyişeva bu şiirinde sansür karşısında durabilmiştir. 1956 yılı Kruşçev döneminde sansür etkisi azalmaya başlamıştır. Biyişeva bir partiye şiir yazarak alışılmışın dışına çıkabilmiştir. Şair Stalin döneminde var olan eşitsizliğin ve adaletsizliğin sesi olmak istemiştir.

1956 yılı Komünist Parti’nin 20. Kongresi’nde Kruşçev, Stalin’in düzenlediği ağır politikaları hakkında konuşarak bir sarsıntı yaratmıştır. Sonrasında özgürleşmeye doğru bir adım atılmıştır. Bu kongre vasıtasıyla Stalin cinayetine kurban olan yazarlar itibarlarına kavuşmuştur. Bundan sonra yeni faaliyetlerin, sınırların olduğu bir gelişim süreci başlamıştır (Bonamour, 2006: 118-119). Şiirin “Senin ölümsüz işlerinden, İleriye doğru gücü, Komünistler Partisidir, Büyük Parti” dizelerinde şairin Komünist Partiyi öven sözlerini görmekteyiz. Komünist Parti edebiyat, tarih ve özgürlük alanlarını genişlettiğinden dolayı şair için önemlidir.

Biyişeva bu şiirinde partide yer almasının memnuniyetini dile getirmiştir. Partinin adaleti, doğruluğu ve gerçekliği toplum için önemlidir. Şair yenilikçi ve ilerici olma fikrini benimsediği için toplumsal konuları ele almıştır.

### 2.31. ZAFER SENİN İÇİN DOĞMUŞ MEMLEKETİM

Volkan, dağ, çiçek, ağaç, toprak gibi doğaya ait kavramlar şairlerin dünyasında estetik bir zevk uyandırmıştır. Şiirde geçen volkan diğer adıyla yanardağdır. Volkan patlaması ise yaşanan bir doğa olayıdır. Şiirin “İşte yüreğim de kaynıyor, Volkan gibi kuvvetli” dizelerinde şair, parçası olduğu coğrafyayı anlatmıştır.

Biyişeva’ya göre memleketin refahı her şeyden önce gelmektedir. Yaşamı boyunca tek gayesi memleketin saadeti olmuştur. Kendi kaderini, milletin kaderiyle bağdaştıran bir şairdir. Onun için hayatta gerçek bir şey varsa o da vatanın temiz kalmasıdır. Şiirde komünizmin esaslarını gerçekleştirmekte etkisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca halkın Komünist Parti’nin adaletine, doğruluğuna destek verdiğini de ifade etmiştir.

1953 yılında Stalin’in ölümünden sonra Kruşçev, edebiyat sahasında özgürleşme faaliyeti izler. Bu özgürleşme hareketiyle birlikte insanlar artık baskı ve tutumların olmayacağını düşünürler (Gürsoy, 2018: 60). Stalin’in ölümünden itibaren yazarlar arasında da bir rahatlama yaşanır. Stalin öncesi bastırılmış duygular, yeniçağ ile birlikte ortaya çıkar. “İnsan mutluluğunu korumakta”, “Görkemli, sakın durana kadar, Savaşa bakmıyor” dizelerinde sevgi ve barışçıl toplum yaratmayı hedefleyen, insan mutluluğunu önemseyen bir Sovyetler Birliği vardır. Şiirin teması Sovyet sevgisidir. Şiirde şairin “memleket, toprak, parti” sözleriyle vurguladığı Sovyetler Birliği’ne karşı samimi bir dil ile övgüleri söz konusudur.

### 2.32. ÖNÜMDE LENİN

Şiirde hayat uçağı bir umuttur. Umut, geleceğin kaynağıdır. Şair bu umut ile birlikte çaresizliğe kapılmıştır. Çaresizlik aslında şairin ölüme bir adım daha yaklaştığı son nokta olmuştur. Zeynep Biyışeva, toplumsal meselelere odaklanan bir şairdir. Kendi hayat hikâyesi ele alındığında bu düşüncelerinin eserlerine yansımalarını görmek mümkündür. *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” şiirinde şair, yaşadığı olayların sebebine isyan ederek bir arayışa kapılmıştır.

1920’li yıllardan sonra Lenin ve Stalin başta olmak üzere edebiyata yön vermeye, onu kendi arzu ve isteklerine göre kullanmaya gayret göstermişlerdir (Gürsoy, 2018: 3-4). “Hangi inanılmaz güç bu kara, Geceyi yok etti? Bu Lenin’in büyüğü güneşi, Tutuştu gökyüzünde” dizelerinde şair Lenin’in güçlü bilimi, fikri ve düşüncelerini örnek almıştır.

Bahar aylarındaki narinlik ve güzellik, yerini lme ve skntye brakmŖtır. İnsanları kŖ mevsiminde sokakta görmek mümkün değildir. Bu mevsimde insanlar, ürkek ve korkaktır (Gündoğdu, 2017: 119). KŖ ve sonbahar, kötü günlerin sembolleri olarak bilinmektedir. İlkbahar ise sevincin ve huzurun sembolüdür. Lenin'in gücüyle Ŗair üzüntüsünü, çaresizliğini ve kaygılarını yüreğiyle sarabilmiŖtir. Lenin, insanların siyasal ve sosyal hakkn savunan bir liderdir. Lenin'in bu tavrı, Ŗairin de Ŗiirde bahsettiği gibi halkın kalbinde yer etmiŖtir. Lenin'in gücü, kara bir geceyi aydnlatmŖ ve sert bir kŖi ilkbahara evirmiŖtir.

### 2.33. BAŖKENT MOSKOVA

Ŗehir, toplumun yaŖayŖ biçiminin göstergesidir. Ŗehir insanların ruh hâlini yansıtan, gelenekleri ve görenekleri kendi içinde barındıran bir yerleŖim birimidir. BiyŖeva bu Ŗiirini sanat kaygs gütmeden Ŗehrin güzelliğini övmek ve tanıtmak amacıyla kaleme almŖtır. Duygularn samimi bir dil ile aktarmŖtır. Bunu yaparken yer yer tabiatın güzelliklerinden yararlanmŖtır.

Ŗair, Moskova Ŗehrinde eğitim aldığı yıllarda Sovyet insan olarak yaŖamann gururunu Ŗiirlerine yanstabilmiŖtir. Bu sebeple *Meskev BaŖkala* "BaŖkent Moskova" Ŗiirini, Moskova Ŗehrini ele alarak baŖlamŖtır.

20. yüzyılın ikinci yarısında "ideolojik değer merkezleri" eŖitlilik meydana gelmiŖtir. O döneme ait önemli olaylar; kamp, köy, Ŗehir, savaŖ vb. konuların iŖlenmesine sebep olmuŖ ve edebiyat sahasında bu tür konular iŖlenmiŖtir (Gürsoy, 2018: 105). "Nasıl gzelmiŖsin sen, Dünyanın merkezi, baŖkent Moskova" dizelerinde 20. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat alan geniŖledięinden dolayı Ŗair Ŗehrin güzelliklerine övgüler yaędırmŖtır. Moskova, Rusya'nın baŖkentidir. *Meskev BaŖkala* "BaŖkent Moskova" adlı Ŗiirde Ŗair Moskova'nn güzelliğini, insann, sarayn, bahçesini Ŗark eŖlięinde vmŖtir.

Moskova sadece bir baŖkent değildir. Aynı zamanda insanlığın kurtuluŖ hareketinin önemli bir simgesidir. BaŖkent Moskova Doğu Avrupa'nn ekonomi, modernizm, sosyalizm, bilim, eğitim merkezidir. Ŗair Moskova Ŗehrinin benzersiz güzelliklerine değer vermiŖtir. Moskova'nn gücüne benzer baŖka bir Ŗehir olmadğn belirtmiŖtir.

### 2.34. KIZIL MEYDAN'DA

20. yüzyılın ilk yarısında yaŖanan ideolojik farklılıklarda artŖ söz konusudur. Bu ideolojik ayrılıklar, edebiyatta da farklı sahalara ynelmiŖtir. Gulag olay, ŖehirleŖme,

kolektifleştirme süreci gibi olaylar sayesinde edebiyatta çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Edebiyatın köy, kamp ve şehir konusunun girmesiyle gelişimi hızlanmıştır (Gürsoy, 2018: 60-61). Zeynep Biyişeva'nın şiirlerinin genel muhtevasına bakıldığında şair, gündelik hayatta var olan saray, ev, bahçe gibi mekânlar kullanmayı tercih etmiştir. Bu mekânları kullanarak yaşanmış olayları okuyucunun zihninde daha gerçekçi bir şekilde canlandırmak istemiştir. Şiirde de Kızıl Meydan'ı kullanma gereği duymuştur.

Kremlin'in "çan kulesi" önemli yapılarıdır. Kulenin en büyük çanı olan "Çanların Çarı" burada bulunmaktadır (Anonim, 2022). Kızıl Meydan ise başkent Moskova'da büyük bir meydandır. Şair bu çanın gece on ikide çalmasıyla Kızıl Meydan'da yapayalnız kaldığını söylemiştir.

"Âdeta Kızıl Meydan'da, Dolunayda, sadece bir ben" dizesinde geçen dolunay sembolü, kötü enerjiyi sembolize etmektedir. Etrafın sessiz olup yaprak ve karın şehri sarmasıyla bu kötü enerji desteklenmiştir. Ancak gökyüzünden kar değil de gümüş bir aydan kelebek yağması, şiire özel bir anlam katmıştır. Bu ifadeyle şair insan kargaşasını tasvir etmiştir.

Şiirde ayın gümüş renginde olması, saflığın ve temizliğin imgesidir. Şair için Kremlin ve Kızıl Meydan önemli iki yerdir. Kelebekler, kısa bir hayatın sürecini temsil eder. Kelebek yağışına rağmen şair kendisini Kremlin'e doğru odaklamıştır. Kremlin'in etrafında olup biteni incelemiştir.

Lenin'in mezarı, Kremlin duvarının önüne gömülmüştür. Lenin'in gücünü, şanlı hayatını, Kremlin duvarı önünde mozolesiyle birlikte sonsuz yaşatılmaya çalışılmıştır. Lenin gücünü Kremlin'e vermiştir. Bu yüzden şair şiirinde Kremlin'in her bir taşının kutsal olduğunu belirtmiştir.

## 2.35. EKİM GELDİ

Zeynep Biyişeva, kendi gerçekliğini hayallerde aramayı tercih eden bir yazardır. Bu şiirde de şairin izlenimci anlatımı söz konusudur.

19. yüzyılın sonlarında Doğu Avrupa'da edebiyat alanında yeni arayışlar içerisine girilir. Bu yıllarda sanayileşmeyle beraber akıl, bilim geleceğe karşı önemli bir araç olarak görülür. Sabit, objektif ve evrensel bilgi savunulur. Öznel ifadelerle karşı gelen bu tutum belli bir noktadan sonra sona erer. Daha sonrasında yeni eleştiri biçimleri ortaya çıkar. İzlenimcilik, 19. yüzyılın son çeyreğinde Fransa'da ortaya çıkmış bir akımdır (Ilıca, 2019: 1). Sanatçı eserindeki izlenimci anlatım tarzıyla okuyucuya duygularını aktarmayı

hedefler. Şair bir eserde doğaya ait unsurları tasvir ederken objektif bir anlatım ile değil de subjektif bakış açısıyla anlatır. Biyişeva ise hem izlenimci hem de sembolist bir şairdir. Şiirde al bayrak, altın yaprak ve sonbahar gibi semboller şairin izlenimci anlatımını destekler. Şiirlerinde özellikle mevsimleri ele alarak hayallerini, duygularını ve heyecanını ifade eder.

20. yüzyılın en önemli gelişmelerinden biri olan Ekim olayı, Sovyetler Birliği'nin kurulmasına yol açan bir olaydır. Ekim Devrimi, Sovyetler Birliği'yle tüm dünyaya sosyal bir devlet olabilmenin imkânsız olmadığını kanıtlar. Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nde devleti oluşturan Sovyet halkının aynı devlete, topraklara, kültüre, ekonomiye ve komünizmi kurmakta ortak bir hedefe yönelmiş insan topluluğu olarak ifade edilir (Gürsoy, 2018: 9). Bu devrim ile özgürlüğe ve aydınlığa doğru bir adım atılır. 1917 Ekim Devrimi, Biyişeva'nın şiirlerinde yankı uyandıran bir olaydır.

Zeynep Biyişeva Ekim Devrimi'yle ilgili şu sözlerini dile getirmiştir: *“Büyük Ekim bir mucizeyi gerçekleştirmiştir. Evet, bu Büyük Ekim Devrimi bizi en karanlık, havasız derinliklerinden uzaklaştırıp bahar güneşinin altında çiçek açan bir çiçek bahçesi gibi güleç, aydınlık ve hayranlık uyandıran yeni bir mutluluk dünyasına götürmüştür”* (Biyişeva, 1969: 8). Biyişeva'nın bu şiirinde Ekim Devrimi'ni yüceltme teması hâkimdir. Şair şiirde Ekim Devrimi'ne kadar olan zamanı, mutsuzluk ve çaresizlik içinde geçirdiğini söylemiştir. Ancak ilk sosyalist devrim ile birlikte rahata ve aydınlığa kavuşulduğunu ifade etmiştir.

### 2.36. KARAGAY KUŞU

Sayıların sadece somut değil aynı zamanda soyut bir anlam değeri de vardır. İnsanlık ilerledikçe sayılar da onlarla beraber gelişmiştir. İnsanların hayat tecrübeleri arttıkça sayıların fonksiyonu da artmıştır. Bu sebeple sayılar, insanların zihninde farklı çağrışımlar yaratmıştır (Özer, 2015: 432). “Rus devletine katılmaya 400 yıl” dizisinde verilen sayı, okuyucuya şiirdeki gizemi çözmek için verilen bir ipucu niteliğindedir. Çalışkan insan bilim, teknoloji, edebiyat gibi alanlarda hayatı boyunca kendini geliştiren bir varlıktır. İnsan geliştikçe insanın sahip oldukları da gelişir. Bu sebeple sayıların anlamsal değeri insan ile birlikte gelişmiştir.

Karagay ağacı, Altay Tatarları dünyanın göbeğinde ve her şeyin merkezinde dünyadaki ağaçların en büyüğü olan ve doruğu Bay Ülgen'in evine varan büyük bir çam ağacıdır (Bütüner, 2017: 494). Bu ağaç Biyişeva'nın dert ortağıdır. Şiirde karagay kuşu,

normal bir kuş değildir. Karagay kuşu, karagay ağacıyla bağlantılı olarak verilmiştir. Çünkü bu kuş, cesaretiyle ve kahramanlığıyla dünyanın merkezini delip geçen daima toprağın desteğiyle önüne gelen her engeli aşan bir kuştur.

Gökyüzü, dağ, güneş, toprak ve bulut cansız varlıklardır. Kuş ise canlı bir varlıktır. Bu kuş, sessizliğin içerisinde hareketlidir. Şiirde şair bulut, don, kar, boran, rüzgâr, fırtına, gürültülü yağmur gibi sembollerle merhametsiz yöneticileri ifade etmiştir. “Güneşin batışına yetiştiği için” dizesinde güneşin batışına yetişen Sovyetler Birliği’dir. Sovyetler Birliği’nden önce Başkurt halkı sıkıntılı günler geçirmiştir. Ancak Başkurt halkı bu kötü günlere rağmen her zaman dimdik kalabilmiştir.

Stalin’den sonra yönetime gelen Kruşçev döneminde sosyal alanda bir yumuşama meydana gelir. 1957 yılında Moskova’da bir festival düzenlenir. Bu festival, barış ve dostluğun önemini göstermek için gerçekleştirilir. Festival sayesinde Sovyet halkı, yabancı kesimlerle bir araya gelerek onların kültürünü tanıma fırsatı yakalar (Gürsoy, 2018: 26-27). *Kuş Karagay* “Karagay Kuşu” adlı şiirin “Karagay kuşu, sana benzetiyorum ben, Büyük Rus ve Başkurt dostluğunu” dizelerinde şair, 1957 yılında düzenlenen “Gençlik Festivali”nden etkilenecek yazar. Bu festivalde barış ve kardeşliğin önemi gösterilir. Biyişeva da bu şiirinde Rus ve Başkurt dostluğunun kardeşliğini vurgular.

1950’li yılların Sovyet şiiri liriktir. Özellikle barış anlayışıyla ve şiirsel dilin yardımıyla birlikte kelimelere yansıyan renkler, duyguların yoğun yaşanması, ruh hâlleri ve Sovyet halkının yaşadığı olaylar şiire aktarılmıştır (Vakulenko, 1978: 6). 1957 yılında yazmış olduğu *Kuş Karagay* “Karagay Kuşu” adlı şiirde şair, 1950’li yılların lirizminden esinlenmiştir. Ayrıca 1950’li yıllarda yazılan şiirlerin dilinde barış anlayışının hâkimliğini Biyişeva, Rus ve Başkurt dostluğuyla dile getirmiştir. Şiirde geçen “yeşil tepe, gökyüzü, bulutlar, yağmur, rüzgâr, fırtına” sözlerle şair, duygu yoğunluğunu lirik söylemler ile yansıtmıştır.

Buradaki karagay kuşu güzel, cazibeli ve çekicidir. Karagay kuşu, Başkurt halkıdır. “Toprak göğsünü desteklediği için” dizesindeki toprak simgesi ise şairin memleketi olarak bilinen Başkurdistan’dır. Bu dizede Başkurt halkının Sovyetler Birliği’ni desteklediği gerçeği vurgulanmıştır. Başkurt halkı çoğu kez kendi kaderleriyle sınıranır. Ancak tüm zorluklar karşısında güçlü ve sabırlı olduğu için büyük Rus ve Başkurt dostluğuna benzetilmiştir.

### 2.37. BİZİMLE

Dünyada Ekim Devrimi'nden itibaren eğitim sisteminde çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Eğitim sisteminde amaç çağdaş bir toplumun yenilikçi düzen anlayışıyla kuralsız hareket etmesidir. Devrim öncesinde Zeynep Biyışeva gibi büyük sanatçılar, devrimi umutla beklemişlerdir. Bu sanatçılar devrime katkılarını sanatsal ve kültürel girişimlerle desteklemişlerdir. Şiirde de belirtildiği gibi sıkıntıların üstesinden gelen halk, Ekim Devrimi'yle birlikte refaha ve mutluluğa ulaşmıştır. Devrim, korkunun ilacı ve dertlerin dermanı olmuştur. Devrim sayesinde insan, geleceğe umutla bakabilmiştir.

“Alev sinen yıllar” dizesi, geçmiş yılları anımsatır. Şiirin “İnsan ruhunu kanat açıp, Tozunu alan şarkılar” dizelerinde insanın ruhunu genişleten ve insana mutluluk duygusunu yaşatan Ekim Devrimi'nin varlığını anlayabiliriz. Ekim Devrimi halk için büyük ve sonsuz bir bayram, gelecek için parlak bir yoldur. Şiirde bu devrim, halka birçok yenilik getirdiği için halk tarafından “Ulu Ekim” olarak adlandırılmıştır.

Zeynep Biyışeva, mecazlı anlatım tekniğini genellikle kullanan bir şairdir. Şiirlerinde duygularını ifade ederken insana ait özellikleri doğaya aktarır. Duygularını daha gerçekçi bir şekilde yaratmak için doğa unsurlarından faydalanır. Şiirlerinde benzetme, yineleme, kişileştirme, abartma gibi anlatım tekniklerini kullanır. “Toprak, gökyüzü seviniyor” dizesinde sevinmek, insana ait bir özelliktir. Burada insan olmayan cansız bir varlığa aktarım yapılarak kişileştirme tekniğinden yararlanır.

Şair “Ey, parlak yol” dizesinde “ey” ünlem ifadesini cümlede vererek gelecek olgusunu uyandırmıştır. “Bizimle, bizimle sonsuz Ekim” dizesinde şair, Ekim Devrimi'nin gücünü ve etkisini okuyucuya yineleme yoluyla aktarmıştır.

### 2.38. BAŞKURT DİLİ

Türk edebiyatına bakıldığında Divan şiirinde sevdalının gözü çeşmedir. Çeşmeden gelen su, âşığın gözyaşındır (Demir, 2013: 44). “Hasret çeşmesi, bülbül gibi namelisin sen, Eğilme, söğüt dalı gibi zarıfsin sen, Rengârenk gül çiçeği gibi nazlısın sen” dizelerinde şair, hasret çeşmesi imgesiyle ana dili olan Başkurt diline özlemine vurgular. Başkurt dilinin güzelliğini nameli, zarif ve nazlı olarak izah eder. Başkurt dilini bülbül, söğüt dalı ve renkli güllerle güzel bir şekilde kıyaslamasının sebebi Başkurt diline olan özlemidir.

Şiirde Başkurt dilinin büyüklüğünü ve derinliğini ifade etmek için okyanus, kaya, ay ve güneş sembolleriyle karşılaştırma yapmıştır. Başkurt dilinin zenginliğini ise Ural

Dağı ve kuray ile ifade etmiştir.

Zeynep Biyişeva ve diğer yazarlar, halkı bilinçlendirme konusunda amacını gerçekleştirmişlerdir. Rusçanın Başkurdistan'da işlevsel özelliği yüksek olmasına rağmen Başkurt halkı, eğitim dilinin Başkurt Türkçesi olması yönünde çaba sarf etmişlerdir. Bu yüzden Başkurt dili, kendine has bir dildir. Şair Başkurt dilinin ne olduğu hakkında niteliklerini anlatmıştır. Güzelliğinin kamışlı kuray gibi güçlü, bir ozan gibi yetenekli ve dünyadaki hiçbir şeye eş tutulamayacak kadar ihtişamlı olduğunu söylemiştir.

Başkurdistan tarihinde savaş ile birlikte halkın bir yaşam mücadelesi vardır. Başkurt halkı savaş ve açlık ile mücadele eden, kendi dilini her zaman geliştiren bir halktır. Yazar bu savaşın verdiği huzursuzluğun ardından halkın özgürlüğe kavuştuğunu ifade etmiştir. Halk mutluluğunu türkü söyleyerek dile getirmiştir. Biyişeva'nın çocukluğu, Başkurdistan tarihinde savaş ve açlıkla geçmiştir. Şiirinde bu yaşanmışlıkları sayesinde Başkurt toprağının kendisine kazandırdığı dostlukları, bilgi ve tecrübeleri vurgulamıştır. "Atamın, anamın dili" dizesiyle de Başkurt dilini yüceltmıştır.

### 2.39. RUS DİLİNE

Başkurtların alfabesinde Rusların kullanmış oldukları Kiril alfabesi hâkimdir. Ancak Kiril alfabesi içerisinde Başkurt Türkçesine ait sesler de bulunmaktadır. Başkurdistan'ın eğitim sisteminde hem Başkurtça hem de Rusça olmak üzere iki dillilik esastır. Alt kültürlerin sadece eğitim dilinde ana dilinin okutulmasına imkânları olmadığı için Rusya gibi sağlam devletlerin belli teknik ve yöntemlere sahip olduklarından dolayı Başkurdistan'da iki dillilik söz konusu olmuştur.

Rus dili, SSCB halkının dostluğunu ve ülkenin birliğini sağlamıştır. Zeynep Biyişeva, Rus dili eğitimi almış bir yazardır. Rus şair ve yazarların eserlerini Başkurt Türkçesine tercüme etmiştir. Ayrıca bazı eserleri Rusça basılmıştır. Bazıları da Rus diline tercüme edilerek Moskova'da yayımlanmıştır.

Puşkin, Rusça ve Fransızca'yı iyi bilen bir yazardır. Rus yazarın şiirlerinde realizme yönelim ön plana çıkmaktadır. Zeynep Biyişeva şiirlerinde hakikati yansıttığı için Puşkin'i kendini yakın görmüştür. Puşkin'i Rus dili sayesinde öğrenmiş ve okumuştur.

Bu şiirin teması Rus dilini yüceltmektir. Biyişeva şiirinde Rus dilinin kendisi için bir dönüm noktası olduğunu söylemiştir. Dostluk dili olarak ifade ettiği Rus dili sayesinde



Lenin ve Puşkin gibi büyük isimlerin varlığını gerçek anlamıyla hissedebilmiştir.

#### 2.40. ÖZLEMEK

Şiirde terenkur, Kazakistan Almatı'da bir parktır. Bir tür tedavi yöntemidir (Anonim, 2007). Hastalar için özel bir yoldur. Şair bu yolu şiirin başında ele alarak kendi gelişim serüvenini anlatmıştır.

Zeynep Biyişeva'ya göre her mevsimin kendine has özellikleri vardır. Mevsim kavramlarını şiirlerinde kullanarak sıkıntılarını, üzüntülerini ve sevinçlerini yansıtmıştır. Şiirde geçen kar simgesi, kışa özgü bir semboldür. Kış mevsimi karamsarlık, üzüntü, fânîlik ve ölümü ifade etmektedir.

Güneş şairin ilham kaynağının sembolüdür. Sovyetin etkisiyle şair, devrimden sonraki dönemi güneş sembolüyle ele almıştır. Aslında yazar, karamsarlığın şahsiyetini geliştirdiğini söylemiş ve şiirin sonunda karamsarlığa duyduğu özlemi ifade etmiştir.

Başkurdistan, İdil-Ural Bölgesi'nde, İdil Nehri ile Orta ve Güney Urallarda bulunmaktadır (Özbay, 2013: 2032). Şiirde de Başkurdistan tarihinin değerli dağları Ural'da yer almaktadır. “Ey Ural'ım, gururlu, şan Ural'ım, Toprağın ihtişamı, güzeliymişsin” dizesinde şairin Ural'a övgüleri söz konusudur.

#### 2.41. DOSTLARA

Devrim ile beraber şairler, halkı aydınlatmak amacıyla şiirler yazmışlardır. Şiirlerinde methiyelerden, söz sanatlarından, sembollerden ve betimlemelerden faydalanmışlardır.

Yaşamı boyunca insanı dosttan ayrı düşünemeyiz. Herkesin mutlaka bir dosta ihtiyacı vardır. İnsan gerçek dost uğruna canını bile feda edebilir. Zeynep Biyişeva belli bir kesime seslenirken yanında dostları vardır. Bu şiirinde şair hayatının en üzüntülü ve sevinçli zamanlarında yalnız bir yazar olmadığını söylemiştir.

Biyişeva'nın hayatında yaşamış olduğu gerçeklikler, şiirlerinde her zaman bir konu olmuştur. Bu gerçekliklerden bir tanesi de birlik ve beraberlik kurduğu dostlarıdır. “Her adımda hissettim yakınımdan” dizesinde şair, dostunun sıcaklığını daima yakınında hissettiğini söylemiştir. Biyişeva dostlarından aldığı cesareten ötürü dost temasına yer vermiştir.

Şair şiirinde meşakkatli yolu gerçek dostlarıyla beraber geçerek zafere ulaştığını, her adımda dostlarının desteğini hissettiğini ifade etmiştir.

## 2.42. LENİN LENİN

Ekim Devrimi'nin ardından gelen sosyalist düzenlemeye teşvik, Lenin sayesinde getirilmiştir (Karslı, 2021: 355). Lenin, Zeynep Biyışeva ve diğer şairlere örnek olmuş bir liderdir. Şiirde de Lenin, Zeynep Biyışeva'nın gözünü açmasına önder bir lider olmuştur. Yazar Lenin sayesinde mutluluğa ve özgürlüğe ulaştığını belirtmiştir.

Lenin konulu şiirler yazmak ve Lenin'i övmek, devrim ile birlikte gelen yeni düzen ideolojisinin önemli temalarından biridir (Karslı, 2021: 358). Zeynep Biyışeva realist bir üslup ile kaleme aldığı *Lénin, Lénin* "Lenin Lenin" adlı şiirinde Lenin'in sistemini yüceltmıştır. Şiirin "Yollarıma işaret direği oldun, Düşüncelerime kanat oldun" dizesinde Biyışeva'nın düşüncelerine yön veren Lenin, yol gösterici bir liderdir. Şair Lenin'i övdüğü her dizesinde Lenin'in kurduğu yolun insanları aydınlığa kavuşturacağı gerçeğini vurgulamıştır.

Lenin'in felsefesine göre kimse kimseden üstün değildir. Ona göre halkın kurtuluşu ve geleceği için işçi sınıfı önemlidir. Zeynep Biyışeva tıpkı Lenin gibi halk için mücadele etmiştir. Şiirin son dörtlüğünde vatana hizmet eden yöneticiler, Başkurt halkının kalbinde yer etmiştir. Bu halk kendi yöneticilerinin şöhretine ün kattığı için şair tarafından yüceltilmiştir.

## 2.43. ÖVGÜ SÖYLÜYOR ŞAİR

Kadın her şeyin sorumluluğunu üzerine alan, her şeyi düşünen, zorluklarla mücadele etmeyi bilen, sabrın ne demek olduğunu gösteren, çocuklarını ve eşini temsil eden bir varlıktır.

Sovyet iktidarında toplum içerisinde kadın erkek eşitliğine dair yasalar çıkartılır. Sovyet iktidarı, devrimin ilk haftasında anne ve çocuğun korunması, ev içi faaliyetlerin toplumsallaştırılması bakımından girişimlerde bulunur. Partinin kadın kolları bu görevi üstlenir. Rusya'da okuma yazma oranı bilmeyen kadınların yüzdesi çok fazladır. Okuma yazmanın artırılması için öncelikle kültürel seviyenin eğitimi şarttır. İlk önce okul ve kurslar açılır. Kadınlar sadece okuma yazma değil mesleklerini elde etmek için de çaba gösterir (Karakuş, 2019: 1590).

Biyışeva Sovyet ideolojisiyle yetişmiş bir şairdir. Şiirlerinde aile kavramının ana kahramanı olan anne simgesini, her şeyden üstün bir mevkide görür.

Biyışeva şiirlerinde mücadelecî ruha sahip olan kadın karakterlerine sıklıkla yer vermiştir. *Mahtav Yırla, Şağir* "Övgü Söylüyor" adlı şiirinde çalışan güçlü bir kadın profili vardır. Şiirde şairin çalışan bir kadına, anneye karşı övgüleri söz konusudur. Kimliği belirsiz olan kadın karakterini dağ, taş, toprak ve güneş gibi tabiat unsurlarıyla

birlikte almıştır. Bu şiirde savaşçı ruha sahip kadın ve kızları tasvir etmiştir.

#### 2.44. ŞÖHRETİ GERİ GELDİ

Savaş sembolü, şiirde çok sık karşılaşılan bir semboldür. Savaşın en önemli noktalarından biri olarak gördüğümüz “düşman” da çok yönlü olarak şiirde karşımıza çıkmaktadır.

Şiirin giriş bölümünde gecenin karası, düşman, ateş, kan gibi olumsuz olgulara yer verilmiştir. Şiirin son dördüklerinde ise çiçek, ışık, ayçiçeği, güneş gibi olumlu ifadeler kullanılmıştır. Zeynep Biyişeva, çağrışım zenginliğinden yararlanarak şiirin estetik değerini artırmak istemiştir. Şiirin teması savaş ve kahramanlıktır. Savaş unsurlarıyla kullandığı olumlu ve olumsuz olgular, bu durumu örnekler niteliktedir. “Ateş ve isleri aşarak öne geçti, Yarasından kırmızı bir iz bırakarak” dizesinde Biyişeva, savaş alanında devlet için mücadele eden askerin kahramanlığını yüceltmıştır.

Türkler önemli bayramlarını gece ve gündüz yaktıkları ateş ile kutlarlar. Hatta Nevruz Bayramı ve Ergenekon’dan çıkış törenleri ateş yakılarak kutlanılır (Gülyüz, 2019: 204-205). Sevgilinin yanağı ve dudağı renginden ötürü ateşe benzer. Dolayısıyla ateşin yakıcı özelliği buradan gelir (Birici, 2016: 2). Bu şiirdeki ateş sembolü ise kutsal bir ögedir. Ateş simgesi iktidarı, baskınlığı ve erilliği simgeler. Şair şiirde geçen ateş simgesini, yârinin güç sembolü olarak vurgular. Şiirde son nefesini savaş meydanında veren askerin vatana şöhret getirdiğini ifade eder.

#### 2.45. KARA ALTIN

Şiirin “Bu bozkırda fırtına kopuyormuş” dizesindeki bozkır ifadesi, Başkurdistan’dır. Şair Başkurt halkının yaşadığı sıkıntıları memleketiyle paylaşmıştır.

Şiirde geçen sarı renk verimliliği, bolluğu ve altını çağrıştırdığı için zenginliği ifade etmektedir (Öztürk, 2015: 50). Şiirdeki altın renk, sarı renkli bir metaldir. Ancak şiirde kara olmayan altın renginin betimlemesinde güçlü bir algı vardır. Sarı altın görülebilir ve ulaşılabilir. Ancak kara altına ulaşmak zordur. Bundan dolayı bir karmaşa ve belirsizlik yaratılmaya çalışılmıştır.

Kara renk, gizemli bir renk olmasıyla bilinir. Sözlüğe bakıldığında olumlu ve olumsuz anlamların temsilî olarak karşımıza çıkar. İyiyi ve kötüyü çağrıştırmaları aslında karşıtlığın bir özetidir ve yeryüzünün ilk örneğini yansıtır (Öztürk, 2015: 68). Bu şiirde kara altın sembolü, şiire olumsuzluk katar. Çünkü kara renk, insana imkânsızlığı ve

umutsuzluğu anımsatan bir renktir.

Yazar, Komünist Partisi gelmeden önce güçlü olanların gücünü kaybettiğini, ansızın ölen genç anne ve çocukların Başkurt toprağının değerleri altında yattığını vurgulamıştır. Ancak Komünist Parti'nin gelmesiyle birlikte değerli olan tüm sırlar gün yüzüne çıkmıştır. Şair bu partinin olduğu yerde kurayın ağlamadığını, kurdun ulumadığını ve güneşin batmadığını söylemiştir.

Bir milletin hazinesi, o milletin içinde yatan bilgilerdir. Bu bilgiler sayesinde bir vatan huzura erişebilir. Şiirde bu bilgilerin ortaya çıkmasıyla birlikte kara altının Devon bölgesinden atıldığını söyleyebiliriz. Komünist Parti'nin gelişiyse kurdun ulumasının kesildiğini, feryatların dindiğini, kurayın ağlamadığını ve güneşin memlekete ışık saçtığını anlayabiliriz.

Olumsuzluk, insanı temsil eden bir niteliktir. Çünkü her toplumun geçmişinde uğraştığı sıkıntılar vardır. Toplumun bir yere gelmesinin nedeni kendilerini bu sıkıntıda geliştirmeleridir. *Kara Altın* "Kara Altın" adlı şiirinin başlangıcında şair, olumsuz ifadelerle düşüncelerini yansıtmıştır. Şiirin son bölümlerinde ise doğruluk değerini tersine çevirerek olumlu cümlelere doğru bir geçiş yapmıştır.

#### 2.46. ŞARKI SÖYLEYİYİM ŞİMDİ

Zeynep Biyişeva'nın şiirlerinde doğa betimlemesi önemli bir yer tutar. Duygularını, sevinçlerini, hüznelerini, yaşadığı sıkıntıları ve hatta halkın yaşamış olduğu kötü günleri de tasvir etmiştir. Şair halkın mutluluğunu güneş, kar, rüzgâr, gökyüzü gibi doğaya ait unsurlar ile betimlemiştir.

Şair halkın kaderine şahit olduğu için hayata sıkı bir şekilde bağlı kalabilmiştir. Şiirde tavrından anlaşılacağı üzere artık sıkıntının yerini mutluluk ve huzur almıştır. "İşi yerine getirince, mutluluktan, Şarkı söylediği bir gelenek var" dizelerinde Biyişeva Başkurt medeniyeti, sanatı ve edebiyatı için çalışmıştır. Şair hizmetlerinden dolayı şiirde şarkı söylemeyi kendine bir gelenek hâline getirmiştir.

Sovyet düzeni, kendini Sovyetin amaçlarına adayan bir Sovyet insanı yaratmaya çalışmıştır. Fakat Sovyet insanı, devlet sistemi tarafından devlete karşı bağımlı duruma dönüştürülmüştür (Özsoy, 2006: 173). "Yeni mutluluk, sevinç geliyor, Yeni yıl ile birlikte" dizelerinde şair, Sovyetler Birliği'nin Başkurt medeniyetindeki varlığını heyecan dolu duygularla aktarmıştır. Bu duygu durumlarını, Sovyetler Birliği'ne ithafen söylemiştir.

## 2.47. SEVİYORUM DESEN

Kartal, mücadele sahnelerinde zafer kazanan bir canlıdır. İyi ve kötü unsurlara karşı iyiyi simgelemektedir. Tarih öncesi kabartmalarda doğurganlığı da sembolize etmektedir (Güngör, 2016: 71). Şiirde zafer kazanan dağ kartalı, Sovyetler Birliği'ni simgelemektedir. Biyişeva, Sovyet rejimi ve ideolojisiyle yetiştiği için Sovyet insanı olmaktan gurur duymaktadır. Bu yüzden şiirde Sovyetin önemini altın kilit sembolüyle vermiştir.

Biyişeva'nın şiir dilinde eleştirileri de yer almaktadır. Şairin eleştirisi, Sovyet öncesi ve Sovyet sonrası yaşanan olayları kapsamaktadır. Şiirin "Anla, eziyet çektirdi. Zafer kazanabilir mi" dizesinde de yazarın eleştirisi söz konusudur. Bu eleştiride Sovyet öncesi yaşanan eziyeti "anla" deyişiyle vurgulamıştır. Şair eziyet çeken bir memleketin zafere, dağ kartalına, dost yüreğine sahip olma kaygısının olduğuna dikkat çekmiştir.

İktidarı ele geçirdiği günden itibaren Stalin, yerini garantiye almak için çok çaba gösterir. Geçen yılların ardından Kruşçev'in ortaya attığı tek adam motifi olarak adlandırılan "kişilik kültü" olmayı hak eder (Gürsoy, 2018: 23). Kişilik kültü bir insanı tanrılaştırmak, yüceltmek, liderin yaptıklarını abartma olarak tanımlanabilir.

V. Oveçkin'in (1904-1968) *Les Journées de district* (1952-1956; Fr. çev.) adlı eserinde bürokrasinin olumsuz tarafları ele alınır (Yaşın'ın *Levyeler*'inde de aynı konu işlenir) (Bonamour, 2006: 130). Şiirin "Anla, eziyet çektirdi. Zafer kazanabilir mi" dizesinde şair, Stalin'in insanlar üzerindeki baskısı, V. Oveçkin gibi ortaya döker. Stalin'i tanrılaştırmak veya Stalin'e bağlanarak onu yüceltme durumunu ortadan kaldırmak ister. Sadece Biyişeva değil aynı zamanda Sovyet halkı ve parti de "kişilik kültü" adına büyük emek gösterir.

Şiirin "Kalbim kapısında, Asılmış bir altın kilidi" dizesinde geçen kilit, Zeynep Biyişeva'nın geçmişte yaşadığı ruhsal sıkıntıların sembolüdür. Yazar, kalp ile altın kilit arasında bir benzerlik ifadesi kurmuştur. Şiirdeki kilit, gerçek bir anlamda kullanılmamıştır. Kalbin asılmış bir anahtar kilidi olma durumuna mecazi bir anlam yüklenilmiştir.

Kalp, insanoğlunun gerçek anlamı dışında mecaz anlam değeri taşır. Çünkü kalp, binlerce duyguyu kendi içinde besler. İnsanoğlu ise bu duyguları ya yaşatır ya da öldürür. Şairin kalbi, ideaları ve fikirleri için çok önemlidir. Bu yüzden şiirde kalbinin kilidi, dağ kartalının elindedir. Yazar, yüreğinde sakladığı sırlara sadece dağ kartalının

ulaşabileceğini söylemiştir.

## 2.48. NEREDE O

Stalin'in ölümünden sonra doğa tasviriyle birlikte yaratılan mucizevi imgeler aslında "liberal" bir iyimserlik yönelimidir. İyimserlik ilkesi özgürlükte ifade bulan, zıtlıkta ve gerilimlerle çok yönlü özlemi yansıtmaktadır (Bonamour, 2006: 117). *Kayza Ul* "Nerede O" şiirin "Vatanımı, toprağımı, Güzel hale getiriyor, süslüyor o. Uzak o. Ama ruhum, Yanında daima" dizelerinde iyimser bir yaklaşım vardır. "Birbirini sevemez kavuşarak, Yaşamaktan korkup, Sevip de kavuşamaz, Azabı daha tatlı" dizelerinde şair, yaşadıklarından bir ders çıkararak olaylara olumlu bakabilme davranışı sergilemiştir.

"Dağın göğsünü delerek, Kara altını arıyor o" dizesindeki kara renk, sıkıntıyı ve üzüntüyü aksettirdiği için olumsuz bir anlam göstergesidir. Bu durum şiirde kara altın tamlamasıyla kuvvetlendirilmiştir. Şiirde geçen kara renk hazineyi, serveti ve değerli şeyleri çağrıştırmaktadır. Şiirde kara altını arayanın Sovyetler Birliği olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü halkın kültürel değerleri ve yaşadığı olumsuzluklar birer hazinedir. Şiirde Sovyetler Birliği, bu hazineye sahip olmasıyla dikkat çekmektedir.

Biyişeva şiirlerinde tabiata fazlasıyla yer vermiş bir şairdir. Şiirde dağ, tabiat bütünü içinde geniş yer tutan yaşamsal bir parçadır. Yazar insanın insana söyleyemediği şeyleri, doğaya bakarak anlatır. Şiirde dağın göğsü sembolünün somut bir anlamı vardır. Dağın göğsü, insanın biriktirdiği değerlerle doludur. Bu değerlerin içinde insanın duyguları yatar.

## 2.49. ENDİŞELENMİYORUM

Zeynep Biyişeva'nın şiirlerinde tabiat, çağrışım yollarına sebebiyet veren bir kaynaktır. Şiirin "Benim kalbim sessiz bir denizdi" dizesinde geçen deniz sembolü, Biyişeva'nın şiirlerinde kullandığı bir mekândır. Deniz sembolü, şairin kişilik özelliğini yansıtmaya açısından kullanılan bir imgedir. Bu imgeyi daha geniş bir hayal dünyasına götürmek için deniz sembolünden yararlanılmıştır.

Biyişeva'nın şiirlerinde kuşlar, şairin ilham kaynağıdır. Şiirde geçen dağ kartalı, Biyişeva'nın çoğu şiirinde önemli bir semboldür. Çünkü kartal, gücü temsil eder. Bundan dolayı kartalın gücü, şairin gücüne güç katar.

Ottepel döneminde Stalincilikten uzaklaşarak gerginliğin azalmasıyla birlikte yeni dergilerin açılması, baskıların ve sansürün gitgide azaltılması yönünde bir yumuşama

yaşanmıştır. Bu dönemde insanlar, özgürlüğü kavramış ve gerçeği yazmaya doğru gitmişlerdir (Gürsoy, 2018: 94). “Özgürdü endişeli fikirlerden, Sen geldin ve kazandın. Alıp gittin, Kaya dağlı, dönemeçli yollardan” dizelerinde şair, kaygılı ve kasvetli düşüncelerden arınarak özgürlüğün tadına varmıştır. Ayrıca şiirde geçen dönemeçli yol ve kaya dağ bir engeldir. Ancak şair, komünist rejim ile birlikte o engellerin ortadan kalkabileceğini belirtmiştir.

Kendine has tarzıyla dikkat çeken Biyişeva, şiirlerinde halkın sıkıntılarına yer vermiştir. Yaşamı boyunca halka hizmet için her şeyini ortaya koymuştur. Sadece halka değil aynı zamanda Sovyet ideolojisi için de çalışmıştır. Şiirde geçen dağ kartalı figürü, şairin içinde büyüdüğü Sovyetler Birliği’dir. Sovyetler Birliği, şairin yanan yüreğini söndürmüş ve derdinin dermanı olmuştur.

## 2.50. GÜZEL BİR ŞARKI GİBİ

Sovyetler Birliği gelmeden önce toplum, sıkıntılı günler geçirmiştir. Bugünler, Başkurt halkı için de bir travma denilecek kadar kötü günlerdir. Çünkü yönetimde eşitlik ilkesi yoktur. Yaşlı, genç ve hasta görmezden gelinerek çalıştırılmıştır. Toplum, eğitimden geri kalmıştır. Sovyetler Birliği’nden önceki zaman dilimini, baskının ve savaşın yaşandığı bir dönem olarak algılayabiliriz. Bu sebeple şiirin “Sensiz geçen her saatim, Kederli, üzüntülü, zor bir yıl gibi” dizelerinde şair, Sovyetler Birliği’nden mahrum kaldığı zamanın sıkıntılı bir yıldan ibaret olduğunu söylemiştir.

Biyişeva eserlerinde geçmiş ve bugünü sıklıkla kullanır. Yaşadığı zamanın problemlerini, memleketin tarihî geçmişiyile ilişkilendirerek kendi bakış açısıyla açıklar (Karagöz, 2011: 316). Şiirin “Birlikte olan zamanım şarkı söyleyerek geçmez, Parçalanan güzel bir şarkı gibi” dizesinde şair, Sovyetler Birliği’ndeki gençlik yıllarını hatırlar.

Sovyetler Birliği, kalabalık ortamlarda gerçekleştirdiği pek çok deneyde başarılı olabilmıştır. Birliğin ideolojik amacı, birliğe katılan bütün halkı bir Sovyet insanına dönüştürmektir (Öztekten, 2008: 72). Şair bu şiirde Sovyetler Birliği’nin kendi hayatının bir dönüm noktası olduğuna değinmiştir. Çalışkan bir yazar olan şair, her zaman Sovyete hizmet etmek için sevgiyle ve hoşgörüyüyle yaklaşmıştır. Bu sebeple şiirin temasında Sovyet sevgisi, yadsınamaz bir gerçektir. Şiirden de anlaşılacağı üzere Biyişeva, Sovyet insanı olmaktan gurur duymaktadır.

## 2.51. GELME ARTIK

1956 yılında genç yazarlar savaş edebiyatında cesaret ve kahramanlık

duygularıyla Sovyeti yüceltme, Stalin baskısı, savaşın dehşetini işlemişlerdir (Bonamour, 2006: 126). Zeynep Biyişeva, bu genç kuşağın içinde yer alan bir şairdir. Stalin'in halk üzerindeki ağır politikaları, savaşın insanlar üzerindeki etkilerine konu olmuştur. “Korkak olsan, bana denk değil, Öylelerini sevmez bu gönül” dizelerinde korkaklıktan cesur olmaya doğru bir gelişim dizgisi yaratılmıştır. Şair “cesur ve korkak” gibi zıt sözcüklerle kendi varlığını ifade etmiştir.

Biyişeva'nın şiirlerinde insan ve doğa tasviri oldukça fazladır. Şiirde doğa ve doğaya ait unsurlar kullanmak, var olan anlamı daha da kuvvetlendirir. “Savrularak gel, bahardaki şimşek gibi” dizesinde Sovyetin gelişi, bahardaki şimşeğe benzetilir. Şair Sovyetin gelişini daha açık anlatmak ve anlamı kuvvetlendirmek için “şimşek” sembolünü kullanır. Bahar kavramı insanın hafızasında mutluluk, neşe, sevinç gibi olumlu kelimeler anımsatır. Bu dizede Başkurt halkına mutluluk ve bir umut ışığı veren Sovyetler Birliği'nin varlığından bahsedilir.

## 2.52. NEDEN

Şair şiirde aklından geçenleri ve hissettiği duyguları okuyucuya aktarmıştır. Şiirde kendi kendine konuşma yaparak içsel monolog veya diyalog tekniğinden faydalanmıştır.

Bu şiirde Sovyete karşı duyulan pişmanlık ve sitem bir arada verilmiştir. “Ömrümün nazlı yıllarını” dizesinde şairin nazlı yılları, gençlik zamanlarıdır. Şair belli bir olgunluğa eriştikten sonra ömrünün geri kalan zamanını, gençlik yıllarını hatırlayarak geçirmiştir.

Sovyet iktidarı, gelecek nesiller üzerinde daha etkili olmak için Sovyet insanı yaratmıştır. Sovyet insanını yaratılmasının sebebi de insanların akıl ve ruh dünyasını etkilemektir. Biyişeva da Sovyet ideolojisine hizmet etmiş bir şairdir. Bu ideoloji, şairin edebî yaşantısına da yansımıştır.

Eski kuşağın en önemli amacı geçmişe duydukları özlemden dolayı belleği geri getirerek yeni özgürlük arayışlarına girmektir (Bonamour, 2006: 121). “Neden gördüm, neden sevdim ben, Neden kalbimi ele geçirdin? Neden senin sırlı gözlerinden, Gözlerimi alamadım” dizelerinde şair, Stalin'den sonra yaşanan rahatlamanın etkisiyle Sovyetler Birliği'nin gerçekliğini ve kendi varlığını sorgulamıştır.

Şair şiirde iki âşığın arasında onları ayıran bir engelin imkânsız olduğunu vurgulamıştır. Sevmek, kişiye özel bir duygudur. Özgürlük ise özgün bir alandır. Şair yaşamak olgusunu, özgürlükle bağdaştırmıştır. İnsan, hayatında her zaman özgür olmayı



hayal etmiştir. Sevmek istediğinde de sevdiğini özgürce sevmek istemiştir. Bu yüzden şair sevgi kavramıyla ölümsüzlüğü; yaşamak sözüyle de özgürlüğü bir arada vermiştir.

### 2.53. OLMASA

Sovyet edebiyatında 1960'lı yılların ortalarından itibaren lirizm ön plandadır (Karakaş, 1996: 300). Biyişeva şiirlerinde çağın önemli sorunlarını yansıtırken aynı zamanda insani duygulara da yer vermiştir. “Ayrılmak, Parçalanıp, hasret çekerek beklemek, Kahkaha atarak karşılamak olmasa” dizelerinde şair, 1960'lı yılların lirizminden etkilenerek insanın ruh hâlini aktarmıştır. Şaire göre hayata can veren gerçekliklerin altında sevgi, özlem ve ayrılık vardır.

Deyimler, kısa bir zaman diliminde meydana gelen söz birliği değıllerdir. Kullanım alanının mümkün olabilmesi için zamana ihtiyaç vardır (Gönen, 2008: 208). Bir toplumun geçmişine inildiğinde atasözleri ve deyimler, eskiden beri kullanılan sözlerdir. Bir düşüneyi dile getiren yazar öncelikle atasözleri ve deyimleri kullanarak var olan düşüncesinin haklılık payını ispatlamış olur. Biyişeva ise şiirlerinde kalıplaşmış sözlere sıklıkla yer veren bir şairdir. Şairin atasözleri ve deyimlere yer vermesinin amacı halkın anladığı bir dil ile hitap eder. Şair “hasret çekmek” ve “kahkaha atmak” gibi deyimleri, anlatımı pekiştirmek ve daha iyi anlaşılacak için kullanır.

### 2.54. AKLIMDA

Çoğu kültürün tarihine bakıldığında insanlar, yeryüzüne ait her şeyin gelişip büyümesini sağlayan Güneş'e tapmıştır. Bu bir evrensel güç olarak algılanmıştır. Güneş canlılığın, gençliğin ve aydınlığın simgesidir (Şen; Gürpınar, 2019: 986). *Hetérémde* “Aklımda” adlı şiirde geçen güneş, aydınlığın sembolüdür. Halkın bu aydınlığa kavuşması ancak Sovyetin var olmasıyla mümkündür.

Devrimden sonra köylülerin yaşadığı acılara 1950'li yıllara kadar yer verilmemiştir. Ancak Stalin'in ölümünden itibaren köy temasına ait birçok eser yazılmıştır (Gürsoy, 2018: 202). “Ama neden sonra o mutlu günler, Nasıl böyle çabucak geçtiler” dizelerinde şair, sorgulama ve arayış içerisindedir. Sovyetin dağılmasıyla birlikte o mutlu günlerin hızlı bir şekilde geçmesinin üzüntüsünü ifade etmiştir.

Şiirin “Kükreyerek büyümüştüler çiçekler” dizesinde doğadan doğaya aktarım yapılmıştır. Bu aktarımda doğaya ait bir varlığın özelliği, doğadaki başka bir varlığa aktarılmıştır. Şiirde kükremek deyişi, aslana ait bir özelliktir. Aslan kükremesinin büyüyen bir çiçeğe aktarılması bunu örneklemektedir.

Şiirde geçen çiçekler ve güller, şairin duygularının dili niteliğindedir. Gül ve çiçek, şairin Sovyetler Birliği'ni büyük bir sevinçle karşıladığı sembollerdir. Şair aydınlık zamanda çiçeğin açtığını ve güllerin mutluluk saçtığını vurgulamıştır.

Biyişeva güneşli günleri, kükreyerek büyüyen çiçekleri, güllerin sonsuzluğa tutunması gibi ifadelerle Sovyet Hükûmeti'ni yüceltmıştır.

## 2.55. EFKÂRLANMA

Kartal, kutsal bir kuştur. Eski çağlardan beri güneş ve Tanrı'nın sembolü olarak bilinmektedir. Bu sebeple kartal, olağanüstü güçler ve yeryüzü arasında bir elçi görevi görmektedir (Güngör, 2016: 71). Şiirde geçen kaya kartalı, yırtıcı bir kuş çeşitidir. Bu kuş, yeniden doğuşun ve ölümsüzlüğün sembolüdür.

Kartal; sonsuzluğun, güneşin doğuşunun, sıcaklığın, ateşin sembolüdür. Merküt kabilesi kara bir kartaldan, Yurtas kabilesi ise beyaz kartaldan gelmektedir. Macar krallarının soyu bir kartala dayanmaktadır. Rivayete göre ilk Macar kralının annesi, bir doğandan hamile kalmıştır. Doğan çocuk ise olağanüstü güce sahiptir (Karakurt, 2011: 174).

İdeolojik düşüncenin birden fazla işlevi vardır. Biyişeva şiirlerinde özellikle siyasal ideolojilere yer vermiştir. Bu şiirdeki siyasal ideoloji simgesi, kaya kartaldır. Böylelikle şiirde geçen kaya kartalı, Sovyetler Birliği'nin simgesidir. Şair Sovyetin gidişyle birlikte üzüntüsünü dile getirmiştir. Fakat Sovyetin geri geleceğine dair umudunun da olduğunu söylemiştir.

## 2.56. HAYAT

Biyişeva *Gümér* “Hayat” adlı şiirini, Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde bilinen Halime Abay Kurbanayeva'ya hitaben yazmıştır. Halime Abay, hayatını okumaya adanmış, eğitimde ilerlemeleriyle tanınan bir yazardır. Şiirin “Kalk haydi” dizesinde şairin Halime Abay'ı bir şeyler yapmaya cesaretlendirdiğini söyleyebiliriz.

1917 yılından sonra büyük baskılar altında kalan köylülerin hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmediği bilinir. 1929 yılında köylüler, iftiraya maruz kalarak Sovyet yönetiminde ortadan kaldırılır. Köylerde 1932-1933 yıllarında bir kıtlık meydana gelir. Köylülerin elinde olan mal varlığı ellerinden alınır. Devrim yıllarından sonra büyük baskılara maruz kalan köylülerin gerçek hayatları, Stalin'in ölümünden sonra dile getirilir

(Gürsoy, 2018: 202). “Hayat, yularsız bir attır” dizesinde şair, Stalin’in ölümünden sonra yaşamın özgürlükle buluştuğuna değinir. Bir at, ipsiz olduğu müddetçe özgürdür. Hayat da herhangi bir şeye bağlı olmadığı sürece özgür kalmaktadır. Yazar şiirde özgürlük ile birlikte yaşamın her zaman bir ayrımı olduğuna dikkat çeker. Fakat bu ayrım, özgürlüğün adımıdır.

Biyişeva şiirlerindeki kelimelerle somut anlamın dışına çıkarak duygu ve sezgi dünyasıyla soyut bir anlam geçişi yaratır. Şiirlerini lirizm ile ifade etmesinin amacı okuyucuyu düşündürmek ve estetik bir anlam boyutu sağlamaktır.

## 2.57. KIŞ

Şiirin “Neden kaç kez yaprak ve karlar yağıyor. Neden kaç kez kara kış geliyor. Neden kaç kez güneş, kenara kaçarak” dizelerinde geçen “neden” sorusuyla şair bir arayış içerisindedir. Bu arayış, gerçeğe ulaşma arzusudur.

1960-1970’li yılların köy nesrinde gelişim zamanı genel olarak mevsimlerle anlatılmıştır. Her mevsimin köy nesrinde ayrı ayrı etkileri vardır: *bahar çiçekleri, yaz günleri buzun erimesi, ilk kar...* (Gürsoy, 2018: 210). Mevsimler, insanlar üzerinde psikolojik bir tasvir niteliğindedir. Her mevsim, insanın duygularına ve yaşamına dair bir anlam ifade etmektedir. Kış mevsimi de bunlardan biridir. Yaz mevsimi verimliliğin, başarının ve gençliğin sembolüdür. Kış mevsimi ise iç karartan bir mevsimdir. Şair şiirde üzüntülü bir hadiseyi anlatmak için kış mevsimini tercih etmiştir. Kış mevsiminin en soğuk ve şiddetli zamanı “kara kış” ile ifade edilmiştir. Bu ifade, kötü günlerin habercisi olmuştur.

Şair “Kutsal Kişi” söylemiyle açtığı alt başlıkta Sovyetler Birliği’ni yüceltmıştır. Sovyet dağıldıktan sonra bir bilinmezliğin içine girildiğini vurgulamıştır. Şair bilinmezliğin ötesindeki bir yolun insana umut ışığı olduğunu söylemiştir.

## 2.58. YARATICILIK MUTLULUK

Dinî ve millî coşkuyla lirik şiirler yazan Abdullah Tukay, Kazan Türklerinin 20. yüzyılda tanınan bir şairdir. Büyük kitlelere seslenen, bilgileriyle gelecek nesilleri etkilemiştir (Karakaş, 1996: 310). Biyışeva bu şiirini, Abdullah Tukay’a atfen yazmıştır. Tukay, küçük yaşta yetim kalmış ve çocukluk dönemini sıkıntı içinde geçirmiştir. Eserlerinde memleket sevgisi ve toplumun dertlerine öncelik vermiştir. Benzer bir şekilde Zeynep Biyışeva’nın hayatı aynı şekilde sıkıntılarla geçmiştir. Bu sebeple şiirine Tukay’ın sözüyle giriş yapmıştır.

Edebiyatta önemli bir gelişim dönemi olan 20. yüzyılın ikinci yarısı yaratıcılık, özgürlük, yeni planlar ve yeni arayışlar olarak bilinmektedir (Ünver; Çakmut, 2019: 5). Şiirde gökyüzünün karanlık oluşu, sıkıntılı ve stresli yaşanan günlerin geçmişte kalacağı anlamına gelmektedir. Parlayıp geçen bir meteor gibi” dizesinde Tukay’dan bir ışık ve gül kalmıştır. “Gülün açması” ifadesinde de Tukay’ın dokunduğu her insan geleceğin bir ışığı, umudu ve yaratıcılığın kaynağıdır.

Ceditçilik, eski eğitim sistemini yıkmak adına yeni eğitim sisteminin gerekliliğini savunan bir harekettir. Abdullah Tukay, Ceditçilik hareketini destekleyen bir yazardır. Tukay, halkı bilgisizlikten kurtararak aydınlığa kavuşturmuştur. Bu şiirde şair, Tukay’ın memlekette doğru bir yol izlediğini ifade etmiştir. Ancak bu yol çok uzun ve meşakkatlidir.

Şiirin “Her zamanın çağdaşı olarak” dizesinde Tukay’ın eski eğitim metoduna karşı yeni eğitim sistemiyle ilerlediğini anlayabiliriz. “Daima çiçek açıyor bu güller” dizesinde ise Abdullah Tukay’ın yaratıcılığıyla etrafındaki insanlara ilham verdiğini söyleyebiliriz.

## 2.59. İLKBAHARDAKİ TÜRKÜ

Zeynep Biyişeva şiirlerinde tabiat ve insan ruhu arasındaki bağlantıyı mevsimlerle tasvir etmiştir. Şair şiirlerinde kuşları birer metafor olarak kullanmıştır. Kullandığı kelimelerin anlamlarını ise toplumsal zemine taşımıştır. Bu zemine türküyü de yerleştirmiştir.

“Bahar kuşları bir araya gelerek türkü söyledi” dizesindeki bahar kuşları, genç şairlerdir. Bu şairler topluluğu bir araya gelerek ürettiği malumatları vurgular. “Güller, hayran kalıp eğile büküle” ,“Türküye, sese gömüp gittin sen” dizesindeki güller, Başkurt halkıdır. “Gömüp gittin” söylemiyle de Babiç’in öldüğü manasını çıkartabiliriz. Bu dizelerde Babiç’in çok genç yaşta ölmesine rağmen Başkurt halkını kendine hayran bıraktığını söyleyebiliriz.

Köy yaşamında doğa ve doğaya ait unsurlar, 1960-70’li yılların köy nesrinde ayrıntılarıyla beraber verilir. Yazarlar bahçe, göl, orman gibi olguları eserlerinde sıklıkla kullanırlar. Tüm bunlar köylülerin yaşam alanıdır (Gürsoy, 2018: 208). Bu şiirde şair, 1960’lı yılların lirizminden etkilenir. Dağ, kuş, gül gibi doğaya ait unsurları vererek okuyucuya doğanın güzelliğini aktarır.

“Bahar türküsü gibi coşkulanıp doğdun yeryüzüne” dizesindeki ilkbahar coşkunluğun, canlılığın, huzurun ve rahatlığın sembolüdür. Sovyet edebiyatı coşku, ümit ve neşeyle dolu bir edebiyattır. Sovyet edebiyatında yaşayan Babiç’in bu coşkuyu gönlünde barındırdığı için Biyişeva, güzellemeden faydalanmıştır. Şiirde Biyişeva’nın güzelleme yapmasındaki amacı Babiç’e duyduğu sevginin boyutunu, lirik bir söylemin ardından övgülerle anlatmaktır.

Babiç, molla bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. İlk eğitimini köy medresesinde babasından alır. 1911 yılı Ufa’ya gelerek *Geliye* adlı medresede öğrenimine devam eder. Bu yıllarda edebiyat ile yakından ilgilenir. 1916 yılı Troçski şehrinde öğretmenlik görevine başlar. Burada hiciv ve satirik şiirini bastırır. 1917 yılında ise Orenburg’da *Karmak* dergisine işe başlamak üzere çağrılır. Daha sonra halk ayaklanmasının meydana gelmesiyle Başkurt millî bağımsızlık hareketini gönülden destekleyenler arasında yer alır. Ancak Başkurt Hükümeti’nin arşivinde adının bazı yerlerde geçmesi ve halkı isyana teşvik etmesi yüzünden vahşice öldürülür (B. E I, 2004: 144-361).

Biyişeva bu şiirini Şeyhzade Babiç’e ithafen yazmıştır. Babiç, Zeynep Biyişeva gibi yaşadığı tarihî olayları şiirine yansıtan millî bir şairdir. Kısa ömründe halkın gönlünde yer etmiş bir yazardır. Şiirde bahar türküsü gibi doğup yaşayan kişi Babiç’tir. “Türküyü baharın, dağın göğsünde” ifadesindeki dağ, Başkurt halkıdır. Bu halk, Babiç’in derdine sırdaş olmuştur.

Bülbül sesinin güzelliğiyle çok sıkıntı çekmiş, yalnızlığa hapsedilmiş ve efsaneleşmiş bir kuştur. Bu sebeple şiirdeki bülbülü, Şeyhzade Babiç olarak algılayabiliriz.

Gül ve bülbül ilişkisindeki gül, sevgilidir. Ancak sevgilinin cinsiyeti hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bu sevgili bir peygamber, şeyhzade veya paşa da olabilir. Bülbül ise sevgiliye kavuşabilmek için şarkı söyleyen âşıktır (Çukurlu, 2019: 357). “Tekrarlanmaz ilkbahardaki güzel bir türkü, Kederli bir türkü oldu yaşamın” dizesinde Babiç gibi derin etkiye sahip olan bir yazarın yeniden gelemeyeceğini anlayabiliriz. Zeynep Biyişeva şiirin ilk dörtlüğünü şiirin son bölümde tekrarlamasının amacı şiirin düzenini değiştirmek, duygu ve düşüncelerinin önemini belirtmektir.

## 2.60. HALKIN YANSA YANARDIN BİRLİKTE

Başkurt halk şairi Mecit Gafuri’nin Tatar edebî dilinin ortaya çıkmasında önemli bir rolü olduğu bilinir. Eserlerinde halkın dilini kullanmaya özen gösteren bir yazardır (Çetin, 2018). Zeynep Biyişeva şiirini Mecit Gafuri anısına yazar. Biyişeva büyük şair Mecit Gafuri’nin doğasında bulunan nitelikleri över.

Şiirde Zeynep Biyişeva ve Mecit Gafuri için önemli olan halktır. Şair, halkın derdine derman olduğunu ve halk ile birlikte tüm zorlukların üstesinden geldiğini vurgulamıştır.

Edebiyatımızda işçi sınıfı temasına yer vermenin çok özel bir yeri vardır. Bu tema, halkın sosyolojik, devrimsel açıdan yeniden yapılanmasında işçi sınıfının belirleyici bir faktörü olmuştur (Gürsoy, 2018: 106). 1917 yılının Ekim ayında Rus topraklarına Komünist Parti öncülüğünde işçi sınıfının gelmesi, insanlık tarihinin en önemli olayıdır. Binlerce işçi bir araya gelerek emeklerini birleştirmiştir. Bu işçi sınıfı, Sovyetin varlığı için çok önemlidir. “Türkün gidiyor daima önde: Haydi, işçi, ileri, ileri” dizesinde şairin halka ilham veren işçi sınıfını yüreklendirdiğini görmekteyiz. “Kızıl bayrağı tutup ele” dizesinde ise şairin neşeli ruh hâli şiire yansımıştır.

Kızıl bayrak, Türklerde savaş bayrağıdır. Şehadetin, kan dökmenin ve özgürlüğün sembolüdür. Kırmızı sözcüğü, dilimize geç ve dışarıdan gelmiştir. Bu sebeple kırmızı bayrak, eski kaynaklarda genellikle kızıl bayrak olarak geçmektedir (Çakmak, 2018: 74). Kırmızı bayrak, ezilenlerin ve emekçi haklarının mücadelesini simgelemektedir. Şair şiirde emekçilerin elinde kızıl bayrak ile Mecit Gafuri izinden yürüdüğünü belirtmiştir. Mecit Gafuri, halka hizmet eden örnek bir yazardır. Şair, insanlara daima sadık kalan Mecit Gafuri’yi yüceltmıştır.

## 2.61. YENİ YIL DİLEĞİ

Biyişeva *Yañı Yıl otlavı* “Yeni Yıl Dileği” adlı şiirini, bir dosta hitaben yazmıştır. Şairin dostu Başkurt halkıdır. “Ama orası güzel: Umut çok zengin” dizesinde şair, Sovyetler Birliği’nin insanlara yeni bir umut ışığı olduğunu söylemiştir. Şiirde halkın gönlünde önemli bir yere sahip olan Sovyetler Birliği’ne karşı kutsal bir mekân algısı yaratılmıştır. Sovyetin geleceğine dair iyi niyetlerde bulunulmuştur.

1956 yılında yumuşama döneminde edebiyat alanına yenilik kazandırmak, yeni jenerasyonun görevi olur. Bu dönem, çok çeşitli şiir çağı veya sarhoşluk çağı diye bilinir. Yevtuşenko, Voznesenski, Ahmadulina, Okucava gibi yazarlar genç kitleye seslenirler. Çoğunlukla yoğun lirizmi, sisteme başkaldırı, yaşama tutkusu, fırtınalı aşk ve dostlukları ifade ederler (Bonamour, 2006: 122). “Başarılar da yatmıyor dağılarak” dizesindeki başarı, gençlere aittir. Sovyetler Birliği’nde mücadele veren idealist gençler vardır. Sovyet sayesinde bu gençler, mücadeleciler bir ruha sahip olurlar. Şair bu başarıların coşkusuyla gerçeklik payıyla ele alır. Ancak bu durumun sürekli meydana gelmesinin

önemli olacağını da belirtir.

Yeni yıl, yılın ilk günüdür. Yeni yıl, geçmişte yaşanan sıkıntıların geride bırakıldığı bir zamandır. Bu şiirin teması, yeni yılın önemidir. Şair için yeni yıl, mutluluğun ilk adımı ve umutların yeşerdiği bir gündür.

## 2.62. OĞLUMA

Oğul kelimesi, yakın döneme kadar cinsiyet ayrımı yapmaksızın kız veya erkek evlat anlamında kullanılır. Ancak Clauson'un etimolojik sözlüğünde belirttiği gibi daha çok güçlü bir "*erkek evlat*" olarak metinlerde veya şiirlerde karşımıza çıkmaktadır (Yüce, 2021: 212). Şair şiirde ergenlik çağına gelen oğluna nasihatlerde bulunmuştur. Ergenlik dönemindeki bir çocuk, toplumun gerçeklerini yavaş yavaş öğrenmeye başladıktan sonra karakterini geliştirmektedir. Şair şiirde on altı yaşı dolduran oğlunun kendine güveni arttığı için attığı her adımda tedbirli olduğunu söylemiştir.

1934-1954 yılları Stalincilik edebiyatında üzüntü ve fedakârlığa bir anlam veren savaş, enteresan bir şekilde ruhsal açıdan kurtuluştur. Bu dönemlerde basmakalıpların ve propaganda yalanlarının yanında vatanseverlik, yiğitlik ve destan yüceltilir (Bonamour, 2006: 113). Kahraman şöhret derdinde olmayan, vatan için canını veren, yüreğiyle birlikte halkını besleyen kendine has tiptir. Biyişeva, 1953 yılında yazdığı bu şiirde dönemin vatanseverlik ve kahramanlığın yüceltilmesi anlayışından etkilenmiştir. Şiirde kahraman olmanın çok önemli olduğunu; kahramanın öldükten sonra adının memlekette sonsuz yaşayacağını vurgulamıştır.

Sansür, yazarların sanat hayatını kısıtlayan, yaratıcı faaliyetleri engelleyen bir uygulamadır. 1953 yılında sansür etkisi, Kruşçev döneminde azalmaya başlamıştır. Ancak bu yıllarda eser veren şairlerin yazılarında sansür kaygısı hâkimdir. O sebeple Biyişeva'nın 1953 yılında yazdığı bu şiirde sansür kaygısının varlığından bahsedebiliriz.

## 2.63. HASRET DENİZİ

Sovyetler Birliği için çalışan işçi sınıfının sağlığı ve rahatı, her şeyden önce gelmektedir. Kadınlara, çocuklara, gençlere ve yaşlıların her birine özel muamma gösterilmiştir. En önemlisi de üreten işçi bireylere ayrı bir önem verilmiştir. Şiirin "Uzatalım kutsal bir iş ile" dizesinde Sovyetler Birliği'ne hizmet etmek, kutsal bir iştir. İşçi sınıfının Sovyet için verdiği emek kutsaldır. İşçi sınıfı, Sovyetler Birliği'nin devamlılığını sağlayacak olan kesimdir.

22-27 Mayıs 1967 yılında IV. Kongresi toplanmıştır. Bu toplantıda Sovyetler Birliği'nin son hâlden bahsedilmiştir. Toplantının en önemli konusu Soljenitsın'ın mektubudur. Soljenitsın mektupta eserlerin içeriğinde açık ya da gizli sansürün kaldırılması fikrini öne sürmüştür (Gürsoy, 2018: 98). 1967 yılında yazılan bu şiirin “Halkına özgü dermanı çoştı”, “Senin sesin büyük, hasretin büyük, Çeşme gibi saf, güleç fikirlerin” dizelerinde şair, düşüncelerini açıkça ortaya koymuştur. Zeynep Biyişeva *Moñ Daryahu* “Hasret Denizi” adlı şiirini, 1967 yılında sanat eserlerinde Soljenitsın'ın sansürü kaldırma mektubundan etkilenerek yazdığını söyleyebiliriz.

“Hayatımız kısa diyerek üzülmeyelim” dizesinde şair, hiçbir işten vazgeçmememiz gerektiğini vurgulamıştır. Hayatımızın devamlılığını sağlamak için bir iş edinmenin önemli olduğunu belirtmiştir.

İsmagilov Başkurt Sovyet bestecisi, öğretmeni, müziği ve halk figürüdür (Anonim, 2010). Şair bu şiirini Zakir Garipoviç İsmagilov'a ithafen yazmıştır. İsmagilov'un geride bıraktığı halk, memleketin geleceği için önemli bir adımdır. Şair bu adın memlekette sonsuz yaşayacağını söylemiştir.

1960-1970'li yılların Başkurt sözleri ne kadar geniş olursa olsun, birey ve toplumla ilgili eserlerde her zaman özgür bir tavır vardır. Hatta bu tavır, o döneme ait şiirlere girmiş olan insan ve uzay problemleriyle de iç içedir (Baimov vd., 2003: 282). Biyişeva şiirlerini genellikle lirik bir anlatımla yazar. Şair insanların yüreğine dokunarak daha rahat anlaşılacak ister. *Moñ Daryahu* “Hasret Denizi” adlı şiirini, coşkulu bir anlatımla yazar.

## 2.64. KUŞATIP GEÇSİN

Fatima Hemit, 23 Aralık 1913 yılında dünyaya gelir. Çocukluk ve gençlik yılları, yetimler için açılan Lenin okulunda geçer. 1933 yılında K. A. Timiryazev ile evlenir. Daha sonra Başkurt Devlet Pedagoji Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra Sovyet Teknik Okulu'nda öğretmen olarak çalışmaya başlar. Burada çalışkan bir Komsomol olduğunu kanıtlar (Yayıkbayev, 2003: 161). Şair *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” adlı şiirini, Fatima'ya ithafen yazar. Biyişeva şiirinin dizelerini kaleme almadan önce Ali Şîr Nevaî'nin sözleriyle Fatima'yı över. “Komsomol zamanını görmüştüm” dizesinde Zeynep Biyişeva, Fatima'nın Komsomol zamanına tanık olduğunu belirtir. Sovyet öğretmeni olan Fatima Hemit, Zeynep Biyişeva gibi yetim kalır. Çocukluğu sıkıntılar içinde geçer.



1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra buzların çözülmesiyle birlikte şairler tarih, dil ve vatan gibi ulusal kimliği ifade eden olgulara yer verirler (Karakaş, 1996: 293). Zeynep Biyişeva, Stalin'in ölümünden sonraki rahatlamanın ardından 1964 yılında yazdığı bu şiirde “vatan, bayrak” gibi millî kimliği yansıtan unsurları kullanır.

Sayılar toplumun kültürlerine göre bir anlam değeri kazanan simgelerdir. Kültürün önemli birer parçası hâline gelir. Edebiyat alanında simgesel bir özellik kazanır. Yazarların dışı vuramadığı duygulara rehberlik eder (Bozkurt; Bozkurt, 2012: 718). Halk tarafından beş, yedi, üç, kırk, elli gibi sayılara önemli anlamlar yüklenir. Bu sayılar, kalıplaşmış sayılardır. Şiirin “Şimdi 50 mi?”, “Beş ömre hayat verecek”, “İki üç elli yetsin” dizelerinde geçen sayılar, anlatımı kuvvetlendirmek ve güzelleştirmek amacıyla kullanılır.

Şair şiirde Fatima'nın kaderinin hizmet ederek geçtiğini ve 50 yaşına erişse de hâlâ ruhunu genç hissettiğini vurgular. Ayrıca herkese hayat verecek örnek bir yazar olduğunu da söyler.

Ölüm, insanın hayatında gerçek bir olgudur. Ölümün olduğu yerde insanoğlu endişe, isyan, korku gibi duygulara kapılmaktadır. Ölüm her insana göre bir sonudur. Şiirin “Hâlâ da sıradasın git, haydi” dizesinde şair, kaçınılmaz bir gerçek olan ölümün Fatima'yı karşıladığını belirtmiştir.

Bayrak, ülkelerin millî marşlarında yer alan, toplumların ve devletlerin hayatında değeri olan, içte ve dışta özgürlüğün sembolü olarak bilinmektedir (Nas, 2021: 904). “Bayrağımız olarak kal, haydi” dizesinde geçen bayrak, toplumun millî değeridir. Biyişeva şiirdeki bayrak sembolünü, Fatima ile ilişkilendirmiştir. Şaire göre Fatima ölse dahi memlekette milletin gururu ve aydınlatıcısı olan bir bayrak gibi yaşayacağını ifade etmiştir.

## 2.65. KISKANÇ ARKADAŞA

1920-1950'li yıllarda yaşanan kentleşme, II. Dünya Savaşı, kolektifleştirme, Büyük Terör gibi olaylar neticesinde Sovyet edebiyatında yeni bir dönem başlar. Bu olaylar, Stalin dönemine tekabül eder. Ancak yazarların yaşanan olaylara sessiz kalması imkânsızdır (Gürsoy, 2018: 5). Şiirin “Dünya genişliyorsa da, dar bir kalbin” dizesinde insan gücünün kazandırıldığı toplumda halk, Stalin'in emirleri doğrultusunda istemediği işler yapmaya mecbur bırakılır. Yaşanan olaylar ile birlikte yazarlar, halkı savaşa ve Sovyetler Birliği'nin bütünlüğünü korumaya teşvik ederler.

Şiirde bahsi geçen ışık hızıyla büyüme ve dünyanın genişleme olayı Stalin dönemine aittir. Çünkü Stalin, Lenin'in ölümünün ardından Komünist Parti Genel Sekreteri olarak nüfuzunu artırmıştır. Stalin, 1927 yılında Sovyetler Birliği'nin lideri konumuna gelmiş ve Marksist-Leninist ideolojinin ülkedeki uygulayıcısı olmuştur (Anonim, bt). Zeynep Biyişeva bu şiirde üst sınıfın kimseden güç almadığını, gücünü kendi varlığından aldığını söylemiştir.

Şiirin “Neden üzölmek gerek”, “Kim suçlu her bir dönüşte” dizelerinde sitem eden şair, halka yapılan baskının ve zulümlerin sesi olmuştur. Öfkesini şiire yansıtmıştır. Şiirin “Fırının bacası gibi dar hâlâ” dizesinde şair, alt sınıftaki insanların olumlu veya olumsuz düşüncelerini dile getirmeyerek kendi kabuğunda çaresiz kaldığını ifade etmiştir.

## 2.66. BAŞKAN

Ay genellikle karanlığı aydınlatma, uzaktan izleme, güzelliğın kaynağı, yüksekte bulunma ve el değmemişliğın sembolüdür (Esen, 2020: 391). Şiirdeki ay simgesi, üst yönetimi temsil etmektedir. Burada ay sembolü, sevilen kişiye karşı metafor olarak kullanılan bir imgedir.

14 Mayıs 1957 yılında Kruşçev önderliğinde Yazarlar Birliği'nde bir toplantı yapılmıştır. Burada “kişilik kültünü” benimsemeyenler eleştirilmiştir. Toplantıda bu görüş gizli tutulmaya çalışılmıştır (Gürsoy, 2018: 75). Şiirin “Çünkü o şimdi hızlı bir adam, büyük başkandır” dizesinde geçen büyük başkan Stalin'dir. *Türe* “Başkan” adlı şiirde Biyişeva, Kruşçev'in toplantıda bahsetmiş olduğı “kişilik kültü” meselesinden etkilenmiştir. Stalin, sahip olduğı yeteneğı sayesinde insanları hemen etkileyen ve onları kendi tarafına çekmeyi başarabilen bir liderdir. Biyişeva şiirde Stalin'in insanlara örnek olup onlara doğru ve ahlaklı biri olmayı öğreten büyük bir lider olduğunu vurgulamıştır.

Biyişeva şiirlerini hicivsel bir yaklaşımla ele aldıktan sonra insan ilişkilerinin önemine değinmiştir. Bu şiirde ise Stalin'in halkı istemediğı şeylere maruz bıraktığından dolayı öfke duymaktadır. Ancak Stalin'in yönetimi boyunca öğretilerinin görmezden gelinmemesi gerektiğini söylemiştir.

Şiirde geçen artel kelimesi, ortak çalışma ve kolektif faaliyetler gerçekleştirmek adına ortak sorumluluğı katılan gönüllü bir dernek olarak bilinir (Skupov, 2021). Şair şiirde geçen artelin zarar gördüğünü belirtir. Ayrıca insanların Stalin'i övmesi gerektiğini savunur.

## 2.67. BOŞ BALON

Bir şiirde anlam derinliği ve imgeler yardımıyla bireyin iç dünyasına ait bilgiler elde edilebilir. Zeynep Biişeva şiirlerinde sembolü sıklıkla kullanan bir yazardır. Böylelikle onun şiirlerinde insanların bilinçaltında yatan kaygıları, korkuları veya sevinçleri rahatlıkla öğrenmemize yardımcı olur. Bu şiirinde kullandığı semboller şunlardır: balon, yavru balıklar, kurt, bebek kundağı...

Şiirde sözü geçen kurt simgesi, Türk milliyetçiliğın sembolü olarak kutsal sayılmıştır (Altun, 2019: 93). Kurduın koyun sürüsüne dalması veya ahıra girmesi berekettir. Kurt, sürünün önüne düşerek onlara yol gösteren bir simgedir. Şair bu şiirde Stalin'in halkı bir kurt gibi yönetmediğini söylemiştir.

Şiirde geçen yavru balık tüm zorluk ve sıkıntılar çeken, geleceğe karşı umutla bakan, amaçlarını gerçekleştireceğine inanan halktır. Şiirde büyük birinin şöhretle beslenmesinin normal bir durum olduğundan bahsedilmiştir. Burada şair, her canlının mutlaka olduğu mevkiden düşeceğini veya mevki sahibi olsa dahi ölümü tadacağını da vurgulamıştır.

Kişilik kültürünün ortadan kalkması gerektiğini savunan Kruşçev, 1960'lı yıllarda Stalin'in kötülüklerini ortaya çıkarmıştır. Kruşçev'i Stalin'den ayıran yönü sansürü azaltması, kültürel yaşamda özgürleşmeyi getirmesi, yenilikçi olması ve insanlara düşüncelerini ifade etme özgürlüğü tanıyabilmesidir (Gürsoy, 2018: 28). 1967 yılında yazdığı bu şiirde Zeynep Biişeva, 1960'lı yıllarda Kruşçev'in özgürleşme politikasından etkilenmiştir. Şair, balon sembolünü şiirde kullanmıştır. Bir balonun içi havayla doldurulduğu zaman patlamaktadır. Şiirde balonun patlama ifadesi, Stalin'in dağılışı demektir. Şiirde Stalin, halkın övgüleriyle beslenen bir liderdir. Şair bu liderin ölümünden sonra halkın özgürlüğe kavuşacağını belirtmiştir.

## 2.68. EVLENMEK KENDİ KENDİNE KONUŞMAK DEĞİLDİR

“-Evlen, arkadaş! Gelin almak”, “Evlenmesi evlenmek de. Çaresiz düşerek ilişkiyi bitirmez mi” dizelerde şair, iç diyalog anlatım tekniğinden yararlanır.

Rusya'da devrimden itibaren kadınlar, toplumsal cinsiyetin dışına doğru çıkarak siyasi anlamda hizmet etmeye başlamışlardır. Bu dönem eserlerinde çalışan anne ve çalışan kadın imajı ön plandadır (Sütçü, 2019: 51). Şiirde evliliğın zorluklarını dile getiren bir şair, evlenmek zorunda kalan insanlara nasihatler vermiştir. Bu nasihatleri verirken gerçek hayatın insana ne kazandırmış olduğu konusuna dikkat çekmiştir. Şair,

bu şiirin başlangıcında evliliğin aile birliği için önemli olduğunu söylemiştir. Ayrıca evliliğin insanların hayatını kolaylaştırdığını da vurgulamıştır.

Şair şiirin ilk dizelerinde evliliğin olumlu yönlerine değinmiştir. Şiirin sonuna doğru evliliğin insanı belaya bulaştırdığını ve yalnız olmanın insana huzur verdiğini ifade etmiştir.

Anason, Berk'in "Şifalı Otlar Kitabı" içerisinde geçen bir bitki çeşitidir. Berk, vücudun sistemlerine bakarak hangi otların vücuttaki rahatsızlık için iyi geldiğini tespit etmiştir (Demir, 2011: 72). "Anason, kor hâlinde yanarak, Geldi karşıma" dizesinde geçen anason, iyiliğin sembolüdür. Şair şiirdeki anason bitkisinin yalnız olan bir insana şifa verdiğini söylemiştir.

Yazarın savaştan sonra yaratıcılığı, tüm edebî faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır. Gölgelede en önemli ve verimli olanlardan biri hâline gelmiştir. Zeynep Biyişeva bu yıllarda çeviri, çocuk şiiri ve nesir türünü büyük bir coşkuyla yazmıştır (Baimov vd., 2003: 230). "İnsan gibi dünyayı bekleyerek, Yaşamadım" dizisinde hayatını coşkuyla geçiren şairin her türlü girişimlerde ve yaratıcılıkta adım attığını anlayabiliriz.

"Erkeğim deyip, cancağzım deyip, Severe de koysa bazen" dizisinde şair, evli olan bir kadın modelinin erkeğin hayatına sağladığı faydalarından bahsetmiştir. "Yalnız hayat bir ikramdır" dizisinde ise Biyişeva, yalnızlık olgusunun insan için önemini belirtmiştir. Evlilikte geçimsizliğin insanın psikolojisine zarar verdiğini söylemiş ve yalnızlığın insana daha iyi gelebileceğini vurgulamıştır.

Tukay'ın çocukluk hayatı sıkıntılarla geçer. Babasını çok küçük yaşta kaybeder. Tukay'ın bu zor günlerinde annesi onu bir bakıcıya bırakır. Bakıcının ona kötü davranmasıyla hayatı gitgide kötüleşmeye başlar. Annesi, onu yanına aldıktan sonra vefat eder. Tukay'ın hayatı hep başkalarının yanında ve başka hayatlarda geçer (Özkan, 2011). Abdullah Tukay, Tatar halkının ruhunu yansıtan bir şairdir. Zeynep Biyişeva'nın "Tukay'ın izinden" diyerek verdiği parantezde belli bir ifade vardır.

## 2.69. YALNIZ SIĞIRCİK BAHAR GETİRMEZ

İnsanoğlu, yaşamı boyunca çevresinde izlediği her şeyi çoğu zaman hep bir şey üzerinden anlatmıştır. İnsan, yaşamında var olan canlılar âleminden yararlanır. Bu canlıların içinde kuşlar ayrı bir öneme sahiptir. Biyişeva'nın *Yañğız Stırsık Yaz Kiltérmey* "Yalnız Sığircık Bahar Getirmez" adlı şiiri, dramatik bir şiir türüdür. Şair

insana ait özellikleri izlenimci bir üslup ile ele alarak okuyucuyu harekete geçirmek istemiştir.

Şiirin ana karakteri hayvanlardır. Şair, hayvanlar vasıtasıyla insan ilişkilerini karakterize etmiştir. Biyişeva fabl türünün etkisinde kalan bir yazardır. Bu sebeple şiirde insana ait özellikleri, insan dışı varlıklara aktarmıştır. Şiirde güneşin gülmesi, çiçeğin saçını taraması, sığırcığın gururlu olması gibi insana ait özellikler, doğadaki varlıklara aktararak bir deyim aktarması yapılmıştır.

Şiirde bülbül, sığırcık, ağaçkakan, kara kurbağa, alakarga, sivrisinek, saksagan, kedi, karabaşlı tarla kuşu gibi hayvan figürler kullanılmıştır. Hayvanların içerisinde sığırcık farklı bir hayvandır. Bu sığırcık kuş Stalin'dir. "Yeryüzünde en güzel kuşum diyor" dizesinde şair, Stalin'in üstünlüğünü ifade etmiştir. "Boyun, posun, gözün, kaşın" dizesinde ise Stalin'in fiziksel özellikleri övmüştür.

Geleneksel Rus insanında köye özgü hep birlik ve beraberlik olma düşüncesi hâkimdir. Köy hayatında yaşayan insan, toplum ile arasında bir bağ kurmuştur. Küçük yaştan beri köyde çalışan insan, öz benliğini toplum sayesinde keşfetmiştir (Gürsoy, 2018: 314). Zeynep Biyişeva, köy ahlakıyla yetişen bir şair olduğu için eserlerinde halkın birliğini savunmuştur. Şiirin sonuna doğru sığırcık yalnız kalmış ve tüm kuşlar hep birlikte şarkı söylemiştir.

## 2.70. BÜROKRAT

Sovyetler Birliği'nde "işçi sınıfı" adı verilen bir emekçi grup vardır. Bu grup, genel kuralların ilkelerine göre kurulmuştur. Endüstri ve sanayide meydana gelen gelişmelerden dolayı işçi sınıfı artmıştır. Sovyetler Birliği, işçi sınıfıyla var olmuştur. "Kabine güzel, geniş, aydınlık. Sıcak, rahat" dizesinde şair, işçi sınıfını övmüştür. 1956 yılında Kruşçev dönemindeki rahatlamanın etkisinden dolayı şair, işçi sınıfının özelliklerinden bahsetmiştir.

Zeynep Biyişeva Genç Nesil adlı derginin yazarları arasında yer alır. Bilimde ustalaşan Biyişeva, yeni nesil okurlarına eğitim vermeyi amaçlar. 1929 yılında diplomasını aldıktan sonra öğretmenlik yapmak üzere köyüne taşınır. O dönemde bir kadının öğretmen olarak görev yapması nadir görülür. Köylülerin sorunlarını dinlemek için akşamları kültürel bir konuşma gerçekleştirir. Biyişeva, modern gerçekliğin özelliklerini insanlara anlatarak modası geçen yaşam anlayışıyla mücadele eder (Kovalsky, bt).

Zeynep Biyişeva, çocukluğundan beri yaratıcılığını kullanarak çok sayıda eserler üretir. Yazdığı eserlerle geleceğe büyük bir miras bırakır.

Şairin yaratıcı faaliyetleri, kişisel yaşamının vazgeçilmez parçasıdır. Şairin Rusçadan Başkurt diline çevirileri vardır. Roman, hikâye, şiir, tiyatro gibi çeşitli türlerde eserler yazmıştır. Çocuk edebiyatı alanında da eserler vermiştir. Bu eserlerde çocuklara doğru insan olmanın vasıflarını anlatmıştır. “Bilimsel çalışmalarım, İleriye taşıyacak. Ben olmasam bilim çok geride, Kalırdı” dizelerindeki “*ilim*” sözcüğü, bilmek anlamına gelir. İlim diğer adıyla “bilim” sözüyle aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple şair kendini bir “bilim insanı” olarak görmektedir.

## 2.71. TEMBEL

Zeynep Biyişeva'nın 1956 yılından itibaren hayatının son günlerine kadar büyük yaratıcılık yolu, 20. yüzyıl Başkurt edebiyat tarihinin merkezi olarak bilinir. Bu yıllar, yeteneğinin en parlak dönemidir. Başkurt edebiyatı yeni temalar, yeni kahramanlar ve sanatsal ifade araçlarıyla zenginleştirilir. Bu dönemde Başkurdistan yazarı Zeynep Biyişeva'nın dünyası, sanatsal açıdan yeni zirvelere ulaşır (Höseyinov vd., 2004: 230). Zeynep Biyişeva *Yalağay* “Tembel” adlı şiirini, yeteneğinin en parlak dönemlerinde yazar.

“İş değil dil ile bütün toprakta bölüyor” dizesinde şair, dilde birliğin önemini vurgulamıştır. Farklı dillerin konuşulduğu ortamda insanların ayrılabilmesine değinmiştir.

“Her insana geçiyor tatlı gülümsüyor o, Sert basmıyor yere” dizesinde şair, Kruşçev'in insanlar üzerinde baskı ve üstünlük uygulamadığını vurgular. Kruşçev, Stalin'den sonra Sovyetler Birliği'nde önemli bir lider olarak bilinir. Stalin'e göre daha özgür bir ortam oluşturur. Kruşçev'in döneminde buzlar erimeye başlar ve yumuşama meydana gelir. Kruşçev sayesinde haksız yere tutuklananlar serbest bırakılır. Bazı ekonomik sorunlar, Kruşçev sayesinde çözüme kavuşur.

Rüzgâr ve şimşek gibi imgeler, Sovyet edebiyatında sıklıkla kullanılan sembollerdir. “Nereden rüzgâr esse, burnu oraya çeviriyor, Kendinden büyüklere” dizesindeki rüzgâr sembolü bir yöneticidir. Şair insanlara hizmet ediyor gibi görünenleri eleştirmiştir. Bu insanların sadece kendilerine hükmedenleri önemseydiğini söylemiştir.

## 2.72. AT VE SIĞIR SİNEĞİ

Zeynep Biyişeva şiir, roman, hikâye, masal, drama türlerinde eserler vermiş bir yazardır. Şairin eserleri Başkurt halk edebiyatı ve folkloru açısından bir önem taşımaktadır. Bunların içinde masal genellikle hayvanların konuştuğu bir edebî türdür.

Zeynep Biyişeva'nın *At hem Kügevén* "At ve Sığır Sineği" adlı şiiri, hayvanlar hakkında bir masaldır. Şiirle masalı buluşturduğu bu eser, tüm çocukları etkilemek ve onların dikkatini çekmek amacıyla yazmıştır. Çocukların hayatlarında olumlu bir tutum sergilemek ve çocukların sosyal beceri düzeyini geliştirmek istemiştir.

1950'li yılların ikinci yarısı 1960'lı yılların başında insana daha fazla ilgi gösterme ve ona karşı adil davranma, insanlar arasında samimi bağların yayılması gibi sosyal hayattaki önemli değişiklikler edebiyatta yeni arayışlara yol açar. Yazarlar özgür ve cesur düşünmeye sevk edilir. Bu değişiklikler şiire de yansır (Baimov vd., 1996: 100). Zeynep Biyişeva bu şiirde insan ve hayvan ilişkileri üzerinden topluma ait değerli kavramları hatırlatır. At ve sığır sineğinin dostluğu, atın arkadaş canlısı olması, atın hatasını düzeltereğine dair söz vermesi gibi temalara odaklanır. Bu iki hayvan üzerinden hayata farklı bir bakış açısıyla bakmamızı sağlar.

"Gittikçe daha derine daldırıyor dişlerini, At dayanamıyor, yoruluyor, zayıflıyor. Haydi, ısır. Sana bakıp ikiyüzlülük etmedim işte" dizelerinde sığır sineğinin kötülüklerine dayanamayan atın günden güne zayıfladığını söyleyebiliriz. Şiirin başından itibaren ahlaki niteliklerimizin ne olduğu konusuna dikkat çekilmiştir. Bu masalda şair, hayatımıza dokunan kötülükleri eleştirmiş ve insanlara ders vermiştir. Buradaki ders ile mümkün olduğunca adalet duygusunun savunulması gerektiğini ifade etmiştir.

## 2.73. GURURUM BENİMKİNİN ÖTESİNE GEÇİYOR

Halk şairi R. N. Bikbay, Zeynep Biyişeva için şu sözleri söyler: "*Biyişeva, şiir kitaplarını yayımlayan ilk Başkurt kadını, Başkurdistan'daki ilk kadın oyun yazarı, ilk Başkurt üçlemesini yaratan büyük bir ustadır. Şairin yaratıcılığı, Başkurt halkının gelişmesi yolunda eşsiz bir olaydır*" (Höseyinov vd., 2004: 226).

20. yüzyılın gelişi, yeni bir hayatın başlangıç noktasıdır. Dönemin ilk yıllarından beri meydana gelen devrim hareketleri kültürel, ekonomik, sosyal vb. alanlarda Rus tarihine ve Rus halkına birçok yeniliğe sebep olmuştur (Gürsoy, 2018: 42). Sovyet, 1917 Ekim Devrimi'nden itibaren kurulan bir devlettir. Bu devlet dağılana dek edebiyatta pek çok tema ortaya çıkmıştır. Savaş, köy, kamp, şehir, işçi, uzay gibi temalar bunlardan bazılarıdır. Bu temalar sayesinde Rus edebiyatı gelişime uğramıştır. "Sen ısıttın dünyanın havasını. Yolun parlak senin, hedefin büyük" dizesinde şair, Sovyet düzenini övmüştür. Sovyetler Birliği'nin gelişiyle büyük şehirleri aydınlattığını, insanların ruhunda özgürlük hissi yarattığını, bütün dünyanın havasını değiştirdiğini söyleyerek Sovyetler Birliği'ni

yüceltmiştir.

## 2.74. EMRET VATANIM

Uzaya yolculuk için ilk adım 1957 yılında ilk yapay uydu Sputnik I'in fırlatılmasıyla atılmış olsa da 12 Nisan 1961 tarihinde Yuri Gagarin'in uzaya çıkmayı başarması, hem Sovyetler hem de insanlık için asıl dönüm noktası olur. Bu başarıyla tüm dünyaya Sovyetlerin ileri teknolojisi, bilimsel çalışmalara verdiği önem, ilkleri başarabilme gücüne sahip bir ülke olduğu gösterilir (Gürsoy, 2018: 27). Uzaya çıkmayı başaran Sovyetler Birliği, kendi gücünü kanıtlar. İnsanlık için büyük bir adım atar. Bu başarıyla tüm dünyaya ses getirir.

1960'lı yıllarda kozmik tema önemli bir ilerleme kaydeder. Gelecekteki bilimsel ve teknolojik değişikliklerin olumlu ya da olumsuz sonuçları, 1970-1980'li yıllarda güçlü bir etkiye sahiptir. Bu dönem eserlerinin yapısı karmaşık bir hâl alır. Örneğin: *havaalanının görüntüsü aracılığıyla insanın kaderinin tasviri, meridyenlerin üzerinden atlayıp aceleyle paralelliklerden geçmek...* Bunlar bu dönemde ortaya çıkan önemli konulardır (Baimov vd., 1996: 96). Zeynep Biyişeva bu şiirde “uzay”ı bir tema olarak işler. *Boyor, İlem...* “Emret Vatanım” adlı şiirini, 1957 yılında yazar. 1957 yılında Sputnik adlı ilk yapay uydu uzaya fırlatılır. Şiirde uzay gemisi, yıldız ülkesi gibi imgelere yer verilir. Bu imgeler, uzay başarısına ait evrensel imgelerdir.

Zeynep Biyişeva, hayatı boyunca halkın mutluluğu için hizmet etmiş ve sorumluluk duygusunu geliştirmiş bir yazardır. “Uzay gemisi” ifadesindeki gemi, mücadelenin sembolüdür. “Komsomolum diyor o vatana, toprağa, Hizmet denilen kutsal bir andım var” dizesinde ise şair, vatan için mücadele ettiğini vurgulamıştır.

## 2.75. ÖMÜR YOLUM

Zeynep Biyişeva çocukluğuna, gençliğine âşık bir yazardır. Lirik şiirlerinde gönlünden gelen en güzel hisleri anlatmıştır. Genel anlamda şiirlerinde geçmiş duygusu hâkimdir. “Ural kayasından bakarım, Ağlaya ağlaya türkü söyleyerek geçtiğim yola” dizelerinde Ural kayası, şaire geçmişini hatırlatmıştır. Biyişeva'nın geçmişi, onun gerçekliğidir. Şiirde de bu gerçeğinin daima peşinden koştuğunu görmekteyiz. 1978 yılında yazdığı bu şiir, yaşlılık dönemine denk gelmektedir. Şair, acılarını dindirmek için geçmişine teslim olmuştur.

Zeynep Biyişeva, çalışmalarını Sovyet ideolojisine hizmet etmek için yazmış olsa da eserlerinde Başkurt halkının kaderini, Başkurt halk kültürüne ait folklorik unsurlarla



betimlemiştir (Karagöz, 2011: 320). Zeynep Biyişeva, halkın mutluluğu için çalışmış vatansever bir halk yazarıdır. “Memleketim, halkım diri diri yakıldı, Yüreğimi avuçlayıp elime” dizesinde halkın yaşadığı sıkıntılar dile getirilmiştir. Vatan savaşları, Stalin baskısı, halkın açlıkla terbiye edildiği yıllar, şairin gözünün önüne gelmektedir. “Yüreğimi avuçlayıp, çıkarıp koydum, Uralımın değerli taşına” dizesinde ise şair, halkın yaşadığı felaket yılları kalbinde yaşatmış ve hayatını hizmet etmeye adanmıştır.

Bir taraftan sert yaşam, sert kader, dünyanın sonsuzluğuna dair derin düşünceler, çarpıcı deneyimler diğer taraftan ise büyük fikirlere samimi bir inanç, aydınlığa özlem 1960-1980’li yılların özelliğidir (Baimov vd., 1996: 97). “Yol güzeldir, yaşamayı bilen birine” dizesinde 1960-1980’li yılların geleceğe duyulan samimi bir inancın özelliği yansıtılmıştır. “Uçurumu da tuzağı da çok, Kuzgunu da bekledi kavak ağacında” dizesinde şair, karmaşık arayışlarda olan insanın mutlaka önünde bir engel olduğuna değinmiştir. Zeynep Biyişeva, bu şiiriyle gerçek ve cesur bir insanın karmaşık olaylarla mücadele edebileceğini göstermiştir.

Birçok eserde geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman algısı iç içe geçer. Bu sebeple şair ile halk, halk ve insan ayrılmaz bir birlik içindedir (Baimov vd., 1996: 98). “Hasret çekenler, arayanlar olur: Nurlu yürek nerede? Ne oldu” dizesinde şair, çocukluğundaki saflığa ve masumiyete özlemini haykırır. Şaire göre insan, geçmişini inkâr etmemelidir. İnsan, geçmişiyile yüzleşmeli ve her zaman hafızasında yaşatmalıdır.

## 2.76. ÇEŞME

Çok eskiden beri sembol olan su, aşılmanın bir kaynağı olarak göl, deniz ırmak, nehirler, insan varlığının nedenini, duygu ve düşüncelerini temsil eder. Toprak ve su sayesinde derinlik ve yüzey genişliği arasındaki ayrım fark edilir. Mistik veya epik anlatmalarda suyun derinliklerinden çıkan canavarlar zihinde canlandırılır (Demir, 2013: 15). “Toprağın olduğu yerde çeşme şarkı söylemeyi bırakmaz, Şarkılar akıyor Ural ilinde” dizesinde toprak ve su arasındaki bağ ifade edilir. Toprak aidiyeti, verimliliği ve üretkenliği simgeler. Toprak, su sayesinde güzelleşir. Bu sebeple şairin şiirde bu iki sembolü bir arada kullandığını görmekteyiz.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde insani özellikleri, insan dışı canlı ve cansız varlıklara aktarmıştır. Bu şiirde de çeşmenin şarkı söylemesi, çeşmenin öfkelenmesi, güneşi gören çiçekler gibi tasvirlerle kişileştirme yapmıştır.

Doğa olgusu, Zeynep Biyişeva'nın lirik şiirlerinde ilham kaynağıdır. Şairin şiirlerindeki doğa sevgisi ve özlemi, memleketiyle iç içedir. Doğa tasvirleri, şairin aynı zamanda memleket sevgisinin bir göstergesidir. Başkurdistan'ın güzellikleri, şairin üretkenliğini geliştirmesinde en değerli yapılarıdır. “Ural’ın göğsünden güneş yüzünü göstererek. Şarkı söyleye söyleye akar Ak İdil’e” dizesinde Ak İdil bir nehirdir. Yani beyaz nehir anlamına gelmektedir. Buradaki sular, Ural tepelerinden akmaktadır. Şair şiirde doğa tasviriyle birlikte Başkurdistan’ın güzelliğini anlatmıştır.

1970-1980’li yıllarda modern zaman koşullarında kişilik arayışları, hatalar, küçük şeylerden kurtulma, pek çok şeye yeni bir bakış açısı vardır. Bu sebeple insan kendi derinliklerine yoğunlaştırılır (Baimov vd., 1996: 99). Buradaki çeşme, Başkurt kültürünün bir göstergesidir. Şair çeşme, Ak İdil ve su sembolleriyle Başkurdistan’ın ölümsüzlüğünü vurgular.

At, bozkır konargöçerliğin yaşam biçiminin temel unsurudur. Bozkır kültürüne canlılık kazandırmasıyla bilinir. Bu kültür “kuvvet, hareket ve sürat” üzerine inşa edilir (Durmuş, 2017: 21). Şiirde geçen Akbuzat, Başkurlara aittir. Bozkır kültürünün ana unsuru attır. Kültür de bunun üzerine kurulur. At, Türklerin hayat tarzlarını yansıtır. Coğrafyanın temelini oluşturur. Boz, gri bir renktir. Bu renk, insanın yaşını ifade eder. Ak renk ise temizlik ve saflığı simgeler. Beyaz anlamlı olan her kelime temiz, saf manasına gelir. Bu sebeple “Ak İdil ve Akbuzat” kelimelerinde kullanılan ak renk ile olumlu bir anlam yaratılmaya çalışılır.

## 2.77. KAHRAMANLARI SEVERİM

Salavat, babasından halkının geleceğiyle ilgili nasihatleri; annesinden Başkurt halkının yaşadığı acıları ifade eden şarkılarıyla büyümüştür. Bunlar şairin kişiliğinin oluşmasında kültürel bir değerdir. Salavat Yulayev, halkın kalbinde yer etmiş bir kahramandır. Ozanlık yeteneğini kullanarak savaştaki kahramanları cesaretlendirmek ve onların kahramanlığını övmek için yazmıştır. Onun şiirleri nesiller üzerinde büyük bir etki bırakmıştır (Yıldız, 2021: 4). Salavat Yulayev’in şiirlerinin etkisi günümüzde de devam etmektedir. Şiirin “Dağ kartalı savaşçı Salavat” dizesinde şair, Salavat Yulayev’in kahramanlığını övmüştür.

1970-1980’li yılların durgunluğu manevi hazinelere, ülke ve halkın ortak trajedilerine değer vermiştir (Baimov vd., 1996: 101). “Kasırgaları aşarak geçmiş, Ülkenin kahramanı yenilmez” dizesinde şair, Salavat Yulayev’in zorluklar karşısında

mücadele gösterdiğini ifade etmiştir. Zeynep Biyişeva okuyucuya halkın manevi değeri olan Salavat Yulayev'i hatırlatmıştır. Salavat Yulayev tüm yaşamında Başkurt halkının kaderine ortak olmuştur. Halka ihanet edenlerin suçunu ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden yenilmez ve dürüstlüğü ile tanınan bir şairdir. Salavat, Başkurt halk şairi ve halk kahramanıdır. Zeynep Biyişeva'nın kaderi, Salavat Yulayev'e benzemektedir. Her iki şair de insanın kaderine, Başkurt toprağının yaşadığı acılara şahit olmuştur.

Şiirde geçen kılıç, ok, sadak ve kalkan birer savaş aletleridir. Kılıç bir çeşit bıçaktır. Düşmana karşı silah olarak kullanılmaktadır. Kalkan ve ok ise insanı korumayı yarayan aletlerdir. “Yanımda savaşmak istiyorum” dizesinde Biyişeva'nın Salavat Yulayev ile birlikte savaşma isteğini anlayabiliyoruz. Biyişeva da Salavat Yulayev gibi cesur ve korkusuz bir savaşçıdır.

## 2.78. BABAMIN VASIYETİ

“Kötülerden kalır kötü niyet, İrmen denilen bir adama mahsus” dizesinde İrmen denilen kahramanın karakteristik özelliğinden bahsedilmiştir. Şiirin başında İrmen'in kötü bir karakter özelliği yansıtılmıştır. Ancak daha sonra baba vasiyetini koruyan bir adam olarak verilmiştir.

“Kime kalır, hey, bu dünya? İyiyi, kötüyü de yer alır” dizesinde şair, dünyanın insan için sonsuz bir yer olmadığını vurgulamıştır. İnsan kendini tanımaya başladığında dünyada var olmanın sorularına cevap aramıştır. Sorularına cevap bulduğunda dünyanın geçici bir yer olduğu kanısına varmıştır. “Güçlüyüm deyip patlayarak kan dökmüş de, Gözyaşı dökmüş de her bir yere” dizesinde insan, belli bir güce sahip olduğunda kendini herkesten ve her şeyden üstün görmüştür.

“Öylelerinden uzak olsan, Yüzün aydınlık, işin doğru olur” dizesinde şair, kötü insanların yolundan gidenlerin insanı kötüye sürüklediğini; iyi birey olarak varlığını sürdürenlerin ise doğru işler peşinde koşacağını ifade etmiştir.

Gezegenler içerisinde Çolpan'ın ayrı bir yeri vardır. İslam astronomisinde Zühre, Batılılar tarafından Venüs olarak adlandırılır. Eski Türkçede bu yıldız *Erklik* kelimesiyle bilinir. Bu kelime “*parlayan, ışıldayan*” manasına gelir (İçel, 2019: 137). “Memleket yüreğinde emanet kalsın, Tan çolpanı gibi parlayıp” dizesinde şair, anlatmak istediği düşüncüyü bir yıldız ile ifade eder. Memleketin insan kalbinde daima sönmeyen bir ışık gibi yaşaması gerektiğine değinir.

Biyişeva'nın eserlerinin temelinde farklı ideolojik özelliklere sahip olan Yemiş, Bibeş, Següre gibi kadın imgelerinin görülmesi tesadüf değildir (Baimov vd., 2003: 278). Zeynep Biyişeva şiirlerinde mücadelecı kadın ve kızlara sıklıkla yer vermiştir. "Anne sütünü verip erkek yetiştirmiş, Annen büyük bir saygıyı hak ediyor" dizesinde anne rolünün önemine dikkat çekilmiştir. Annelik, kutsal bir meslektir. Zeynep Biyişeva da bir annedir. Çocuklarına hayatı boyunca örnek bir birey olmak için çaba göstermiştir. Aile ilişkilerine değer veren bir yazardır. Zeynep Biyişeva hem başarılı bir yazar hem de evlatlarını koruyan bir annedir. O, her iki mesleği de başarıyla tamamlamıştır.

Zeynep Biyişeva, Temyasova köyünde öğretmen olarak göreve başladığı yıllarda Telman Gazizoviç Eminev'e ilk görüşte âşık olur. Bu isim ile 1931 yılında evlenir. Kocasını evliliği boyunca onun yaratıcı olmasını hiçbir zaman engellemez. Bu evlilikten dört oğlu olur. İlk doğan çocuğu bir buçuk yaşında menenjitte ölür. Diğer üç oğlu Telman, Yulay ve Darwin hayatlarında oldukça başarılı insanlar olurlar. Oğulları annelerinin yeteneğinden birer parça alır (Kovalsky, bt).

"Hayat kısadır oğlum mal, şöhret peşinde koşma. Ucuz başarılara sevinme" dizelerinde şair oğullarına nasihatler verir.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde tezatlıklara sıklıkla yer vermiştir. şair, duygu ve düşüncelerini zıt kavramlar ile ifade etmiştir. Zıtlığı kullanarak insanları düşünmeye sevk etmiştir. "İyi, kötüyü de yer alır" ifadelerinde iyi-kötü çatışmasını işlemiştir. Bu hususta insanın nefsiyle mücadele içinde olduğunu belirtmiştir.

## 2.79. İYİ VE KÖTÜ

İyilik, doğru ve dürüst olmak demektir. Kötülük düşüncesizlik, umutsuzluk ve zayıflıktır. Kötülük iyiyi yoldan çıkararak, suçsuzu suçlu, iyiyi kötü eden bir davranıştır. Kötülük, kötü niyet ve kötü dilektir.

1970-1980'li yılların şiiri genellikle neşelidir. Felakete şahit olan yazarlar, gördüklerini eserlerinde yazmışlardır (Baimov vd., 1996: 105). Biyişeva kendi üslubunu oluşturan bir yazardır. Hayatı boyunca tüm felaketleri halkıyla birlikte yaşadığı için duygularını yazıya dökmüştür. Aynı duyguları okuyucunun da bir nebze hissetmesine sebep olmak istemiştir.

Biyişeva şiirlerinde özellikle tezatlarla çok sık yer veren bir şairdir. Vermek istediği mesajı çoğu defa tezatlarla aktarmıştır. Başkurdistan'ın halk yazarı olan Biyişeva, iyilik-kötülük hakkında şiir yazmıştır. Bu şiirini okuyan insanların iyilik ve kötülüğün ne olduğu hakkında bir bilgi sahibi olmasını amaçlamıştır.

İyilik, kötülüğün zararlarını tamamlayan bir kavramdır. Bu iki zıt kavram arasında bir bağ söz konusudur. İyinin olduğu yerde mutlaka kötülük de vardır. Aynı durum kötülük için de geçerlidir. Şair tezatlığa başvurarak anlatmak istediğini daha açık bir şekilde ifade etmiştir. Tezatlığı kullanırken akıllarda kalıcı olmaya çalışmıştır.

Şiirlerde esprili dil ve şiirsel mükemmellik, felsefi sözlerin yaratıcılıktaki yerini doğrulamıştır. Bu yönde eski eğilimlerden geriye kalan özel gelenekler geliştirilmiştir. Bu sözler yetmiş ve seksenli yılların karakteristik özelliğidir (Baimov vd., 1996: 96). “Gökyüzünden her zaman güneş gulse, Toprağı çiçek yapsa tarla” dizesinde şair, iyiyi anlatırken şiir dilini ve hayallerini güzelleştirmiştir. Yaşadıklarını ifade ederken şiirsel mükemmelliğe önem vermiştir.

## 2.80. KOLAY VE ZOR

Gelenek, insanların büyük kültür kalıplarını ifade etmektedir. Gelenek, toplumun kurallarını düzenleyen bir sistemdir. Evlenme ve ölüm geleneği, din geleneği, siyaset geleneği örnek olarak sayılabilecek geleneklerdir. Gelenek, toplum kurallarına bağlı bir sosyal norm olduğu için aynı zamanda sosyal değeri de içinde barındırmaktadır (Uğurlu, 2010: 36). Bu şiirde şairin destan geleneğini devam ettirdiğini söyleyebiliriz. “Doğru yaşam yolunu hissederek, Vicdanın pak, düşüncen saf. Alabilsen adilliği, Doğruluğu kardeş halkından” dizelerinde insanın ahlaki değerlerini yüceltmıştır. Biyişeva şiirlerinde ahlak ve değer konularını işlemeye özen göstermiştir. İnsanlara erdemli bir birey olmayı kazandırmak için mücadele etmiştir.

“İnsan yüreğine bağlanarak büyüse. Savaş değil dostluk, kardeşlik” dizesinde şair, insanlara öğüt vermiştir. Düşmanın olmadığı bir dünyada barış, dostluk ve kardeşliğin önemini belirtmiştir. İnsanları güzel işler yapmaya teşvik etmiştir.

Şair son dönem şiirlerinde insanın dünyadaki sorumluluklarının ne olduğu sorusuyla ilgilenmiştir. Bu şiirinde insanın dünyadaki görevlerini, felsefi düşüncelerle dile getirmiştir. “İyi işin sahte süslere, Muhtaçlığı hiç de yok” dizesinde şair, doğru yolda giden insanın iyi bir iş çıkarabileceğini savunmuştur.

## 2.81. ÜVEZ AĞACI

“Yetiştirdiğimiz üvez ağacı, Mercanlara benzer” dizesinde şair, mercan sembolünü üvez ağacı için bir benzetme unsuru olarak kullanmıştır. Her iki sembol de insanın geçim kaynağıdır. İnsanların ve canlıların verim aldığı bir ağaçtır. Bu şiirde verilen mercan sembolü bir taş benzemektedir. Ancak taş değildir. Diğer canlılar gibi

denizde üreyen bir bitkidir.

Biyißeve, 1960'lı yıllardan sonra genellikle bireysel konular yazmıştır. *Mileş* “Üvez Ağacı” adlı şiirde bireysel ve özel hayata hitap eder. Bu şiirde üvez ağacı, yaz aylarında diğer ağaçlar gibi çiçek açmıştır. Ancak sonbahar geldiğinde yapraklarını döken bir ağaç olarak nitelendirilmiştir. “Utatarak topluyor, Sonbahar gelince” dizesinde şair yaşlılık döneminde gençliğe, tazeliğe ve yaratıcılığa olan özlemini ifade etmiştir.

## 2.82. İKİ KAYIN

1970'li yılların şehir nesrinde iki tip insan vardır. Biri kariyer düşkününü, diğeri ise yaşadığı hayal kırıklıklarından dolayı toplumdan kendini soyutlayan, entelektüeldir (Gürsoy, 2018: 325). “Yarışa yarışa büyüdü iki kayın. Ona sığınıp büyümüş küçücük kayın. Zarif kayın, sonradan bendim” dizesinde şair, evlendiği eşinden bahsetmiştir. Şiirde geçen iki kayın ifadesi, karı-koca sembolüdür. Yazarın evlilik kurumuna değer verdiğini söyleyebiliriz. Evlilik, ailenin temelidir. Bir neslin devamını sağlayarak hayat içerisinde belirli sorumlulukların üstlenildiği bir kurumdur. “Yıllar geçti, iki kayınlar büyüdü, Sağlıkla gürleye gürleye güzel, şöhretli olup” dizesinde eşlerin birbirlerine olan sevginin, samimiyetin ve bağlılığın yıllar geçtikçe daha da güçlendiğini anlayabiliriz.

“Açık pencereimin dibini güzelliğe gömerek, Yarışa yarışa büyüdü iki kayın” dizesinde geçen “yarışa yarışa” ifadesinde şairin kocasıyla çalışma hayatında rakip olduğunu söyleyebiliriz. Şair şiirde kocasıyla olan birliği ve hayat mücadelelerini de aktarmıştır. “Yeşil kalkan” sözünden de eşinin kendisine yansıyan ışığının ona bir güven, huzur verdiğini anlayabiliriz.

“Nasıl düştün, nasıl güzel kayın? Yapayalnız kaldı baş kayın” ifadesinde şairin yalnızlığa karşı bir isyanı vardır. Eşi, onun edebî yaratıcılığına her daim destek vermiştir. Çalışmalarına anlayış göstermiş ve bu durumu saygıyla karşılamıştır. Eşi Telman Gazizoviç Eminev, II. Dünya Savaşı'na katılmış önemli bir şahsiyettir. Biyißeve, eşinin bu savaştan gazi olarak döndüğü zamanları görmüştür. Bu sebeple derinden bir üzüntüye kapılmıştır.

## 2.83. DAKİKALARIM

Yalnızlık, eşini kaybeden bir kadın için önemli bir duygudur. Ölümünden sonra acının en üzüntülü yanı ayrı kalmaktır. 1977 yılında eşini kaybeden şairin yalnızlığı, bu noktadan itibaren başlamıştır. Şairin 1978 yılında yazdığı *Minuttarım* “Dakikalarım” adlı şiir, eşinin vefatından sonraki yas sürecine tekabül etmektedir.

Dünya ve insan kaderlerinin yaşamın acımasız gerçeğine doğrudan bakışları, 1970’li yılların şiirinde gerçeklik ile temasta ana nitelik hâline gelmiştir (Baimov vd., 1996: 95). “Sadece yürekte aşkım sönmez, Seni özleyerek yaşar o daima” dizesinde şairin eşine olan özlemi cümlelerine yansımıştır. Şair son dönem şiirlerinde gurbet ve özlem konularına daha çok yer vermiştir. Şiirde bu temaların daha anlaşılır olması için sonbahar, kış, nurlu baharlar, çiçekler, buzlu kar gibi günlük konuşma dilinde var olan kavramları kullanmıştır.

1970’li yılların eserleri, birbirinin tekrarı olarak görülmektedir. Tüm eserler neredeyse aynı konular üzerine kurulmuştur. Yazarlar eserlerine geçmişte yaşadığı tecrübelerini, savaş yıllarını, gençliğini ve çocukluk anılarını katmışlardır (Gürsoy, 2018: 206). “Sen yanımda olsan sonbahar da kış da, Rengârenk çiçekli, nurlu bahar gibi” dizesinde şair, aklında ve kalbinde eşine duyduğu sevginin büyüklüğünü dile getirmiştir.

#### 2.84. YILLARIN YÜKÜ

1960-1990’lı yılların başına kadar şairler, her şeyden önce yaşamı meşgul eden konular ile ilgilenirler. Zamanın hızlı akışını içtenlikle yaşarlar. Halkın ve memleketin kaderi hakkında endişe duyarlar. Kişiliğe karşı denemeler yazarlar (Baimov vd., 1996: 115). “Dünya yükünü silkelese, Geri gönderdim vatanıma” dizesinde vatanına bağlı olan şair, yılların verdiği yükü hafifletmek istemiştir.

Biyişeva’nın bu şiirinde vatan özlemi ön plandadır. Biyişeva’ya göre vatan, sahip olduğu her şeyden daha çok önemlidir. “Fakat o yüreğim, Sonsuza kadar kaldı vatanımda” dizesinde şair, yılların yükünü vatan sevgisiyle bastırmak istemiştir.

Geçmiş ve özlem konuları, şairin ilham kaynağıdır. Bu konular ile edebiyat alanında yaratıcılığını geliştirmiştir. “Dünyanın yükünü kenara atsam da, Yılların yükü yatıyor omzumda” dizesinde şairin geçmişi, onun en büyük tecrübesidir. Geçmiş olgusu, şairin terbiyesi ve yaratıcılığının kaynağıdır. Bu sebeple geçmişi kenara atmamış ve daima içindeki gerçek ile yüzleşmiştir.

#### 2.85. KİME NASIL YAKIN

“Ekinciye ekin yetiştirmek yakın, Ana babayı ekmiş” dizesinde şair, tarla ve ekin sözleriyle insanın yeryüzündeki varlığını hatırlatmıştır. Şairin gayesi, insanın hakikatini unutmamasıdır. Şiirde geçen kılıç sembolü, geleneksel bir semboldür. Çelik kılıç, yiğitliği ve mertliği sembolize etmektedir. Savaşta düşmana karşı vatanını ve halkını korumaya yarayan alettir. Şair şiirdeki çelik kılıcın dayanıklılığına dikkat çekmiştir.

1970-1980’li yılların eserlerinde insanlar arasındaki samimiyet, bireyin cesareti ve fedakârlığı yüceltilir (Baimov vd., 1996: 97). “Kaynıyor çelik dalgaları, Parlatıyor işçi yüzünü” dizesinde şair, işçi sınıfının önemini belirtir. Geçmişte yetişen işçi torunlarının cesaretini ve yiğitliğini över.

“İşçinin torunları, Çelik kılıçları bükmüş” dizesinde şair, işçi sınıfının izinden giden gençlerin çelik kılıçlarıyla vatanı koruyacağını vurgulamıştır. Bu durumu “Ağaç yaşken eğilir” sözüyle destekleyebiliriz.

## 2.86. EKİNCİ

Biyişeva eserlerinde köy nesrine çok sık yer vermiştir. “Ama yüreğimin daima başköşesinde, O yalnız bir ekinci” dizesinde şair, çağın yaşadıklarına tanık olduğu için ekinciye övmüştür. Şaire göre öğretmen, şarkıcı, yapımcı gibi meslekler çok değerlidir. Ancak bu mesleklerin içinde ekinci olmanın vatan için ayrı bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir.

1970’li yıllarda “işçi edebiyatı” konusu gitgide zayıflamaya başlamıştır. İşçinin devrim esnasında vermiş olduğu mücadele ve işçinin yeni devletin kuruluşundaki katkılarına bakıldığında edebiyatta konu edilmediği görülmektedir (Gürsoy, 2018: 105). Biyişeva, 1970’li yılların diğer şairlerine kıyasla işçi edebiyatına değer veren bir şairdir. Neredeyse tüm eserlerinde ezilen işçi sınıfına yer vermiştir. *Ígénsé* “Ekinci” adlı şiirinde de emek veren işçi sınıfını yüceltmıştır.

Çiftçi daima üretici olması yönüyle vatanına ve toprağına bağlıdır. Duygu ve samimiyet, toprak ile bağıni koparmayan çiftçide mevcuttur. Bu samimiyet, Biyişeva’nın şiirlerine de yansımıştır. “Hepsinde görüyorum ben aşkı, Toprağına âşık insandır ekinci” dizesinde toprak ile uğraşan işçiyi öne çıkaran yaklaşımı vardır. Çiftçinin gözünde toprak aşkının güçlü olduğunu söylemiştir.

## 2.87. DALGINSIN DESEN

“Ben de mutluydum elbette genç bir zamanda. Dünya bana da güneşti” dizelerinde gençliğe duyduğu özlemi yansıtmıştır. Biyişeva, gençlere ayrı bir önem vermiştir. Onları geleceğin en değerli taşları olarak görmüştür. Şairin istediğı yetenekli, aydın, ahlaklı, eğitilmiş ve üretici niteliklerine sahip bireyler yetiştirmektir.

1970-1980’li yılların eserlerinde şairler, kelimeler ile sınırlı değillerdir. İstedikleri iddiayı öne sürerler. Söz ve mesele arasındaki çelişkiler, bu yıllarda yayılmaya başlar.



Geleceği tehdit eden tehlikelerden bahsederler (Baimov vd., 1996: 97). “Dalgınsın desen garipsiyorsun, Efkâra dalıp yürüyorsun daima” dizesinde ülkenin istikbalini düşünen şair, duygusal derinliğe kapılır. Şiirin başlangıcında memleketin geleceği konusunda endişe duyar. Fakat ülkenin bugününe sağlam bir gençlik bıraktığını dile getirir. Gençlere olan güvenini ve inancını hiçbir zaman yitirmediğini de belirtir.

“Dalgınlıklar geçip gidiyor, toprağı, Emanete vererek gençliğe” dizesinde şair ülkeyi, geleceğin genç nesillerine emanet etmiştir. Önce şair ilim, yaratıcılık ve eğitim düzeyini geliştirmiştir. Ardından öğrendiği bilgileri geleceğin genç nesillerine aktarmıştır. Amacı memleket için birer yaratıcı, aydın, kültürlü bir birey yetiştirmektir.

## 2.88. ÇINLIYOR DA ÇINLIYOR AĞAÇ

Zeynep Biyişeva 1977 yılında hayat arkadaşını kaybetmiştir. *Şavlay za Şavlay Tirek* “Çınlıyor da Çınlıyor Ağaç” adlı şiirini, eşinin ölümünden iki sene sonra yazmıştır. Kaybının ilk aylarında bu acıyı derinden hissetmiştir. Şiirde “ağaç ve yürek” sembolleriyle acısını dile getirmiştir. Her iki sembol de şairin duygularını daha açık ifade edebilmesine sebep olmuştur.

Ağaç, kültürel bir simgedir. Genellikle ağaca sembolik bir anlam yüklenmiştir. Şiirde ağaç sembolü, şairin hayatına ve ruhuna özel bir ilgi uyandırmıştır. İri ağaç, akağaç, gökağaç ve kurumuş ağaç gibi semboller, şairin aşama aşama yaşam serüvenini anlatmasında önemlidir.

1970’li yılların şiirlerinde şairler, dünya ve insan kaderinin acımasız gerçeğiyle yüzleşirler (Baimov vd., 1996: 95). Biyişeva şiirinde duygusal bir uyanış yaşar. “Çınlamıyor kurumuş ağaç, Sızlamıyor donmuş yürek” dizesinde şairin gün geçtikçe kendi yaşam öyküsünü kabullendiğini anlayabiliriz. Şiirin son bölümünde ise yaşamın acımasız gerçeğiyle yüzleşir. “Donmuş yürek” ifadesiyle yüreğinde tarif ettiği duyguların eskisi kadar canlı olmadığını söyler. “Kurumuş ağaç” ifadesiyle de bedeninin yorgun düştüğünü ifade eder.

## 2.89. DİLERDİM

Ölüm, insan hayatının kaçınılmaz gerçeğidir. Ölüm, geride kalan bütün insanlara acı, üzüntü ve ayrılık hissi bırakmıştır. Sevilen kişilerin ölümünü kabullenmek kolay değildir. Ölüm, insanın aklında trajik bir olay yaratmıştır. Şiirin “Ölünce ben neye döneceğim, Çimene, küle, kömüre mi” dizesinde şair, ölüm algısına dikkat çekmiştir. Ağarmış baş, efkârlı baş, iri kayın ve akağaç gibi sözlerle yaşlılığı simgelemiştir.

Şair, insanların ilim ve irfan sahibi olabilmesi için hizmet etmiştir. Öykü, roman, oyun ve şiir gibi türlerde eserler vererek Başkurt halkına miras bırakmıştır. Hayatı hep bir uğraş ile geçtiği için yaşlılık dönemi, şairin en büyük üzüntüsü olmuştur. Biyişeva'nın bu şiirinin genel görünüşünde ölüm teması hâkimdir. “Çamura bulaştırdığında kaygılanıp of çekerek” dizesinde ölüme bir isyanı vardır. Bu dizede bir ayağının artık çukurda olduğu için dalgın düşüncelere kapıldığını söyleyebiliriz. Şair şiirin sonuna kadar ölüm ve sonrasını irdelemiştir. Ölümün ardındaki gizemi çözmeyi amaçlamıştır.

1960-1980'li yıllarda bireyin dünyaya karşı sorumluluğu, şiirin merkezine konmuştur. Bireyin ruhsal gelişimi, günümüz arayışları, küçük şeylerden kurtulma, birçok şeye yeni bir şekilde bakabilmeyi öğrenme ve halkın kaderini anlama şiirlerde işlenen konulardır (Baimov vd., 1996: 99). Bal arısına dönme, altın ve saf bal, çiçek balı, pembe ışık, yeşil yaprak gibi deyişler gençliği ifade eden imgelerdir. “Dilerdim granit kaya olup, Toprağın üstüne yeniden doğmak için” dizesinde sonsuz olma düşüncesi vardır. Şair, sonsuzluğa ulaşmak için ölüm ile yüzleşmek gerektiğini söylemiştir.

## 2.90. MEŞE

1980 yılında Gorbaçov yönetime geçtikten sonra ülkede sosyal ve politik alanlarda değişiklikler meydana gelir. Bu döneme *Perestroyka* “yeniden yapılanma” adı verilir. Sonrasında glastnost dönemi reformların etkisiyle edebiyatta yayımlanmayan eserlerin 1980'li yılının sonu ve 1990'lı yılların başında değeri artar. Sansür ve ideolojik baskıların azalmaya başladığı dönemde yeni yayınlar ortaya çıkar (Gürsoy, 2018: 112-113). “Heybetli, zafer meşe” dizesinde geçen meşe sembolü insanı ifade eder. Bu dönem, yeniden yapılanma dönemine denk geldiği için şiirde insanın kişiliğini ve gücünü cesaretlendirilir. Şiirde “Salavat'tan, Ufa'dan üstün, attan güçlü alpamış” sözleriyle şair, insanın büyüklüğünü dile getirir.

Çuvaş Türkleri meşeyi bir baba figürüne benzetir. Ormanın hükümdarı gibi görülen meşe ağacı bir kahraman gibi güçlüdür. Bir erkeğin de onun gibi sorumluluk sahibi ve güçlü olması beklenir. Baba figürünü simgeleyen ve Tanrı'nın kutlu kuşu diye bilinen guguk kuşu meşe dalına konar. Meşe, masallarda da kahramana hayat veren semboldür (Güneş, 2011: 1417). Biyişeva, tabiata bağlı bir şairdir. Vermek istediği mesajı, tabiatın güzellikleri üzerinden aktarır. “Senin büyüdüğün yer Uralda elbette! Dağda, ormanlarda biliyorsun” dizesinde meşe kahramanı gibi güce sahip olan insanı över.

1960-1970’li yılların Başkurt edebiyatında, tematik ve zaman kısıtlamaları yoktur. Her zamanki yaratıcılığa paralel olarak modernliğin özellikleri, bilim ve teknolojide elde edilen başarılar yaratıcılığa dâhil olur. Tarihin daha önce aydınlatılmamış dönemlerine atıfta bulunmanın yanı sıra modernliğin sorunlarına gittikçe daha fazla dikkat çekilir (Baimov vd., 2003: 280). “Meyve veriyorlar fakat diriliyorlar” dizesinde modern çağın getirilerine uyan insanın üretkenliğine, bilgeliğine ve samimiyetine değinilir.

## 2.91. YÜZÜKÇÜ

“İblis ile yaştaş zavallılar, Kavak ağacı gibi duman çıkarıp, Bu sırlı yüzüğü, Sevmeyen sevgiliyi de sevdireyor, Yüzü pembe, gözü yıldız olmuş, Ahiretim, gülcağızım ince bir kız” dizelerinde şair, parlak metafor ve imgelerden yararlanır. Metafor, şairin duygularının tercümanıdır. Bu kavramları genellikle yaşadığı ve gördüğü olayları anlatmak için kullanmıştır.

“Yüzük yapardı Hayrullah” dizesinde geçen Hayrullah, kadınlara yüzük yapan bir ustadır. Şair, bakırdan altın yapan ustanın emeğini övmüştür. Bu ustanın yaptığı yüzük çok değerlidir. Şair her genç kızın Hayrullah isimli ustanın yaptığı yüzüğü takma hayali kurduğunu söylemiştir. “Ahiretim, gülcağızım ince bir kız, Yüzüğü taktı bir zaman” dizesinde şair genç kızların hayali olan yüzüğü, eşi tarafından kendisine hediye edildiğini vurgulamıştır.

Başkurt şiirinde yeni yaratıcı yükseliş ve hızlı büyüme 1950’li yılların ikinci yarısından yetmişli yılların sonlarına doğru devam eder. 1970’li yılların sonunda ülkedeki sosyal koşullarla bağlantılı olarak şiirin gelişimi yolunda daha fazla tehlike olduğu hissedilir (Baimov vd., 1996: 100). Şairin özellikle son dönemde yazdığı şiirlerde hiciv yönünün daha çok arttığını görmekteyiz. Şair bu şiirinde çocukluk çağını ve hatıralarını unutan insanları eleştirmiştir.

Şair şiirin sonuna doğru bakırdan elde edilen yüzüğün artık unutulmaya mahkûm edildiğini ve kimsenin bu yüzüğü heves ile takıp dans etmediğine değinmiştir. Biyişeva gençlik çağında giydiği kıyafetlere ve taktığı takılara ayrı bir önem vermektedir. İlk dönem şiirlerinde de Jungturm, kızıl kravat gibi eşyaları dile getirmiştir. Şair için geçmiş ile bir bağlantı kurmanın yöntemi, anıları hatırlamak ile mümkündür.

## 2.92. HAYIRLI GÜN

Sessizliğe kulak vermek ve zamanın nefesini duymayı dilemek, 1970-1980’li

yılların tüm Başkurt şiirinin karakteristik özelliğidir (Baimov vd., 1996: 103). Biyişeva *Heyérlé Kôn* “Hayırlı Gün” adlı şiirde dosta, kardeşe, kutsal anaya, oğula, erkeğe ve işçi kadına iyimser bir bakış açısıyla yaklaşır. İnsanlara iyi ve güzel dileklerde bulunur.

1960-1970’li yıllar sosyalizmin en parlak dönemleridir. Bu dönemlerde edebiyat ve kültür alanlarının gelişim aşamaları zirveye ulaşmıştır. Elbette bu özelliklerin literatürde özellikle de şiirinde bir bütün olarak ortaya çıkması imkânsızdır. Vatanın büyüklüğü, yaşamın anlamı, barış için mücadele, vatana hizmet, insanlara karşı sorumluluk, vatanseverlik motifleri hâkimdir (Baimov vd., 2003: 280). Biyişeva, 20. yüzyıl Başkurt edebiyatının Hediye Devletşina gibi ilk kadın yazarlarından biridir. Kadın ve kızları, sanat hayatında ayrı bir yere koymuştur. Bu şiirde geçen “kutsal ana, çalışkan kadın ve işçi kadın” sözleriyle kadının yapmakta olduğu mesleğin değerini vurgulamıştır.

### 2.93. BÜYÜKLÜK

1970-1980’li yıllarda birçok şairin eserlerinde Lenin ile ilgili şiirler görmek mümkündür. Savaş sonrası dönemde Başkurt şiir kitaplarında Lenin, Stalin veya parti hakkında pek çok şiir yazılmıştır. Bu dönem eserlerinin farklı bir ruhu vardır (Baimov vd., 1996: 113). Zeynep Biyişeva *Böyöklök* “Büyüklük” adlı şiirde Lenin gibi büyük insanların geceyi gündüze çevirdiğini ve memlekete umut ışığı olduğunu vurgulamıştır.

Şair son dönemine kıyasla ilk dönem şiirlerinde Lenin temasına sıklıkla yer vermiştir. Biyişeva, sanat hayatında yaptıklarıyla ses getiren liderlerin düşünce sistemiyle ilerlemiş bir şairdir. “Lenin’in döşediği güneş yolu yaşayacak, Toprak unutmaz iyi bir Er oğlunu” dizesinde Lenin’in büyüklüğünü yüceltmıştır.

Lenin, sınıfsal çatışmaların olmadığı bir dünya yaratmayı hedefleyen bir liderdir. Biyişeva, Lenin gibi önemli şahsiyetlerin dünyaya daima ses getireceğini söylemiştir. Bu sesi, iyiler dışında kimsenin yok edemeyeceğini vurgulamıştır.

### 2.94. YAŞASIN ŞARKI

Zeynep Biyişeva sözlü kültürü hafızalarda yaşatabilmek için söz ile sesin birlikte verilmesine olanak sağlamıştır. Belleğinde atasözleri ve deyimler, danslar, bayramlar, şarkılar gibi sanat dallarını daima canlı tutmuştur. “Şarkı seviyorum, öfkelenip bir şarkı söylesem, Kanatlanıyorum, gökyüzüne yükseliyorum” dizesinde müzik ruhunu, gençliğindeki gibi yaşattır. Şiirde şarkıcı yeteneğiyle sözlerine eşsiz bir güzellik katmıştır.

Sembolist şairler, kelimelere özel bir anlam yükleyerek kelimelerin kullanım alanlarını genişletirler. Semboller, eserlerin temel taşıdır. Şairler, sembollerden sonra müziğe de önem verirler. Müzik ile beraber şiir, milletlerarası bir boyut kazanır. Şairler, duygu ve düşüncelerini sadece müzikle sınırlandırmazlar. Düşüncelerini düzyazıya da aktarırlar. Müzikaliteyi ve şiirselliği yakalamak için farklı yöntemlere başvururlar (Gürsoy, 2018: 46-47). Zeynep Biyişeva da şiir ile müzik arasında bir bağ kurarak anlatımına estetik bir zevk katar. “Yürek heyecanlanmasa, coşmasa, Şarkılar doğmazdı hücum ederek” dizesinden de anlaşılacağı üzere şair, heyecanlı gençlik zamanlarını hatırlar. Hayatının en güzel zamanlarında doğan şarkının yıllar geçmesine rağmen hâlâ izleri olduğuna değinir.

#### 2.95. KIŞ BAHADIR

Şairin çocukluk ve gençlik dönemi en ağır şartlarda yaşadığı yıllardır. Şairin hayatı âdeta üzüntüden ibarettir. “İleri geri bilmez kış bahadır” dizesinde geçen “kış bahadır” sembolü, şairin acı ve üzüntüden doğan gençliğe verdiği bir addır. Şiirde bu sembol ile kendi karakterini ve gücünü tarif etmiştir.

1970-1980’li yılların eserlerinde insanlar arasındaki samimiyet, bireyin özverisine yer verilmiştir. Şairler bu yıllarda konuşmalarıyla sınırlı kalmayıp kendilerini işleriyle kanıtama gerekliliğini ortaya koymuşlardır (Baimov vd., 1996: 97). Biyişeva Başkurt edebiyatı, sanatı ve kültürü için çok çalışmıştır. Başkurt halkına verdiği hizmeti yerine getirerek sanat dünyasında kendini kanıtlamış bir şairdir. Bu şiirde kendi gibi zorlu dönemlerden geçen yazarların gücünü, yiğitliğini ve sonsuzluğunu yüceltmıştır. “Bir veda türküsünden büyük zevk alıyor o” dizesinde şair, yaşlılık ve ölüm korkusundan ilham aldığını ifade etmiştir. Şair için son diye bir şey yoktur. Şairin bedeni yaşlanmış olsa bile ruhu daima diri ve genç kalmıştır.

#### 2.96. YAĞMUR

Biyişeva şiirlerinde doğaya ait birçok varlığı kullanmıştır. Çiçek, gül, bahçe, deniz, kuş, doğa olayları, mevsimler şairin ilham kaynağıdır. Bunlar şairin ruh hâlini yansıtan unsurlardır. Şair duygularını anlatırken özellikle bahar mevsimini kullanmayı tercih etmiştir. Ona göre bahar coşkunun, gençliğin, tazeliğin, üretkenliğin ve devamlılığın sembolüdür. Bundan dolayı bahar mevsimini, diğer mevsimlerden ayrı tutmuştur.

“Ne söylüyormuş? Müjde dememiş. Sonbahar geldi” dizesinde sonbahar, kış mevsiminin habercisidir. Şair “yağmur, kutsal damlalar, sonbahar, yeşil çayır, altın tarla” sembolleriyle yaşadığı duyguları tasvir etmiştir.

Eski yanılsamalar, durgunluk yıllarında da devam eder. Şiirin içeriğinde birçok sorunun tartışıldığı, olumsuz olaylara karşı protesto edildiği görülür. Yaratıcı ve ahlaki arayışlar, şiirin ayrılığa uğramasını ve halkla olan bağlantısını manevi kökleriyle kurtarır. 1960-1980’li yılların edebiyatının insan ruhuyla yakınlaşmasına bakıldığında modern zamanla olan ilişkisini belirginleştirir (Baimov vd., 1996: 124-125). “Ağaçların umut taneciklerine, Gizemli yumurta bırakıyorum” dizesinde şair, Başkurt halkına yaptığı hizmetlerle bir miras bırakır. Bu mirası, insanlara emanet eder. “Buram buram ekmek kokuyor her evde” dizesinde şairin bıraktığı mirası bulan her insanın evi bolluk içindedir.

## 2.97. KAYIN

Biyişeva, geçmiş ve gelecek arasında yaşayan bir yazardır. “Yepyemiş yeşilini bırakıp, Sarısını giydi kayın” dizelerinde şair, geçmiş ve gelecek algısı yaratmak istemiştir. Yepyemiş renk gençliği; sarısını giyen kayın ise yaşlılığı sembolize etmektedir.

Sarı, güneşi çağrıştıran bir renk olarak bilinmektedir. Sarı renk, aydınlığın rengidir. Ayrıca zekâ ve bilimi, verimliliği, bereketi, altını simgemek için kullanılan bir renktir (Öztürk, 2015: 50). Çocukluğundan beri hizmet mücadelesiyle bilinen yazar, halkın kaderine ortak olmuştur. Eserlerinde açlık, sefalet, çağın sorunları, ölüm, savaş, özgürlük, insanın sevgisi, doğanın güzellikleri gibi konulara yer vermiştir.

“Çilek toplayanı özledim, Yeşil dağ eteğinde. Ah gençliğim, ilkbahar damlası” dizesinde şair, gençliğe olan özlemini vurgulamıştır. Şair için gençlik en güzel zamanlardır.

“Üzülme kayın, üzülme, Gençliğin yeniden döner” dizesinde şairin kendi kendini teselli ettiğini anlamaktayız. Şairin yaşlılığa, yorgunluğa ve umutsuzluğa karşı bir isyanı vardır. Yaşlılığı sonsuzluk olarak gören şair, yaşlansa dahi geçmişini hafızasında yaşatmaya çalışmıştır.

## 2.98. BÜLBÜLÜ ÖZLEYİP

Şiirde geçen bülbül, şairin ilk dönem şiirlerinde de en sık kullandığı bir simgedir. Bülbül simgesi bu şiirde olumlu bir anlam ifade etmektedir. Buradaki bülbül şairin geçmişine hitap ettiği bir simgedir. “Bülbülü özleyip azap çeksin diye” dizesinde şair,

geçmişini geri getiremeyeceğini vurgulamıştır.

1970’li yıllarda köy yazarları, günlük hayatın olaylarından bahsetmezler. Eserlere savaş yıllarını, köyün yok oluşunu, köye dönüşünü, çocukluk hatıralarını ve gençlik yıllarını katarlar (Gürsoy, 2018: 206). Yaşlılık, her insanın kaderinin bir gerçeği ve doğanın hikmetidir. “Vardır şimdi, vardır doğanın, Sadece kendine malum hikmeti” deyişinde şairin yaşlılığı kabul ettiğini söyleyebiliriz.

“Hey, zamanın kükreyen çağı, Neden bu kadar çabuk çabuk geçmiş” dizesinde şair, geçmişe seslenmiştir. Şairin geleceğe dair endişeleri vardır. Çağın yeniliklerine kapılan insanların değişmesi, insanların aile bağlarının kopması, sevgi ve saygının azalmasına karşı yakınmıştır.

## 2.99. BU BİR RÜYA

Sessizliğe kulak vermek, zamanın nefesini hissetmek 1970-1980’li yılların tüm Başkurt şiirinin karakteristik özelliğidir. Bu yıllarda halk, yaratıcılığını yitirmez. Bireyler farklı yollarla ilerlemeye çalışır. Bu çağın şiiri birçok felakete şahit olur. Eserlerde yaşanan sıkıntılara yer verilir (Baimov vd., 1996: 103). Biyişeva *Töş Kéne Şul* “Bu Bir Rüya” adlı şiirini, 1980’li yıllarda sansür uygulamalarının azaldığı bir dönemde yazar. Bu dönem şiirlerinde bireysel düşünceler ve eleştiriler hâkimdir.

1960-1970’li yıllarda sosyal gerçekçiliğin kademeli bir çöküş süreci vardır. 20. yüzyılın ikinci yarısında Rus edebiyatının gelişimi, sosyo-tarihsel, genel kültürel ve estetik süreçlerden etkilenir. 1970’li yılların sosyal özgürlüksüzlüğünün durumu, gerçek edebî sürecin bastırılmasına ve birçok Rus yazarın göç etmesine sebep olur (Kusayinova, 2020: 29). “Ben şarkı söylüyorum, yıpranan saçlarımı, Tutkalı dağıtıyor bir örüyor” dizesinde şair, bu zamana kadar yaşadığı acımasız gerçekleri içinde bastırır. 1970’li yıllardan itibaren bastırılmış arzular ve gerçekler, gün yüzüne çıkmaya başlar. Şiirden hareketle anladığımız gerçekler şunlardır: savaşta yaşanan kayıplar, kamp hayatına mahrum edilen insanlar, açlık, sefalet... Bu konuların içinde şairin geçmişi de bir tema niteliğindedir.

“Saf gönülden çıkan gerçek şarkıyı, Bozkırım anlıyor, bozkırım seviyor” dizesinde bozkıra ait olan canlıların şairin yaşam hikâyesini can kulağıyla dinlediğine dikkat çekilmiştir. “Rüya değil bozkırım, şafağın ışığı diyor... Şarkı söyle sadece hiç susma, diyor” dizesinde şair, bozkırın gerçeğini yüzüne vurarak rüyadan uyanmasını sağlamıştır.

## 2.100. KARDAKİ İZLER

Şiirin başından sonuna kadar Biyişeva, halk üzerindeki hükmünün çok etkili olduğunu vurgulamıştır. *Qarzağı Ézzer* “Kardaki İzler” adlı şiirde şairin bireysel duyguları ön plandadır. Şairin duygularını tercüme ettiği bu şiiri, özel hayatını ilgilendirdiği için anlam bakımından kapalıdır.

Âşığın sahip olduğu tüm zenginliği; halı, kilim, döşek; altın, gümüş gibi eşyaların hepsi bir Tatar yağmasında kaybolur (Karadeniz, 2021: 69). “Yıldız şerareleri döşek yapmış, Yumuşak karda alacalı iz kalmış” dizesinde şairin yazmış olduğu eserlerle Başkurt halkına büyük bir miras bıraktığını anlayabiliriz. Şiirde geçen döşek, şairin yaşamı boyunca sahip olduğu değerleri ifade eden bir semboldür. Şair ölse dahi edebiyat dünyasına büyük bir iz bırakacağını vurgulamıştır.

## 2.101. TUTKULU

Nefis, insanı günaha itecek işlere istek ve arzu uyandıran bir histir. Bu his, insana kötülük yapmaya teşvik etmektedir. “Öylelerine bütün dünyayı ver, Çekinmeden de söyler: Hâla yeterli değil” dizesinde şair, nefisini terbiye edemeyen insanların açgözlülüğünü ifade etmiştir.

Biyişeva şiirlerinde ahlak ve değer konularını işlemeye özen göstermiştir. İnsanların erdemli bir birey olması için mücadele etmiştir. İnsanlara güzel ahlakı vermeyi, hayattaki amacı olarak bilmiştir. “Tutkuluyu halk sevmemiş, İçine korku düşenler, ondan korkmuşlar” dizesinde şair, nefsinin arzularına kapılan ve harama el uzatan kişilerin halk tarafından sevilmediğini vurgulamıştır. İnsanın nefisini, güzel ve faydalı işlerde kullanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Halk haramdan kaçan, nefisine uymayan, nefisini ıslah edebilen insanları her zaman önemsemiştir.

## 2.102. PARÇALAR

1970’li yıllarda zamanın sosyal ve sanatsal arayışlarını yansıtan, sürekli olarak hikâye türünde çalışan ve ona yeni bir hayat veren yazarlar ortaya çıkar (Baimov vd., 2003: 304). “Neden öfkeleniyor, nasıl dinlemiyormuş, Neden sızlıyormuş bu kalp” dizesinde şair, hissizleştiği bir duruma karşı yakınır. Bu yakınma, şairin bulunduğu noktayı sorgulamaya iter.

“Yazmak için kalbe ihtiyacın var, Yapacak kadar elin de var” dizelerinde bir yazarın eser yazabilmesi için görevlerinin neler olduğu bahsedilir. Yaşanılan acı, keder,



üzüntü, mutluluk, sevgi gibi duygular şairin ilham kaynağıdır. Biyişeva'ya göre bir şair, bu duyguları içselleştirerek esere yansıtabilmesi gerekir.

Yorgun düşen bedeniyle yazdığı bu şiirde gençliğe özlem duymaktadır. “Ah, bu nazlı gençlik yılları, Nasıl böyle hızla geçiyormuş” deyişinde şair, hızla geçen güzel gençlik yıllarını anımsamaya çalışmıştır. “İlk sevgi üzüntüsü nasıl böyle, Ömür boyu ruhu kırıyormuş” dizesinde gençlikte hissettiği ilk aşktan kalan üzüntüyü, son nefesine kadar hissedeceğini söylemiştir.

### 2.103. GEÇİP GİDİYORUM

“Ben ruhumun değerli hazinesini, Memleketim, sana verdim” dizelerini yaşamının son günlerinde yazdığını anlamaktayız. Şairin hazinesi, yazmış olduğu eserlerdir. Bu eserler, Biyişeva'nın ölümünden sonra oğlu Yulay tarafından Rusçaya çevrilerek okuyucusuyla buluşturulur.

“Bakıyorum da geçen yıllarımı, Gelecek günlerimi sayıyorum” deyişinde ölüme bir adım daha yaklaştığını ifade etmiştir. Yaşlılık döneminde yazdığı eserlerde ölüm temasını işlemesi gayet doğaldır. Bu şiirinin genel muhtevasında da ölüm teması hâkimdir.

1980-1990'lı yılların Başkurt şairlerinin şiirlerinin gözden geçirilmesi, şiirin yaşamla olan ilişkisini ve sanatsal arayışlarını kapsar (Baimov vd., 1996: 146). Biyişeva eserlerinde şahit olduğu tüm gerçekleri ele alır. *Ütép Baram...* “Geçip Gidiyorum” adlı şiirde yaşadığı dönemde değerli bir eşyayı basitleştiren, iftira ve yalanlarla yaşayan insanları eleştirir.

Zeynep Biyişeva'nın en önemli gayesi halka hizmet etmektir. Bu hizmet, şairin gurur kaynağı olmuştur. “Bileğimi bir senin için, Senin için sadece yordum” dizesinde şairin çabası, doğduğu toprağa canlılık katmaktır. “Ölümsüzsünüz, güzel, yücesiniz” dizesinde ise toprağın sonsuz bir hayatı kapsadığını ifade etmiştir.

### 3. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİNDE ÜSLUP

Zıtlık, varlıkların ortaya çıkışında onların devamını sağlayan bir çatışmadır. Bu çatışma belli sembol ve ifadelerle okuyucuya sunulmuştur. Zıtlığın olduğu yerde eserin anlamını kavrayabilmek daha kolaydır. Şairler, dildeki karşıtları bir arada bulundurarak okuyunun çeşitli duygularına seslenmişlerdir. Zeynep Biyişeva da şiirlerinde tezatlarla başvurarak okuyucunun dikkatini çeken bir yazardır.

*Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” (1449), *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” (834) şiirlerinde şair içinde bulunduğu kötü durumu, üzüntüyü, kaygıyı ifade etmek için dert sözünü kullanmıştır. Dert sözcüğüne karşılık olarak derman sözü, zıt bir anlam taşımaktadır. Dert ve derman sözü, anlamca birbirlerinin zıttı olarak görülse de her iki kelime birer bütündür. Şair her iki şiirde de bu kelimelerin anlamsal yönünden bütünlüğünü ele almıştır.

Biyişeva'nın *Yırlayım* “Şarkı Söylüyorum” (73), *Yeşev-Hezmet* “Yaşamak ve Hizmet” (95) adlı şiirlerinde duygu ve düşünce dünyasını, zıt kavramlarla aktarmıştır. “Şarkı Söylüyorum” şiirinde şair, hayatının en büyük darbesini çocukluk çağında yaşamıştır. Bu sebeple şiirde hüznün ve mutluluk kelimelerini bir arada kullanmıştır. Zeynep Biyışeva, küçük yaşlarda geçirdiği travmanın üzüntüsüyle beraber sanatsal yaratıcılığını o dönemlerde geliştirmiştir. “Yaşamak ve Hizmet” şiirinde ise çocukluğunda en üzüntülü ve en coşkulu zamanlara şahit olduğu için acı ve tatlı kavramlarını bir arada vermiştir. Her iki şiirin ortak zıt kavramı, üzüntü ve sevinçtir.

*Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (842), *Duštarga* “Dostlara” (1017) adlı şiirlerinde geçen uzak sözcüğünün zıt anlamlısı yakın sözcüğüdür. Yakın sözcüğü, birden fazla anlama gelmektedir. Ancak zıt anlam olarak bakıldığında sadece tek bir anlamı karşılamaktadır. Zeynep Biyışeva her iki şiirde de uzak ve yakın zıt anlamlı kelimeleri kullanmıştır. Her iki şiirde de erişilmesi mümkün olan zaman dilimini göstermek istemiştir.

Gençlik ve yaşlılık, Zeynep Biyışeva'nın şiirlerinde kullandığı önemli zıt kavramlardır. *Yıldar*, *Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Bına*, *Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Keñeş* “Danışma” (262), *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” (1439) adlı şiirlerde şair, gençlik ve yaşlılık olgularını işlemiştir. “Yıllar Yıllar” şiirinde komünist enternasyonal gençliğinin kıymetini ifade eden söylemleri vardır. Bu şiirde yaşlı ve yorgun bir kaya kartalı figürünü ele almıştır. Ardından gençlik ve yaşlılık tezatlığı arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. “İşte Bizimkiler” adlı şiirde ak rengi üzerinden bir tezatlık vermiştir. Burada yaşlılık döneminden gençlik tezatına bir geçiş söz konusudur. “Danışma” adlı şiirde hayatı travmalarla geçen genç bir insanın yaşlanabileceği gerçeğine dikkat çekmiştir. “Kuşatıp Geçsin” adlı şiirde ise yaşlılığa iyimser bir bakış açısı vardır. İnsan yaşlansa da gençlik duygusunun süreceği vurgusu yapılmıştır. Zeynep Biyışeva dört şiirde de yorgunluğunu ifade etmiştir. Yaşadığı dönemi okuyucunun zihninde canlandırmak ve anlamlandırmak adına gençlik ve yaşlılık tezatlığına yer vermiştir.

Zeynep Biyişeva'nın şiirlerinde renk sembolizmi önemli bir yer tutmaktadır. Renkler, Biyişeva'nın şiirlerinde dünya görüşünü yansıtan bir araçtır. *Bına, Bézékéler* "İşte Bizimkiler" (149), *Yeşev-Hézmet* "Yaşamak ve Hizmet" (95) şiirlerinde insanın kalbini, ak renk ile ilişkilendirmiştir. Ak rengi, şairin saçına düşen beyaz bir saç telidir. Bu nedenle somuttur. Biyişeva her iki şiirde de kalp sözünü soyut anlamda kullanmıştır. Bu renk ile yaşlılığı ifade etmiştir.

Zeynep Biyişeva, kendine has bir idealizm düşüncesiyle şiirlerini harmanlamıştır. Duygu ve düşüncelerini akıcı, samimi ve özel betimlemeleriyle ifade etmiştir. Sevgi temalı şiirlerinde lirik bir kahramanı, sevgi ya da özlem içine daldırmıştır. *Güzel Yır Kévék* "Güzel Bir Şarkı Gibi" (1206), *Ükénmeyém* "Endişelenmiyorum" (1192), *Boşonma* "Efkârlanma" (1262), *Kilme İndé* "Gelme Artık" (1216) adlı şiirlerde duygu ve düşüncelerini açıkça dile getirmiştir.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde türkü kavramına çok sık yer vermiştir. Şiir ile müzik arasında bir bağ kurmuştur. Bu şekilde anlatımını daha da zenginleştirmiş ve şiirde estetik bir zevk uyandırmıştır. *Yazğı Yır* "Bahar Türküsü" (1328), *Yırlayım* "Şarkı Söylüyorum" (73), *Maqtav Yırla, Şağır* "Övgü Söylüyor Şair" (1052), *Yırlap Alayım Elé* "Şarkı Söyleyeyim Şimdi" (1122), *Yırlama Hin, Tizer* "Türkü Söyleme Sen Diyorlar" (198), *Çara Altın* "Kara Altın" (1097) şiirlerinde müziğin duygu yoğunluğunu ve hayal dünyasını ses unsurlarıyla birlikte kullanarak geniş kitlelere seslenmiştir.

Rusya'nın diğer halklarla olan ilişkisinde aracı olarak kullandığı Başkurtlar, "*Sadık Başkurtlar*" olarak bilinmektedir. Sovyet döneminde Başkurt dilinin bilimde, eğitimde ve iş hayatında işlevi olmadığından dolayı Rusça ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Hatta Rus-Başkurt dostluğu adına Rusya'nın girişinde bir Dostluk Anıtı da bulunmaktadır. Bu dostluk, dört yüzyılı aşmaktadır. *Bayram Böğön* "Bugün Bayram" (734), *Çuş Çarağay* "Karagay Kuşu" (905) adlı şiirlerde Biyişeva, Rus ve Başkurt halkının dostluğunu pekiştirmiştir. *Başkort Télé* "Başkurt Dili" (953), *Rus Téléne* "Rus Diline" (975) adlı şiirlerinde ise Rus ve Başkurt dillerine olan saygı ve sevgisini ifade etmiştir.

Zeynep Biyişeva, dostluğa değer veren bir şairdir. Dostluk, şair için önemli bir bağdır. *Duštargá* "Dostlara" (1017), *Meskev Başkala* "Başkent Moskova" (842) adlı şiirlerde dostluğun önemini vurgulamıştır.

Ölüm, hayatımızda var olan bir gerçekliktir. İnsanın zihnini meşgul eden bir konudur. Zeynep Biyişeva, insanın maneviyatına değer veren bir şairdir. Bu sebeple düşüncelerini eserlerine de yansıtmıştır. *Hızlanma Duş* “Sızlanma Dost” (490), *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” (1430), *Ütép Baram...* “Geçip Gidiyorum” (2823), *Téler İném...* “Dilerdim”, (2201) şiirlerinde ölüme bakış açısını okuyucuya aktarmıştır.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde Lenin’i konu edinen sembollere ve kavramlara sıklıkla yer vermiştir. Lenin, Biyişeva’nın hayatında çok önemli bir liderdir. Şair, Lenin’in düşünce anlayışını örnek almıştır. *Lénin, Lénin* “Lenin Lenin” (1031), *Yırlayım* “Şarkı Söylüyorum” (73), *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Hiñe Höyöv, İşanis Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” (666), *Başkortostan* “Başkurdistan” (717), *Aldımada Lénin* “Önümde Lenin” (807), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (867), *Rus Téléne* “Rus Diline” (975), *Böyöklök* “Büyüklik” (2617) adlı şiirlerinde Lenin’e övgü dolu sözler ile Lenin sistemini yüceltmıştır.

Biyişeva toplumun değerlerine, geleneklerine ve inanışlarına kıymet veren bir yazardır. Şiirlerini, bayram günlerinin verdiği coşkuyla yazmıştır. *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (931), *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (734) adlı şiirlerde bayram sevincine yer vermiştir.

Biyişeva’nın özellikle ilk şiirleri tamamen nasihat odaklıdır. Gençlere öğüt vermek amaçlı yazılan bu şiirler, Sovyet ideolojisi için çok çalışan fedakâr gençler yaratma arzusunun da bir yansımasıdır. *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Télek* “Dilek” (238), *Onotolmas Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (406), *Bézzéñ Yeşlék* “Bizim Gençlik” (439), *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” (1430), *Heyérlé Kôn* “Hayırlı Gün” (2476), *Atayımdıñ Vasiyatı* “Babamın Vasiyeti” (1834), *Yakşı hem Yaman* “İyi ve Kötü” (1892), *Baturzarzı Höyem* “Kahramanları Severim” (1806) adlı şiirlerde gençlere öğütler vermiştir.

Zeynep Biyişeva yaşamında insana özgü konuları ele alan bir yazardır. *Halık Küñéle* “Halkın Kalbi” (351), *Handuğas* “Bülbül” (536), *Kéşése* “İnsansa” (620), *Ükénmeyém* “Endişelenmiyorum” (1192), *Télek* “Dilek” (238) adlı şiirlerde şair, insan sevgisinin önemini ifade etmiştir.

Kuralların olduğu ortamda insan, özgürlüğe ulaşma arzusuna kapılmıştır. Özgürlük, yalnızlığın sonucunda meydana gelen bir durumdur. *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Yeşer İném* “Yaşardım” (95), *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (953), *Lénin, Lénin*

“Lenin Lenin” (1031), *Ükénmeyém* “Endişelenmiyorum” (1192), *Niñe* “Neden” (1229), *Ġümér* “Hayat” (1272), *Buş Kıvık* “Boş Balon” (1493), *Yañgız Sıyırık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1614) adlı şiirlerinde Zeynep Biyişeva, devrim ile birlikte özgürlüğe kavuşmanın sevincini dile getirmiştir.

Tarihten beri insanoğlu, yaşamını sürdürebilmek için düşmanlarla mücadele etmiştir. Bu kahramanların yiğitlikleri efsanelerde, destanlarda ve şiirlerde övülmüştür. Zeynep Biyişeva, cesur bir şair olarak hafızalarda kalmıştır. Halka hizmetini yerine getirirken doğru ve dürüst olmaya özen göstermiştir. Eserlerinde kahramanlık, yiğitlik gibi toplumsal kavramlara yer vermiştir. *Yırzarım* “Türkülerim” (376), *Danı Kayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1080), *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (931) adlı şiirlerinde yiğitliğin önemini vurgulamıştır.

Daha küçük yaşta anne ve babasından mahrum kalması onu duygusallığa doğru itmiştir. Çektiği acıyı ve ıstırapı şiirlerine de yansıtmıştır. Geçmişe özlem duyan şairin eserlerinde gençlik ve çocukluk yıllarına sürekli geri dönme isteği vardır. *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Ġümér Yulı* “Ömür Yolum” (1745), *Mileş* “Üvez Ağacı” (2013), *Boşonkohoñ, Tihéñ...* “Dalgınsın Desen” (2147), *Kayın* “Kayın” (2627), *Parsalar* “Parçalar” (2782), *Yeşer İném* “Yaşardım” (95), *Onotolmaş Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (406) şiirlerinde geçmişine duyduğu özlemi; *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (953) şiirinde Başkort diline olan özlemi; *Yıldar Yögö* “Yılların Yükü” (2084) şiirinde eşine özlemi; *Hağınv* “Özlemek” (984) şiirinde Sovyetler Birliği’ne özlemi; *Kayza Ul* “Nerede O” (1171) şiirinde yaşadığı zamana özlemini dile getirmiştir.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde insan ve doğaya ait sembollere sıkça başvurmuştur. Anlatmak istediği olayları doğaya ait unsurlarla ifade etmiştir. *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Tagı La Yaz* “Yeniden Bahar” (578), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (931), *Hağınv* “Özlemek” (984), *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1022), *Kilme İndé* “Gelme Artık” (1216), *Ĥetérémde* “Aklımda” (1253), *İjad-Beñét* “Yaratıcılık Mutluluk” (1298), *Türe* “Başkan” (1480), *Yañgız Sıyırık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1614), *Aşkınma La, Diñgéz* “Coşma Deniz” (275), *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (842), *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (953), *Dan Hine, Tıvğan İlém* “Zafer Senin İçin Doğmuş Memleketim” (782), *Oktyabr Kildé* “Ekim Geldi” (892), *Kayza Ul* “Nerede O” (1171) adlı şiirlerde doğaya ait kavramları tasvir ederken yer yer insandan doğaya, doğadan insana aktarım yaparak okuyucunun zihninde bir izlenim yaratır.

İnsan, eski çağlardan beri birlik içerisinde yaşayan bir canlıdır. Topluluk hâlinde yaşayan insan, yalnızlıktan korktuğu için yaşamını ona göre şekillendirmiştir. İnsanın hayatında var olan yalnızlık olgusu, sanatçıların eserlerinde sıkça başvurduğu bir kavramdır. Zeynep Biyişeva da eserlerinde yalnızlık mücadelesini işleyen bir yazardır. *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Nindeg Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (308), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1518), *Minuttarım* “Dakikalarım” (2191), *Kuş Kayın* “İki Kayın” (2158) adlı şiirlerde travmatik geçmişinin onda bıraktığı yalnızlık olgusuna yer vermiştir.

Zeynep Biyişeva, vatanına bağlı bir halk şairidir. Biyişeva'nın sanatında birlik olma düşüncesi ve memleket sevgisi birbiriyle bağlantılıdır. Şairin amacı memleketin başına gelebilecek herhangi bir olumsuz duruma karşı toprağını korumaktır. *Yırlama Hin, Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (198), *Kéşése* “İnsansa” (620) adlı şiirlerinde memleket sevgisini işlemiştir.

*Yeşev Behété* “Hayatın Mutluluğu” (68), *Yeşev-Hézmet* “Yaşamak ve Hizmet” (95), *Hızlanma Küñél* “Yakınma Gönül” (393), *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” (116), *Yeşer İném* “Yaşardım” (95), *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1022), *Moñ Daryahı* “Hasret Denizi” (1413) adlı şiirlerde hizmet sevgisini işlemiştir.

“1961 yılında Yuri Gagarin'in uzaya çıkmayı başarması, Sovyet edebiyatı ve insanlık için önemli bir dönüm noktası olmuştur” (Gürsoy, 2018: 27). Teknoloji, Sovyet şiiri aracılığıyla edebiyat sahasında bir tema olmuştur. Sovyet şiirinde teknoloji güçlü insanın, güçlü toplumun eseridir. Bu eser, toplumu daha da güçlendirmektedir. *Bayram Böğön* “Bugün Bayram”, *Yazğa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyyorum Ben”, *Télek* “Dilek”, *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” *Yakşı hem Yaman* “İyi ve Kötü”, *Boyor, İlem...* “Emret Vatanım” (1847) adlı şiirlerde gemi, nötron bombaları, uzay gemileri ve atom gibi kozmik ifadeler kullanmıştır.

Biyişeva'nın küçük yaşlarda yaşadığı acılı olaylar ruhunu ve bedenini yıpratmıştır. Bu üzüntülü yılların ardından baharın gelişini, bereketin sembolü olarak nitelendirmiştir. Bahar mevsimi, mevsimler içerisinde en fazla tasvir ettiği bir kavramdır. *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Yırlama Hin, Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (198), *Handuğas* “Bülbül” (536), *Hağınv* “Özlemek” (984), *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1328) adlı şiirlerde baharın gelişini müjdelemiştir.

Biyişeva sadece politik ve rejim şiirleri yazmaz. İnsani ilişkileri de konu edinir. *Yıldar*, *Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Yeşev Behété* “Hayatın Mutluluğu” (68), *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” (116), *Yırlama Hin*, *Tiżer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (198), *Keñeş* “Danışma” (262), *Halıx Küñélé* “Halkın Kalbi” (351), *Yırzarım* “Türkülerim” (376), *Hızlanma Küñél* “Yakınma Gönül” (393), *Onotolmas Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (406), *Hızlanma Dus* “Sızlanma Dost” (490), *Yénél Tügél* “Kolay Değil” (503), *Handuğas* “Bülbül” (536), *Duštargá* “Dostlara” (1017), *Bulmaha* “Olmasa” (1247), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1518), *Yañgız Sıyırşık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırşık Bahar Getirmez” (1614) adlı şiirlerde insan ilişkilerini ele alır.

Zeynep Biyişeva yaşamında karakterini geliştiren bir şairdir. Eserlerde gelişimine destek veren isimleri, övgü dolu sözlerle anlatmıştır. *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (842) şiirinde Moskova şehrine övgü; *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (953) şiirinde Başkurt diline övgü; *Hağınv* “Özlemek” (984) şiirinde Ural’a övgü; *Maqtav Yırla*, *Şağır* “Övgü Söylüyor Şair” (1052) şiirinde çalışan bir kadına övgü; *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1328) şiirinde Babiç’e övgü; *Moñ Daryahı* “Hasret Denizi” (1413) şiirinde İsmagilov’a övgü, *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” (1430) şiirinde Fatima Hemit’e övgü, *Yañgız Sıyırşık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırşık Bahar Getirmez” (1614) şiirinde de Stalin’e övgülerini işlemiştir.

Biyişeva, Sovyet ve Başkurt edebiyatında iz bırakmış bir yazardır. Sovyet dönemi yazarlarından biri olan şair sadece halka değil Sovyet ideolojisine de hizmet etmiştir. *Bına*, *Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (149), *Hiñe Höyöv*, *Işanus Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” (666), *Yırlayım* “Şarkı Söylüyorum” (73) adlı şiirlerinde Sovyeti yüceltmıştır. *Hiñe Höyöv*, *Işanus Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” (666), *Güzel Yır Kévék* “Güzel Bir Şarkı Gibi” (1206), *Kilme İndé* “Gelme Artık” (1216), *Uluma* “Oğluma” (1391), *Niñe* “Neden” (1229), *Yazğa Oqşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (691), *Yırlayım* “Şarkı Söylüyorum” (73) adlı şiirlerde de Sovyet sevgisine yer vermiştir.

Ekim Devrimi; memleket, halk ve yazarlar için çok önemli bir devrimdir. Bu devrim ile birlikte yazarlar, toplumsal konulara öncelik vermişlerdir. Devrim ile nefes alan yazarlar, sanatını gerçekleştirirken eserlerinde devrimin yankılarını sürdürmüşlerdir. *Nindey Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (308), *Handuğas* “Bülbül” (536), *Oktyabr Kildé* “Ekim Geldi” (892), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (931) adlı şiirlerinde Zeynep Biyişeva, Ekim Devrimi’nin sevincini işlemiştir.

Zeynep Biyişeva'nın kendine özgü bir üslubu vardır. Şiirlerinde duygu ve düşüncelerini okuyucuya yansıtmak için hayvan figürlerini kullanmıştır. Bu şekilde sanatına söyleyiş ve anlam zenginliği kazandırmıştır. *Handuğas* “Bülbül” (536), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (734), *Yañğız Sıyırısıq Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1614) adlı şiirlerde hayvanları konuşturma sanatına yer vermiştir.

*Ƙara Altın* “Kara Altın” (1097) “kara altın”, *Ƙayza Ul* “Nerede O” (1171) “kara altın”; *Yazğa Oqşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (691) “kara sonbahar”; *Aldımda Lénin* “Önümde Lenin” (807) “kara gece”, *Ğümér Yulım* “Ömür Yolum” (1876) “kara gece”; *Ƙış* “Kış” (1284) “kara kış”, *İjad-Beğét* “Yaratıcılık Mutluluk” (1298) “kara gökyüzü”, *Yañğız Sıyırısıq Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1614) “kara kurbağa”; *Boyor, İlem...* “Emret Vatanım” (1838) “kara saç”; *İmen* “Meşe” (2418) “kara dal”; *Böyöklök* “Büyüklük” (2645) “kara taht”; *Ƙarzağı Ézzer* “Kardaki İzler” (2833) “kara orman” ifadelerindeki kara renk ile anlamda bir belirsizlik yaratılmıştır. Yukarıdaki şiir örneklerinde kara rengin sıfat olarak kullanımı söz konusudur. Biyişeva'nın şiir dilindeki kara renk, tarihte göz ardı edilen veya gizli kalan bir gerçekliği daha belirgin kılmak adına kullanılan bir imgedir. Bu kara renk ile hem Başkurt halkının çektiği acıları hem de küçük yaşta yetim ve öksüz kalmanın üzüntüsünü yansıtmıştır.

*Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2), *Boşonma* “Efkârlanma” (1262) adlı şiirlerinde geçen kaya kartalı, şairin ruh hâlini yansıtan bir semboldür. Şairin başından geçen sıkıntılar, onu bir kaya kartalına çevirmiştir. Kartal, Türk halkının millî simgesidir. Kartal, adalet ve doğruluk peşinde koşan bir kuştur.

*Höyem, Tihéñ* “Seviyorum Desen” (1148), *Ükénmeyém* “Endişelenmiyorum” (1192) adlı şiirlerde geçen dağ kartalı, Sovyetler Birliği'ni simgelemektedir. Her iki şiirde de Başkurt halkına dayanma gücü veren Sovyetler Birliği'nin etkisi vardır.

*Hağınv* “Özlemek” (984), *Nindey Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (308) adlı şiirlerde geçen kayın ağacı, Sovyet Rusya'yı simgelemektedir. “Özlemek” adlı şiirinde bahar mevsimini; “Nasıl Ses Bu” şiirinde ise Sovyetler Birliği'ni yüceltmıştır.

*Dan Hine, Tıvğan İlem* “Zafer Senin İçin Doğmuş Memleketim” (782), *Başkört Télé* “Baskurt Dili” (953) adlı şiirlerde geçen zafer türküsü, Başkurt memleketine ithafendir. Başkurt halkının geçmişte yaşadığı acıyı, zafer türküsüyle taçlandırmıştır.

*Keñeş* “Danışma” (262), *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (842), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (734), *Bına, Bézzékeler* “İşte Bizimkiler” (149) şiirlerinde geçen



güneş sembolü üzerinden Komünist Parti ve ihtilal ele alınmıştır. Bu şiirlerdeki güneş ışığı, Başkurt toprağını aydınlatan Sovyetler Birliği'ne aittir. Bu ışık ile halkın hayata bakış açısı değişmiştir.

Zeynep Biyişeva *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” (122), *Halık Küñélé* “Halkın Kalbi” (362), *Qara Altın* “Kara Altın” (1106), *Hızlanma Dus* “Sızlanma Dost” (499), *Kéşése* “İnsansa” (664), *Télek* “Dilek” (257), *Yakşı hem Yaman* “İyi ve Kötü” (1931), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2401), *Rehet hem Kıyın* “Kolay ve Zor” (2004) adlı şiirlerde “Allah, Tanrı, İblis, Melek, günah” gibi sözcükler kullanmıştır. Bunlar genel geçer teolojik kavramlardır. Bu sembolleri şiirde yer vermesinde 1956 sonrasında Kruşçev döneminden sonraki rahatlamamanın bir etkisi vardır.

Genel olarak şiirlerde bir partiye yer vermek, alışlageldik bir durum değildir. Ancak Sovyet şiiri bu yönüyle de yani şiirin temaları içerisine bir partinin dâhil edilmesiyle önceki dönemlerden ayrılmaktadır. *Bézzéñ Yeşlék* “Bizim Gençlik” (463), *Qara Altın* “Kara Altın” (1110), *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (191), *Hiñe Höyöv, İşanis Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” (672), *Onotolmas Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (435), *Kommunister Partiyahı* “Komünistler Partisi” (762), *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” (1435), *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (18) adlı şiirlerde şairin Komünist Partiyi ve gençlik örgütünü öven sözlerini görmekteyiz.

*Keñeş* “Danışma” (262), *Haqla Ésénde* “İçinde Sakla” (465), *Kéşése* “İnsansa” (620), *Könsö Duşka* “Kıskanç Arkadaşa” (1458), *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (842) adlı şiirlerde Zeynep Biyişeva, 1960’lı yılların insan psikolojisini ve ruh hâlini ele almıştır.

Marks’ın şöyle bir açıklaması vardır: “*Tarih hakkında bilgiye sahip olan biri, bir kadının mayası olmadan büyük toplumsal değişikliklerin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını bilir. Toplumsal ilerlemeye yön veren, kadının toplumdaki konumudur*” (Marks, 1975: 2). Sovyetlerde kadınların toplumdaki yeri evi yöneten, işçi ve anne rolüdür. *Maqtav Yırla, Şagır* “Övgü Söylüyor Şair” (1052), *Yırlama Hin, Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (198), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1518) adlı şiirlerinde Zeynep Biyişeva, kadınların toplumdaki rolüne değinmiştir. “Övgü Söylüyor Şair” şiirinde çalışan bir anne; “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” şiirinde bir ozan gibi türkü söyleyen kadın; “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” adlı şiirinde ise ev işleriyle ilgilenen bir kadın modelini ele almıştır.

Güneş; *Yurlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1123), *Niñe* “Neden” (1240), *Hetérémde* “Aklımda” (1254), *Boşonma* “Efkârlanma” (1267), *Kıış* “Kıış” (1288), *Yañğız Sıyırısık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1616), *Yıldar*, *Yıldar* “Yıllar Yıllar” (53), *Bına*, *Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (196), *Keñeş* “Danışma” (274), *Halıq Küñnélé* “Halkın Kalbi” (370), *Nindey Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (326), *Kéşése* “İnsansa” (631), *Quş Karağay* “Karagay Kuşu” (926), *Başkortostan* “Başkurdistan” (732), *Yazğa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (701), *Hiñe Höyöv*, *Işanı* *Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” (671), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (736), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (938), *Dan Hine*, *Tıvğan İlém* “Zafer Senin İçin Doğmuş Memleketim” (793), *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” (821), *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (852), *Başkort Télé* “Başkurt Dili”, *Hağınv* “Özlemek” (995), *Maqtav Yurla*, *Şağır* “Övgü Söylüyor Şair” (1072), *Télek* “Dilek” (258), *Danı Qayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1095), *Qara Altın* “Kara Altın” (1119), *Ğorurlıgım Sikten Aşa Minéñ* “Gururum Benimkinin Ötesine Geçiyor” (1817), *Boyor*, *İlém...* “Emret Vatanım” (1837), *Ğümér Yulum* “Ömür Yolum” (1874), *Şişme* “Çeşme” (1911), *Yakşı hem Yaman* “İyi ve Kötü” (2085), *Rehet hem Kıyın* “Kolay ve Zor” (2120), *Yıldar Yögö* “Yılların Yükü” (2216), *Boşonkohoñ*, *Tihéñ...* “Dalgınsın Desen” (2274), *İmen* “Meşe” (2435), *Heyérlé kön!* “Hayırlı Günler” (2606), *Böyöklök* “Büyüklük” (2649), *Qayın* “Kayın” (2770), *Handuğastı Hağınv...* “Bülbülü Özleyip” (2787), *Qarzağı Ézzer* “Kardaki İzler” (2838) şiirlerde ortak kullanılan bir semboldür.

Toprak; *Qayza Ul* “Nerede O” (1182), *Başkortostan* “Başkurdistan” (730), *Ğümér* “Hayat” (1281), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (951), *Danı Qayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1081), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (880), *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” (838), *Lenin*, *Lenin* “Lenin Lenin” (1049), *Yazğa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (698), *Yıldar*, *Yıldar* “Yıllar Yıllar” (61), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (757), *Yırlayım* “Şarkı Söylüyorum” (81), *Quş Karağay* “Karagay Kuşu” (924), *Yırlama Hin*, *Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (237), *Hağınv* “Özlemek” (995), *Télek* “Dilek” (250), *Bézzéñ Yeşlék* “Bizim Gençlik” (492), *Nindey Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (317), *Dan Hine*, *Tıvğan İlém* “Zafer Senin İçin Doğmuş Memleketim” (786), *At hem Kügevén* “At ve Sığır Sineği” (1757), *Boyor*, *İlém...* “Emret Vatanım” (1859), *Atayımdıñ Vasıyatı* “Babamın Vasıyeti” (1982), *Yakşı hem Yaman* “İyi ve Kötü” (2084), *İğénsé* “Ekinci” (2260), *Boşonkohoñ*, *Tihéñ...* “Dalgınsın Desen” (2279), *Téler İném...* “Dilerdim” (2326), *İmen* “Meşe” (2433), *Heyérlé Kön!* “Hayırlı Günler” (2604), *Böyöklök* “Büyüklük” (2651), *Kıış*

*Bahadır* “Kış Bahadır” (2694), *Ütép Baram* “Geçip Gidiyorum” (2945) adlı şiirlerde geçen ortak bir unsurdur.

Su; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (40), *Halık Küñélé* “Halkın Kalbi” (374), *Maqtanırğa Yaratқан Duşka* “Övünmeyi Seven Bir Arkadaşa” (532), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1559), *Atayımdıñ Vasıyatı* “Babamın Vasıyeti” (1980), *Boşonkohoñ, Tihéñ...* “Dalgınsın Desen” (2294), *Ütép Baram...* “Geçip Gidiyorum” (2987), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2531), *Téler İném...* “Dilerdim” (2347), *İmen* “Meşe” (2406) adlı şiirlerde kullanılan bir imgedir.

Ay; *Türe* “Başkan” (1481), *Télek* “Dilek” (260), *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1137), *Aldımda Lénin* “Önümde Lenin” (809), *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (858), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (871), *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (963), *Maqtav Yırla, Şağır* “Övgü Söylüyor Şair” (1053), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1521), *Ğorurlıgım Sikten Aşa Minéñ* “Gururum Benimkinin Ötesine Geçiyor” (1812) adlı şiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Dolunay; *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (871), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1538) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Yıldız; *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1129), *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (19), *Başkortostan* “Başkurdistan” (733), *Télek* “Dilek” (241), *Lénin, Lénin* “Lenin Lenin” (1050), *Bézzéñ Yeşlék* “Bizim Gençlik” (452), *Hiñe Höyöv, İşanis Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekta” (676), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (878), *Boyor, İlém...* “Emret Vatanım” (1848), *Ğümér Yulım* “Ömür Yolum” (1885), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2544), *Böyöklök* “Büyükük” (2654), *Karzağı Ézzér* “Kardaki İzler” (2835) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Rüzgâr; *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1338), *Aşkınma La, Diñgéz* “Coşma Deniz” (283), *Nindeg Ön Bil* “Nasıl Ses Bu” (336), *Yañğız Stıyrsık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1616), *Yeşer İném* “Yaşardım” (590), *Kuş Karağay* “Karagay Kuşu” (915), *Hagınv* “Özlemek” (1003), *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1126), *Yalağay* “Tembel” (1740), *At hem Kügevén* “At ve Sığır Sineği” (1758), *Boyor, İlém...* “Emret Vatanım” (1858), *Ğümér Yulım* “Ömür Yolum” (1875), *Şavlay za Şavlay Tirek* “Çınlıyor da Çınlıyor Ağaç” (2301), *İmen* “Meşe” (2419), *Töş Kéne Şul* “Bu Bir Rüya”

(2806), *Ƙarzađı Ézzér* “Kardaki İzler” (2842) adlı Şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Yađmur; *Nindey Őn Bıl* “Nasıl Ses Bu” (335), *ƘuŐ Ƙarađay* “Karagay KuŐu” (912), *Őavlay ža Őavlay Tirek* “ınlıyor da çınlıyor Ađaç” (2301), *Téler İném...* “Dilerdim” (2346), *Yamđır* “Yađmur” (2731) adlı Őiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Kar; *Yırlap Alayım Elé* “Őarkı Söyleyeyim Őimdi” (1124), *Bına, Bézzékéler* “İŐte Bizimkiler” (151), *Nindey Őn Bıl* “Nasıl Ses Bu” (318), *YeŐer İném* “YaŐardım” (588), *Ƙızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (874), *ƘıŐ* “KıŐ” (1286), *ƘuŐ Ƙarađay* “Karagay KuŐu” (916), *Hağınıv* “Özlemek” (992), *Yaňğız Sıyrısığ Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1693), *Ğümér Yulım* “Ömür Yolum” (1874), *Minuttarım* “Dakikalarım” (2193), *İğénsé* “Ekinci” (2254), *ƘıŐ Bahadır* “KıŐ Bahadır” (2705), *Ƙarzađı Ézzér* “Kardaki İzler” (2834) adlı Őiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Şimşek; *Kilme İndé* “Gelme Artık” (1226), *Ƙızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (887), *İmen* “Meşe” (2418) adlı Şiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Gemi; *Yazđa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyorum” (709), *Öylenév Tügel Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1591), *Boyor, İlém...* “Emret Vatanım” (1847) adlı Şiirlerde kullanılan ortak bir imgedir.

Ğümüş; *Hızlanma Duş* “Sızlanma Dost” (498), *Ƙızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (874), *Yazđı Yır* “Bahar Türküsü” (1340) isimli Şiirlerde ortak kullanılan bir renktir.

Bülbül; *Yırlama Hin, Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (223), *Onotolmas YeŐlék* “Unutulmaz Gençlik” (438), *Handuđas* “Bülbül” (536), *Bayram Bögön* “Bugün Bayram” (743), *BaŐkort Télé* “BaŐkort Dili” (954), *Yazđı Yır* “Bahar Türküsü” (1351), *Yaňı Yıl Ƙotlavı* “Yeni Yıl Dileđi” (1387), *Moň Daryahı* “Hasret Denizi” (1420), *Yaňğız Sıyrısığ Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1637), *ŐiŐme* “eŐme” (1913), *Rehet hem Ƙıyın* “Rahat ve Zor” (2096), *Yıldar Yögö* “Yılların Yüğü” (2209), *İmen* “MeŐe” (2402), *Handuğastı Hağınıp...* “Bülbülü Özleyip” (2782), *TöŐ Kéne Őul* “Bu Bir Rüya” (2813), *Parsalar* “Parçalar” (2935) adlı Őiirlerde kullanılan ortak simgedir.

Kurt; *Ƙara Altın* “Kara Altın” (1116), *Buş Ƙıvık* “Boş Balon” (1501), *Ütép Baram...* “Geçip Gidiyorum” (2991) adlı Şiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Kelebek; *Bayram Bögön* “Bugün Bayram” (758), *Ƙızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (875) adlı Şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Gül; *Yırlama Hin*, *Tiżer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (230), *Yırzarım* “Türkülerim” (386), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (741), *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (956), *Hetérémde* “Aklımda” (1257), *İjad-Behtët* “Yaratıcılık Mutluluk” (1309), *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1343), *Boşonkohoñ*, *Tihéñ*... “Dalgınsın Desen” (2275), *Töş Kéne Şul* “Bu Bir Rüya” (2804), *Ütép Baram*... “Geçip Gidiyorum” (2955) adlı şiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Kara; *Kara Altın* “Kara Altın” (1097), *Qayza Ul* “Nerede O” (1181), *Kış* “Kış” (1287), *İjad-Behtët* “Yaratıcılık Mutluluk” (1305), *Hızlanma Duş* “Sızlanma Dost” (494), *Yazğa Oqşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (693), *Aldımda Lénin* “Önümde Lenin” (819), *Danı Kayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1081), *Boyor, İlem*... “Emret Vatanım” (1838), *Ğümér Yulım* “Ömür Yolum” (1876), *İmen* “Meşe” (2418), *Böyöklök* “Büyüklik” (2645) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Mavi; *Aşkınma La*, *Diñgéz* “Coşma Deniz” (282), *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1125), *Ğorurlıgım Sikten Aşa Minéñ* “Gururum Benimkinin Ötesine Geçiyor” (1801), *Rehet hem Kıyın* “Kolay ve Zor” (2090), *Kuş Kayın* “İki Kayın” (2171), *Yıldar Yögö* “Yılların Yüğü” (2215), *Töş Kéne Şul* “Bu Bir Rüya” (2807), *Qarzağı Ézzér* “Kardaki İzler” (2834), *Ütép Baram*... “Geçip Gidiyorum” (2955) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Ak/Beyaz; *Yırlayım* “Şarkı Söylüyorum” (76), *Bına*, *Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (175), *Aşkınma La*, *Diñgéz* “Coşma Deniz” (281), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (875), *Hağınv* “Özlemek” (992), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1536), *Qarzağı Ézzér* “Kardaki İzler” (2843), *Şişme* “Çeşme” (1907), *Batırzarzı Höyem* “Kahramanları Severim” (1949), *Kayın* “Kayın” (2772), *Ütép Baram*... “Geçip Gidiyorum” (2961) adlı şiirlerde geçen ortak bir renktir.

Akağaç; *Nindeg Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (337), *Hağınv* “Özlemek” (1000), *Şavlay za Şavlay Tirek* “Çınıyor da Çınıyor Ağaç” (2297) adlı şiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Yeşil; *Kuş Karağay* “Karagay Kuşu” (908), *Hağınv* “Özlemek” (999), *Kuş Kayın* “İki Kayın” (2175), *Kayın* “Kayın” (2755), *Yamğır* “Yağmur” (2739), *İmen* “Meşe” (2410), *Téler İném*... “Dilerdim” (2346) adlı şiirlerde kullanılan ortak bir renktir.

Al/Kırmızı; *Kéşése* “İnsansa” (642), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (948), *Bına*, *Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (155), *Danı Kayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1088), *Yeşehén Yır!*

“Yaşasın Şarkı” (2662) şiirlerde simgesel olarak kullanılan bir renktir.

Kızıl; *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (166), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (867), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (948), *Halkıñ Yanha Yandıñ Béрге* “Halkın Yansa Yanardın Birlikte” (1371) adlı şiirlerde geçen ortak bir renktir.

Kıvılcım; *Keñeş* “Danışma” (263), *Buş Kıvıq* “Boş Balon” (1517), *Onotolmaş Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (414), *Hiñe Höyöv, İşanis Yörekte* “Sana Sevgi Güven Yürekte” (673), *Meskev Başkala* “Başkent Moskova” (854), *Qarzağı Ézzér* “Kardaki İzler” (2837) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Al bayrak; *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (160), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (746), *Oktyabr Kildé* “Ekim Geldi” (895) adlı şiirlerde kullanılan ortak bir semboldür.

Kan; *Nindey Ön Bil* “Nasıl Ses Bu” (332), *Yırzarım* “Türkülerim” (378), *Aldımda Lénin* “Önümde Lenin” (832), *Danı Kayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1089), *Kéşése* “İnsansa” (642), *At hem Kügevén* “At ve Sığır Sineği” (1775), *Baturzarzı Höyem* “Kahramanları Severim” (1942), *Qarzağı Ézzér* “Kardaki İzler” (2855), *Atayımdıñ Vasıyatı* “Babamın Vasıyeti” (1959), *Gümér Yulım* “Ömür Yolum” (1868) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Karanlık; *Nindey Ön Bil* “Nasıl Ses Bu” (312), *Aldımda Lénin* “Önümde Lenin” (808), *İmen* “Meşe” (2401) adlı şiirlerde geçen ortak bir semboldür.

Altın; *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” (148), *Yırzarım* “Türkülerim” (383), *Hağınv* “Özlemek” (1010), *Bézzéñ Yeşlék* “Bizim Gençlik” (457), *Qara Altın* “Kara Altın” (1102), *Dan Hine, Tivğan İlém* “Zafer Senin İçin Doğmuş Memleketim” (800), *Oktyabr Kildé* “Ekim Geldi” (893), *Höyem, Tihéñ* “Seviyorum Desen” (1153), *Qayza Ul* “Nerede O” (1181), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2574), *Rehet hem Kıyın* “Kolay ve Zor” (2124), *Ütép Baram...* “Geçip Gidiyorum” (3000), *At hem Kügevén* “At ve Sığır Sineği” (1769), *Görurlıgım Sikten Aşa Minéñ* “Gururum Benimkinin Ötesine Geçiyor” (1901), *Atayımdıñ Vasıyatı* “Babamın Vasıyeti” (2003), *Téler İném...* “Dilerdim” (2335), *Yamğır* “Yağmur” (2740), *Parsalar* “Parçalar” (2913) adlı şiirlerde kullanılan ortak bir simgedir.

Ateş; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (21), *Onotolmaş Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (424), *Maqtanırğa Yaratқан Duşka* “Övünmeyi Seven Bir Arkadaşa” (531), *Yazğa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (703), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (932), *Maqtav*

*Yırla, Şagır* “Övgü Söylüyor Şair” (1054), *Danı Kayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1087), *Höyem, Tihéñ* “Seviyorum Desen” (1162), *Nefsélé* “Tutkulu” (2892), *Kayın* “Kayın” (2759), *Yeşehén Yır!* “Yaşasın Şarkı” (2669), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2562), *Boşonkohoñ, Tihéñ...* “Dalgınsın Desen” (2294), *Ğümér Yulum* “Ömür Yolum” (1880) adlı şiirlerde geçen ortak bir imgedir.

Kül; *Buş Kıvık* “Boş Balon” (1517), *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (40), *Keñeş* “Danışma” (273), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2595), *Téler İném...* “Dilerdim” (2323) adlı şiirlerde geçen ortak simgedir.

Duman; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (22), *Hızlanma Dus* “Sızlanma Dost” (502) adlı şiirlerde kullanılan ortak bir simgedir.

Deniz; *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (158), *Aşkınma La, Diñgéz* “Coşma Deniz” (276), *Yırzarım* “Türkülerim” (390), *Ükénmeyém* “Endişelenmiyorum” (1193), *Moñ Daryahu* “Hasret Denizi” (1412), *Atayımdıñ Vasiyatı* “Babamın Vasiyeti” (2006), *Karzağı Ézzer* “Kardaki İzler” (2839) adlı şiirlerde geçen ortak bir imgedir.

Çeşme; *Moñ Daryahu* “Hasret Denizi” (1429), *Halık Küñélé* “Halkın Kalbi” (360), *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (954), *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1339), *Boyor, İlém...* “Emret Vatanım” (1846), *Şişme* “Çeşme” (1905), *İmen* “Meşe” (2410), *Yeşehén Yır!* “Yaşasın Şarkı” (2683) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Bahar; *Kılme İndé* “Gelme Artık” (226), *Boşonma* “Efkârlanma” (1268), *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1338), *Yañğız Sıyrsık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1614), *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (14), *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” (123), *Bına, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (154), *Yırlama Hin, Tizer* “Türkü Söyleme Sen Diyorlar” (229), *Işanmayım Közge* “İnanmıyorum Sonbahara” (564), *Tagı La Yaz* “Yeniden Bahar” (579), *Késeşe* “İnsansa” (638), *Yazğa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (714), *Lénin, Lénin* “Lenin Lenin” (1033), *Maqtav Yırla, Şagır* “Övgü Söylüyor Şair” (1072), *Danı Kayttı* “Şöhreti Geri Geldi” (1093), *Nindeg Ön Bil* “Nasıl Ses Bu” (336), *Kayın* “Kayın” (2779), *Kış Bahadır* “Kış Bahadır” (2715), *İmen* “Meşe” (2483), *İgénsé* “Ekinci” (2255), *Minuttarım* “Dakikalarım” (2195), *Mileş* “Üvez Ağacı” (2145), *Şişme* “Çeşme” (1911), *Boyor, İlém...* “Emret Vatanım” (1837), *Şavlay za Şavlay Tirek* “Çınıyor da Çınıyor Ağaç” (2310) adlı şiirlerde simgesel olarak kullanılan bir mevsimdir.

İlkbahar; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (14), *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” (841), *Gümér* “Hayat” (1277), *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” (1355), *Yañğız Sıyırık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1664), *Parsalar* “Parçalar” (2935), *Töş Kéne Şul* “Bu Bir Rüya” (2823), *Kayın* “Kayın” (2764) adlı şiirlerde kullanılan ortak bir simgedir.

Sonbahar; *Bina, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (152), *Onotolmas Yeşlék* “Unutulmaz Gençlik” (414), *Işanmayım Közge* “İnanmıyorum Sonbahara” (563), *Yeşer İném* “Yaşardım” (598), *Yazğa Okşatam Min* “Bahara Benzetiyorum Ben” (693), *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” (840), *Oktyabr Kildé* “Ekim Geldi” (894), *Gümér* “Hayat” (1277), *Öylenév Tügél Höylenév* “Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir” (1597), *Kış Bahadır* “Kış Bahadır” (2689), *Yamğır* “Yağmur” (2736), *İmen* “Meşe” (2457), *İgénsé* “Ekinci” (2257), *Minuttarım* “Dakikalarım” (2194), *At hem Kügevén* “At ve Sığır Sineği” (1788), *Mileş* “Üvez Ağacı” (2153) adlı şiirlerde kullanılan ortak bir simgedir.

Yaz; *Nindey Ön Bil* “Nasıl Ses Bu” (336), *Qara Altın* “Kara Altın” (1118) adlı şiirlerde geçen ortak mevsimdir.

Bayram; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (14), *Bina, Bézzékéler* “İşte Bizimkiler” (183), *Bayram Böğön* “Bugün Bayram” (734), *Oktyabr Kildé* “Ekim Geldi” (898), *Bézzéñ Ménen* “Bizimle” (949) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Kış; *Kış* “Kış” (1287), *Yırlap Alayım Elé* “Şarkı Söyleyeyim Şimdi” (1125), *Kéşése* “İnsansa” (637), *Qara Altın* “Kara Altın” (1118), *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin” (827), *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan’da” (868), *Gümér* “Hayat” (1277), *Yañğız Sıyırık Yaz Kiltérmey* “Yalnız Sığırcık Bahar Getirmez” (1689), *Minuttarım* “Dakikalarım” (2194), *Kış Bahadır* “Kış Bahadır” (2688) adlı şiirlerde simgesel olarak kullanılan bir mevsimdir.

Biyişeva’nın şiirlerinde kaya kartalı, kartal, saksagan, karga, alakarga, karabaşlı tarla kuşu, dağ kartalı, karagay kuşu yırtıcı kuş isimleridir. Zeynep Biyışeva şiirlerinde bu kuşlardan ilham alarak düşüncelerini dile getirmiştir. Biyışeva’nın şiirlerinde yırtıcı kuşlar oldukça zengindir. Bu tarz kuş motiflerine sıklıkla yer vermiştir.

Anne; *Behét Öleşem* “Mutluluk Paylaşıyorum” (125), *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (61), *Handuğas* “Bülbül” (539), *Başkort Télé* “Başkurt Dili” (974), *Maktav Yırla, Şağır* “Övgü Söylüyor Şair” (1060), *Yözöksö* “Yüzükçü” (2570), *Atayımdıñ Vasıyatı*



“Babamın Vasiyeti” (1990) adlı şiirlerde anlam değeri taşıyan bir simgedir.

Kaya kartalı; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (35), *Boşonma* “Efkârlanma” (1263) adlı şiirlerde kullanılan ortak simgedir.

Dağ kartalı; *Batırzarzı Höyem* “Kahramanları Severim” (1935), *Bézzéñ Yeşlék* “Bizim Gençlik” (453), *Höyem, Tihéñ* “Seviyorum Desen” (1154) adlı şiirlerde geçen ortak bir simgedir.

Zeynep Biyişeva şiirlerinde gece, karanlık, güneş, bahar, gül, yıldız, sonbahar, kış, yaz, kar, ay, dolunay gibi semboller aracılığıyla geçmişte yaşanan olaylar doğrultusunda geleceğe seslenmiştir.

Zeynep Biyişeva’nın şiirlerinde kullandığı su, hava, ateş, toprak gibi kavramlar insanların zihninde ortak bir fikre sahiptir. Şiirlerini bu simgeler üzerinden belli bir anlam bütünlüğü çerçevesinde yazmıştır.

Zeynep Biyişeva’nın şiirlerinde geçen kartal, dağ kartalı, kaya kartalı, bülbül, yaprak, volkan, yanardağ, duman, kül, fırtına, rüzgâr, deniz, kaya, şimşek, kelebek, kurt, yağmur gibi semboller şairin kimliğini, duygu ve düşüncelerini ifade eder.

#### 4. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİNİN KURAMSAL GÖRÜNÜŞÜ

Dağın üstünde bir karagay kuşu büyüyor,

Yeşil tepesini gökyüzüne yaslayarak.

Güçlü damarları taşları parçalayarak,

Dünyanın merkezini delip geçmiş.

“*Sanat, genel tabiatın yansıtılmasıdır*” kuramına göre tabiat denilince dağlar, ağaçlar ve kırlar kastedilmemektedir. Bunların yanı sıra özellikle insanın doğası, gelenekleri, davranışları, medeniyeti bir tabiat örneği olarak düşünülmektedir (Moran, 2002: 31-32). Aslında genel tabiat, görünenin ardında yatan gerçekliği anlamaktır. *Kuş Karagay* “Karagay Kuşu” (905) adlı şiirinin bu dörtlüğünde şair, “*Sanat, genel tabiatın yansıtılmasıdır*” kuramından yola çıkarak düşüncelerini ifade etmiştir. Şairin amacı sadece dağı, gökyüzünü anlatmak değildir. Doğanın altında yatan gerçeklik ile bu kuram, çatışan veya karanlık kalan bir yön içermektedir.

Tek bir dileğim var:

Dünyada ve,

Toprakta basit, yalın olarak kal.

Sanatçı gördüğü dünyayı, insanları, nesnelere elinden geldiğince gerçeğe sadık kalarak yazar. Bu kuram, doğalcı bir anlayışa sahiptir. Kurama göre sanatçı bize hayatın bir parçasını sunar (Moran, 2002: 19). *Télek* “Dilek” (238) adlı şiirinin bu dizelerinde şair, tabiatın içinde yaşayan insanın doğal kalmasından yana olduğunu savunur. Yukarıdaki dizelerde “basit, yalın” sözleriyle yansıtma kuramının sanat eserini doğal bir şekilde yansıtılması gerektiği kanısındadır.

Belki o tatlı bir şıra gibi değildir.

Belki o nazlı bir gül gibi değildir.

Yansıtma kuramına göre sanatçı gerçekliği yansıtmaz aksine gerçeklikten uzaklaşır. Sanatçı asıl gerçekliği değil de yüzeysel gerçekliği hakikatten uzak tutar (Moran, 2002: 23). *Yırzarım* “Türkülerim” (376) adlı şiirinin bu dizelerinde şair, yansıtma kuramı görüşünden ilerleyerek gerçeği değil de gerçeğe benzeyeni ele alır. Yüzeysel gerçekliği yansıtarak anlatmak istediği olayın olasılığı dâhilinde mümkün olanı anlatmak ister.

Hayat uçağı çetin, karanlık,

Aysız bir geceydi.

Ağlamaklı, kederli sesler,

Sardı beni.

Nefessiz kaldım, şaşım, sersemledim,

Tehlikeli sessizlikten.

Kim beni böyle bir karanlık,

Geceye terk etmiş?

Shakespeare ve Homeros gibi önemli şairlerin savunduğu değerler, insanların tutkuları ve duyguları her zaman anlayacağı türdendir. Yazar okuyucuya genel tabiatı yansıttığı vakit çağın okuruna seslenebilmiş ve gerçeği tam manasıyla yansıtabilmiştir (Moran, 2002: 33). Şair şiirin ilk beyitinde altını çizdiği sebepleri sonraki dizelerde açıklamaya çalışmıştır. İçinde bulunduğu kasvetli durumun sebebini arayarak insanın iç

dünyasındaki üzüntü, sessizlik ve karanlık ortam ve insanlık arasında bir özdeşleşim kurmuştur. Burada yaşadığı duyguların aynısını insanlarda uyandırmak ve duygudaşlık kurmak için iç diyalog tekniğinden yararlanır.

-Türkü söyleme sen, diyorlar, gelin kız!

Türkü söylemek ozanların işi!

Günahtır, engelleme! İşe yaramıyor,

-Ama ben türkü söylüyorum,

(Kalbim kırılıyor elbette!)

İşe yaramak için hiç de çaba sarf etmiyor.

Eleştirinin amacı eserin kendisini incelemektir. Yeni eleştiri kuramına göre bir eser, sanatın özüne göre uygun bir şekilde içten eleştirilmelidir (Moran, 2002: 208). Yukarıdaki örnekte yeni eleştiri kuramının işlevi söz konusudur. Bir ozanın türkü söyleyebilme yeteneği vardır. Ancak bir kadın da türkü söyleyebilme yeteneğine sahiptir. Belli bir insanın veya sınıfın yaptığı işi, benzer sınıfın benzeri işler yapması da bir işlevdir. Yani güzel sesli bir ozan, iyi bir estetik özne olarak görülebildiği için sanatın kendine özgü işlevi vardır. Yeni eleştiri kuramı, insanın doğasında birtakım gerçeklikleri ele almaktadır. Bu sebeple Zeynep Biyışeva, kahraman ozanın türkü söyleme işlevinin gerçekliğini yansıtmıştır.

Yıllar, yıllar,

Gürültülü, fırtınalı yıllar,

Kaynayarak, fişkirarak geçen şanlı yıllar.

Türkü söylüyorum yeniden sizin için.

Kulak versin kırlar, tepeler.

Yüreklere çarparak girsin türküm,

Kaba saba olduğunda günah işlemeyiniz:

Hayat yolunu geçip gitmedik biz.

Dili keskinleştirip, pürüzsüzleştirmedik.

Anatole France izlenimci eleştiriyi şöyle özetler: *“İyi bir eleştirici eserlerinde sadece kendi hikâyesini anlatır. Eserlerde kendileriyle övünen insanlar kendini aldatır.*

*Aslında insan kendinden dışarı çıkamaz*” (Moran, 2002: 264). *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2) adlı şiirinin giriş kısmında izlenimci eleştiri kuramının özelliği vardır. Zeynep Biyşeşa sanatını icra ederken kendi hikâyesini anlatır. “Hayat yolunu geçip gitmedik biz. Dili keskinleştirip, pürüzsüzleştirmedik” dizesinde şair, geçmişinden kesitler verir. Olaya bakış açısını yansıtırken doğa betimlemesinden yararlanır. Doğaya ait kavramlara yer vererek okuyucunun hayal gücüne seslenir.

İşte geldi büyük, gürültülü yıllar:

Savaş, açlık, çan sesleri,

Toprağı kucakladı, ekim’in,

Işık saçan ufuğu dirilince.

Tarihsel eleştiri kuramına göre insanların geçmiş yıllarda yazılan bir eseri anlayabilmesi ve değerlendirebilmesi açısından eserin hangi çağda yazıldığı, inançlar, dünya görüşü ve gelenekler hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bu iş, edebiyat tarihçilerine düşer (Moran, 2002: 78-79). Biyşeşa yukarıdaki dörtlükte yazmış olduğu şiirin tarihî gelişme sürecinde ekonomik, sosyal olayları kendi süzgecinden geçirir. Bu olayların halka ne şekilde katkıda bulunup bulunmadığı hususuna değinir. Burada yaşadığı çağın şartlarına göre edindiği bilgilerden yola çıkarak tarihsel eleştiri kuramının işlevi söz konusudur. “Savaş, açlık, ekim” sözleriyle memleketin tarihsel süreçlerin yerini ve anlamını daha iyi kavrayabilmek için dönemin şartlarını değerlendirir.

Koca yürek daha gençken ihtiyarlıyor.

Düğünde değil savaşta, yarıştıdır.

Adalet ve doğruluk için giden,

Sonsuz, büyük, zor bir mücadelede.

Toplumcu gerçekçi anlayış, toplumsal sorunları içermektedir. Toplumcu anlayışa göre sanat bir yansımadır. Diğer akımlara göre en çok gerçeklik ilkesine daha yakındır. Bu gerçeklik, devrimci gelişmelerin yaşandığı döneme aittir. Bu doğrudan tarihî somutluk ve işçi sınıfının eğitime yansıtılmıştır (Moran, 2002: 53). Biyşeşa “*sanat toplum içindir*” anlayışı doğrultusunda eserler vermiştir. Yukarıdaki dörtlükte Sovyet ideolojisiyle yetişen üretici işçi sınıfının kahramanlığını vurgulamıştır. Bu kahraman, Sovyet için mücadeleciler bir ruha sahiptir. Genç işçi sınıfının mücadelesi, toplumsal bir problemdir.

Biz “Kim” takan korkusuz Lenincileriz,  
Hangi engeli aşarak geçmedik,  
Hangi kirden, hangi bulaşıcı hastalıktan,  
Yüreği saf tutmadık?  
Neden kaç kez yaprak ve karlar yağıyor.  
Neden kaç kez kara kış geliyor.  
Neden kaç kez güneş, kenara kaçarak,  
Dağın arkasından kırağı saçıyor.

Marksizme göre toplumda hiçbir şey kendiliğinden oluşmamıştır. Bunlar yasalar dâhilinde belirli bir düzende gerçekleştirilmiştir. Bu görüş, ortak üretim ve insanların gerçek hayattaki yaşantısının bir başlangıç noktasıdır. Marks bu görüşünü, içinde yaşamış olduğu toplumda tanıtmıştır (Burns, 2015: 9).

Marksist eleştiride olaylar, ekonomik ve sosyal nedenlerle açıklayarak yargılandıktan sonra elde edilen veriler politik açıdan değerlendirilmektedir. Marksizm ilkesi, Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği’nde uygulanmıştır. Marksizm, Sovyetler Birliği döneminde popülerlik kazanan ideolojik bir akımdır. Zeynep Biyışeva da Sovyetler Birliği döneminde yaşayan bir yazar olduğu için bu ilkedden etkilendiği görülmektedir. Bu etkiyi, Kış “Kış” (1284) adlı şiirde “neden” sorusunu üst üste sormasından anlayabiliriz.

*Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar” (2) adlı şiirde “Lenincileriz” söylemiyle şair, Marksist anlayışta bir yazardır. Bu anlayış, olayların nedenlerini araştırmakla kalmayıp o olayların ayrıca sosyal nedenlerini de araştırmaktadır. Marksizm’de bir insan hiçbir sınıfa bağlı kalmadan özgürce yaşamını sürdürebilmektedir. Bunu yaparken toplumsal örgütlenmeyle bir birlik hâlinindedir.

Kim beni böyle bir karanlık,  
Geceye terk etmiş?  
Ah, ölüyorum!  
Hayır. Şşş, hangi ışık,  
Yolu öfkelenerek geçti?

Marksist teorisine göre olaylar her zaman sorgulanır. Bu düşünce sistemi, özgün bir ideolojik alana sahiptir. Biyişeva, Marksist dünya görüşünü benimsemiş bir şairdir. *Aldımda Lenin* “Önümde Lenin”(807) adlı şiirin “Kim beni böyle bir karanlık” dizesinde şair, yaşadığı olayların nedenini sorgulama içerisindedir.

Ne oldu sana, kaya kartalım,

Gözlerin dalmış bugün.

Ayrılma hasreti kaplayarak,

Cazibeli gönül gökyüzün mü?

Zeynep Biyişeva, toplumcu bir şairdir. Çağın ötesinde düşünen, insanları iyiliğe doğru yönelten bir yazardır. Biyişeva, eserlerini kalıplaşmış ifadelerden uzak tutarak ideolojik şiir anlayışıyla kaleme alan Marksist anlayışta bir şairdir. *Boşonma* “Efkârlanma” (1262) adlı şiirin “Ne oldu sana, kaya kartalım” dizesinde şair, Marksist eleştiride olduğu gibi durumun veya olayın nedenini sorgulama içerisindedir.

Dağ taş ağırlığını omzuna yüklüyor izim,

Gücü, kuvveti kaldırana kadar yürek,

Yaşamak, hizmet ve mücadele, büyüme şüphesiz bu.

Ondan başka hayat yok bana.

Elimi kenetleyip başköşede oturmak için,

Gelmedim dünya sadece ben sana.

Zeynep Biyişeva, halka hizmet eden ve sadık kalmayı kendine amaç edinen bir yazardır. Mücadelesinde daima çalışkan ve azimlidir. Yukarıdaki dizelerde şaire göre yaşamak, hizmet etmek ve mücadele etmek büyük sorumluluklardır. Sosyal sorumluluklar, şairin yaşam mücadelesini kapsamaktadır. Yaşam mücadelesi ve halkı aydınlatma düşüncesi, toplumsal gerçekçiliğin işlevleridir. Bu sebeple *Yeşev-Hézmet* “Yaşamak ve Hizmet” (95) adlı şiirde toplumcu gerçekçi bir şiir anlayışı hâkimdir.

Hasret denizi, koca bağrında,

Halkına özgü dermanı coştı.

Sen türkü söylüyorsun, Ural bülbülü gibi,

Yorulmak bilmiyor coşarak, heyecanlanarak.

Anlatımcılık kuramına göre sanatçının iyi ya da kötü kanısına varabilmesi için yaşantısına başvurma gerekliliği vardır. Sanatçı eseri meydana getirdiği sürece fikrinin rolünü açıklar ve betimlemeden faydalanır (Moran, 2002: 110). *Moñ Daryahı* “Hasret Denizi” (1413) adlı şiiri üreten şair, duygu yoğunluğunun coşku ve heyecanıyla yazar. Şairin dış dünyada örnek ya da taklitten uzak, kendine has bir anlatımı vardır. Yukarıdaki dörtlükte anlatımcılık kuramının özellikleri belirgindir. Bir duygu anlatılana kadar gerçek bir duygudan söz etmek mümkün değildir. Bu şiirde tamamlanmış bir duygunun varlığından söz edebiliriz.

Sadece ruhum,

Toprağı coşturup, azap çekerek yürüyorlar.

Çok soğuk kar ve fırtınalar mezarımda,

Düğün yapıyor, oynuyor, dans ediyorlar.

Yapısalcılık, adından da anlaşılacağı üzere nesnenin yapısına yöneliktir. Yapısalcılık, yüzeydeki fenomenlerin altında yatan derinlikteki yapıyı inceler. Bu yapı, tek başına bir anlam taşımaz. Ancak yapının içinde birbiriyle olan bağlantılar, yapının parçasını oluşturur (Moran, 2002: 186). Bir şiire yapısal biçimde açılım getirerek şiiri oluşturan her öge, kendi içinde bir anlam barındırır. Farklı imgeler de şiirin bünyesinde görülebilir. Bu imgeler bir arada kullanılarak birbirini tanımlar ve tamamlar. Zeynep Biyışeva'nın *Nindeg Ön Bıl* “Nasıl Ses Bu” (308) adlı şiirinin yukarıdaki dizelerinde geçen mezar, yaşadığı zamanı ve kötü olayları kapsar. “Düğün yapıyor, oynuyor, dans ediyorlar” dizesinde mezar başında kar ve fırtınanın düğün yapıp dans etmesiyle şiire farklı bir anlam boyutu katar.

Etraf sessiz. Büyük meydanı,

Yaprak ve karlar severek kaplıyorlar.

Kar değil, hayır. Şüphesiz gümüş aydan,

Bembeyaz kelebekler yağıyorlar.

Yukarıda verilen *Kızıl Mayzanda* “Kızıl Meydan'da” (967) adlı şiirin bu dörtlüğünde şair, vermek istediği ifadeyi tam olarak okuyucuya sunmamıştır. Aksine şiirde okuyucunun aklında bir belirsizlik yaratarak okur odaklı yaklaşmıştır. Şiirin “gümüş bir aydan bembeyaz kelebekler yağıyorlar” ifadesinde mecaz bir anlatım söz konusudur. Bu dörtlükte yapısalcılığın anlam üzerine değil de söz'den hareketle

işlevinden yararlanılmıştır. Ay, duruluk ve saflığın sembolü olduğu için gökyüzünü ifade etmektedir. Bembeyaz kelekler ise beyaz ve kar tanesi kadar hafif olduğu için kar sözcüğünü nitelemektedir. Zeynep Biyişeva bu şiirde gökyüzünden dökülen kar tanelerini açıkça vermeyerek yoğun ve özel bir anlatım yaratmıştır.

Elle yañı bér yen:

-Tıv-źı-ı-ım tiyép

Hören haldımı bıl tınlıkka?

Rus Biçimciler için önemli olan şey dilin karşısında şairin tutumudur. Dış dünyayı taze biçimde algılamak, şairlerin düşündüğü ikinci derece bir problemdir. Biçimcilere göre yazınsallık, metni dış dünyadan farklı olarak dilin kurallarını yıkmasıyla ve yeni düzenlemeleriyle alakalı biçimsel problemlerde yatmaktadır. Biçimciler yalnızca yazınsallığı sağlayan biçimsel nitelikler üzerinde durmuşlardır (Moran, 2002: 179-180). Biçimcilik, metinde dilin gramatik yapısındaki yabancılaşma veya başkalaştırma olarak yorumlanabilir. Rus Biçimcilerin sapma anlayışı sadece yapısal yabancılaşmadan ibaret değildir. Bir bütünün içinde standardın ötesine geçmektir. Zeynep Biyişeva'nın *Nindeg Ön Bıl* "Nasıl Ses Bu" (308) adlı şiirinde "tıv-źı-ı-ım" sözü, başkalaştırmaya örnektir.

Şulay bit, e?!

Ha-ħa-ħa!..

Aynı şekilde *Öylenév Tügel Höylenév* "Evlenmek Kendi Kendine Konuşmak Değildir" (1518) adlı şiirinde "ħa-ħa-ħa" sözü de başkalaştırmaya bir örnektir. Tek başına herhangi bir anlam taşımayan bu heceler, şiir dilinde ritmik öğelere dönüşebilir. Şair burada öğeleri tekrar ederek şiirin ritmini meydana getirmiştir. Şair anlamda belirsizlik yaratarak insanları bir noktadan sonra şiire adapte etmiştir.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### SÖZ VARLIĞI

#### 1. ZEYNEP BİYİŞEVA ŞİİRLERİ SÖZLÜĞÜ

- Bötégéz ze, Ye béşmegen, ye baır (518) “Hepiniz de, Ya toy ya da bir zavallı”

B.T. S. béşmegen: Pişmemiş, olgunlaşmamış, olmamış, kaynamamış.

Türkçe-Başkurtça, Başkurtça-Türkçe Sözlüğü’nde béşmegen sözü “çiğ” anlamında verilmiştir (Zeynullina, 1996: 128). Çiğ sözcüğünün eş anlamlısı olan kelime toy sözcüğüdür. Her iki sözcük de aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple cümle içerisinde çiğ sözünün yerine toy sözü kullanılmıştır.

- Oltan bul, tip tıvğan yérinde (1984) “Ayak tabanı ol, ana vatanında”

B. T. S. oltan: Ayakkabının altı, tabanı.

Oltan bulv sözcüğü, topuğunun altında olma; insanın kendi ülkesinde sultan olması anlamına gelir (Uraksin, 1996: 471). Oltan bul- fiili, Uraksin’in sözlüğüne göre ülkeye hâkim olmak demektir. Bu sözün Başkurt Türkçesi Sözlüğü’ndeki anlamı ayakkabının altı ve tabanıdır. Ancak şair “sultan olacağına, ayak takımı ol” şeklinde bir dokundurmaya yer verir. Buradaki sözlerde mecazlı bir söyleyiş vardır.

#### 2. EDEBÎ SÖZLÜKTE OLMAYAN DİYALEKTİK SÖZLER

- Buldı, tiyé, talımhız (624) “Oldu arsız”

Talımhız (Kuzeydoğu): Arsız.

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü’nde yorulmak bilmeden, arsız; çok yiyen; çabuk yorulan manasına gelmektedir. Bu söz, Başkurt Türkçesi Sözlüğü’nde yemek seçmeyen, ne bulursa yiyen demektir.

- Ényé seskeler attım (1698) “İnci çiçekleri bıraktım”

Ényé (Orta, İk-Sakmar): İnci.

Sözün başlangıcında sesin ortaya çıkışı, eski Türk dilinin zamanından beri korunan edebî dilin normu hâline gelen Başkurt dilinde önemli bir fonetik olgudur (Şekür, 2020: 95). Biyişeva ényé sözüyle güney bölgesinin özelliğini yansıtır. Bu söz, Başkurt Türkçesi Sözlüğü’nde “ınyı” biçiminde görülür. Edebî sözlükte ise inci manasına gelir.

- Yözö qara, bilé kömörö (494) “Yüzü kara, beli bükük”

Kömöröy (İk-Sakmar): Kambur, Kamburu çıkmış; bükülmüş, eğri.

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü’nde kömöröy sözü, Başkurt Türkçesi Sözlüğü’nde kömrö biçiminde görülmektedir. Kömrö kavislenip duran, yay biçimli ve kambur anlamına gelmektedir.

- Ul hüž, tizer, iské lögetten (2883) “O söz, eski bir atasözünden diyorlar”

Löget (Doğu): Atasözü

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü’nde löget sözü, uygun; faydalı ve atasözü anlamına gelir. Löget sözü, Başkurt Türkçesi Sözlüğü’ndeki mekel sözünün karşılığıdır.

- Şıkırık-şıkırık kile hayışkan (2786) “Çığlık çığlığa bağırıyor saksığan”

Şıkırıklav (Orta): Saksığan ötüşü (sesi).

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü’nde geçen şıkırıklav sözünün Başkurt Türkçesi Sözlüğü’nde şıkırlamak sözüyle bir ilişkisi söz konusudur. Şıkırlamak şıkır şıkır etmek, şıkır şıkır gelmek ve dilinden düşürmemek anlamlarına gelmektedir.

- Bula şımabayı, kuştanı (2990) “Oluyor hilekârı, sadığı”

Şımabay (Dim, Kara İdil): Hilekâr.

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü’nde şımabay sözünün Başkurt Türkçesi Sözlüğü’nde geçen şımbay ve şımağay sözüyle bir bağlantısı vardır. Şımbay sinsi, gizlice işini yürüten ve hin anlamlarına gelir. Şımağay sözü ise sahtekâr, hilekâr ve düzenbaz anlamına gelmektedir.

- E ul béyéy haman tupıldap (2556) “Ama daima etrafını sararak dans ediyor”

Tupıl-da- (Doğu, Orta): Etrafi sarmak.

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü’nde tupıl sözünün sözlükteki karşılığı tirek sözüdür. Tirek, ağaç ve uzun ağaç anlamına gelmektedir. Bu kelimenin dönüşlü hâli Başkurt Türkçesi Sözlüğü’ndeki karşılığı “tirelemek” fiilidir. Çevrelemek ve etrafını çevrelemek manasına gelir.

- Ażım hayın soğor, yam, kebér (2104) “Adım adım oyuk, çukur, mezar”

Yam (Doğu, Güney, Kuzeybatı, Orta Ural): Çukur.

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü'nde yam sözü çukur, mahzen ve bodrum anlamına gelir.

- Buž turğayzar, қағһһп sorlay-sorlay (2701) “Boz toygarlar, kanatlarını sallayarak cıvıl cıvıl”

Sorlay-sorlay (Kuzeydoğu): Cıvıl cıvıl.

Sorlay-sorlay sözü, Başkurt Türkçesinde bir ikilemedir. Kelimenin Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü'ndeki karşılığı sorlav sözcüğüdür. Sözlükte kört kört diye ses çıkarmak; gürüldemek anlamına gelmektedir. Cıvıl cıvıl sözü ise kört kört sözünden yola çıkarak tercih edilmiştir.

- Hin uylayһn: -Meşelde yebéşke nime (1793) “Sen düşünüyorsun:- Masaldaki ıpucu nedir”

Yebéşke (Doğu lehçesi): İpucu

Başkurt Dilinin Diyalektleri Sözlüğü'nde yebéşke sözü, bilmeceyi tahmin etmeye yardımcı olacak bir kelime demektir.

### 3. EDEBÎ SÖZLÜKTE VE DİYALEKTİK SÖZLÜKTE OLMAYAN SÖZLER

- Min kütere alam, day syuda (2899) “Kaldırabilirim, buraya ver”

Ruşçada emir kipi /и/, /һ/, /ь/ ekleriyle yapılmaktadır. Bu ekler, eklendiği fiili emir kipine dönüştürür. Kelimenin aslı “dat” fiilidir. Ancak “dat” fiilini, emir kipine dönüştürmek için /y/ emir kipi eki kullanılmıştır. Buradaki fiil, hiçbir kurala bağlı olmadan emir kipine dönüşen bir fiildir.

- Öyöröle, dulay (589) “Savrularak dolanıyor”

Dolamak sözü, Başkurt Türkçesinde “tulamak” sözüyle aynı kelimedir. Ama bizim bildiğimiz bir kelime değildir. Dolamak biçimi, Biyişeva'nın bağlı olduğu ağız bölgesine aittir. Bu yüzden dolamak sözü, diyalektik sözlüklerde ve edebî sözlüklerde görülmemektedir. Ama edebî dilde bunun “tulamak” biçimi de vardır. Tulamak tepişmek, çifte atmak, sağa sola sallanmak, sağa sola dönmek ve sağa sola çevirmek anlamına gelir.

- Bıl dalala buran dulağan (1098) “Bu bozkırda fırtına kopuyormuş”

Şiirde geçen “buran dula-“ sözü, fırtına kopmak anlamına gelmektedir. Fırtına kopmak, Türkiye Türkçesinde deyimleşmiş bir yapıdır. Buran dolamak ise oraya ait deyimleşmiş yapıdır. Başkurt Türkçesinde fırtına sarması, fırtına dolması manasındadır.

İkisi de aynı harekettir. Ancak aynı hareket için farklı eylemler tercih edilmiştir. Bizdeki fırtına kopması, Başkurt Türkçesinde fırtına savurması ve fırtına sarmasıyla aynıdır. Bu sarmak, bez dolamak anlamında değildir.

Genel Türkçedeki /o/ ünlüsü Başkurt Türkçesinde /u/ olarak darlaşır. Bu değişim, Başkurt Türkçesinde düzenli bir ses değişikliğidir. Dolamak sözünün d’li biçimde olması Oğuzca bir özelliktir. Ancak dolamak sözündeki kelime başı /d/ ünsüzü Başkurt Türkçesinde korunmuştur.

- Ėşler iném tağı bér dulap (109) “İşliyor izim yeniden bir dolap”

Dolap sözünün kökeni pek çok kaynaklarda Arapça’dır. Ancak bazı kaynaklarda Farsça kaynaklı görülmektedir. Bu kelime, alıntı bir kelimedir. Başkurt Türkçesinde sık kullanılan bir kelime değildir. Bunun yerine Rusça “şkap” sözü kullanılmaktadır.

- Urman kırkıtm. Egle utındarızı (129) “Ormanı kestim. Ağlayarak odunları”

Genel Türkçede bazı kelimelerdeki /a/ ünlüsü Başkurt Türkçesinde /e/ olmuştur. Ağlamak sözü, Eski Türkçede ığlamak ve yığlamak sözünden gelmektedir. Y sesi, yarı ünlü ve yarı ünsüz bir sestir. Yığlamak sözündeki y sesinin inceltici özelliğinden dolayı kelimeyi yiglemek olarak yapar. Ancak bu hiç görülmemiş bir durumdur. Muhtemelen e-i değişimleri söz konusu olduğu bir dönemde “*eglemek*” olmuştur. Bu sebeple Başkurt Türkçesinin ağızlarında görüyoruz. Kelimenin gelişi ise şu şekildedir:

yığı+la > yığla- > \*ığla- > ağla- > ağla-

>\*yigle- > \*ığle- > egle-

- Ant iteler şulay imanhızzar (2526) “Ant içerler böyle imansızlar”

İslam ansiklopedisinde “*korkusuz olmak, güven duygusu içinde olmak*” anlamındaki emn kökünden gelen bu kelime “*inanmak, güvenmek*” demektir (Sinanoğlu, 2000: 212-214). İman sözü *Başkort Têlénéñ Hüzlége* “Baskurt Dilinin Sözlüğü” adlı kitapta geçmektedir. Orada dine bağlılık ve güvenme anlamına gelir (Agişev vd., 1993: 376). Ancak bu söz, geleneksel dilin söz varlığından bize gelen bir miras örneğidir. Bugün kullanılmamaktadır.

- Koloy kanton sikhéz komhoz, ti (2877) “Kuluy kantonu sonsuza kadar açgözlü, diyor”

“Kuluy Kanton, Başkurt halk şarkısıdır. “Sovyet Müziği” dergisinde 1920’li

yıllarda kaydedilir. Ancak kaydın yazarı bilinmemektedir. Sonraki kayıtlar S. A. Galin, L. N. Lebedinsky, K. Yu. Rakhimov, I. V. Saltykov, N. D. Shunkarov tarafından yapılır. Lirik ve dramatik nitelikte bir şarkıdır. Adını kanton şefi Mukhametkuluy Kuçukov'dan alır. Şarkının konusu acımasızlığıyla ön plana çıkan Kuluy'un hikâyesine dayanır". (Anonim, bt).

- Bar taraf ta tğel kıbla (2004) "Her taraf da kıble değil"

*Perestroyka* "yeniden yapılanma" politikası, 1980 sonrası başlamıştır. Sovyet Birliği'nin de çatırdamaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde denetim fazla olmadığı için yazarlar kelimelerle sınırlı kalmamışlardır. Yaşanan rahatlama süreci yazarlara istediklerini ifade etme imkânı sunmuştur. Kelimenin kökeni 19. yüzyıla tekabül etmektedir. Mahallleşme öncesi yazı dilinin söz varlığına ait bir kelimedir. Bugün kullanılmamaktadır. Bunun yerine Başkurt Türkçesinde "yak" olarak kullanılmaktadır.

#### 4. RUSÇA SÖZLER

Alhımik (2382) : Simyacı.

Artél (1490) : Tarım üretim kooperatifi.

Atom (253) : Atom

Baraban (167) : Davul.

Bomba (753) : Bomba.

Byurokrat (1723) : Bürokrat.

Diréktor (1729) : Müdür, direktör, yönetmen.

Domna (449) : Yüksek fırın.

Faşist (454) : Faşist.

Fontan (1846) : Fıskiye; fiskiyeli havuz.

Galstuk (166) : Kravat.

Granit (2256) : Granit.

Ĥod (1534) : Hız.

Karap (709) : 1. Gemi. 2. Güçlü ve büyük hava aracı; uzay gemisi.

Kim (18) : Komünist enternasyonel gençliği.

Kirbés (884) : Kerpiç, tuğla.

Kolĥoz (450) : Kolektif, çiftlik, kolhoz.

Kolonna (186) : 1. Sütun. 2. Kol; katar.

Kommunist (678) : Komünizm düşüncesi temelinde iş yapan parti organı.

Kommunizm (196) : Komünizm.

Komsomol (463) : Komsomol, Genç Komünistler Birliği'nin kısaltmasıdır. Tam adı, Leninist Genç Komünistler Birliği'dir.

Kréml (868) : Kremlin.

Kurantı (868) : Çalar kule saati.

Léninsé (45) : Leninci

Lord (753) : İngiltere'deki yüksek tabakalarının asaleti nesilden nesile gelen başlığı ve o başlıktaki insan.

Méşçan (1319) : 1. Küçük burjuva. 2. Dar kafalı küçük burjuva, filisten.

Meteor (1306) : Meteor, akanyıldız.

Méyés (1474) : Fırın.

Million (459) : Milyon.

Minut (340) : Dakika.

Mul (1602) : Katır.

Nabat (697) : Tehlike çanı.

Néytron (1962) : Nötron

Okéyan (799) : Okyanus.

Oĥtyabr (162) : Ekim, ekim ayı.

Partiya (191) : 1. Parti. 2. Komünist Parti. 3. Ekip, grup, takım. 4. Müzik parçası. 5. Satranç, briç vs. oyunlarda baştan sona kadar süren el.

Pasport (1393) : Nüfus cüzdanı, hüviyet cüzdanı; pasaport.

Raşod (1571) : Birikim, gider, harcama, masraf.

Sovét (81) : 1. Meclis, şura. 2. Vekiller Meclisi. 3. Sovyetler Birliği.

Syuda (2779) : Buraya; burasına.

Şokolad (1575) : Çikolata.

Tribuna (20) : Kürsü; askerî mahkeme.

Trotuvar (2263) : Yaya kaldırımı, kaldırım.

Tufli (1575) : İskarpin; terlik.

Yungşturm (168) : Almanya'daki bir gençlik örgütü.

## 5. BAŞKURTÇA SÖZLER

### • Başkurtça Deyimler

Atasözleri ve deyimler, kalıplaşmış söz varlıklarıdır. Ana işlevleri anlatıma güzellik katmak ve anlatımı güçlendirmektir. Deyimler, anonim ürünler olduğundan kaynaklı kim tarafından yazıldığı belirsizdir. Bu sözlerin ilk yaratıcıları vardır. Halk tarafından kullanıldığından ötürü değişime uğramış ve gitgide “*kemikleşmiş, kökleşmiş ve basmakalıp bir hâl*” almışlardır (Şahin, 2018: 53). Deyimler, iki kelimedenden meydana gelmektedir. Deyimler, gerçek anlamı dışında mecaz anlam taşıyan sözlerdir. Şiirden hareketle tespit edilen deyimler ve anlamları şu şekildedir:

- Ayak baş- (1394) “Ayak basmak”
- Baş bir- (1389) “Baş vermek”
- Baş éy- (2296) “Baş eğmek”
- Bil turayt- (700) “Belini doğrultmak”
- Ġeyép it- (9) “Günah işlemek”
- İste al- (1567) “Akılda kalmak”
- Keleş al- (1544) “Gelin almak”
- Kükrek hu- (1627) “Bağrıma basmak”
- Kükrek kir- (440) “Göğüs germek”
- Küz buya- (469) “Göz boyamak”
- Küz tuy- (1132) “Gözü doymak”
- anatlı it- (934) “Kanat açmak”
- an oy- (1839) “Kan dökmek”
- Oşkon sesret- (21) “Ateş püskürmek”
- Talıv bél- (556) “Bitkin düşmek”
- Tamır yey- (1258) “Kök salmak”
- Télmer höyle- (21) “Nutuk atmak”
- Tir tük- (1283) “Ter dökmek”

Toroş it- (1446) “Hayat vermek”

Tuñıp kat- (918) “Don tutmak”

Ut kabın- (1054) “Ateş almak”

Yen at- (1293) “Can atmak”

Yen bir- (1079) “Can vermek”

Yeş koy- (1840) “Gözyaşı dökmek”

Yörek tip- (82) “Yüreği çarpmak”

Yöz yünelt- (711) “Yüz çevirmek”

Zarar kür- (1490) “Zarar görmek”

• Başkurt Atasözleri:

Atasözleri bir milletin felsefesi ve hikmetleridir. Milletin dilinden çıkan sözlerin nasıl düşündüğüne ve fikirlerin anlamına tanıklık eder (Şahin, 2018: 35). Atasözleri, deyimlerden farklı olarak bilgi verir. Geçmişten günümüze kadar gelen atasözleri yargıyı ifade ederken deyimler bir durum bildirir. Deyimler söz grubundan oluşurken atasözleri tek bir cümleden oluşarak az sözle çok şey anlatır. Her iki söz de kalıplaşmış sözler olup söyleyeni belli olmayan anonim sözlerdir. Her ikisi de mecaz bir anlatıma sahiptir. Ancak bazı atasözleri gerçek anlamıyla da kullanılabilir. Fanuza Nadrşına'nın Başkurt Atasözleri ve Deyimler kitabındaki örneklerden hareketle benzer atasözleri şu şekildedir:

Batır üzé ülhe le, isémé kıala (1410) “Kahramanın kendisi ölse de adı kalır”-//Üzén ülheñ de iséméñ ülmeñén “Kendin ölsem de adın ölmesin” (BĖİ, 1980: 227).

Koyaş uzğan yulda nur kıala (274) “Güneşin geçtiği yolda ışığı kalır”-//Koyaşın da tabı bar “Güneşin de ışığı var” (Tokatlı, 1995: 44).

Yañız Sıyırık Yaz Kiltérmey (1614) “Yalnız sığırcık bahar getirmez”-//Yangız karga yaz kiltérmey “Yalnız karga yaz getirmez” (Tokatlı, 1995: 44).

Yenégéz pak, azat, şat bulhın (2488) “Ruhunuz pak, özgür, mutlu olsun”-//Künéléñ aķ yözön şat (279) “Ruhun pak, yüzün mutlu” (BĖİ, 1980: 220).

İzge niyet yérze yatıp kıalmay – Yakşı davam iter yulındı (1890) “İyi niyet yerde kalmaz, İyi yolda devam edelim”-//Kulıñdan yakşı eş kilmehe le, küñéléñde niyetéñ yakşıbulhın (1461) “Senden iyi işler gelmeseyse bile, ruhunda iyi niyetler olsun” (BĖİ, 1980:



254).

Yégét kéşelerge yétméş törlö, höner ze az, tizer borondan (1400) “Yiğidin insanlara yetmiş çeşit, hüneri de az, derler eskiden”-//Yégét kéşége yétméş törlö höner ze az (BĤİ, 1980: 34)-//“Yiğit insana yetmiş çeşit hüner de az”-//Ege kesege etmeş törlö höner ze az “Yiğit kişiye yetmiş türlü hüner de az” (Tokatlı, 1995: 44).

Yoĥosoĥa ölöş birmey ular (121) “Uykucuya pay vermez onlar”-//Yoĥlaĥanga ölöş yuk “Uyuyana pay yok” (BĤİ, 1980: 36).

- Kalıp İfadeler

Her toplumda ağızda yer etmiş bazı sözler bulunmaktadır. Bunlar bir kişiyle selamlaşırken, iki genç evlenirken, yeni bir işe başlarken, yeni bir güne uyanırken, teşekkür ederken, yemeĥe başlarken ve yemekten sonra iyi dilekte söylenen sözlerdir. Bu sözler, deyim ve atasözlerinde olduĥu gibi toplumun düşüncelerini, gelenek ve göreneklerini yansıtan sözlerdir (Erol, 2007: 1). Kalıp sözleri, atasözleri, deyimler ve ikilemeler gibi kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözleri atasözleri, deyimler ve ikilemelerden ayırmanın yolu tek kelimeyle ifade edilebilmesidir (Gökdayı, 2008: 94). Şiirden hareketle tespit edilen kalıp sözler şu şekildedir:

Kotlo bulhın, timén, Yañı yıl (1386) “Kutlu olsun dedim, yeni yıl” (Bayram kutlamalarında kullanılan söz).

## 6. HALK KÜLTÜRÜNE AİT SÖZLER

Sérlé ĥamış kurayınday ĥart, olpat hin, (959) “Gizemli ĥamış kurayın gibi ihtiyar, büyüün”

Bu dizelerde geçen kuray, Başkurtların millî simgesidir. Başkurdistan bayrağının ortasında bulunur. Başkurt halkını oluşturan yedi boyu temsil etmektedir. Bu simge, Başkurtları yansıtır. Önemi ise kuray bitkisiyle enstrüman yapılır. Üflelemeli bir alettir.

Akbuż atta yélép kilép baştı (1828) “Akbuzata gelip bindi”

Akbuzat destanı, Ural Batır’da yaşanan olayların devamı gibidir. Bu destanda Ural Batır’ın torunu olan Hevben isimli kahramanın maceraları anlatılır. Başkurt halkının kahramanlık destanıdır. Bu destanda mitolojik karakterlere ve masal motiflerine yer verilir (Adıgüzel, 2011: 25). Türkler, atı savaşta var olabilmek için savaş aracı olarak kullanır. At, insanlığın ilk ehlileřtirdiĥi canlıdır. Bozkır kültürünün en önemli unsurudur. Kültür de bunun üzerine inşa edilir.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### SÖZLÜKLER

#### 1. GENEL SÖZLÜK

Abayla-: Dikkatli olmak; sezmek; fark etmek.

Abın-: 1. Yerdeki şeyi görmeden ayağı takılarak yere düşmek. 2. Sendelemek.

Afet: (<Ar.) Afet, felaket, bela.

Ağa: 1. Ağabey. 2. Mevki sahibi erkek kişi.

Ağas: 1. Ağaç. 2. Soyun bir simgesi, şecere.

Ağay: 1. Yaşça kendisinden büyük olan kardeş, ağay algansı, yenge kilgense: Ağabeyin söz alınca, kardeşlerine sığınması, yenge sözü ile hareket etmesi üzerine söylenir. 2. Yaş bakımından kendisinden büyük, ana babasından küçük erkek kişi. 3. Üvey baba.

Ağım: 1. Su ve havanın bir yöndeki hareketi. 2. Sosyal ya da edebî akım. 3. Bir yöndeki dalgalı hareket (Bulut gibi gök cisimlerine dair).

Ağış: Su ve havanın hissedilen hareketi; akıntı, akım.

Ah: Pişmanlıkta söylenir; endişe anlamı; ah.

Ahır: 1. Son, nihayet. 2. Sonunda, nihayetinde.

Ahır: Sonradan, sonra; sonunda; sonuna kadar.

Ahmaç: Ahmak, akılsız; deli.

Ah-zar: Kaygı, üzüntü; ahuzar; sızlanma.

Ajgır: Çok sert, çok soğuk, yakıcı (soğuk).

Ajgır-: Kızıp öfkeyle bağırarak, öfkeyle haykırmak; hiddetle bağırarak.

Ak: 1. Ak, beyaz. 2. Kar ve süt rengindeki. 3. Bitki ve hayvan adlandırmalarının açıklayıcısı olarak kullanılır: ak tölkö "ak tilki". 4. Karışık

renk adlandırmalarında kullanılır. Ak harı "sarımsı, sarımtırak". 5. Sütten yapılmış yiyecekler, süt ürünleri. 6. Kâğıt, yazılı kâğıt; yeni yazılmış kâğıt veya defter, el yazma. 7. Katarakt. 8. Tırnakta oluşan beyazlık.

Ak-: Bir yönde hareket etmek; akmak.

Akbuç: 1. Mavimsi (at için). 2. Destandaki mitik karakterli atın ismi.

Akıl: (<Ar.) Akıl.

Aklan: Orman içindeki açık yer; alan; düzlük.

Aksa: Para.

Aktar-: 1. Aktarmak, çevirmek. 2. Alt üst etmek.

Al (1): Ön, önce.

Al (2): Açık kızıl, kırmızımsı; pembe.

Al-: 1. Almak. 2. Telefonu açmak. 3. Yeterlilik. İktidari yardımcı fiili.

Alda (1): Önde, ileride; gelecekte.

Alda (2): İlk, evvel, önce.

Alda-: 1. Aldatmak, kandırmak. 2. Hile yapmak.

Aldaş: Kandıran, hile yapan, hilekâr, düzenbaz.

Alğa: Öne doğru, öne, ön tarafa doğru.

Algı: Ön taraftaki, önde duran; gelecek.

Alhıv: Pembe.

Alhıvlan-: Pembeleşmek.

Alış: 1. Uzak. 2. Uzun vakitlere bölünmüş.

Alışlaş-: Uzağa, dışarı gitmek.

Alış: Güç denemesi, mücadele, yarış.

Alıvsı: Alıcı.

Alğa: Küpe, halka.

Alkın: Su dolu; debisi yüksek (ne-'hir).

Alla: (<Ar.) Allah; Tanrı.

Allı-göllö alas-yolas: Türlü renkte, rengârenk.

Almağas: Elma ağaçları.  
Alpamişa: Destan kahramanının ismi.  
Altı: Altı.  
Altın: Altın.  
Altmış: Altmış.  
Al-yal: İleri geri, önu arkası.  
Alyot: Akli başında olmayan, ahmak.  
Aman: (<Ar.) Esen, sağ.  
Amanat: (<Ar.) 1. Emanet, vasiyet. 2. Senet.  
Ana: Anne, ana.  
Añkı: Yoğun şekilde kokmak, buram buram kokmak; tam hissedilmek, açıkça görünmek.  
Ant: Ant, söz.  
Añla-: Anlamak, kavramak.  
Ap-aq: Apak, bembeyaz.  
Aptıra-: Tuhaf karşılamak, garipsemek, şaşırmaq.  
Ara: 1. İki şeyin ortası, iki şeyi ayıran yer, ara. 2. Sıra, esna.  
Arba-: Büyü yapmak, sihir yapmak.  
Arı-: Yorulmak; güçsüz hale gelmek; hâlsizleşmek.  
Ariqlan- (ariqlandır-): Zayıflatmak, inceltmek; güçsüzleştirmek.  
Arın-: Arınmak, kurtulmak, boşa çıkmak.  
Arıslan: Arslan.  
Arış: Çavdar.  
Arqa: 1. Sırt, arka. 2. Dağın sırtı.  
Arna-: Evvelden belirlemek, tayin etmek; ithaf etmek.  
Artık: Fazla, çok; artık.  
Arzan: (<Far.) Kıymetsiz, değersiz; ucuz.  
As-: Açmak, çözmek.  
As-: Acıkmak, aç hâle gelmek, aç olmak.  
As: Alt, aşağı.  
As-: Takmak, bağlamak, asmak.  
Asfalt: Asfalt.  
Asık: 1. Açık, açık olan. 2. Alan, meydan.  
Asıl: (<Ar.) Asıl, esas, temel.

Asıl-: Açılmak.  
Asıl: Çok güzel ve değerli; soylu.  
Asıv: Asabiyet, nefret, öfke.  
Asıvlan-: Sinirlenmek, öfkelenmek.  
Aslık: Açlık; yokluk, kıtlık.  
Aşt: Alt.  
Aştında: Altında.  
Aş-: Aşmak, taşmak.  
Aş: Azık, yemek.  
Aşkın-: Coşmak, heyecanlanmak.  
Aşkın: Coşup duran, coşkun.  
Aşkımlı: Coşkun, heyecanlı, yerinde durmaz.  
At (1): At.  
At (2): Ad, isim; unvan, nam.  
At-: Atmak, fırlatmak.  
Ata: 1. Baba. 2. Erkek cins.  
Ata-baba: Cet, ata.  
Atıl-: Atılmak, fırlatılmak.  
Atla-: Adım adım hareket etmek.  
Atlık-: 1. Büyük bir hızla ileri atılmak. 2. Hücüm etmek.  
Av: 1. Ağ, tuzak. 2. Av.  
Av-: 1. Düşmek, yıkılmak. 2. Belirli bir zamanı aşmak, geçmek.  
Ava-tüne: Dura kalka, kalkıp kalkıp gider hâlde.  
Avır: 1. Ağır. 2. Zor, çetin, meşakkatli, güç.  
Avırlık: 1. Ağırlık. 2. Ağırlık için takılan nesne. 3. Zorluk, çetinlik.  
Avırır: 1. Hastalık, ağrı. 2. Hasta, hastalıklı.  
Avış-: Eğilmek, yana yatmak; çizgiden çıkmak; belli bir düzlemde ayrılmak.  
Avız: Ağız.  
Avsı: Avcı.  
Ay (1) : Ay.  
Ay (2) : Korku ya da şaşkınlık hâlinde söylenen ünlem.  
Ay-hay: Ay ay; şaşkınlık anında ya da türlü duygularda kullanılan bir ünlem, ay.

Aya-: Acımak, merhamet etmek; esirgemek, sakınmak.

Ayak: 1. Ayak. 2. Ağaç tabak. 3. Ölçü birimi (özellikle ip ölçmede kullanılır.). 4. Kadeh.

Ayanıs: Acıacak, zavallı, acımlıacak.

Ayaż: 1. Bulutsuz, açık. 2. Açıklık, alan; Meydan.

Ayır-: Ayırmak, bölmek.

Ayırıl-: Ayrılmak, bölünmek.

Ayırılış-: Terk etmek, birbirinden kopmak, ayrılmak.

Ayırım: Farklı; ayrı, ayırım.

Ayka-: Çeşitli yönlerde karıştırmak; sallamak.

Aykal-: 1. Sallamak, çalkalamak; hoplamak. 2. Depreşmek (duygular için).

Aż: Az, eksik.

Ażgın: Azgın, azmış, yoldan çıkmış, sapmış, sapkın.

Ażak: 1. Belirli bir vaktin sonu. 2. Daha sonra, sonra.

Ażamat: (<Ar) 1. Halk tarafından tanınan itibarlı kişi. 2. Güçlü, yiğit kişi.

Ażat: (<Far.) Boyunduruksuz, hür, özgür.

Ażap: (<Ar.) Cefa, azap.

Ażatlık: Bağımsızlık, özgürlük, hürlik.

Ażım: 1. Adım. 2. Bir işe yönelişteki hareket, yöneliş, hareket.

Ażırağ: Daha az; azıcık.

-B-

Bağışla-: 1. Bağışlamak. 2. Önceden bir kişi ya da şeye tayin etmek. 3. Adamak, ithaf etmek.

Bağıvsı: 1. Bakıcı, terbiye eden kişi; yetiştirici, yetiştiren. 2. Bekleyen, bekçi. 3. Falcı, fal bakan kişi.

Baha: (<Far.) 1. Paha, değer, eder, kıymet. 2. Söylenen fikri güçlendiren edat.

Bahadır: (<Far.) Güçlü, yürekli kişi, bahadır.

Bağır: 1. Zavallı, acınası hâldeki; düşkün. 2. Akarsuda sal veya kayığı durdurmak için su ortasına çakılan direk.

Bağ-: 1. Bakmak. 2. Bakıp terbiye etmek, yetiştirmek. 3. Fal bakmak.

Bağır: 1. Bakır. 2. Bakır para.

Bağsa: 1. Bahçe, ekilen toprak, yer. 2. Ağaçlı ve çiçekli dinlenme, piknik yeri.

Bal: Bal.

Bala: Yavru; küçük erkek ya da kız, çocuk.

Bala sağa: Çoluk çocuk, çocuklar.

Balığ: 1. Balık. 2. Balık burcu.

Balığ-: Işıldamak, güçlü bir şekilde parlamak.

Balığıt-: Parlatmak.

Ballı: Balı olan, bal eklenmiş, ballı.

Balsığ: Balçık, çamur.

Bar-: 1. Gitmek, varmak; yönelmek; Devam etmek. 2. Kız için evlenmek. 3. Bir yönde gelişmek. 4. Yaramak, iyi gelmek, yararlı olmak.

Bar: 1. Var. 2. Her şey, hepsi, bütün.

Barı (1) : Tüm, tamam, bütün, hepsi.

Barı (2) : Yalnızca, sadece.

Barıhı: Tamamı, bütünü, hepsi.

Barım: 1. Gönülden istek, arzu; samimi dilek. 2. Herhangi bir şeyin olumlu hale, iyiye gidişi.

Barlığ: 1. Varlık, var olan durum, olgu. 2. Bütün, tüm. 3. Varlık, yaşamdaki bolluk.

Barmağ: Parmak.

Baş-: 1. Ayak koymak, konmak, basmak. 2. Gitmek, adım atmak. 3. Bir işe girişmek, yapmaya başlamak. 4. Büyük bir hacme veya sayıya ulaşmak. 5. Üstten ağırlık koymak, güç koymak. 6. Herhangi bir nesneyi takmak, üstten geçirmek. 7. Gidermek.

Başıv: Tarla, ekilen yer, ekilen toprak.

Baş: 1. Kafa, baş. 2. Akıl, zihin. 3. Herhangi bir şeyin ucu, uç kısmı. 4. Nehir ya da yolun başlangıç yeri. 5. Yazma eserlerde, kitaplarda başlık. 6. Lider, idareci, hükmeden, yöneten.  
Başak: 1. Başak. 2. Ok temreni.  
Başka: Farklı, ayrı, başka.  
Başkala: Başkent.  
Başkar- (1): İcra etmek, ifa etmek, yapmak, uygulamak, yerine getirmek,  
Başkar- (2): Başka şekle girmek, farklılaşmak, değişmek.  
Başkort: İdil-Ural bölgesinde bulunan bir Türk boyu olan bir Türk boyunun adı, Başkurt.  
Başla-: İşe girişmek, hayata geçirmek, işleme koymak, başlamak.  
Başlı: 1. Başlı, başı olan. 2. Kafası olan, akıllı. 3. Lideri, yöneticisi olan.  
Bat-: 1. Batmak, girmek, suyun içine doğru gitmek. 2. Gök cisimleri için batmak.  
Batır : 1. Korku bilmez, cesur. 2. Kahraman, cesur kişi. 3. Fedakârca hizmeti ile tanınan kişi.  
Batırlık: Cesurluk, yiğitlik, kahramanlık.  
Batkağ: Balçıklı yer, çamurlu toprak, bataklık.  
Batşa: (<Far.) 1. Padişah, hükümdar, kral; çar. 2. Bir işin en iyisi olan kimse.  
Bay (1) : Varlıklı, zengin.  
Bay (2) : İş ve hizmet karşılığı, pay, ücret.  
Bayka-: 1. İncelemek, gözden geçirmek, 2. Dikkatli olmak, sezmek.  
Baylık: Varlıklılık, servet, zenginlik.  
Bayrak: Flama, bayrak.  
Bayram: Bayram.  
Bazar: (<Far.) Pazar, çeşitli türden malların satılıp alındığı ticaret yeri, alışveriş merkezi.  
Bazra-: Kor hâlinde yanmak (köz için).  
Bazıyan: Anason bitkisi.

Beğét: (<Ar.) Baht, mutluluk; şans; kısmet.  
Beğéthéz: Mutsuz, bahtsız; şanssız; kısmetsiz.  
Beğétlé: Bahtlı, mutlu; şanslı; kısmetli.  
Behléven: (<Far.) 1. Güreşçi, pehlivan. 2. Güçlü, kuvvetli kişi.  
Bél-: 1. Bilgi sahibi olmak, malumat sahibi olmak, bilmek. 2. Anlamak, düşünmek, bir şeyin aslına inmek. 3. Görüp tanımak, tanış olmak.  
Béldér-: Haber etmek, bildirmek; açıklamak; haber ulaştırmak.  
Bele: (<Ar.) 1. Bela, felaket. 2. Kavga, dövüş. 3. Suç, günah.  
Bélek: Dirsek, bilek.  
Belekes (belekey): 1. Küçücük, küçük, minicik. 2. Uzun olmayan, kısa. 3. Küçük yaştaki. 4. 250 cl hacmindeki içki şişesi.  
Belenen: (<Ar.) 1. Felaket, bela. 2. Kavga, dövüş. 3. Suç, günah.  
Belki: (<Ar.) Fakat, ancak, belki.  
Bende: (<Far.) 1. Kul, köle. 2. Allah'ın kulu.  
Bepés (bepey): Küçük çocuk, bebek, yavru.  
Bepke: 1. Kaz, ördek yavrusu. 2. Yavrum (çocuğa seslenirken).  
Ber-: 1. Çarpmak, çakmak, vurmak. 2. Kuvvetlice vurulmak. 3. Eli, kolu vs. dikkatsizce bir yere vurmak, çarpmak.  
Bér: Bir (1).  
Bérem-bérem: Ayrı ayrı, bir bir.  
Beres: 1. Kuzu, oğlak. 2. Keçi ya da oğlak derisinden dikilmiş (sıfat).  
Bérev: Biri, birisi, bir kişi ya da bir şey; bir başına, tek, yalnız.  
Bérey: Herhangi bir, herhangi.  
Bérge: 1. Birlikte, ayrı olmayarak, beraber. 2. Aynı zamanda.  
Bérgelep: Birlikte, hep beraber.  
Békrét-: 1. Bağlamak, tutturmak, takmak. 2. Tespit etmek, belirlemek. 3.

Kendi mülkü olarak belirlemek, kendi ismi altına almak. 4. Sözü, fikri belli bir noktaya taşımak, belli bir noktaya getirmek.

Bérse: 1. Aynı anda, aynı zamanda, bir defada, bir arada, birlikte. 2. Bir bir...

Bérzen: 1. Birden, bir defada, bir kez. 2. İlki, birincisi.

Bérzen-bér: 1. Tek, yalnız, bir tek. 2. Herhangi bir.

Bérzey: Bir türlü, aynı, bir, eş, eşit, denk, bir çeşit, aynı gibi.

Bésen: 1. Hayvanlara yerdirmek için derilen ot; saman. 2. Ekin.

Bésnek: Karabaşlı tarla kuşu.

Béş- (1): 1. Olmak, olgun hâle gelmek, pişmiş hâle gelmek, pişmek. 2. Vücutta yanık olmak. 3. Haşlamak. 4. Kaba koyup alta üste doğru karıştırmak, çalkalamak; yaymak (kıymız, yağ için).

Béş- (2): Kabuğunu soymak, yüzmek, soymak, yırtmak, ayırmak.

Béşér-: 1. Yemek hazırlamak, kaynatmak, pişirmek. 2. El ya da ayağı yakmak, pişirmek. 3. Kızdırmak, ısıtmak.

Béyé-: 1. Oynamak, dans etmek. 2. Yerinde durmadan hareketlenmek. 3. Sık sık bir yere inmek.

Béyéék: Uzun, yüksek.

Béyééklék: 1. Yükseklik, uzunluk. 2. Yücelik.

Beyhéz: 1. Bağısız, bağlanmamış. 2. Edep, ahlak bilmeyen. 3. Serbest.

Béz: Biz.

Bígasa: Bu kadar, buna dek, evvelki kadar, önceki kadar.

Bıl: Bu.

Bılay: 1. Böyle, bu şekilde. 2. Bu tarafa, bu yöne. 3. Alışıldık şekilde, eski.

Bılbıl: (<Far.) Bülül.

Bıma: 1. İşte. 2. Anlamı güçlendirmek için kullanılır. 3. Kimi ifadeleri açıklarken cümlenin başına getirilir.

Bıravla-: Delgi, matkap ile delmek, burgu ile delmek.

Bışkı-: Tütmek, is çıkarmak, duman çıkarmak.

Bıskıl: Cıvık cıvık duran, balçıklaşmış (toprak için), sulanıp duran.

Bısrat-: 1. Çamurlatmak, çamura bulaştırmak, balçığa bulaştırmak; pisliğe bulaştırmak, kirletmek. 2. Hor gördürmek.

Bıv-: 1. Boğmak, nefes almasına mani olmak. 2. Kısmak, sıkmak, ezmek. 3. Tehdit etmek. 4. Bağlamak, düğümlemek.

Bıvat: 1. Yüzyıl, asır. 2. Ayrı ayrı bölünen bir şeyin herhangi bir parçası (göl, tepe gibi).

Bıvın: 1. Kuşak, nesil. 2. Eklem yeri, boğum.

Bıyıl: Bu yıl, bu sene.

Bıyılğı: Bu yılki, bu seneki.

Bıgerek: Çok fazla, gereğinden fazla, fazla miktarda, daha çok.

Bik (1) : Kilit, anahtar.

Bik (2) : Fazla, gayet, pek, çok.

Biklé: Kilitli.

Bil: 1. Bel, insan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm. 2. Bir şeyin incelen orta kısmı.

Bildehyéz: Belirsiz, alametsiz, işaretimsiz, emaresiz, göstergesiz, izsiz.

Bile-: Kundaklama, kundağa sarmak.

Bilev: Kundaklama, kundağa sarma.

Bir-: 1. Tutturmak, sunmak, vermek. 2. Hakkını vermek, hak ödemek.

Birél-: 1. Eline tutuşturulmak, sunulmak, verilmek. 2. Anlaşılmak. 3. Çok arzu etmek, çok heves etmek.

Biréş- (1) : Karşılıklı vermek, birlikte vermek; karşılıklı sunmak, birlikte sunmak.

Biréş- (2) : 1. Tereddüt etmek. 2. Bir söz ya da işte yenilmek, mağlup olmak; söz yarışında altta kalmak.

Bise: Karı, zevce, refika, eş.  
Biş: 1. Beş (5). 2. Beşlik sistemde en iyi düzeyi gösterir.  
Bişek: 1. Beşik; salıncak. 2. Memleket.  
Bişev: Beş kişi ya da şey.  
Bit: Elbette, muhakkak, tabii ki; şüphesiz, mutlaka.  
Bitle-: Dağ sırtı boyunca ilerlemek, dağın arkasından dolaşmak.  
Biže-: Bezemek, süslemek.  
Bizek: 1. Bezek, ziynet, süs. 2. Güzellik, tat veren şey.  
Bizekle-: 1. Bezeklemek, bezemek, süslemek. 2. Güzelleştirmek.  
Bizzérgés: Bıktırmak, usandırmak, bezdirmek.  
Boğaz: 1. Boğaz. 2. İki deniz ya da suyu birleştiren dar yer.  
Bolon: Otlak, çayır.  
Bor-: 1. Burmak, dürmek, sarmak. 2. Çevirmek, döndürmek. 3. Burkmak, incitmek. 4. Dolamak, çevrelemek.  
Borma: 1. Suyun ya da yolun kıvrımı, bükümü, dönemeç. 2. Dolambaçlı, kıvrımlı, dönemeçli. 3. Burma.  
Boroloş: 1. Kıvrım, büküm, dönüş; viraj. 2. Dönemeç; yeni dönem. 3. Olduğu yerde sarılıp dönen, kıvrılıp dönen.  
Boron: 1. En ilk, en önce; evvel. 2. İlk, evvelce.  
Borondan: Evvelden, önceden, eskiden.  
Borongo: 1. Eski, evvelki. 2. Eski olan, eskimiş, yaşlı, kadim.  
Borso-: Kaygıya düşürmek, endişeye düşürmek, korkutmak; tasalandırmak.  
Borsov: Kaygı, tasa, endişe.  
Boş-: Pusmak, başı ve vücudu gizlemek.  
Boş-: Kaygı duymak, kaygılanmak, tasalanmak, endişelenmek.  
Boşon-: Efkâra dalmak, düşünceli hâle gelmek, keyifsizleşmek, endişelenmek.

Boşonkolok: Düşüncelilik, dalgınlık, keyifsizlik; efkârlılık.  
Botag: Budak, değnek, sopa, dal.  
Botak: Dal, budak, değnek, sopa.  
Boyok: Keyifsiz, efkârlı, düşünceli, dalgın.  
Boyok-: Keyifsiz olmak, düşünceli olmak, efkârlı olmak.  
Boyok: Keyifsiz, efkârlı, düşünceli, dalgın.  
Boyor-: Buyurmak, emir vermek, ferman vermek, buyruk vermek.  
Boyzay: Buğday.  
Boz-: Dağıtmak, berbat etmek, bozmak; işlevsiz hâle getirmek.  
Boz : Donmuş su, buz.  
Bozlo: Buzlu, buz katılmış.  
Bozoğ: 1. Bozuk, arızalı, faydasız hâle gelmiş. 2. Hastalanmış, çürümüş. 3. Yağmurlu, soğuk (gün için). 4. Kötü, fena, çirkin.  
Bögöl: 1. Kıvrım, büküm, burma. 2. Suyun ya da yolun kıvrımı, bükümü, dönemeci.  
Bögöl-: Bükülmek, kıvrılmak, eğilmek.  
Bögön: Şu gün, bugün.  
Bök-: 1. Bükmek, eğmek. 2. Kıvrırmak. 3. Teğellemek. 4. Boyun eğmeye mecbur etmek. 5. Aşırı davranmak.  
Böl-: 1. Malını mülkünü kaybedip düşkün hâle gelmek; iflas edip açığa kalmak. 2. Çaresiz olmak, harap olmak. 3. İflas etmek.  
Böldör-: 1. Yoksulluğa düşürmek, çaresizliğe düşürmek. 2. Kötü hâlde bırakmak; harap etmek, mahvetmek.  
Börke-: Başını sararak örtmek, sarınmak.  
Börkö-: 1. Püskürtmek, fişkirtmek; saçtırmak. 2. Çok yaymak, çok dağıtmak.  
Börköl-: Püskürmek, fişkirtmek, saçılmak.

Börköt: 1. Kaya kartalı (Lat. Aquila chrysaetos). 2. Cesur, güçlü kişi için söylenir.

Börö: Tomur, tomurcuk.

Böröş: Büzük, büzüşmüş, buruşmuş; kırışık.

Böröş-: Buruşmak, büzüşmek; kırışmak.

Börtöklö: Tanecikli, parçacıktı, taneli; kabarcıklı.

Böt-: 1. Tamam olmak, bitmek. 2. Yok olmak, tükenmek. 3. Sınırlanmak, durdurulmak. 4. Dağıtılmak, yok edilmek. 5. İşe yaramaz hâle gelmek.

Böte: Bütün, hep, her, tüm; hepsi.

Bötehé: Tamamı, bütünü, hepsi.

Bötmörle-: İnceleyip araştırıp uygun hâlde yapmak, yerli yerince yapmak; bir işi özenle yerine getirmek.

Böyök: Büyük, yüksek; yüce.

Böyöklök: Büyüklük, yükseklik; yücelik.

Bözre: Kıvrıkcık, bükümlü (saç için), kıvrımlı.

Bul-: 1. Olmak, meydana gelmek. 2. Denk olmak, tam olmak, gelip çıkmak. 3. Var olmak, yaşamak. 4. Tamamlanmak, hazırlanmak. 5. Ana yardımcı fiil "imek" görevinde kullanılır. 6. ...gibi görünmek. 7. "-ası bul-" gereklilik, zorunluluk. 8. Datif (yönelme) ekiyle birlikte kullanıldığında; birinin mülkiyetine geçmek.

Bulat: Çelik.

Bur: Hırsız, kapkaççı, yankesici.

Bura: 1. Kütüklerden yapılan duvar. 2. Kiler ya da ambarlarda un gibi şeyleri saklamak için yapılan bölüm.

Buran: 1. Karlı fırtına, boran. 2. Büyük kavga, dövüş.

Buş: 1. Boş, içinde bir şey olmayan. 2. İşsiz, bir işle meşgul olmayan. 3. Serbest, hareketi kısıtlanmamış. 4. Özgür, hür. 5. Bedava, beleş, parasız. 6. Düşüncesiz, ahmak. 7. Ciddi olmayan, gayri ciddi. 8.

Asılsız, temelsiz; önemi olmayan, önemsiz. 9. Sert olmayan, sıkı olmayan, sağlam olmayan.

Buşan-: 1. Kurtulmak, üzerinden atmak, arınmak. 2. Çocuk doğurmak.

Buşlay: 1. Haksız yere; boşuna; bedavaya. 2. Eli boş şekilde.

Buy: 1. Uzunluk, boy. 2. Yükseklik. 3. Uzunca çizilen çizgi. 4. Uzunca çekilen bir sıra, dizi. 5. Uzunca çekilmiş.

Buya-: Boya ile kaplamak, boyamak.

Buyav: Boya.

Buylap: Kıyısından, yanından, tarafından, boyunca.

Buż: Gri, boz.

Bużar-: 1. Boz renge dönmek, grileşmek, bozarmak. 2. Rengi kaçmak, renksizleşmek; ağarmak.

Bül-: 1. Bölmek, kesmek, araya bir şeyler koyarak ayırmak. 2. Parçalara ayırmak. 3. Bir organizmanın bünyesinden ayırmak. 4. İş, hareketi kesip durdurmak.

Büldér-: Böldürmek, ayırtmak, kestirmek.

Bülele: Armağan, hediye.

Büré: 1. Kurt. 2. Kurt derisinden dikilmiş. 3. Fena kişi için söylenir.

Bürék: 1. Börk. 2. Bazı kuşların tepesindeki ibik.

Büten: 1. Başka türlü, başka; farklı. 2. ...dışında, ...haricinde.

-D-

Da: da / de, dâhi.

Dahi: (<Ar.) Üstün zekâ, dâhi.

Dala: Ova, bozkır.

Dan: Şan, nam, şöhret.

Danhız: Şöhretsiz, ünsüz.

Danla-: Şöhretini yaymak, namını yaymak, şöhret olmak, meşhur etmek.

Danlı: Şanlı, namlı, şöhretli.

Darıv: (<Far.) İlaç, tedavi.



Darıvla- (davala-) : Tedavi etmek, ilaç vermek.

Darman: (<Far.) 1. Derman, güç, kuvvet. 2. Bir şey yapmak için imkân, istek. 3. İlaç.

Darya: (<Far.) 1. Deniz, derya. 2. Çok büyük nehir. 3. Herhangi bir şeyin çokluğu, sınırsızlığı.

Dav: Dava, kavga, mücadele, savaş.

Davam: (<Ar.) Süreklilik, devam.

Davay: (<Rus.) Haydi.

Davıl: 1. Tufan, fırtına. 2. Ülkeyi ayağa kaldıran türlü büyüklükte tarihsel olay.

Davla-: İddiaya tutuşmak, savunmak, tartışmak, mücadele etmek.

Davlı: 1. İddialı, tartışmalı, çekişmeli. 2. Büyük olaylara gebe, mücadeleli, gürültülü.

Débét: Gider, verecek.

Defter: (<Far.) Defter.

Dégenek: 1. İri geniş yapraklı, sandal biçiminde çiçekleri olan, yapışkan yuvarlak dikenli bitki ve onun yapışkan yuvarlak başağı. 2. Yaban gülü, yabani gül; kuşburnu.

Değve: (<Ar.) 1. Dava. 2. Hoşnutsuzluk, isteksizlik.

Dér: Ufak hareketi ve bu hareketin sesini bildiren söz.

Dereje: (<Ar.) Derece, makam, mevki; rütbe.

Derejelé: Dereceli, makamlı, mevkili; rütbeli.

Dert (1) : 1. Coşku, büyük heves, arzu. 2. Sevme, hoşlanma duygusu.

Dert (2) : (<Far.) Dert, sıkıntı, kaygı, azap.

Derthén- (derthé-): 1. Dertlere dalmak, sıkıntıya girmek. 2. Coşmak, istek ile dolmak.

Dertlé: Hevesli, arzulu, istekli, coşkulu.

Devér: (<Ar.) Devir, dönem.

Devlet: (<Ar.) 1. Devlet. 2. Zenginlik, mal mülk.

Diñgéz: 1. Deniz. 2. Engin, geniş, sınırsız.

Donya: (<Ar.) 1. Cihan, dünya. 2. Canlı doğasının farklı bir alanı.

Dorfa: Kaba, biçimsiz; Kaba saba.

Doşman: (<Far.) Hasım, düşman.

Döm: 1. Çok koyu, karanlık; zifiri. 2. Bütünüyle, tamamen, büsbütün. 3. Eklendiği sıfattan önce gelerek anlamı kuvvetlendirir.

Dörle-: 1. Dör dör etmek. 2. Güçlü duygular ile coşmak.

Dörös: (<Far.) Doğru, dürüst, gerçek.

Duğa: 1. Boyunduruk, esaret; kavis, eğmeç, yay. 2. Atlı kişileri hesaplama birimi.

Duş: (<Far.) Dost, arkadaş.

Duşlık: Dostluk, arkadaşlık.

Dürt: Dört.

-E-

E: 1. Fakat, ama. 2. Aksine; buna rağmen. 3. Oysa; yinede; ...e gelince. 4. Ya, peki. 5. Söylenen şey duyulmadığında söylenir; ne. 6. Cümle sonuna gelerek şaşkınlık ifadesini verir; ya!

Ehîret: (<Ar.) 1. Ahiret, diğer dünya. 2. Kadınların sonsuza kadar dost kaldığı başka kadın; ahiretlik.

Ekiyet: Masal; rivayet, efsane.

Ekrén: Yavaş, hafif; yavaşça, hafifçe.

Elé: 1. Şimdi, şu an; henüz. 2. Şu ana kadar, şimdiye kadar. 3. Daha, hâlâ, hâlen. 4. ...bir ...bir. 5. Emir ve istek ifadeleriyle birlikte öğüt, rica, istek veya kararlılık anlamları verir. 6. Olumsuz şekilli geçmiş zamanlar ile işin devamlılığını, tamamlanmadığını veya gelecekte olacağını gösterir. 7. Geçmiş zaman çekimiyle kullanılıp şaşırma, ne yapacağını bilememe ifadesini verir. 8. Vakit bildiren sözler yanında sözün

anlamını güçlendirir. 9. “bit” şekli yanında ise belirsizlik, şüphe ifadesini güçlendirir.

Elhére-: Sıcaktan, yorgunluktan hâlsiz düşmek, hâlsizleşmek; takatten düşmek.

Elle: 1. Yoksa, acaba. 2. Soru sözleri ile birlikte öyleyse, pekiyi. 3. Soru ifadelerine tam cevap verilemediği durumlardaki belirsizliği anlatır “kim bilir, belli değil, bilinmez ki; belki, bir ihtimal, olabilir.”

Emme: Ama, fakat, lâkin.

Epkeley: Dalkavuk, şakşakçı, yılışık, yalaka.

Erem: Haram, faydasız, yararsız, boş.

Erhéz: Yüzsüz, utanmaz, arsız.

Ermendé: Kara kurbağası.

Erné-: Sızlamak, canı yanmak, acı çekmek.

Ese: Anne, ana.

Esé: 1. Acı. 2. Ekşi. 3. Zorluk, zahmet.

Esén-: Üzüntü duymak, kederlenmek, üzülme.

Eser: (<Ar.) 1. Eser. 2. İz, belirti, işaret; eser.

Evliye: (<Ar.) 1. Kutsal insan, evliya. 2. Geniş yürekli, iyi insan.

Ey: Ey, erkek ile kadının birbirine seslenme sözü.

Eylen-: Eylenmek, dönmek, dönüşmek, dolanmak.

Eylendir-: Döndürmek, dolandırmak, eylendirmek.

Eylene: 1. Sınır, çevre, hat, etraf. 2. Yöre

Eyt-: 1. Söylemek, demek. 2. Anlatmak, öğretmek, beyan etmek. 3. Türkü söylemek. 4. Laf taşımak, söz yetiştirmek.

Eyze: Haydi, hadi.

Eyze-: 1. Hayvanları sürmek. 2. İttirmek. 3. Sevk etmek.

Ez: Eksik, az.

Ezem: (<Ar.) Âdem, kişi, insan.

Ezér: (<Ar.) 1. Hazırlanmış, tamam, hazır. 2. Önceden düşünülmüş, tasarlanmış.

-É-

Élék: 1. Önce, evvel, önceleri. 2. İlk olarak.

Élén-: 1. Asılmak. 2. Bağlanmak, takılmak.

Érge: 1. Etraf, çevre, yan, taraf. 2. Yöre.

És-: 1. İçmek, içine çekmek. 2. İçki içmek. 3. Kötü bir durumu baştan geçirmek, kötü deneyim yaşamak.

És: 1. Karın, iç. 2. Gönül. 3. Bir şeylerin ortasındaki boşluk.

Ésten: İçten, gönülden, kalpten; tek söz etmeden.

Éş: Hizmet, iş.

Éşhézlék: İşi olmayan, işsiz.

Éşle-: 1. İşlemek, çalışmak, yapmak. 2. Görev yapmak, hizmet etmek. 3. Meydana getirmek.

Éşsé: 1. Hizmetçi, emekçi, işçi. 2. Geliştirme, yetiştirme sahasında çalışan.

Evérel-: 1. Çevrilmek, döndürülmek, hâline gelmek, hâlini almak. 2. Sihir, büyü yardımıyla bir şeye çevrilmek.

Evéş-tevéş: Yarım yamalak, gelişigüzel, baştan savma, allak bullak.

Éy-: 1. Eğmek, bükme, kıvrırmak. 2. Yokuş ya da meyilli bir yerden aşağı inmek. 3. Sulayarak yumuşatmak; OSL’de yumuşatıp yünü yolmak (deri için).

Éy: Ey, birine seslenildiğinde söylenen ünlem.

Éyé: Evet, tabii, elbette.

Éyer-: 1. Ardından gitmek, takip etmek, izlemek, ardından yürümek. 2. Bağlanmak, bağlı olmak (gramerde).

Éyzér-: Eğdirmek, büktürmek, meyi İlendirmek.

Éz: 1. İz, işaret, alamet, belirti. 2. İpucu.  
3. Yol, gidişat.

Ézle-: 1. Bakınmak, bulmaya çalışmak,  
Aramak. 2. Bir şeyi yapmaya gayret  
etmek.

-F-

Fayza: (<Ar.) Fayda, yarar, kâr.

Fehş: (<Ar.) Bozukluk, oynaklık.

Feket: (<Ar.) Fakat, lâkin, ama.

Fen: (<Ar.) Bilim, fen.

Feréşte: (<Far.) Melek; saf yürekli, temiz  
yürekli.

Fu: Of, tüh.

-G-

Garmun: (<Rus.) Akordeon.

Gél: Daima, her zaman.

Giz-: Gezmek.

Göl: (<Far.) Gül, çiçek.

Gölbaşıyan: (<Far.) Bir tür elma,  
anason.

Gölbostan: (<Far.) Gül bahçesi, çiçek  
bahçesi.

Göl-seske: Çeşitli gül veya çiçekler,  
rengârenk çiçekler.

Görle-: Gür gür etmek, gur gur etmek,  
gürlemek.

Görlevék: Sel, sel suyu; çağlayan.

Güye: (<Far.) Güya, sanki.

Güzel: Muhteşem, harikulade, güzel.

-Ğ-

Ğalem: (<Ar.) Âlem, dünya, gökyüzü,  
cihan, evren.

Ğali: (<Ar.) Ulu, büyük, yüce.

Ğaşıq: (<Ar.) Birisine sevgi besleyen,  
âşık.

Ğaşıklık: Âşıklık.

Ğazab: (<Ar.) Azap, cefa, eza, eziyet.

Ğejep: (<Ar.) Şaşkınlık verici, hayret  
verici.

Ğem: (<Ar.) Kaygı, hasret, gam.

Ğemhéz: Kedersiz, kaygısız, gamsız.

Ğereset: (<Ar.) Fırtına, kasırga.

Ğeresetlé: Fırtınalı, rüzgârlı.

Ğerip: (<Ar.) 1. Zayıf, kusurlu. 2.  
Alışılmışın dışında, yabancı, acayip. 3.  
Memleketinden ayrı yaşayan kişi,  
gurbette yaşayan kişi.

Ğeybet: (<Ar.) Kötü söz, dedikodu,  
iftira, gıybet.

Ğeybetsé: Gıybet, dedikodu yapan  
kimse.

Ğeyép: (<Ar.) Yakışık almayan, edebe  
sıgmayan hareket, ayıp; günah, suç.

Ğeyéphéz: Suçsuz, günahsız; ayıpsız,  
hatasız.

Ğeyéplé: Ayıp yapan, yakışiksiz  
harekette bulunan, suçlu.

Ğeyretlen-: Gayretlenmek, güçlenmek,  
kuvvetlenmek.

Ğezél: (<Ar.) Dürüstlükten yana, adil.

Ğezélhézlék: Adaletsizlik.

Ğezéllék: Adillik, adalet.

Ğezet: (<Ar.) Âdet; kişinin karakter  
özelliği, tavır, davranış.

Ğeziz: (<Ar.) Aziz, kıymetli, kutsal,  
mukaddes.

Ğına: dek, kadar, da/de küçültme anlamı  
katar.

Ğilmiy: (<Ar.) İlmi, bilimsel.

Ğışık: (<Ar.) Aşk.

Ğorur: (<Ar.) Kendini bilerek iş yapan,  
kendine kötü söz ettirmeyen, gururlu,  
onurlu.

Ğorurlıq: Gururluluk, onurluluk.

Ğöröf-ğezet: Örf, âdet.

Ğümér: (<Ar.) Ömür, yaşam, hayat.

Ğümérhéz: Ömürsüz, kısa ömürlü, az  
ömürlü.

-H

Haban: Saban.

Habış-: 1. Kötü bir duruma düşer olmak, kötü bir duruma düşmek. 2. Hâline gelmek, dönüşmek. 3. Gibi davranmak.

Hağın-: Hasret çekmek; özlemle yâd etmek.

Hağış: Hasret, keder, özlem.

Hağ (1) : Duyarlı, hassas, sezgisi güçlü.

Hağ (2) : Muhafız, muhafaza eden, koruyucu, koruma.

Hağla-: 1. Korumak, zarara karşı emniyetli bir yerde tutmak. 2. Tutumlu kullanmak. 3. Sağlamak. 4. Gerçekleştirmek. 5. Aklında tutmak. 6. Göz kulak olmak.

Hal-: 1. Yerleştirmek, koymak. 2. Yıkıp yerleştirmek. 3. Yükleme. 4. Dayandırmak. 5. Yatırmak. 6. Bina etmek, kurmak, inşa etmek.

Halş-: 1. Evrilmek, dönüşmek. 2. Davranmak. 3. Aralarında para toplamak.

Halkın: 1. Serin, soğumuş, soğuk. 2. Duygusuz. 3. Çok ciddi, resmî tavırlı.

Haman: (<Far.) Daima, sürekli, hep.

Hana-: 1. Saymak, hesap etmek, miktarını tespit etmek. 2. Bir fikri olmak, kanaat sahibi olmak. 3. Farz etmek.

Handık: Sandık; kutu.

Handuğas: Bülbül.

Hanhız: 1. Sayısız, hesapsız; çok. 2. Hesaba katılmayan, önemsiz, değeri olmayan.

Haray: (<Far.) 1. Odunluk, ambar, samanlık, hayvan barınağı. 2. Saray.

Harı: 1. Sarı, sarı renk. 2. Sarılık hastalığı.

Harıl-: Yapışmak, sarılmak, tutunmak.

Hat-: 1. Satmak. 2. İhanet etmek, ihbar etmek. 3. Caka satmak, gösteriş yapmak. 4. Dedikodu yaymak.

Hataş- (hataştır-): 1. Uykuda sayıklamak. 2. Sersemletmek. 3. Bir şeyle fazla meşgul etmek.

Hatıl-: 1. Satılığa çıkarılmak, satılmak. 2. İhanet edilmek.

Hav-: 1. Sağmak. 2. İstismar etmek. 3. Çekip almak.

Hava: (<Ar.) 1. Hava. 2. Atmosfer. 3.

Gökyüzü. 4. Caka, hava; kibir duygusu.

Hay: Duygu ve his bildiren seslenme ünlemi, ay, hey.

Hayın: İsimlerden ve -gan ekli fiillerden sonra “her” anlamını bildiren edat.

Hayışkan: Saksığan.

Hayra-: 1. Ötmek, güzel sesler çıkarmak, şakılamak (kuş için). 2. Göz boyamak.

Haż: 1. Sazlık. 2. Fazla sulanmaktan dolayı bataklık olmuş yer.

Hażak: Sadak, okluk.

Hażlık: Bataklık, sazlık.

Hélk-: Silmek, silkelemek, çırpma; çalkalamak, sallamak.

Hélkét-: Hareketlendirmek, kımıldatmak, titretmek.

Helkev: Cansız, isteksiz, tembel.

Hélte-: 1. Silmek, silkitmek, sallamak. 2. Vurup yıkmak. 3. Ele geçirmek. 4. Çekip almak.

Hem: (<Far.) Ve.

Hémér-: Sıvı bir şeyi somurmak, nefes yoluyla sıvı bir şeyi çekmek.

Héñ-: 1. Sinmek, nüfuz etmek. 2. Yatarak gizlenmeye çalışmak.

Her: (<Far.) Her, hepsi, bütünü, hep.

Hermen- (hermele-): El yordamı ile aramak, elle yoklamak.

Heybet: (<Ar.) İyi, hoş, güzel.

Heykel: Heykel.

Hıgıl-: 1. Esnetilerek bükülmek, eğilmek. 2. Acılara karşı sabırlı olamamak, tahammül edememek. 3. Sıkılmak, sıkıştırılmak, sıkıştırarak sokulmak. 4. Sıkılıp suyu çıkarılmak.

Hıgılma: Esnetilip bükülen, esnetilip eğilen.

Hıç- : 1. Bükme, sıkılaştırmak. 2. Hâlsiz bırakmak, ezmek. 3. Sıkma, suyunu sıkma.  
Hıқта-: Yakınarak, üzülmek sessizce ağlamak.  
Hılıv: Güzel yüzlü, güzel.  
Hımağ: Gibi, benzer.  
Hın: Beden, insan gövdesi, boy pos.  
Hına-: Denemek, tecrübe etmek, sınamak.  
Hınal-: Denenmek, tecrübe edilmek, sınanmak.  
Hınat-: 1. Sınatmak, denetmek, tecrübe ettirmek. 2. İnsanları nezdinde kendisini yumuşak, iyi yönleri ile göstermek; sır vermek.  
Hır: 1. Bir şeyler oyularak yapılan süslü çentik, çizik, sırma. 2. Resim ya da yazıdaki süslü çizgi. 3. İnsan yüzündeki buruşukluk, kırışıklık. 4. Gümüş üzerindeki oksit. 5. Ayna yapımında kullanılan sır. 6. Vücutta çıkan kırmızı şişlik.  
Hırt: 1. Sırt. 2. Dağ sırtı. 3. Elin üst tarafı. 4. Bıçak gibi şeylerin sırtı. 5. Daha uzaktaki yer.  
Hıtıl-: 1. Ezilmek, basılmak. 2. Sıkılmak, boğulmak.  
Hıv: 1. Su. 2. Nehir, göl, deniz. 3. Nem, ıslaklık. 4. Söylenen lafın anlamsız ve gereksiz kısmı.  
Hıvık: Soğuk, soğumuş.  
Hıy-: 1. Sığmak. 2. Yerleşebilmek. 3. Dar bir yerden geçebilmek. 4. Sığılmak. Sığılmak. 5. Yardım bekleyerek yakınmak, sızlanmak.  
Hıylı: İkramlı, ikram verilen.  
Hıypa-: Okşamak, sıvazlamak, sıvazlayıp sevmek.  
Hız-: 1. Erimek, yavaş yavaş yok olmak. 2. Tahrip olmak, zayıflamak. 3. Kaygılanmak, kederlenmek. 4. Çınlamak, ince ve etkili şekilde yankılatmak.

Hızgır-: 1. Islık çalmak. 2. Tıs diye ses çıkarmak. 3. Büyük bir hızla hareket etmek.  
Hızıl-: 1. Sıcaktan erimek (donmuş yağ için). 2. Çok ince, etkili şekilde yankılanmak, çınlamak.  
Hızla-: 1. Sızlamak, ağrımak, acımak. 2. Üzülmek, kaygılanmak.  
Hızlan-: 1. Şikâyet etmek, serzenişte bulunmak, yakınmak, sızlanmak. 2. Üzülmek, kaygılanmak.  
Hızlat-: Sızlatmak, şikâyet ettirmek.  
Hibél-: 1. Serpilmek, yayılmak, saçılmak, dağılmak. 2. Aşırı sarf edilmek.  
Higézénsé: Sekizinci.  
Hikelte: 1. Yükselti, tepe; zirve. 2. Raf, çıkıntı.  
Hikeltelé: Engibeli, tümsekli.  
Himéz: Semiz, dolgun; yağlı.  
Hin: Sen.  
Hiñ-: Solmak, pörsümek, canlılığını yitirmek; sinmek.  
Hip-: 1. Serpmek, yaymak, saçmak. 2. Işık saçmak. 3. Yağmur çiselemek, serpelemek.  
Hirp-: Serpmek, saçmak, yaymak; dağıtmak.  
His: (<Far.) Hiç, hiçbir şekilde.  
Hiż-: Sezmek, hissetmek, duymak, fark etmek.  
Hiżél-: Sezilmek, fark edilmek, hissedilmek.  
Hiżér: Duyarlı, hassas, sezgisi güçlü.  
Hoqlan-: 1. Büyülenmek, hayran kalmak. 2. Mest olmak.  
Homgol: İnce, zarif, kibar; ince uzun boylu.  
Honol-: Gerinmek, uzanmak, çekilmek, yayılmak.  
Hora-: 1. Sormak. 2. İstemek, talep etmek. 3. Sadaka istemek. 4. Rica etmek. 5. Kız istemek.  
Horo: Kül rengi, boz renk, gri.

Höner: (<Far.) Sanat, zanaat, meslek, hüner.

Hör-: 1. Toprağı sürmek. 2. Kar, çamur gibi şeyleri yarıp sıyırmak. 3. Kovmak, sürmek. 4. Sürgün etmek.

Hören: Halkı çağırarak için atılan nara, bağırarak halkı davet etme.

Höröl-: 1. Sürülme (toprak için). 2. Kovulmak, sürülme; sürgün edilmek.

Höröm: 1. İs, kurum. 2. Büyük kaygı. 3. Afet.

Höt: 1. Süt. 2. Bazı bitkilerin suyu.

Höy-: Hoşlanmak, beğenmek, sevmek.

Höykhéz: Kemiksiz.

Höyel-: Dayanmak, yaslanmak.

Höyle-: Söylemek, anlatmak, konuşmak.

Höylen-: 1. Söylenmek, kendi kendine konuşmak. 2. Sayıklamak.

Höyöklö: Sevilen, sevgili.

Höyön-: Sevinmek, kıvanmak.

Höyönös: 1. Sevinç, neşe. 2. Sevinilecek haber, müjde.

Höyöş-: Karşılıklı sevmek, birbirini sevmek.

Höyöv: 1. Sevme, hoşlanma, sevgi. 2. Okşama.

Höyre-: 1. Sürümek, sürüklemek. 2. Ayak sürümek. 3. Zor bir işi başarmak. 4. Hayatı sürdürmek.

Höyzör-: Sevdirmek, sevgi uyandırmak.

Hözlök: Etli çorbanın üzerine çıkan yağ.

Huğış: 1. Vuruş, dövüş. 2. Savaş.

Huğ-: 1. Sertçe vurmak, itip kakmak. 2. Yaralamak, zedelemek. 3. Kaydetmek. 4. Sert konuşmak, eleştirmek. 5. Özel bir şekil vermek, damga basmak. 6. Zarar vermek. 7. Dokumak, örmek, işlemek.

Huğır: Göremeyen, kör, âmâ.

Hula-: Solumak, nefes alıp vermek.

Hulış: Soluk, soluma, nefes.

Hulğıl-da- (hulğıl-): 1. Kesik kesik sızlamak. 2. Hıçkırarak ağlamak, içini çekerek ağlamak.

Huñ: Sonra, geç, daha sonra.

Huñğı: 1. Sonuncu, son, sonra. 2. En yeni. 3. Biraz önce. 4. En alttaki, düzeysiz, değersiz. 5. Plasenta.

Hur-: 1. Germek, uzatmak, çıkarmak. 2. Emerek çıkarmak, çekerek çıkarmak, emmek.

Hut: Bitki ve meyvelerdeki yapışkan sıvı, öz suyu, şıra.

Hutlı: Şıralı, öz sulu, usareli.

Huz-: 1. Çekerek, genişleterek uzun hâle getirmek, uzatmak; yaymak, doğrultmak. 2. İkrâm etmek, sunmak. 3. Gerinmek. 4. Engellemek. 5. Uzun hava biçiminde şarkı söylemek. 6. Kuray çalmak.

Hülpenlen- (hülpeney-): Cansızlaşmak, hantallaşmak, uyuşuklaşmak.

Hün-: 1. Sönme. 2. Işığı sönme. 3. Motor için susmak. 4. Bitmek, sona ermek. 5. Atık hâle gelmek.

Hürél-: 1. Yavaş yavaş sönme. 2. Yavaşlamak, dinmek. 3. Kumaş, bağ gibi şeylerin ipi için çekilip çıkarılmak.

Hürenlen-: Sönükleşmek, zayıflamak, cılızlaşmak (ışık, ateş için).

Hüz: 1. Kelime, söz. 2. İfade, konuşma. 3. Verilen söz, ant. 4. Fikir, görüş. 5. Nasihat, öğüt. 6. Eleştiri, tenkit. 7. Dedikodu.

-H-

Hâ: 1. İstek uyandırmak için kullanılan söz. 2. Şaşma anlatan söz. 3. Dikkati çekmek, uyarmak için kullanılan söz. 4. Bir şeyin birdenbire hatırlandığını veya kavrandığını anlatan bir söz. 5. Hahnium elementinin simgesi. 6. Soru bildiren bir söz.

Hâin: (<Ar.) İhanet eden, hain.

Hâkim: (<Ar.) Hâkim, hükmeden.

Hâklık: Adalet, doğruluk.

Hâқта: Yalın ve iyelik çekimindeki zamirleri bağlar; hakkında, konuda.

Ḥalîk: (<Ar.) Millet, halk; topluluk.  
Ḥanlık: Hanlık, hükümdarlık.  
Ḥaram: Dinen yasak olan şey, haram.  
Ḥas: 1. Has, hakiki, özellikli, nitelikli, özgü. 2. Tam, aynı.  
Ḥat: 1. Name, mektup. 2. Sınır çizgisi, hat.  
Ḥatta: Hatta, bile, dahi.  
Ḥayran: (<Ar.) Hayran.  
Ḥazina: (<Ar.) 1. Hazine. 2. Yer altı zenginliği, maden. 3. Her türlü kültürel ve ruhsal zenginlik.  
Ḥeber: (<Ar.) Malumat, haber.  
Ḥekîket: (<Ar.) Hakikat, gerçek.  
Ḥel: (<Ar.) 1. Hâl, durum, vaziyet. 2. Zarf, belirteç (gramerde).  
Ḥelhéz: Gücü kuvveti olmayan, güçsüz, hâlsiz.  
Ḥesiyet: (<Ar.) 1. Kişi ya da nesnelere has nitelik; özellik. 2. Bir şeylerin altında yatan sebep; hastalık, ağrı. 3. Yarar, fayda. 4. His, duygu.  
Ḥesret: (<Ar.) Kaygı, keder, üzüntü, hasret.  
Ḥesretlen-: Kaygılanmak, hasretlenmek.  
Ḥetér: (<Ar.) 1. Hatır. 2. Kişinin belli bir vakitteki ruh hâli; gönül, keyif.  
Ḥetérle-: Hatıra gelmek, hatırlamak; akla düşmek.  
Ḥetlê: Dek, kadar, denli.  
Ḥeyérlê: Faydalı, hayırlı.  
Ḥeyle: 1. Hile, aldatma. 2. Kandırmaca.  
Ḥezér: (<Ar.) Hâlihazırda, şimdi, şu an.  
Ḥézmet: (<Ar.) Hizmet, iş; vazife.  
Ḥıyal: (<Ar.) Hayal.  
Ḥıyanat: (<Ar.) İhanet, hıyanet.  
Ḥikmet: (<Ar.) 1. Hikmet. 2. Kısa ibretlik hikâye. 3. Bir şeyin özünü ifade eden temel anlam.  
Ḥikmetlê: Hikmetli, hikmetli olan.  
Ḥożur: (<Ar.) 1. Gönle rahatlık veren, keyif veren; iç açıcı. 2. Huzur, makam.  
Ḥököm: (<Ar.) Yönetim, hüküm.  
Ḥörmet: (<Ar.) Hürmet, saygı.

Ḥörmetlê: Hürmetli, saygılı.  
Ḥuja: (<Far.) 1. Aile reisi. 2. Bir şeyin sahibi, sahip. 3. Koca (kadın için). 4. Bir kurum ya da işletmenin yöneticisi, idarecisi.  
Ḥupla-: 1. Dürüst, güzel bulmak; güzel görmek. 2. Her şeyi kabullenmek.  
Ḥuplan-: Birileri tarafından güzel, dürüst bulunmak.  
Ḥur: (<Far.) İnsan nazarında eksik, aşağılık, kıymetsiz.  
Ḥurla-: Rezil etmek, aşağılamak, maskara etmek; kötölemek; iftira atmak.

-I-

İğır-: Çığırarak, böğürmek; öğürür gibi ses çıkarmak.  
İlîs: Bazı ağaçların iğne şeklindeki yaprağı ya da budağı.  
İmhın: Ümit, umut.  
İmhın-: Ümitlenmek, umutlanmak.  
İñgay: 1. Taraf, cihet, yön. 2. İmkân, fırsat. 3. Karışmadan, karşılaşmadan razı olan, kalender. 4. Her zaman, daima.  
İntıl-: 1. Uzatılmak, sunulmak, çekilmek. 2. Bir yöne doğru aniden yönelmek; yamulmak. 3. Bir şeylere ulaşmaya çalışmak, heves etmek; istekle atılmak. 4. Şahlanmak.  
İnyı: İnci.  
İrgît-: 1. Fırlattırmak, atlattırmak, attırmak, zıplattırmak. 2. Terk ettirmek, bıraktırmak.  
İrîslı: Kısmetli, nasipli.  
İrıya: Riya, ikiyüzlülük.  
İsık: Çiğ tanesi, çiğ.  
İsın: Gerçek, doğru; öz, hakiki; doğal.  
İsınla-: Gerçeğe döndürmek, gerçeğe çevirmek, ciddileştirmek.  
İşan-: İnanmak, güvenmek; ümit etmek.  
İşanı: İnanç, güven; ümit.  
İşık: Sığınak, yağmur ve rüzgâr almayan yer.

Ival-: Küçük parçalara ayrılmak, dilimlenmek, parçalanmak, ufak parçalara ayrılarak dağılmak, ufalanmak. İzgış: Kavga, dövüş, çekişme, mücadele.

-İ-

İblis: (<Ar.) 1. İblis, şeytan. 2. Kötü, hilekâr kişi.

İgén: Ekin, tahıl.

İgénlék: Ekin ekilen yer; tarla.

İgénsé: Çiftçi, ekinci.

İhlas: (<Ar.) 1. Temiz yürekli, açık yürekli, saf; riyasız. 2. Kendi sözünü doğrulamak için söylenir.

İjad: (<Ar.) İcat, yaratan.

İké: İki (2).

İkélen-: İkilik içinde kalmak, tereddüt etmek.

İkélete: İki seferde, iki kez için, iki defaya.

İken: Meğer zahir.

İkenlék: Herhangi bir söz grubuna eklenerek anlamı doğrulamak veya açıklamak için kullanılır.

İkev: İki kişi ya da iki şey.

İkhéz-sikhéz: Uçsuz bucaksız, engin, sınırsız.

İkmek: Ekmek.

İl: Ülke, devlet, memleket; vatan; halk.

İla-: Ağlamak.

İlahi: (<Ar.) İlahi, Tanrısal, Allah.

İlgezek: Gönül alıcı, güler yüzlü, hoş tavırlı; alçak gönüllü.

İlgezeklék: Güleryüzlülük, samimiyetlik, alçak gönüllülük.

İlham: (<Ar.) İlham.

İlhamlı: İlhamlı.

İllé: Elli.

İlt-: İletmek, götürmek, belirli bir yere alıp gitmek.

İm-: Emmek, süt emmek; ağza alıp çekmek.

İmen: Meşe

İmén: (<Ar.) 1. Emin, sakin, güvenilir. 2. Sağ salim (zarf olarak).

İmgek: 1. Eziyet, zahmet. 2. Fazla sıkıntı veren, meşekkatli kişi ya da hayvan.

İmgekle-: Zahmet vermek, eziyet vermek.

İñ: Anlamı güçlendirmek için kullanılır; en.

İn-: 1. İçine geçmek; girmek. 2. Saplamak, batırmak. 3. İş, hizmet veya tahsil için kabul edilmek, yerleşmek.

İN: Hayvanların kulağına, kuşların kafalarının üstüne koyulan işaret, iz.

İndé: 1. Şimdi, şu anda, şu vakitte. 2. Artık, bundan sonra, daha.

İñ (1): 1. Omuz, ense. 2. En, genişlik.

İñ (2): Anlamı güçlendirmek için kullanılır; en.

İñle-: İnletmek, inlemek.

İnték-: Azap görmek, sıkıntı çekmek, eziyet çekmek.

İr: Koca, erkek eş, er.

İrék: 1. Özgürlük; özgür hür, azat. 2. Özgür irade. 3. İnsan ya da başka şeylerin baskısı olmayan rahat yer.

İrékey: Tanıdık olmayan erkek, yabancı erkek.

İrén-: Erinmek, tembellik etmek, üşenmek.

İrét-: Eritmek, sıvı hâle getirmek.

İrke: 1. Sevgili, sevilen. 2. Küçük kardeş. 3.

Alımlı, yumuşak, nazlı.

İrkén: Eni, boyu büyük, geniş, engin.

İrte: 1. Sabah. 2. Erken.

İş-: Esmek.

İş: Hatır, zihin.

İş kit-: Hayran eden, hayranlık uyandıran.

İsém: (<Ar.) İsim, ad.

İsen: 1. Esen, sağ, diri. 2. Sağ selamet. 3. Zararsız, ziyansı.

İseplen-: Saymak, miktarını belirlemek, hesaplamak.



İserl k: Akılsızlık, aptallık, delilik, ahmaklık.

İšk : Eski, yeni olmayan.

İşle-: Unutmadan hatırd  tutmak, akılda tutmak, unutmamak, hatırlamak.

İş-: 1. B kmek,  rmek, dokumak. 2. Gemi ya da başka Şeyleri y zd rmek i in k rek ya da başka Şeylerle suda itmek, suda y zd rmek.

İş t-: 1. İŐitmek, duymak. 2. Dinlemek. 3. Haber almak, haberdar olmak.

İt-: 1. Etmek, yapmak, kılmak. 2. -p ekli formda yardımcı fiil niteliğinde birine vazife y kleme, birini y nlendirmek anlamını verir. 3.  nlemlerle kullanılarak birleşik fiil oluşturur. 4. -p formunda gelerek bir iş ya da durumun ne Şekilde yapıldığını anlatır. 5. -rga ekiyle  ekimlenmiş bir fiilden sonra gelerek istek ve maksadı bildirir. 6. Arap, Fars ve Rus dillerinden alıntı s zlere yardımcı fiil olarak birleşik fiil oluşturur.

İtek: 1. Etek. 2. Bayan g mleğinin ucuna katlanıp dikilen dar kısım. 3.

Dağın, tepenin eteği.

İt k:  izme.

İt ks :  izmecisi,  izme yapan kişi; deri ayakkabı yapan kişi.

İzen: D Őeme, zemin.

İzg : Kutsal, mukaddes; g zel, hoş; g nahsız, saf.

İzg l k: Kutsiyet, mukaddeslik.

-K-

Kabinet: (<Rus).  alıŐma odası,  zel oda, sınıf.

Kapitalist: (<Far.) Anamalcı. ( retim ara larını  zel m lkiyetinde bulunduran kimse, anamal sahibi).

Keben: Ekin ya da saman yığını.

Kek k: Guguk kuşu (Lat. cuculus canorus).

Keleş: 1. Evlenecek kız, m stakbel gelin. 2. G r c   n ne  ıkan kız.

K let: (<Rus.) Kiler, depo.

K m: 1. Kim. 2. Biri.

Keme: Tekne, gemi.

Kemh n-: Kendini eksik g rmek, kendini noksan g rmek; eksik g rmek, noksan g rmek.

K muzarzan: Kimilerinden, birilerinden.

K nd k: 1. G bek. 2. Arabanın kasasını taşıyan merkez, dingil.

Ke eŐ: DanıŐ, m Őavere, danışma.

Kepeyt-: ŐiŐirmek, kabartmak (karın, g ğ s i in).

Ker: 1. G  , kuvvet, derman, kudret, takat, mecal. 2. İŞ, meŐgale.

K r-: 1. Girmek. 2. Bir Şeyin i ine girip takılmak. 3. Bir Şekle girmek.

K r: 1. Kir, leke, pislik. 2.  amaŐır. 3. G n ldeki k t l k.

Kerek: 1. Gerek, l zum; talep edilmeyi gerekli olmayı bildirir. 2. Gerekli, l zumlu. 3. gerek... gerek...

Kerek-: Gerekli olmak, lazım olmak, gerekmek.

Kerh z: Kuvvetsiz, mecalsiz, g  s z.

K rh z: 1. Kirsiz, kiri olmayan, pisenmemiŐ, temiz. 2. Temiz, saf.

K rlen-: Lekelenmek, pisenlemek, kirlenmek.

Kerte: 1.  it, ağa ,  alıdan yapılmış  it, engel. 2. Tahta perde, tahta parmaklık.

Kerte- ura: Bah e  iti, bina duvarı, ahır  iti.

K se: (<Far.) 1. Kese, cep. 2. Para.

K skey: K  k, minicik, k  c k.

K Ş : 1. İnsan, Şahıs, adam, kişi. 2. Kimse.

K v k: Gibi, kadar.

K y-: Giymek, takmak (g zl k, Çapka vb.); donanmak, takılmak.

Keze: Ke i.

Kil n: Gelin, gen  kız.

Kilêşlê: 1. Uyumlu, güzel. 2. Yerli yerinde, akla uygun. 3. Düzenli, terbiyeli.

Kiñ: 1. Geniş, enli, eni büyük, koca. 2. Büyük yer kaplayan. 3. Dolu, aşırı, sınırsız, hadsiz.

Kinen-: Gönenmek, kıvanmak, sevinmek.

Kiñey-: 1. Genişlemek, yayılmak. 2. Artmak. 3. Enginleşmek, rahatlamak.

Kiñlêk: 1. Genişlik, enginlik, büyüklük. 2. Doluluk, tamlık. 3. Geniş açık yer, meydan. 4. Boylam, meridyen.

Kir-: Germek, esnetmek, açmak; yay çekmek.

Kirê: 1. Geri, ters. 2. Olumsuz, aksi, ters tabiatlı. 3. Karşıt, zıt. 4. Tekrar, yeniden. 5. sonra, ...geri.

Kirêl-: Gerilmek.

Kis-: 1. Geçmek. 2. Vazgeçmek. 3. Aşmak. 4. Baştan geçmek.

Kis-: 1. Kesmek, biçmek. 2. Ameliyat etmek. 3. Kısaltmak, azaltmak. 4. Söz kestirip atmak.

Kisêr-: 1. Geçirmek, görmek, baştan geçirmek. 2. Hatırlamak. 3. Bağışlamak, affetmek. 4. Suyu aşip geçmek.

Kislêk: Akşam için ayrılmış, akşam için gerekli; akşamki.

Kit-: 1. Gitmek. 2. Başlamak, güçlenerek sürmek, uzamak. 3. Bitmek, yok olmak. 4. Tükenmek, yok olmak; batmak. 5. Devam etmek. 6. Âdet olmak.

Kitap: (<Ar.) 1. Kitap. 2. Kur'an.

Köl-: 1. Gülmek, kahkaha atmak. 2. Alay etmek, aşağılamak. 3. Eleştirmek, tenkit etmek.

Köl: Kül.

Köles: Güleç, güleryüzlü.

Köleslen-: Güleçleşmek, güleç olmak, güleryüzlü olmak.

Kömöş: 1. Gümüş, gümüş para. 2. Saf, temiz.

Kön: 1. Güneş. 2. Gündüz. 3. Gün. 4. Güneş ışığı, güneş sıcaklığı. 5. Hayat, yaşam. 6. Belli bir vakitteki hava durumu.

Könbağış: Günebakan, ayçiçeği.

Könbayış: 1. Batı. 2. Batı Avrupa.

Könleş-: 1. Birisine güvenmeyip şüphelenmek. 2. Kıskanmak, imrenmek. 3. Rakip olmak.

Könsö: Kıskanç, imrenen; rakip.

Kön-tön: Hiç durmadan, aralıksız, gece gündüz.

Kör: 1. Gür, gürbüz, semiz. 2. Toraman, güçlü, kuvvetli.

Köre-: Küremek.

Köreş-: 1. Güreşmek. 2. Mücadele etmek, savaşmak. 3. Tartışmak. 4. Karşılıklı küremek, birlikte küremek.

Kös: 1. Güç, kuvvet, enerji. 2. Yaşama gücü. 3. İş yapma kabiliyeti. 4. Askerî güç.

Köshöz: 1. Güçsüz, kuvvetsiz. 2. Etkisiz.

Kös-kévet: Güç kuvvet.

Köslö: 1. Güçlü, kuvvetli. 2. Yetenekli. 3. Etkili.

Köt-: 1. Beklemek, olmasını veya gelmesini beklemek. 2. Hazır durmak. 3. Bir şeyin olacağına inanmak. 4. Dilemek, istemek. 5. Hayvan gütmek. 6. Göz kulak olmak. 7. Büyütmek, yetiştirmek.

Köy-: 1. Yanmak, dış tarafı kömürleşmek. 2. Kızmak, kurumak, çok susamak. 3. Hasretle beklemek.

Köy: 1. Nağme, melodi; ahenkli ses. 2. Düzen, tarz.

Köyge (köyö): ...biçimde, tarzda, hâlde.

Köygenek: Gökdoğan, tepeli doğan.

Köyhözlen-: 1. Ezgisi bozulmak, ahengi bozulmak. 2. Ayarı bozulmak. 3. Düzeni, tertibi bozulmak. 4. Bozulmak (hava için).

Köyle-: 1. Melodilendirmek, ahenklendirmek. 2. Düzgünleştirmek,

düzenliileştirmek. 3. Şiir söylemek, belli bir ezgide söylemek. 4. Kurmak, ayarlamak; hazırlamak.

Köyöş: Hayvanlarda geviş, geviş getirme.

Köz: Güz, sonbahar.

Közretlé: Kudretli, güçlü, kuvvetli.

Kübelek: 1. Kelebek. 2. Kadına sevgi sözü olarak söylenir.

Küberek: Çoğunlukla, genellikle; çoğu zaman; daha çok.

Kübey-: 1. Miktarı ve sayısı artmak, çoğalmak. 2. Güçlenmek.

Küger-: 1. Göğermek, yeşermek. 2.

Küflenmek. 3. Göğe doğru yükselmek.

Kügevén: Güve, sığır sineği.

Kük: 1. Gök, gökyüzü. 2. Mavi; boz. 3.

Vücutta moraran yer; morarık. 4. Allah katı.

Kükre-: Kükremek, güürldemek.

Kükrek: Göğüs, meme.

Kükşél: Açık mavi, mavimsi.

Küldek: 1. Gömlek. 2. Tek parça elbise.

Külegele-: Gölgelemek.

Küm-: Gömmek, örtmek.

Kümek: 1. Sayısı çok, fazla. 2. İmece, ortaklaşa, birlikte.

Kümele-: Toplamak, kümelemek, bir araya gelmek.

Kümeleş-: Birleşmek, kümeleşmek, topplaşmak.

Küñél: 1. Gönül, ruh dünyası, kalp; hissiyat. 2. Zekâ. 3. Ruh. 4. Sevgi, sevmek.

Küñélhéz: Gönülsüz, isteksiz; keyifsiz, neşesiz.

Küp: 1. Çok, fazla, sayısı ve miktarı yüksek. 2. Uzun müddet.

Küpmé: 1. Ne kadar, ne miktarda. 2. Uzun vakit mi. 3. Kaça, kaç para.

Küpten: Çoktan, çoktandır, uzun zamandır.

Kür-: 1. Görmek, bakmak. 2. Anlamak, sezmek. 3. Bir şeye maruz kalmak,

baştan geçirmek, eziyet çekmek. 4. Bir maksada erişmek. 5. Bir şeye sahip olup ondan faydalanmak. 6. Sanmak, kabul etmek.

Kürén-: 1. Görünmek, gözükmek. 2. Göze çarpmak, gerçekleşmek.

Kürk: Görkem, güzellik.

Küs-: 1. Göçmek, taşınmak, geçmek. 2. Başka bir yere gitmek. 3. İş değiştirmek.

Küsék: Ağaç kalas, sopa.

Küsér-: 1. Göçürmek, taşımak, götürmek. 2. İşini değiştirmek. 3. Terfi ettirmek. 4. Vadesini ertelemek. 5.

Tercüme etmek, çevirmek. 6. Kopyalamak.

Küter-: 1. Yukarı çıkarmak, yükseltmek; kaldırmak. 2. Dik tutmak. 3. Artırmak. 4.

Taşımak. 5. Kadeh kaldırmak. 6. Bir tecrübeye sahip olmak.

Küz: 1. Göz. 2. Bakış. 3. Bir şeyin tam ortası. 4. İzleme deliği.

Küzlék: 1. Gözlük. 2. Fikir, düşünce.

Küzle-: 1. Gözlemek, gözetlemek. 2. İnceleyip seçmek. 3. Pencereyi çerçevelemek.

-K-

Kabarmak, şişmek; taşmak.

Ķabat: Tekrar, kez, defa; kat; tekrardan, yeniden, daha.

Ķabatlan-: 1. Tekrarlanmak, yinelenmek. 2. Ķarpılmak (matematikte).

Ķabın-: Tutuşmak, yanmak, alev almak.

Ķabız-: Yakmak, tutuşmak, alevlenmek.

Ķağıl-: Vurulmak, sokulmak, kakılmak, Ķarpılmak; hafifçe vurmak; tokatlamak.

Ķağın-: 1. Kılık kıyafeti silkmek; tozunu almak; 2. Kanatları sallamak, silkmek.

Ķaharman: (<Ar.) Kahraman, yürekli, cesur.

Ķaç-: Sivri bir nesne ile vurmak, kakmak, vurmak, sokmak, Ķakmak.

Kaçlık-: Büyük bir hızla ya da aceleyle bir şeye vurmak; sert bir şeye vurup geri tepilmek.

Kaçşa-: 1. Bozulmak, sarsılmak, sallanmak, gevşemek; hâlsizlenmek. 2. Ağzında gevelemek.

Kal-: Kalmak, beklemek, geride olmak.

Kala: Vilayet, şehir.

Kalas: Kabarık beyaz ekmek.

Kalay: Ne şekilde, ne kadar, nasıl.

Kaldır-: 1. Bırakmak, atmak. 2. Terk etmek. 3. Azat etmek, serbest bırakmak.

Kalın: Kalın, yoğun, koyu, tok (ses için).

Kalk-: 1. Kalkmak, yükselmek, yukarı çıkmak. 2. Ufuktan yükselmek, çıkmak (gök cisimleri için). 3. Gelişmek, büyümek. 4. Hareket etmek.

Kalkan: Kalkan, top vs. silahların önündeki çelik set; sur.

Kaltır: Korkak, yüreksiz, cesaretsiz.

Kaltıra-: Ufak ufak hareket etmek, kıpırdamak, silkinmek; çok korkmak.

Kamaş-: Kamaşmak.

Kamsı: Kamçı.

Kan: Kan.

Kan-: Kanmak, doymak.

Kanat: 1. Kanat. 2. Dayanak, destek.

Kanatlan-: Kanatlanmak, canlanmak, coşmak.

Kanatlı: Kanatlı, kanadı olan, uçabilen, coşkulu.

Kangılda-: 1. Gak gak etmek. 2. Bir şeyleri tekrar tekrar söylemek, başa kakmak.

Kanhıra-: Kansızlaşmak, kan kaybetmek.

Kanlı: Kanlı, kana bulanmış, kanlanmış.

Kap-: 1. Ağza almak; tutmak, kapmak. 2. Yanmaya başlamak, tutuşmak. 3. Tesirli biçimde ağrıtmak (baş için). 4. Dokunmak. 5. Soğuk kapmak. 6. İçine yün, pamuk doldurarak baştan başa dikmek.

Çapka: 1. Kapı. 2. Futbol vs. gibi oyunlarda kale.

Çapla-: Kaplamak, örtmek.

Çapsık: Küçük torba, heybe.

Çar: Kar.

Çara: 1. Kara. 2. Karsız yer. 3. Kirli, pis. 4. Özel bir ustalık gerektirmeyen sadece kol gücüne bağlı olan. 5. Mürekkep. 6. Cahil halk. 7. Büyükbaş hayvan. 8. Kendir ya da başka şeyler için kullanılan altı metreye denk ölçü birimi.

Çara-: 1. Bakmak, seyretmek. 2. İnceleyip açıklamak. 3. İlgı ve terbiye göstermek. 4. Aramak. 5. İlişkili olmak. 6. Ümit bağlamak, umutlanmak.

Çaraç: 1. Hırsız, kapkaççı. 2. Eşkıya.

Çarağay: Çam ağacı.

Çarañğı: 1. Karanlık; açık olmayan, belirsiz. 2. Gönülsüz. 3. Cahil, kültürsüz. Çarañğılık: Karanlık olma durumu, karanlık.

Çaraş: Bakış, nazar; bir şeye yönelik ilgi, alaka.

Çarat-: 1. Baktırmak; aratmak; yönlendirmek. 2. Belli bir yöne sevk ettirmek. 3. Araba vb. taşıtlar sürdürmek.

Çarğa: Karga.

Çarvlaş-: Birbirinden öç almak, intikam almak; münakaşa etmek, tartışmak.

Çarlık-: Sesi kısılmak, sesi kısılmaya başlamak.

Çarluğas: Kırlangıç.

Çarsığa: Aladoğan.

Çarşı: Karşı, ön taraf.

Çarşıla-: Karşılama, karşı almak; birilerini ya da bir şeyleri kabul etmek.

Çart: Yaşlı, ihtiyar.

Çartlık: Yaşlılık, ihtiyarlık.

Ças-: Firar etmek, kaçmak.

Çasan: Ne zaman, ne vakit.

Çaş: 1. Kaş. 2. Yan, çevre; ön. 3. Su kenarında otların yeşerdiği alan, kenar.

Çat: 1. Kat. 2. Üst üste, tıka basa. 3. Yan, çevre, taraf. 4. Defa, kez, kere.

Ꞑatı: 1. Katı, sert; sağlam, dayanıklı. 2. Kırağı; ayaz, don. 3. Herhangi bir Şeyin kuruyup sertleŐmiŐ kabuğu ya da yuzeyi.  
Ꞑatın: Kadın.  
Ꞑatlı: Katlı.  
ꞐavıŐ-: Kavuşmak, karŐılaŐmak, buluŐmak.  
Ꞑavrıy: 1. Tüy, kıl. 2. Kuş tüyü.  
ꞐavŐır-: İki kenarını üst üste örtmek; birleştirmek.  
Ꞑay: Hangi.  
Ꞑaya: Kaya.  
Ꞑayđı: Kayđı, endişe, hasret.  
Ꞑayhı: Hangi.  
Ꞑayın: Akağaç, huŐ (ağacı); kayın.  
Ꞑayır: Ağacın sıyrılıp alınan sert kabuğu.  
ꞐayıŐ: 1. Kemer, kayış. 2. Askı, bağ.  
Ꞑaymak: Kaymak.  
Ꞑayna-: Kaynamak, pişmek, fokurdamak, kabarmak.  
Ꞑaysak (kasan): Ne zaman, ne vakit.  
Ꞑayt-: 1. Dönmek, geri gelmek; 2. Alet ya da bıçak vb. nesnelere için körlenmek, iş görmez hâle gelmek. 2. Düşüncesinden vazgeçmek.  
Ꞑaytar-: Dönmek, iade etmek, geri vermek.  
Ꞑayza: Nerede.  
Ꞑaz: Kaz.  
Ꞑazal-: Saplamak, batırmak, delmek, deşmek; yapışmak, emmek.  
Ꞑazala-: Bela olmak, felakete yol açmak.  
ꞐazanıŐ: Kazanç, fayda, yarar.  
Ꞑazı: 1. Atın kaburgası ve iŐkembesi üzerindeki yağ. 2. Bu yağı tuzlayıp et ile bağırsak içine doldurarak yapılan yiyecek.  
Ꞑazı-: Kazımak, kazmak.  
Ꞑebehet: (<Ar.) 1. Kabahat, hata, suç. 2. Utanmaz, rezil, rüsva.  
Ꞑebér: (<Ar.) Kabir, mezar.  
Ꞑelem: (<Ar.) 1. Kalem. 2. Yazı bilimi. 3. Yazma yeteneği.

Ꞑémuzarzan: Kimilerinden, birilerinden.  
Ꞑeneđet: (<Ar.) Kanaatkâr.  
Ꞑévet: (<Ar.) Kuvvet, güç.  
Ꞑezér: (<Ar.) Kadir, kıymet, değer.  
Ꞑezérlé: Kadirli, kıymetli, değerli.  
Ꞑıl-: Davranmak, yapmak, işlemek.  
Ꞑılan-: Davranmak, belirli bir harekette bulunmak.  
Ꞑılav: 1. Kırağı. 2. Göz bebeği üzerindeki beyaz leke.  
Ꞑılık: 1. Davranış, tarz, hareket. 2. Âdet, huy, tabiat.  
Ꞑılın-: Davranılmak, yapılmak, iŐlenmek.  
Ꞑımtı-: Sıkamak, kısmak, sıkarak tutmak.  
Ꞑıñđırav: Çıngırak, çan.  
Ꞑır: 1. Kenar, çevre; cephe. 2. Herhangi bir nesnenin dışı, dış kısmı, kenar. 3. İnsan tarafından yetiŐtirilmeyen meyve, sebze için söylenir; yabani.  
Ꞑırav: 1. Kırağı. 2. Saça düşen ak.  
Ꞑırın: Eğik, eğimli, meyilli.  
Ꞑırıs: 1. Katı yürekli, sert mizaçlı. 2. Ele geçmeyen; yabani. 3. Hayat sürmek ve yaşamak için ağır, zor.  
Ꞑırkıtır-: 1. Kırtırmak, kestirmek, koparmak; ayırmak, bölmek. 2. Kemirerek yemek.  
Ꞑırlı: Kenarlı; oyuklu.  
Ꞑıs-: 1. Kısmak, sıkamak; daraltmak. 2. Güç kullanarak sıkamak, baskı yapmak. 3. Geniş, bol tutmadan ölçüye, hesaba koymak.  
Ꞑısır: 1. Kısır (sığır, koyun, keçi vb. için). 2. Tohum vermeyen, tohumsuz, dölsüz. 3. Yağmursuz, yağmur getirmeyen. 4. EkilmemiŐ, boş. 5. Etsiz, yağsız, suyla pişmiş (yemek için).  
ꞐıŐka: Kısa, süreksiz.  
ꞐıŐkır-: Yüksek ses çıkarmak, bağırmak; ses vermek.  
ꞐıŐ: Kış mevsimi.  
Ꞑıv-: 1. Kovmak, kovalamak, bir yerden göndermek. 2. Acele ettirmek,

çabuklaştırmak. 3. Biri ya da bir şeyin ardına düşmek, peşine düşmek. 4. Zorla göndermek, kapıyı göstermek. 5. Yaşamak. 6. Bir şeylere başlayıp kesmeden devam etmek.

Kıvan-: Kıvanmak, gönenmek, sevinmek, mutlu olmak.

Kıvanıs: Kıvanç, gönenç, mutluluk, sevinç.

Kıvık: 1. Sidik torbası. 2. Balığın hava ile dolu iç organı. 3. Kandil ateşini çevreleyen cam. 4. Ciddi olmayan, gereksiz (kişi için). 5. Hava ya da herhangi bir tür gazla dolu balon, baloncuk.

Kıyık: 1. Çatı, dam; dağın tepesi, zirve. 2. Eğimli, meyilli. 3. Şaşı, şehla (göz için).

Kıyın: Eziyetli, sıkıntılı; zor.

Kıyınlık: Zorluk, güçlük, çetinlik, sıkıntı.

Kıyır: 1. Çekinip utanmadan yaşayan, mağrur. 2. Korkusuz, yürekli; kahraman.

Kızar-: 1. Kızarmak, kızıl olmak. 2. Utanmak.

Kızık: Komik, gülünç; ilginç, ilgi çekici; cezbedici.

Kızıl: 1. Kızıl renkteki, kızıl. 2. Altın. 3. Pas, oksit. 4. Kızıl Ordu taraftarı.

Kızıra-: Öfke ve nefretle coşmak; kudurmak.

Kızır: 1. Sıcak. 2. Çok çabuk, hızlı. 3. Coşkun. 4. Çabuk sinirlenip öfkelenen.

Kıbla: (<Ar.) Kible.

Kıl: Kul, köle.

Kılak: Kulak.

Kolas: Kulaç.

Kolan (Kolon): Tay, kulan.

Kom: Kum.

Komhoz: Açgözlü, gözü doymaz; pisboğaz.

Komhozlan-: Açgözlülük etmek, gözü doymazlık yapmak; pisboğazlık etmek.

Kor-: 1. Kurmak, dikmek, kaplamak veya örtmek için bir şeyleri birbirine bağlamak. 2. Parçaları birleştirmek, bir şeye işlerlik kazandırmak. 3. Oldurmak, meydana getirmek. 4. Düşünüp çıkarmak, fikretmek, zihinde kurmak.

Koral: 1. Silah. 2. Alet. 3. İmkân.

Korhak: 1. Karın, mide. 2. Kazan.

Koro-: 1. Kurumak, susuz kalmak. 2. Yok olmak, bitmek.

Koros: 1. Çelik. 2. Güçlü, yenilmez.

Kort: 1. Kurt, kurtçuk; arı. 2. Kurt.

Kosakla-: Kucaklamak.

Kot: 1. Hayat, canlılık ve sıhhat veren şey, kut; can. 2. Gönüle huzur, rahatlık veren sıfat. 3. Korkmuş kimseyi iyileştirmek için kurşundan yapılarak boyuna asılan şey.

Kotla-: Kutlamak, tebrik etmek.

Kotlo: 1. Kutlu, saadet, baht getiren. 2. Hayvanın verimini, sağlığını sağlayan; kutsal.

Koy-: 1. Kaptan bir yere akıtmak, dökmek. 2. Denize, göle dökülmek.

Koyaş: 1. Güneş. 2. Sıcaklık, parlaklık. 3. Şans, baht kaynağı.

Koyaşlı: 1. Güneşli. 2. Şanslı, bahtlı.

Koyol-: Kaptan bir yere akıtmak, boşaltmak.

Koyon: Kasırğa, fırtına.

Koyondor-: Yıkamak, suya basmak.

Koyroç: Kuyruk.

Kożgon: Kuzgun.

Kul: 1. El, kol. 2. Farklı yazım üslubu. 3. İnsan gücü ile çalışan düzenek ya da aletleri bildirmekte kullanılır.

Kulkık: 1. Koltuk altı. 2. İki yandan çevrelenmiş dar aralık, geçit.

Kun-: Konmak; düşmek; düşüp oturmak, üstünü kaplamak; vurmak.

Kuray: 1. Yayvan yapraklı ve kamışlı bir bitki türü. 2. Adını kuray bitkisinden alan ve Başkurt halkının millî çalgısı olan bir müzik aleti, kuray.

Qurq-: Korkmak, korkuya düşmek, korkuya kapılmak.

Qurkaq: Korkak, yüreksiz, cesaretsiz.

Qursağ: 1. Bez bebek, oyuncak bebek; kukla. 2. Giyinip süslenerek gezen hafifmeşrep kadın için söylenir.

Qursala- (qursı-): Korumak, müdafaa etmek, savunmak.

Quş-: Emretmek, buyurmak.

Quş: Çift; eş.

Quşıl-: 1. Eklenmek, katılmak. Birleştirilmek, bir araya getirilmek. 3. Katık edilmek, karıştırılmak. 4.Emzirilmeye başlanmak (Buzağı için). 5. Evlenip birlikte yaşama başlamak; kavuşmak.

Quştan: Sözüne güvenilir, sadık; bağlılık gösteren.

Quy-: Koymak, bırakmak, salmak, yerleştirmek, yaymak.

Quyan: 1. Tavşan. 2. Tavşan derisinden dikilmiş.

Quyış-: Karşılıklı ya da birlikte koymak, bırakmak, salmak, yerleştirmek, yaymak.

-L-

Laf: (<Far.) Değersiz boş söz, laf.

Lava: 1. Lav. 2. Kömür damarı, galeri. 3. Hücum süvarileri birliği.

Layıq: (<Ar.) Uygun, yaraşır, layık.

Lekin: (<Ar.) Ama, fakat, lâkin.

Leysen: (<Far.) Yaz yağmuru.

-M-

Mahay-: Havaya girmek, böbürlenmek; pohpohlamak.

Maşsus: (<Ar.) Maşsus, özel.

Maqsat: (<Ar.) Amaç, hedef, maksat, gaye.

Maқта-: Methetmek, övmek.

Maqtan-: Övünmek, kendini methetmek.

Mal: 1. Evcil hayvan ya da çiftlik hayvanı. 2. Servet.

Mamık: Pamuk bitkisi, pamuk.

Mart: Mart ayı.

Matur: Güzel, göze güzel görünen, hoş; yakışan.

Maturlıq: Güzellik, hoşluk, görkemlilik.

May: 1. Yağ. 2. Krem. 3. Petrolden elde edilen çeşitli ürünler. 4. Yaş hayvan gübresi.

Mayağ: 1. Dağın zirvesi; tepe. 2. Sırık, direk; işaret direği.

Maylı: Yağda pişmiş, yağ konulmuş, yağlı.

Mayzan: (<Far.) Şehir ya da köyün ortasındaki alan, meydan.

Meğlüm: (<Ar.) Bilinen, bildik, tanıdık; belirli; tanınmış.

Meğrür: (<Ar.) 1. Mağrur, gururlu. 2. Dış görünüşüyle heybetli, büyük.

Meğrüm: (<Ar.) Mahrum.

Mekér: Gizlice yapılan kötülük, fenalık.

Mektep: (<Ar.) Mektep, okul.

Mel: Dönem, devir, vakit; mevsim.

Melhéz: Vakitsiz, zamansız.

Méñ: Bin (1000).

Mén-: Binmek, çıkmak.

Ménen: İle.

Meñgé: 1. Ebedî, sonsuz, bengü. 2. Ebediyen, sonsuza kadar.

Meñgélék: Ebediyet, bengülük, sonsuzluk.

Merħemetlé: Bağışlayıcı, merhametli.

Merħüm: (<Ar.) Ölmüş erkek kişi, merhum.

Mermer: (<Ar.) Mermer.

Meryén: (<Ar.) Mercan.

Meşel: (<Ar.) Şiir şeklinde yazılmış ve nasihat veren alegorik eser, masal.

Méşkén: (<Ar.) Düşkün, acınası hâldeki, zavallı.

Meşeket: (<Ar.) Zorluk, güçlük, meşakkat.

Mevle: Allah, Tanrı, Hûda.

Méyé: 1. Beyin. 2. Akıl, zekâ.  
Mırza: (<Far.) 1. Mirza. 2. Kendinden küçük erkek kardeş.  
Mıymıldaş-: Karşılıklı ya da birlikte eğri büğrü olmak, eğri büğrü hâle gelmek.  
Mızla-: Parlamak, ışıldamak.  
Miḥnet: (<Ar.) Mihnet, eziyet, sıkıntı, cefa.  
Mileş: Üvez Ağacı.  
Min: Ben, kişi zamiri.  
Miżgél: Dönem, mevsim, devir; belirli bir vakit.  
Moğaym: (<Ar.) 1. Belli ki, görünen o ki. 2. Kesin, kesinlikle, muhakkak.  
Moḥtaj: (<Ar.) İhtiyaç olan, ihtiyaç duyulan.  
Moḥtajlık: Muhtaçlık, düşkünlük, yoksulluk.  
Moñ: 1. Sıkıntı, keder, kaygı, gam. 2. Ezgi, nağme.  
Moñdaş: Kaygısı, kederi, sıkıntısı ortak olan kişiler.  
Moñho-: Ağır bir kaygı ve hasretten dolayı sıkıntıya düşmek, kederlenmek, gamlanmak.  
Moñhov: Bunlu, sıkıntılı, kaygılı.  
Moñlo: 1. Kaygı ve hasretli. 2. Özlemi olan, kederi olan. 3. Gönülde duygular uyandıran güzel ahenkli ses.  
Moñ-zar: Kaygı, hasret, keder, gam.  
Möğjize: (<Ar.) 1. Müjde. 2. Mucize.  
Möhabet: (<Ar.) Heybetli, görkemli; iri yarı, iri gövdeli.  
Möḥebbet: (<Ar.) 1. Aşk. 2. Sevgi, beğeni duygusu.  
Mökeddes: (<Ar.) Kutsal, mukaddes, aziz.  
Möldöre-: 1. Hıncahınç dolmak, aşırı dolmak, tıklım tıklım olmak. 2. Çeşitli hislerle dolmak (göz için).  
Mölket: (<Ar.) Mal mülk, servet, zenginlik.  
Mömkin: (<Ar.) Mümkün.

Möñöre-: 1. Çok fazla sesi çıkmadan bağırmak (sığır için). 2. Yavaşça terennüm etmek.  
Mörye: Baca, duman yolu.  
Mul: Bol, fazla, çok.  
Mutlık: Düzenbazlık, hilekârlık.  
Muyıl: 1. Kuş kirazı ağacı. 2. Kuş kirazı meyvesi.

-N-

Naḥaḥ: 1. Doğruluğa karşı, boş, yalan; haksız olan. 2. Adaletle karşı, hukuka karşı.  
Namıs: (<Ar.) Namus, ar, edep, hayâ.  
Namışız: Namussuz; utanmaz, sıkılmaz; vicdansız.  
Namışlı: Namuslu, benli duygusu güçlü; gururlu; edepli, hayâlî.  
Nažla-: Sıcaklık göstermek, sıcak davranma; nazlandırmak.  
Nažlı: İşveli, cilveli, nazlı.  
Nefis: (<Ar.) Nefis, harika, güzel.  
Nefret: (<Ar.) Nefret, kin, öfke.  
Nefretlen-: Nefret duygusu hissetmek.  
Nefsélé: İstekli, arzulu.  
Neft: (< Rus) Petrol; gaz yağı.  
Neḫ: Yer ve zaman anlamlı sözler ile gelerek anlamı kuvvetlendirir; tam, tam da.  
Neşél-neseb: 1. Aynı ana ve babadan oluşan nesiller. 2. Ata, cet. 3. Abi ve ablalar, kardeş ve yeğenler.  
Nebet: (<Ar.) 1. Sıra, sırayla yapılan iş. 2. Nöbet.  
Niğit-: Bağlayarak, bükerek sağlam hâle getirmek; bağlarını sağlamlaştırmak, sıkılaştırmak.  
Niğitma: Müstahkem mevki, tahkim edilmiş yer, savunma hattı.  
Niş-: Bir yere, kaba doldurmak, tıkıştırmak, basmak.



Ni: 1. Ne? 2. Nasıl? 3. Hangi? 4. Şey, nesne. 5. Ne... ne... 6. Soru cümlelerine gelerek ikilemde kalmayı ya da şaşkınlığı bildirir.

Nime (neme): 1. Ne. 2. Şey; varlık. 3. Olay, durum.

Nindey: Nasıl, ne şekilde, ne biçim, hangi.

Niñe: Niye, neden.

Nisék: Nasıl, ne şekilde, ne gibi.

Nişan: (<Ar.) Nişan, iz, damga.

Nişle-: Ne yapmak, ne etmek, neylemek.

Niyetle-: Niyet etmek, niyetlenmek.

Nur: (<Ar.) Nur, ışık; aydınlık, parlaklık.

Nurhız: Nursuz, nuru olmayan, cansız, sönük, ışıksız.

-O-

Oķşat-: Benzetmek, denk bulmak, eş bulmak.

Olo: 1. Büyük, yüce, ulu, ali. 2. İhtiyar, yaşlı. 3. Hacmi, kütlesi büyük, iri.

Olo-: Ulumak.

Olon: 1. Ağacın gövdesi; dal. 2. Tüy takılmamış ok. 3. Çeşitli aletlerin parçalarının birleştirildiği kısım, gövde.

Olot-: Ulutmak.

Olpat: Güzel, hoş görünümlü tavır, şekil; ağırbaşlılık, vakar.

Onot-: Unutmak, akıldan çıkarmak.

Onotol-: Akıldan çıkarılmak, unutulmak.

Oran: Boyu bir yere çağırırken ya da düşmana karşı gitmeye çağırırken kullanılan çağrı, davet; alarm.

Os-: 1. Uçmak, hareket etmek. 2. Buharlaşmak.

Oshöz: Değeri düşük, ucuz.

Oşkon: 1. Kıvılcım, çakım, şerare; sule. 2. Atik, çevik.

Oşkos: Uçak.

Osor: Düz, doğru, dimdik.

Ošta: (<Far.) Üstat, uzman, usta.

Oşo: Şu, işte bu, işte şu.

Oşonda: Şunda, belirli bir yerde, şurada, burada.

Ot-: Oyunda, yarışta geride bırakmak, yenmek; ütmek, çarpmak.

Ot-: Herhangi birinden görüp akılda tutmak; öğrenmek; benimsemek.

Otol-: 1. Oyunda, yarışta geçilmek, yenilmek; ütülmek. 2. Kötü ve muhtaç hâle düşmek.

Oya: 1. Yuva (hayvanlar için). 2. Bitki dikmek için açılan çukur. 3. Bir kökte birleştirilen sözlere grubu (gramer için).

Oyo-: 1. Uyumak; uyuklamak. 2. Kan akışı yavaşlayarak hissizleşmek.

Oza-: Uzamak, sürmek.

Ozat-: 1. Uğurlamak, yolcu etmek. 2. Gönülsüzce göndermek. 3. Gelini damadın evine uğurlamak, göndermek.

4. Uzatmak, devam ettirmek, sürdürmek. 5. Kendir, şal dokumak için hazırlanan dokuma ipi çekmek, uzatmak.

Ozaylı: Uzun süre devam eden.

Ozayt-: Sürdürmek, uzatmak.

Ozon: Boyu uzun, uzun; yüksek.

-Ö-

Ölgör-: 1. Eli çabuk davranmak, hızlı davranmak, yetişmek, kavuşmak; belli bir vakte kadar bir işi başarabilmek. 2. Hazır olmak. 3. Olgunlaşmak, olmak (ekin, meyve, sebze için).

Ölöş: Pay, parça, kısım, hisse, bölüm; kısmet.

Ölöşhöz: Bereketsiz, kısmetsiz; faydasız.

Ömöt: (<Far.) Ümit, umut.

Ömötlen-: Ümitlenmek, umutlanmak.

Ön (1): Ses, ün.

Ön (2): Uyanık olma hâli, ayıklık.

Önde-: Çağırarak, seslenmek; davet etmek.

Önhöz: Gürültüsüz, sessiz.

Ör-: 1. Belli bir yönde hareket etmek (rüzgâr için). 2. Üflemek 3. Bir şeyin içine hava vermek.

Örk-: Ürkemek, korkmak.

Örköt-: 1. Ürkütme, korkutma. 2. Kükretme.

Örpek: Yumuşak veya uçacakmış gibi duran (kar veya benzeri şeyler için), yumuşacık.

Ör-yañı: Yepyeni.

Öş-: 1. Üst taraf, üst; dış yüzey. 2. Sütün yüzeyini kaplayan yağ tabakası.

Ös-: 1. Üç. 2. Beşlik ölçülendirme sisteminde orta derece. 3. Müslüman'ın ölümünün üçüncü gününde okunan ayet.

Ösev: Üç kişi ya da şey.

Öskölle-: Üç kenarlı yapmak,

Ösön: İçin, -den dolayı.

Öste-: Üstüne koymak, eklemek, artırmak.

Östel-: Üstüne koyulmak, eklenmek, artırılmak.

Östel: Masa.

Öşö-: 1. Üşümek, soğuk hissetmek. 2. Soğuktan helak olmak. 3. Herhangi bir acınacak durumdan korkmak.

Öşöt-: 1. Üşütmek, üşümeye sebep olmak. 2. Soğukta dondurup bozmak.

Öşötkös: Üşütücü, üşüten.

Öy: Ev, çadır; yurt.

Öylen-: Evlenmek.

Öyör-: 1. Dağınık hâldeki hayvanları kovalayarak bir yere toplamak. 2. Dağıtmadan bir yere toplamak. 3. Dikkati çekmek, gönlü celbetmek.

Öyöröl-: Bir yöne doğru kıvrıla kıvrıla uçmak, savrulmak.

Öyren-: 1. Öğrenmek, bilim almak, bilgi almak. 2. Alışmak.

Öyret-: 1. Öğretmek, bilgi sahibi yapmak, bilim vermek. 2. Alıştırmak.

Öz-: Kesmek, bölmek, kırmak, koparmak, parçalamak.

Özlökhöz: Aralıksız, mütemadi, sürekli; birbiri ardına devam eden.

Özöl-: Parçalanmak, kopmak, kesilmek, bölünmek, kırılmak.

-P-

Pak: (<Far.) Kir değmemiş, temiz, saf, pak.

Pakla-: Paklamak, pak etmek, temizlemek.

Par: (<Rus.) Çift, bir eşi daha olan.

Parsa (<Far.): 1. Altın, gümüş sırmalarla dokunan ipek kumaş. 2. Parça, kısım, bölüm.

Perze: (<Far.) Perde.

Poezd: (<Rus) Katar, tren, yük katarı.

-R-

Raşla-: Doğrulamak, teyit etmek, tasdik etmek.

Rehet: (<Ar.) Rahat, ferah.

Rehmet: (<Ar.) 1. Merhamet, şefkat, rahmet. 2. Teşekkür, teşekkür ederim!

Rıza: (<Ar.) Razi, razı olan.

Röhset: (<Ar.) Müsaade, izin.

Ruḥ: (<Ar.) Tin, ruh.

Ruḥlı: Ruhsal açıdan güçlü, hisli.

-S-

Sabır: (<Ar.) Sabır, tahammül, dayanıklılık.

Sabırhız: Sabırsız, tahammülsüz, dayanıksız.

Sabırlı: Sabırlı, tahammül eden, dayanıklı.

Sabıy: Küçük çocuk, bebek, sabi.

Saf: (<Ar.) Sıra, dizi, saf.

Saflık: 1. Saflık, katkısızlık. 2. Doğruluk, dürüstlük.

Sağan: İsfendan, akçağaç.

Sağıl: 1. Dağın güneşe dönük olan çıplak ve dik yüzü. 2. Tepelik, Tepe.  
Sakıra-: 1. Çağırarak, ses ve işaretlerle gelmesini istemek. 2. Gelmesini emretmek. 3. Misafirlğe davet etmek. 4. Göreve çağırarak. 5. Ses çıkarmak; ötmek (guguk kuşu için).  
Sağıv: 1. Göz alıcı, göz alan, göz kamaştırıcı; çok parlak. 2. Çok belirgin, çok net.  
Sak: 1. (Ömür için) dönem, çağ, vakit. 2. An, süre, belli bir vakit. 3. Henüz, yeni. 4. Daima, sürekli. Ak.  
Sak: Güç bela, zorlukla, zor.  
Sal: 1. Ağarmış, rengi kaçmış, kır. 2. Ak saç veya sakal. 3. Çok eski; ihtiyar. 4. Sakala, saça düşen ak.  
Salkın: Sırtüstü.  
Sama: 1. Tahmin. 2. Bir şeyin tahmini sınırı. 3. Yaklaşık büyüklüğü. 4. Niyet, istek.  
Samalı: 1. Sınırlı. 2. Yetersiz.  
Sañ: 1. Çan, çan sesi; alarm sesi. 2. Güçlü, yankılanan (ses için).  
Sap- (1): Sıçrayarak ve hızlıca koşmak (hayvanlar için); pek hızlı ve çabucak gitme; çarpışmak, yarışmak.  
Sap- (2): 1. Gerinerek hızlıca vurmak (yanağa, yüze). 2. Sauna içerisinde yaprak demeti ile vurmak. 3. Kesmek, biçmek, kırmak.  
Sarla-: Bileyleme çarkına tutup keskinlemek.  
Sarsa-: Aşırı susamak, çok susamak, susuzluktan kurumak.  
Satır-: 1. Çadır. 2. Şemsiye. 3. Ağacın güneş ışığını kesen bütün dal ve yaprağı.  
Satkı: 1. Kıvılcım, şerare. 2. Işık hüzmeleri. 3. Bir şeyin parlayan küçük parçası.  
Satlama hıvık: Kışın en soğuk zamanı.  
Saya: Cevval, kıvrak, atak.  
Sayka-: Dalgalı hâle getirmek, çalkalamak, silkelemek, sallamak.

Saypıl-: 1. Çalkalanıp kap kacaktan dökülmek, saçılmak (sıvı için). 2. Çalkalanıp, dalgalanıp taşmak. 3. Püskürüp, fişkirip taşmak.  
Saz: (<Far.) 1. Saz. 2. Şarkı, ezgi.  
Sebelen-: 1. Rastgele eli ayağı kavuşturmak, dolamak; rastgele sarılmak; eli ayağı dolanmak. 2. Huzursuz olmak, rahatsız olmak.  
Seğet: (<Ar.) Saat.  
Sekmen: 1. Genelde yakasız ve evde dokunan bir çeşit palto. 2. Başkurlarda eski bir askerî kıyafet.  
Sélbere: 1. Yavru nehir balığı. 2. Yumurtadan yeni çıkan balık yavrusu. 3. Yılanbalığı.  
Selem: (<Ar.) Selam, merhaba.  
Sélevsén: 1. Kurt, solucan. 2. Bağırsak paraziti. 3. Vaşak.  
Sélle: (<Far.) Yılın en sıcak ve en soğuk kırk günlük dönemi.  
Sélter: 1. Çok ince ve hafif dokuma, tül. 2. Kadınların süs amacıyla kullandıkları tül. 3. Tel örgü, kafes, çit, perde. 4. Örgüt.  
Sémer: Nakış, işleme, çeşitli demir, ağaç ya da başka türlü malzemelerden yapılan dış süsleme.  
Semlen-: 1. Coşmak, heyecanlanmak. 2. Benlik duygusu uyanmak. 3. Arlanmak, utanmak.  
Semrégoş: 1. Masallardaki büyük mitik kuş; anka kuşu. 2. Çar amblemindeki iki başlı kuş tasviri.  
Sémté-: 1. Çimdiklemek, çimdirmek. 2. Parmak ucu ile tutmak, parmak uçları ile koparmak. 3. Acı duygusu uyandırmak.  
Séñlev (séñ): Gelinin baba ocağından uğurlandığında anne babasına, kardeşlerine öfkesini ve şikâyetini anlattığı vedalaşma türküsü.  
Sep-: Şaklatıp vurmak, tokatlamak.  
Sér: (<Ar.) Sır, gizem.  
Sérekey: Sivrisinek.

Sérlé: Gizemli, sırrı.  
Serzár: (<Far.) Komutan, serdar.  
Ses-: 1. Toprağa tohum saçmak, ekmek.  
2. Serpmek, dağıtmak.  
Ses: Saç.  
Sérzeş: Sırdaş.  
Sesél-: Saçılmak, yayılmak, serpilmek,  
dağılmak.  
Seske: Çiçek.  
Seskelé: Çiçekli, süslü.  
Sesret-: 1. Sıçratmak; hızlıca serptirmek.  
2. Yok etmek, öldürmek.  
Sév: Şşş, ağlamamayı ya da susmayı  
bildiren söz.  
Sevke: Alakarga.  
Sey: Çay bitkisi; çay.  
Sıbar: 1. Alacalı, alaca bulaca. 2. Çeşit  
çeşit, bir eşi olmayan. 3. Kolayca ve  
çabuçak değişen; daimi, sürekli  
olmayan.  
Sıbık: 1. Esnek dal, çubuk, sopa. 2.  
Telgraf telleri, tel.  
Sıganağ: 1. Suyun çıktığı yer, pınar, su  
kaynağı. 2. Menşe, kaynak. 3. Bilgi  
kaynağı, literatür.  
Sık-: 1. Çıkmak, terk edip gitmek. 2.  
Ortaya çıkmak, görünmek. 3. Bir yere  
gitmek için çıkmak. 4. Yer değiştirmek,  
göçmek. 5. Taşmak. 6. Hâsıl olmak. 7.  
Yardımcı fiil olarak asıl hareketin  
“başından sonuna kadar sürdürdüğünü;  
sonuçlandığını; ansızın oluştuğunu”  
ifade eder. 8. Çıkış, çıkma yeri.  
Sıltır-: 1. Çin çin. 2. Şırıl şırıl.  
Sım (sıjım): Kablo, elektrik kablosu; her  
türü kablo.  
Sın: 1. Saf, gerçek, hakiki; katkısız,  
katıksız. 2. Doğru. 3. Doğal.  
Sınık-: 1. Çelikleşmek, tav verilip  
sağlamlığı artmak. 2. Çalışma, iş  
dolayısıyla fiziki olarak sağlamlaşmak.  
3. Ağır şartlardan dolayı ruhsal olarak  
sağlamlaşmak, sinirleri güçlü hâle  
gelmek, ruhsal dayanıklılığı artmak.

Sıñla-: 1. Çınlamak, çın çın etmek. 2.  
Yankılanmak.  
Sınyır: 1. Zincir, köstek. 2. Sıra, dizi.  
Sır-sıv: Gürültü patırtı, bağrışma;  
kahkaha; bağırarak gülüşme.  
Sırkıldaş- (sırkıraş-): 1. Birlikte ya da  
karşılıklı ince bir sesle bağırarak. 2.  
Ötüşmek. 3. Kişnemek.  
Sıvık: 1. Açık güneş parlaklığı, güneş  
aydınlığı, güneş ışığı. 2. Baharda ya da  
güzün güneş ısıttığı ılık yer. 3. Açık,  
güneşli, bulutsuz, aydınlık. 4. Kaygısız,  
kedersiz, mutlu; güleç (yüz).  
Sıyırısık: Sığırcık.  
Sıza-: Sabretmek, dayanmak, tahammül  
etmek, katlanmak.  
Sıhır: (<Ar.) Sihir, büyü.  
Sikhéz: Sınırsız, ucu bucağı olmayan,  
görünmeyen.  
Sir-sırhav: Her türlü hastalık, her türlü  
maraz.  
Sikle-: 1. Sınırlamak. 2. Etrafını  
çevirmek. 3. Ağır şartlara zorlamak.  
Sıt: 1. Kenar, kıyı. 2. Kenar çizgisi. 3.  
Yan taraf.  
Sit: Yabancı, yâd, el.  
Sitle-: 1. Sınır koymak. 2. Kenarını  
dikmek. 3. Kenar dikmek. 4.  
Benimsememek, dışlamak.  
Sitleş-: 1. Dışarı yönelmek, kenara ya da  
yana doğru gitmek. 2. Kenar diktirmek.  
3. Kenarından dolanmak.  
Sizem: Hiç işlenmemiş, sürülmemiş otlu  
toprak, arazi.  
Soğ-: 1. Delik açmak, oymak, delik açıp  
çıkarmak. 2. Kürekle kazmak, kürekle  
eşmek.  
Soğor: 1. Çukur, oyuk. 2. Tekerlek izi. 3.  
Fincan, kâse, tas.  
Solğa-: 1. Bir şeyle sarmak, dolamak. 2.  
Kuşatmak. 3. Etrafına üşüşmek.  
Solgan-: 1. Bir şeyle sarılmak,  
dolanmak. 2. Kuşatılmak. 3. Etrafına  
üşüşülmek.

Soltan: Sultan, padişah.  
Sos: 1. Çalışkan, gayretli; uyanık, açığız, işbilir; zeki. 2. Keskin, sezgisi güçlü. 3. Atik, çevik.  
Söm: 1. Dibi derin olan, yüksek olan. 2. Sıfatlarla gelerek pekiştirme yapar.  
Sönki: Çünkü.  
Sösö: 1. Tadı, tuzu eksik olan ya da olmayan. 2. Mayalanmamış, mayalı olmayan, mayasız. 3. Yapmacık (hisli, hareketli).  
Söy-: 1. Yukarı atmak, havaya fırlatmak; atıp vurmak. 2. Avcı kuşu av için havalandırmak. 3. Şal gibi kıyafetleri arkadan bağlamak. 4. Dik ve uzun şekilde kaldırmak, yükseltmek.  
Suğ (1): 1. İplikli saçak. 2. Püskül, süs ipliği. 3. Takı süslemelerinde kullanılan kaş, süslü taş. 4. Salkım, salkımlı. 5. Koyu parlak budakları olan. 6. Topak.  
Suğ (2): Çok, fazla.  
Suğ-: 1. Gagalamak, gagalayıp almak. 2. Gagalayıp vurmak, gagalayıp dürtmek.  
Suğ-suğ: Küçük kuş seslerini bildiren söz.  
Sulpan: Zühre Yıldızı, Venüs, Çolpan.  
Sulpı: Kızların süs olarak saçlarına bağladıkları gümüş veya altın renkteki pul, süs.  
Sum-: 1. Suyu batmak, suya dalmak, suya gömülmek. 2. Kabarık minder, yastık, yorgan gibi şeylerin içine gömülmek. 3. Bir şeylerin içine girip gözden kaybolmak. 4. Çok mal sahibi olmak, zenginliğe gömülmek. 5. Bir işe dalmak. 6. Bir şeyin etkisi altında kalmak.  
Süké-: 1. Çekiçle vurmak, çekiçle dövmek, çekiçle dövüp şekil vermek, çekiçlemek. 2. Çekiçle ezmek. 3. Yontmak.  
Sümelele-: (Hayvanların yemesi için) ot yığını yapmak.

Süp: 1. Çöp. 2. Küçük parça. 3. Önemsiz, gereksiz şey.

Süplék: Zebillik, çöplük.

Süp-sar: 1. Çer çöp, gereksiz şeyler, zebil. 2. Bahçeyi, tarlayı basan, kaplayan yabancı ot.

-Ş-

Şağir: (<Ar.) Şair.

Şak kat-: Çok şaşırarak, akli gitmek; donup kalmak.

Şaltıra-: 1. Çınlamak, zingırdamak. 2. Telefon çalmak.

Şaındağ: Gün batımı ya da doğumunda kızaran ufuk.

Şarşav: 1. Çarşaf, örtü, yatak örtüsü. 2. Göz önünü kapatan nesne, perde. 3. Tiyatro ya da sahne sanatlarında perde. 4. Hayatı zorlaştıran şey, müşküllük.

Şartla-: 1. Patlamak, havaya uçmak, infilak etmek. 2. Çatlamak.

Şaş-: 1. Şaşmak, sersemlemek. 2. Öfkelenmek, kudurmak. 3. Şiddetlenmek. 4. Coşmak.

Şaşın-: Delirmek, kudurmak; öfkelenmek.

Şaşkın: Şaşkın, sersem; kuduruk.

Şat: (<Far.) Mutlu, mesut, hoşnut, sevinçli.

Şatlan-: Sevinmek, mutlu olmak, kıvanmak, saadet bulmak.

Şatlık: Sevinç, mutluluk.

Şav: 1. Gürültü, patırtı. 2. Endişe, korku.  
Şavla-: 1. Çınlamak, uğuldamak. 2. Bağırarak konuşmak. 3. Gürültü çıkarmak. 4. Bağırarak karşı çıkmak.

Şavlı: 1. Gürültülü, uğultulu. 2. Kavgalı, bağırış çağırışlı. 3. Canlı, hayat dolu.

Şayan: 1. Muzip, şakacı, oyunbaz. 2. Yaramazlığı seven.

Şehş: (<Ar.) Şahıs, kişi.

Şep: 1. Çabuk, tez, hızlı. 2. Güzel. 3. Güçlü, etkili.

Şerîget: Şeriat.

Şıbır: Damla damla akan ter.

Şıkır-la- : 1. Şıkır şıkır etmek, şıkır şıkır gelmek. 2. Dilinden düşürmemek.

Şıl-: 1. Bir yerden bir yere geçmek, yer değiştirmek. 2. Sıvıyı gitmek, kaçmak.

Şım: 1. Düz, girintisi, çıkıntısı olmayan; pürüzsüz. 2. Eşit, denk. 3. Düzenli, ritmik.

Şım-: 1. Susmak, dinmek. 2. Durmak, kesilmek.

Şıñşı-: 1. Ağlar gibi ses çıkarmak (köpek, kurt için). 2. Yavaşça, ince ince ağlamak.

Şır: 1. Koyu, yoğun; sık. 2. Sık ormanlık. 3. Büsbütün, tam, çok.

Şıt-: 1. Filiz vermek, topraktan bitmek. 2. Övünmek.

Şıv-: 1. Kaymak. 2. Sürülmek, yerde sürükleyerek götürmek. 3. Kendiliğinden sıyrılmak. 4. Göçmek, yer değiştirmek. 5. Sessizce elden çıkmak, sıyrılmak.

Şıgriy: (<Ar.) Şiirli, poetik, manzum.

Şik-şöbhe: 1. Şüphe, kuşku. 2. Tereddüt.

Şikéllé: 1. Gibi. 2. Herhâlde, muhtemelen.

Şişme: (<Far.) Çeşme, pınar.

Şomlan-: 1. İçine kötülük veya korku düşmek. 2. Kötü düşünceler ya da korku uyanmak.

Şomlo: Kötü, uğursuz; tehlikeli.

Şomort: 1. Kuş kirazı ağacı. 2. Kuş kirazı meyvesi.

Şöhret: (<Ar.) Şan, nam, ün, şöhret.

Şuğa: Şuna.

Şul: 1. Şu. 2. Bu.

Şulay: 1. Şöyle, böyle, şu şekilde, şunun gibi. 2. Öyle. 3. Doğru, dürüst.

Şunan: Şundan, şuradan, buradan.

Şunda: Şunda, burada, şurada.

Şunday: Şöyle, böyle, şunun gibi.

Ta: da / de, dâhi.

Taba: ...-e doğru, ...doğrultusunda.

Tabağ-havıt: Kap kacak, tabak çanak.

Tabıl-: 1. Bulunmak, ele geçmek. 2. Bulması mümkün olmak.

Tabın-: 1. Tapınmak. 2. Ümidini bir şeye bağlamak. 3. Aşırı bağlanmak, tutulmak.

Tagı: 1. Tekrar, yine, tekrardan, yeniden. 2. Devam ederek. 3. Ve.

Taj: (<Far.) 1. Tac. 2. Tac yaprağı.

Tak-: Takmak, iliştiirmek, asmak; dikmek.

Takır: 1. Yassı, düz. 2. Eşit, denk. 3.

Çorak, kuru 4. Kel. 5. Bomboş, içi boşaltılmış.

Tal-: Çok güç sarf edip yorulmak, bitap düşmek.

Tal-: 1. Dalmak. 2. Kendi kendini unutmak.

Tal: 1. Söğüt, salkım söğüt, sepetçi söğüdü. 2. Ağaç dalı.

Talap: (<Ar.) 1. Talep, istek. 2. Şart.

Talapsan: Çok talep eden.

Taldır-: Yormak, bitap düşürmek; hâlsizleştirmek.

Talığ-: 1. Yorulmak, sürekli aynı işi yapmaktan bitap düşmek. 2. Rahatlık, ferahlık.

Talpın-: 1. Uçup gitmek üzere kanat çırpılmak. 2. Havalanma isteğiyle öne atılıp çırpılmak. 3. Bütün gücüyle uğraşmak, gayret etmek.

Talsıktır-: Yordurmak, hâlsizleştirmek, bitap düşürmek.

Tam-: 1. Damlamak, damla damla düşmek. 2. Fayda görmek. 3. Bir şeyden pay almak.

Tam: Dolu, tam.

Tamağ: 1. Damak. 2. Mide. 3. İştah. 4. Evde sürekli yemek yiyenlerden biri, boğaz. 5. Bir ırmağın başka bir ırmağa veya denize döküldüğü yer. 6. Derin çukur ya da maden ocağının ağzı.

-T-

Tamam: (<Ar.) Tamamen, bütünüyle, büsbütün.

Tamaşa: (<Far.) 1. Temaşa, seyirlik, izence, piyes, oyun, temsil, gösteri, gösterim. 2. Hayran edici manzara, görünüm.

Tamır: 1. Ağacın, bitkinin kökü. 2. Damar, sinir. 3. Bir meselenin sebebi, aslı. 4. Soy sop, nesil.

Tamsı: 1. Damla. 2. Bir damlacık, çok az, küçük parça.

Tañ: 1. Tan, şafak. 2. Bir şeylerin başladığı vakit.

Tanav: 1. Burun. 2. Burun deliği.

Tanhık : İstenen, arzu edilen; hoş görünen.

Tanış: Tanış, aşına, belli, tanıdık, bildik.

Tantana: (<Ar.) Tören, merasim, geçit, alay.

Tantanalı: 1. Bayramlı, merasimli, seramonili. 2. Ciddi öneme sahip, görkemli.

Tap-: 1. Bulmak. 2. Bir meseleyi halletmek. 3. Arayıp ele geçirmek.

Tapal-: 1. Çiğnenmek, ezilmek. 2. Öğütülmek.

Tapşır-: 1. Hakkını vermek. 2. Bir işe vermek, vazife yüklemek. 3. Birinden alıp başkasına vermek. 4. İletmek, ulaştırmak, bildirmek. 5. Allah'a havale etmek.

Tar: Dar, sıkı, geniş olmayan.

Tara-: Taramak, düzene sokmak.

Taral-: 1. Etrafa yayılmak, saçılmak. 2. Parçalanmak. 3. Yayımlanmak. 4. Unutulmak.

Tarat-: 1. Yayımak, havaya vermek. 2. Serperek dağıtmak, dağıtmak. 3. Taksim etmek, paylaşmak, bölüşmek. 4. Lağvetmek, sona erdirmek. 5. Harman savurmak.

Tarhın-: Bir şeye sıkılmak, üzülmek, daralmak.

Tarih: (<Ar.) 1. Tarih. 2. Tarih bilimi.

Tarça-: Dağılmak, saçılmak, yayılmak.

Tart-: 1. Çekmek, germek. 2. Taşımak. 3. Kaldırıp taşıyabilmek. 4. Bağlamak. 5. Sigara içmek. 6. İçine çekmek. 7. Öğütmek (buğday vs. için).

Taşma: Kurdele, süsleme aksesuarı olarak kullanılan bez; şerit.

Taş: 1. Taş, kaya. 2. İç organlarda meydana gelen taş. 3. Hareketsiz, donuk.

Taş-: 1. Taşmak, kabarmak. 2. Coşmak.

Taşkın: 1. Taşkın, sel. 2. Taşkınlık, coşkunculuk. 3. Taşarak akan, coşkun.

Taşkın-: Çok coşmak, taşkın hâle gelmek, coşkun hâle gelmek.

Taşla-: 1. Atmak, fırlatmak, yukarıdan bırakmak, yukarıdan atmak. 2. İlişkiyi kesmek, bitirmek, terk etmek. 3. Birden söylemek, söze atlamak. 4. Belli bir yöne göndermek. 5. Heba etmek, ziyan etmek.

Taşlan-: 1. Bırakılmak, atılmak, terk edilmek. 2. Yukarıdan atlamak. 3. İleri fırlamak, ileri atılmak.

Taşsı: 1. Taş ustası. 2. Taştan bina yapan kimse.

Tat-: 1. Tatmak, tadına bakmak. 2. Ağzına atmak, yemek. 3. Başından geçmek. 4. Lezzet, tat vermek için tatlı şeyler eklemek, katmak. 5. Tadı olmak, tadı gelmek, lezzeti olmak, lezzeti gelmek.

Tatlı: 1. Tatlı; şerbetli. 2. Tadı güzel, lezzetli. 3. Zevkli.

Tav: 1. Dağ. 2. Yığın.

Tavış: 1. Ses, gürültü, avaz. 2. Melodi.

Tay: İki yaşındaki at, tay.

Tayan-: 1. Dayanmak, destek almak. 2. Bir yerden yardım beklemek, bir yere ya da kimseye güvenmek.

Tayanıs: 1. Dayanak, destek. 2. Arka çıkma.

Tayav: 1. Direk, dayak. 2. Dayanak, yardımcı.

Taypıl-: 1. Ayrılmak, sapmak. 2.

Meyledilmek.

Tayşan-: 1. Ayrılmak, sapmak. 2. Meyletmek. 3. Sarsılmak, titremek; gücünü kuvvetini yitirmek.  
Tazart-: 1. Temizlemek, taze hâle getirmek. 2. Saflaştırmak.  
Tebîget: (<Ar.) Tabiat, doğa.  
Tégé: 1. Öteki, başka, diğer. 2. Şu. 3. Adı geçen, sözü geçen, işte bu.  
Tehét: (<Ar.) Taht.  
Tekmes: Baş aşağı dönme, takla, takla atma.  
Tél: 1. Dil. 2. Lisan. 3. Çeşitli enstrüman ya da gereçlerdeki ince plastik parça; tuş.  
Téle-: 1. İstemek, dilemek. 2. Amaç etmek, gaye etmek.  
Télek: 1. Dilek, istek; arzu. 2. Temenni.  
Telgeşlen-: Meyve domurları çok olmak, meyve domurlu hâle gelmek.  
Télmer: Söylev, demec, nutuk.  
Tem: 1. Tat, lezzet. 2. Keyif, neşe, kâm.  
Temle-: 1. Lezzetli hâle getirmek, tat katmak. 2. Baharat katmak. 3. Tadına bakmak.  
Teñgel: 1. Denk, eşit, aynı. 2. Düz. Doğru. 3. Çevre, etraf, dolayı. 4. Hakkında.  
Teñke: 1. Altın veya gümüş para, lira. 2. Kadınların süs amacıyla taktıkları altın ya da gümüş paralar.  
Tére-: 1. Dayamak, destek vermek, destek koymak, yaslamak. 2. Bitiştirmek, yaslamak. 3. Şart, koşul dayamak, şartlı hâle getirmek.  
Téré: 1. Diri, canlı, yaşayan. 2. Açıkça görünen, belirgin, belli.  
Térek: 1. Dayak, direk, destek, dayanak. 2. Kızağın iki yanına çakılan direk, destek. 3. Destek olan kişi ya da şey.  
Térekle-: Kızağın yanına direk çakmak, direkli hâle getirmek, desteklemek.  
Térel-: 1. Dikilmek, dikilip durmak. 2. Sırtı dayanmak, sırtta yaslanmak. 3. Çok yakınlaşmak, bitişmek.

Térélt-: 1. Diriltmek, canlandırmak. 2. Coşturmak, şevklendirmek.  
Teren: 1. Derin. 2. Ulaşılması güç. 3. Gönlün derinliği. 4. Çok sağlam alınan, çok güçlü alınan (nefes vs. için).  
Téş: 1. Diş. 2. Çeşitli aletlerde ya da teknik parçalardaki diş. 3. Meyve çekirdeği.  
Téşle-: Dişlemek, ısırarak.  
Tét-: 1. Tiftmek, ditmek. 2. Bozmak, dağıtmak; parça parça etmek. 3. Güzel bir iş yapmak, işini iyi yapmak.  
Tev: 1. İlk, önceki. 2. Birinci, baştaki.  
Tévelle-: 1. Sayı yönüyle tamlığını, bütünlüğünü incelemek, araştırmak. 2. Tamlaştırmak, bütünlüştürmek, tamamlama.  
Tevgé: İlk, birinci, baştaki.  
Téy-: 1. Değmek, temas etmek; ilişmek. 2. Çarpmak, vurmak, zarar vermek. 3. Etki bırakmak. 4. Zararı dokunmak, faydası dokunmak. 5. İz bırakmak. 6. Pay düşmek, nasip olmak.  
Téz-: Dizmek, sıralamak, bir şeye art arda geçirmek.  
Tezre: Pencere.  
Tılsım: Tılsım, sihir, büyü.  
Tılsımlı: Tılsımlı, sihirli, büyülü.  
Tımık: Sakin, rüzgârsız, asude.  
Tın: 1. Soluk alma, nefes alma. 2. Soluk, nefes.  
Tın: 1. Sessiz, sakin, gürültüsüz. 2. Sarsmayan, düz, pütürsüz (yol için). 3. Sürülmemiş (toprak için). 4. Çalıştırılmamış, işe koşulmamış (hayvan için). 5. Öğütülmemiş, parçalanmamış, ufalanmamış (buğday için).  
Tıngı: Sükûnet, huzur, rahatlık, dinginlik, sakin.  
Tımsı: 1. Sessiz, sakin, rahat. 2. Gürültüsüz, kavgasız. 3. Barış içinde.  
Tımslık: Esenlik, ferahlık, huzur, rahatlık.  
Tımv: Nefes, soluk.



Tıñla-: 1. Dinlemek, kulak vermek. 2. Kulak misafiri olmak. 3. Emre itaat etmek. 4. Sözü yerine getirmek, söz dinlemek.  
Tınlık: Sakinlik, huzur, rahatlık, sessizlik.  
Tınsıv: Havasız, nefes almakta güçlük çekilen, nefes kesen.  
Tıp-tıp: Şıp şıp, tık tık.  
Tıprıla- (tıprısın-): Sabırsızlıktan veya heyecandan eline ayağına hâkim olamamak, yerinde duramamak.  
Tırış- Gayret etmek, çabalamak, uğraşmak.  
Tırışlık: Gayretlilik, çalışkanlık.  
Tırmat-: 1. Tırmıtlamak. 2. Kültivatörletmek.  
Tırna-: 1. Tırmalamak, tırnaklamak. 2. Pençeleriyle eşelemek.  
Tırnaç: Tırnak.  
Tış: 1. Dış. 2. Elbisenin dışı. 3. Evin dışı, açık hava. 4. Kaplama, astar. 5. Dış görünüş, kılık kıyafet.  
Tışa-: Dışarı gitmemesi için hayvanın iki ayağını yaklaştırarak bağlamak.  
Tıv-: 1. Doğmak, dünyaya gelmek. 2. Görünmek, başlamak. 3. Ufuktan görünmek, çıkmak.  
Tıvğan: Doğmuş, büyümüş ve yaşayan.  
Tıvzır-: Dünyaya getirmek, doğurmak.  
Tıy-: 1. Yasaklamak. 2. Önlemek, engel olmak. 3. Tutmak. 4. İzin vermemek. 5. Bir hareketi durdurmak.  
Tıyıl-: Yasak edilmek, izin verilmemek, engellemek.  
Tıynaç: 1. Alçak gönüllü, mütevazı. 2. Edepli. 3. Sıradan, gösterişli olmayan.  
Ti-: 1. Demek, söylemek. 2. Farz etmek, düşünmek.  
Tigen: Denilen, adlandırılan; isimli.  
Tibren-: Hafif hafif sallanmak, salınmak, çalkalanmak.  
Tibret-: Hafif hafif sallandırmak, salındırmak, çalkalatmak, titretmek.

Tigéz: 1. Düz, girintisi, çıkıntısı olmayan; pürüzsüz. 2. Eşit, denk. 3. Düzenli, ritmik.  
Tigézhézlék: Pütürlülük, pürüzlülük.  
Tık: 1. Fakat, ancak; sadece, yalnızca, tek. 2. ...gibi, ...şeklinde. 3. Aynı.  
Timér: 1. Demir. 2. Katı, sert; güçlü, sağlam.  
Timgél: Çil, leke, iz, benek.  
Tiñ: 1. Denk, eşit; bir, birden 2. Akran, yaşıt, çağdaş.  
Tiñdeş: 1. Akran, yaşıt, çağdaş. 2. Eş, benzer.  
Tiñhéz: Eşsiz, tek, benzersiz, tek, yegâne.  
Tiñle-: Denkleme, eşitleme, denk görmek, eşit saymak.  
Tınlék: Birkaç tine denk para birimi, kuruş.  
Tiñleş-: Denkleşmek, eşitleşmek, eşit olmak.  
Tıp-: 1. Tepmek, tekmelemek. 2. Birden yakalamak (yırtıcı kuş için). 3. Güçlülük itmek. 4. İçerden dışarı doğru vurmak. 5. Çalmak, hırsızlık etmek.  
Tir: Ter.  
Tir-: Dağıtmak, yaymak, saçmak.  
Tiré: 1. Deri. 2. Hayvan derisi. 3. Post, kürk.  
Tirek: 1. Ağaç; kavak ağacı. 2. Büyük ve uzun ağaç.  
Tiréslék: 1. Saban ve tezek gübresi serilmiş toprak. 2. Hayvan gübresinin toplandığı yer, gübrelik, zibillik.  
Tire-yaç: Çevre, etraf, civar, ortam.  
Tirlé: Terli, terlemiş.  
Tirt-: 1. Sütü dolup taşmak. 2. Dolup şişmek, kabarmak. 3. Tomucuklanmak. 4. Azıcık dikelmek.  
Tiş-: 1. Deşmek, delmek. 2. Yarmak, yarık açmak.  
Tişék: 1. Delik. 2. Deşik.  
Tiz: 1. Tez, acele, çabuk, hızlı. 2. Kısa sürede.

Tizzen: Tez vakitte, kısa sürede; uzatmadan.

Toğro: İyi niyetli, saf yürekli, doğru, gerçek, dürüst.

Toğroloğ: İyi niyetlilik, saf yüreklilik, doğruluk, dürüstlük.

Toğ: 1. Çuval, büyük torba. 2. Çanta.

Toğom: 1. Soy, cins. 2. Nesil, sülale.

Toman: 1. Sis. 2. Buğu.

Tomha: 1. Siyahımsı, kara; fûme. 2. Sıkıntılı, bunlu (gün).

Tonok: 1. Saf, temiz, bulanık olmayan, şeffaf, saydam. 2. Açık olmayan, parlak olmayan, donuk, mat.

Tonsoğ:- 1. Havasız kalmak, soluksuz kalmak, nefessiz kalmak; boğulmak. 2. Yok olmak. 3. Özgürlüğünü kaybetmek.

Tor:- 1. Durmak, ayakta durmak. 2. Basar hâlde durmak. 3. Bulunmak. 4. Ayağa kalkmak. 5. Uyanmak. 6. Yaşamak, hayat sürmek. 7. Muamelede bulunmak. 8. Vakit geçirmek. 9. Herhangi bir değerde, pahada olmak.

Tormoş: 1. Hayat, yaşam. 2. Ömür. 3. Aile kurup ömür sürme.

Tot:- 1. Tutmak, kavramak. 2. Durdurmak. 3. Duraklatmak. 4. Taksi tutmak. 5. Alıkoymak. 6. Yakalamak. 7. Tutuklamak. 8. Hâkim olmak, elinde bulundurmak. 9. Kiralamak. 10. Bir yeri işgal etmek, makamı işgal etmek. 11. İnternet, telefon için sinyal almak.

Totaş:- 1. Bitişik, birleşik, aralıksız. 2. Tüm. 3. Dinmeyen, sürekli. 4. Bir kez, bir defa.

Toton:- 1. Tutunmak. 2. El ele tutuşmak. 3. Bir işe girişmek, bir işe başlamak.

Totoş: 1. Davranış şekli, tavır şekli. 2. Bir kere de, toptan. 3. Bütün, hep.

Toy:- Duymak, sezme, hissetmek.

Toyak: 1. Hayvanlarda ayakucunu kaplayan kalın tırnak, toynak. 2. Kızağın gövdesi ile kızaklarını birleştiren kısa

tahta. 3. Kadın takılarında uçlarına para takılarak yapılan kordon.

Tozak: 1. Av tuzağı, ağ. 2. Hile, tuzak.

Töbe:- 1. Göz dikmek, bakışları yöneltmek. 2. Hedeflemek, hedef göstermek. 3. Planlamak.

Töbel:- 1. Göz dikilmek, bakışları yönelmek. 2. Hedef alınmak, nişan alınmak.

Tölkö: 1. Tilki. 2. Tilki derisinden dikilmiş. 3. Hilekâr, kurnaz.

Tön: 1. Gece. 2. Kuzey.

Töñöl:- Ümitsiz hâle gelmek, ümit kesmek.

Töpköl: 1. Bir şeylerin önünden bakıldığında en içteki uzak yer; dip. 2. Gönül içi, yürek içi.

Töptö: Tamamıyla, bütünüyle, hiç.

Törlö: 1. Türlü, çeşitli. 2. Her türlü, türlü türlü.

Törön:- 1. Bürünmek, sarınmak. 2. Kıvrılmak. 3. Gizlenmek.

Törtme: Kinayeli, dokundurmalı, iğneli (söz için).

Töş: 1. Düş, rüya. 2. Hayal. 3. Gerçek olmayan.

Töş:- 1. İnmek, düşmek. 2. Suyla sürüklenmek. 3. Yıkılmak. 4. Konmak. 5. Damlamak. 6. Kopmak. 7. Peyda olmak, hâsıl olmak. 8. Fotoğraf çekilmek. 9. Girişmek, başlamak.

Töşön:- 1. Kavranmak. 2. Anlamak, idrak etmek. 3. Bilmek. 4. Düşünmek.

Töşönlök: Keyifsizlik, efkârlılık, düşüncelilik.

Töyek: 1. İkametgâh. 2. Mesken, barınak, yuva. 3. Hayvan barınağı, ahır.

Tözet:- 1. Düzgün hâle getirmek. 2. Düzeltmek, onarmak. 3. İyileştirmek, şifa buldurmak.

Tözö:- 1. Kurmak, inşa etmek. 2. İşe yarar hâle getirmek. 3. Bütünleştirmek, birleştirmek, dizmek.

Tözövsé:- İnşaatçı, inşaat yapan kimse.

Tuğan: 1. Kardeş. 2. Dost, ahbap. 3. Yakın, samimi. 4. Öz. 5. Kan kardeş. 6. Akraba, hısım.  
Tuğanlık: 1. Kardeşlik. 2. Akrabalık. 3. Kan kardeşlik, dostluk.  
Tuğay: 1. Vadi, vaha. 2. Sazlık, kamaşlık. 3. Su kenarındaki açıklık yer.  
Tuğu: 1. Kumaş dokumak, işlemek. 2. Örmek. 3. Meydana getirmek.  
Tuğta: 1. Durmak, bitmek, dinmek, hareketi kesmek, sona ermek. 2. Duraklamak. 3. Bir konu üzerine eğilmek.  
Tuğtal: 1. Durmak, dinmek. 2. Çalışmayı bırakmak. 3. Tamamlanmak. 4. Duraklamak, konaklamak.  
Tuğtat: 1. Durdurmak, dindirmek. 2. Sona erdirmek, hareketi kestirmek, kesintiye uğratmak.  
Tul: 1. Dolmak. 2. Kaplanmak. 3. Yığılmak, toplanma.  
Tuluş: 1. Çok dolup taşmak, kabarmak. 2. Güç toplamak. 3. Dolgun hâle gelmek. 4. Çeşitli duygularla dolu olmak.  
Tulkın: 1. Dalga dalga olup sallanmak. 2. Coşkun olmak.  
Tultır: 1. Doldurmak. 2. Kaplamak. 3. Yığmak.  
Tumırtka: Ağaçkakan.  
Tuñ: 1. Donmak, don tutmak, buzlanmak. 2. Hissizleşmek. 3. Donuklaşmak, durağanlaşmak.  
Tup: 1. Top silahı. 2. Top mermisi. 3. Oyuncak top. 4. Toplanma, yığılma, bir araya gelme. 5. Bir sülaledeki yakın akrabalar.  
Tura: 1. Doğru, düz, düzgün, eğri olmayan. 2. Doğrudan, doğruca, direkt. 3. Gerçek, dürüst, hakiki. 4. Değiştirilmemiş, orijinal. 5. Karşı taraf, karşı yaka, düz taraf.  
Tural: Doğranmak, parçalanmak.  
Turala: Hakkında, hususunda, üstünde, üzerinde, dair.

Turay: 1. Düzleşmek, doğrulaşmak, doğrultmak. 2. Düzgünleşmek. 3. Hakikileşmek.  
Turayt: 1. Düzleştirmek, doğallaştırmak. 2. Düzgünleştirmek. 3. Hakikileştirmek.  
Turgay: Tarla serçesi, toygar.  
Tutık: 1. Nemlenip pasla kaplanmış, paslanmak, pas tutmak. 2. Kapalı olmak, tıkalı olmak.  
Tutık: Pas, oksit.  
Tuy: 1. Doymak, iştahı kesilmek. 2. Bıkmak, bezmek. 3. İhtiyacı kalmamak. 4. Bir sıvıyla tamamen dolmak.  
Tuy: Düğün, toy, bayram; festival.  
Tuź: 1. Eskimek, yıpranmak, bozulmak. 2. İhtiyarlamak, hasta düşmek. 3. Karışmak, dağınık olmak. 4. Sinirden hakaret etmek, öfkeden küfretmek.  
Tuźzır: 1. Eskitmek, yıpratmak, aşındırmak. 2. Telef etmek. 3. Saçmak, savurmak.  
Tübe: 1. Başın üst kısmı, tepe. 2. Dağın tepesi, zirvesi, en üst noktası. 3. Bina, ev çatısı. 4. *Kabilenin*, boyun daha küçük bir grubu, aile. 5. Ailenin yaşadığı, sahip olduğu yer. 6. Yaşlı kadınların başörtüsü altından giydikleri baş giyimi.  
Tübeles: Tümsek yer, tepelik yer; meyilli şekilde uzanan dağ.  
Tüben: 1. Alçak. 2. Alt, aşağı, aşağıdaki. 3. Suyun aşağısındaki. 4. Adi, alt tabaka. 5. Pek küçük, önemsiz. 6. Avam, amiyane. 7. Namussuz. 8. Kötü, alçak. 9. Yetersiz.  
Tügél: 1. Değil. 2. İsim bildirmesinde olumsuzluk. 3. Karşıt bağlama işlevi.  
Tügél: 1. Dökülmek, akıtılmak. 2. Dağıttırmak, saçtırmak. 3. Kan, ter, gözyaşı akıtılmak.  
Tük: 1. Dökmek, akıtmak. 2. Dağıtmak, saçmak. 3. Kan, ter ya da gözyaşı akıtmak. 4. Sarf etmek, harcamak. 5. Paylaşmak.

Tükmey-sesmey: 1. Döküp saçmadan, telef etmeden; tamamıyla. 2. Silip süpürüp, hiçbir şey bırakmadan.

Tül: 1. Döl. 2. Tohum.

Tür: 1. Evin başköşesi; misafir odası. 2. Evin önü. 3. Yüksek mevki, makam.

Türe: Amir, patron, şef, yönetici, başkan.

Tüş: 1. Göğüs, bağır, döş. 2. Örs çekici; küçük örs.

Tüte: 1. Doğru, düz. 2. Açık. 3. Keskin aletlerin ters tarafı, yumru tarafı.

Tüz-: Sabretmek, dayanmak, tahammül etmek, katlanmak.

Tüzem: Sabır, tahammül, dayanma, katlanma.

-U-

Ubir: 1. Hortlak, vampir; kan emici. 2. Doymak bilmez, obur.

Uftan-: Of demek, oflamak.

Uğ: 1. Ok. 2. Kurşun. 3. Değirmen kümbetindeki ince desteklerden her biri.

Uğa: Sırma; altın, gümüş sırma.

Uğıtıvsı: Öğretmen, öğretici, okutucu.

Uğtal-: 1. Niyet etmek, niyetlenmek; kastetmek. 2. Kafasında kurmak. 3. Aklına koymak; arzu etmek.

Ul: O.

Ular: Onlar.

Ulay: Öyle, o şekilde, o biçimde.

Ultır-: 1. Oturmak, yerleşmek. 2. Konmak, konmuş hâlde olmak. 3. İnternete girmek.

Umırza: Guguk çiçeği, hüsnüyusuf çiçeği.

Uñ-: Yetişmek, erişmek, kavuşmak, nail olmak, başarı kazanmak.

Un: On (10).

Unan: O yerden, o mekândan, oradan.

Unar: Her biri ona eş, onar.

Unda: 1. Orada, o yerde, o mekânda. 2. Oraya.

Uñışlı: 1. Başarılı, muvaffakiyetli, kazançlı; verimli. 2. Yüksek mahsul veren, rekoltesi yüksek.

Uñıştar: 1. Başarı, muvaffakiyet, kazanç; verim. 2. Şans. 3. Ürün, mahsul, rekolte.

Upkın: 1. Yar, uçurum. 2. Girdap; longuz. 3. Afet, felaket.

Ur-: Vurmak, biçmek, dermek, orakla dermek.

Urağ: 1. Orak. 2. Ekin biçme işi.

Ura-: Sarmak, dolamak, kavramak, çevrelemek, döndürmek, kuşatmak.

Uram: 1. Sokak, cadde, yol. 2. Evin dışı, dışarı.

Urav: 1. Dairesel, dairevi, dolambaçlı; virajlı. 2. Lafı, sözü uzatma, dolaylı söylem.

Urğıl-: Püskürmek, fişkırmak, patlamak.

Urin: 1. Yer, mevki. 2. İşte erişilen derece, rütbe. 3. Edebî bir eserin metnindeki parça, bölüm. 4. Bagajdaki her bir parça. 5. Yatak, döşek.

Urla-: 1. Aşırmaq, yürütmek, çalmak. 2. Kaçırmaq.

Urman: Orman.

Urta: 1. Orta. 2. Meselenin dikkat merkezi. 3. 3 puan değerindeki orta not. 4. Sıradan, vasat. 5. Orta hâlli köylü.

Urtağlaş-: 1. Eşitçe bölüşmek, paylaşmak. 2. Tecrübesini paylaşmak. 3. Hâlini açmak, ortaklaşmak.

Usağ: 1. Ocak, fırının altında ateşi sağlayan kısım. 2. Başlangıç, kaynak. 3. Bir şeylerin toplandığı yer, merkez.

Uska-: El açmak, avuç açmak.

Usla-: Avuçlamak; ele almak, avuca almak.

Ut (1): 1. Ateş. 2. Işık. 3. Gözlerdeki fer. 4. Elektrik. 5. Silah atışı. 6. Yangın. 7. Güçlü duygu.

Ut (2): Ot; bitki.

Uta-: Zararlı otlardan ayıklamak, budamak.

Utın: Yakacak odun.

Uy: 1. Düşünce, fikir, görüş. 2. Niyet, plan.

Uyan-: 1. Uyanmak, uyanık hale gelmek. 2. Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Uyhıv: Büyük oyuk, geniş çukurluk, geniş ingin yer.

Uyhıvlık: Geniş çukurlu arazi, büyük oyuklu yer.

Uyla-: Düşünmek, fikretmek, akıldan geçirmek; hayal kurmak; akılda olmak.

Uylan-: Düşünceye salınmak, düşündürmek.

Uyna-: 1. Oynamak. 2. Spor dalı için oynamak. 3. Tatbikat yapmak. 4. Biriyle dalga geçmek, alay etmek.

Uynat-: 1. Oynatmak; dalga geçmek, alay etmek. 2. Bir müzik aleti çaldırmak. 3. Tatbikat yaptırmak.

Uysan: Dalgın, düşünceli, efkârlı.

Uz-: Yol almak, geride bırakmak, belirli bir sınır ya da çizgiyi geçmek, olup bitmek, geçmek.

Uzaman: 1. Halk nezdinde büyük şöhret kazanmış büyük yaştaki erkek kişi, ozan; nam salmış. 2. Eşleştiren iki gruba ayıran kişi.

Uzğan: Önce olan, önceki, geçmiş.

Uzgar-: Yol aldirmek, yaşam geçirmek, Ömür sürmek,geçirmek.

Uziş-: Yarışmak, koşuda yarışmak.

Uzzır-: Geçirmek, uğurlamak, yollamak.

-Ü-

Ük: 1. Gibi, şekilde; tam da. 2. Anlamı kuvvetlendirmek halk yırlarında kullanılır.

Ükén-: Kaygı, endişe duymak, pişman olmak.

Ükér-: 1. Öğürmek, kalın ses çıkarmak. 2. Bağıra bağıra ağlamak.

Ül-: 1. Ölmek, can vermek. 2. Yok olmak, bitmek, tükenmek. 3. Çok sevmek, canını vermeye hazır olmak.

Ülém: Ölüm.

Ülémhéz: Ölümsüz, ebedî, sonsuz.

Ülen: Ot, bitki.

Ülmeş: Ölümsüz, ölmez.

Ülse-: 1. Ölçmek, tartmak. 2. Çeşitli yönlerden hesaplamak, boyut. 3. Karşılaştırıp değerlendirmek.

Ülsev: 1. Ölçü, tartı. 2. Terazi burcu.

Üp-: Öpmek.

Ür: 1. Yukarı meyilli yer, yokuş. 2. Yüksek yer, makam.

Ür-: 1. Örmek, birleştirmek, bağlamak. 2. Filiz vermek, sürgün vermek, tomurcuklanmak; büyüüp uzamak.

Ürél-: 1. Yukarı kaldırılmak, yükseltmek. 2. Bir şey almak için el uzatmak. 3. Örülme, bağlanılmak, birleştirilmek.

Ürle-: 1. Yukarı kaldırmak, üste çıkarmak; çıkarmak. 2. Makama, başköşeye çıkmak. 3. Terfi etmek, yükselmek.

Ürmeksé: Örumcek.

Ürsét-: Hayvan üretmek, hayvan yetiştirmek.

Ürte-: 1. Bilinçli yangın çıkarıp yakmak. 2. Kundaklamak. 3. Gücüne gitmek, ağına gitmek.

Üş-: Büyüme, yetişme, gelişme; uzamak; olgunlaşmak; bir yerde yayılmak.

Üsénté: 1. Filiz, tomurcuk, sürgün. 2. Kendiliğinden çıkan bitki.

Üstér-: Yetiştirmek, büyütme, bakmak, beslemek.

Üt-: 1. Geçmek, gitmek, yol almak. 2. Ardında bırakıp gitmek. 3. İyice kesmek ya da delmek, deşmek.

Ütken: Geçmiş, mazi; şimdiden önce,

Üz: Öz, kendi.

Üzek: 1. Merkez, odak, tam orta nokta.  
2. Mevsimler gibi zaman kavramları için orta. 3. Can.

Üzen: Su yolu, suyun yatağı.

Üzek: 1. Merkez, odak, tam orta nokta.  
2. Mevsimler gibi zaman kavramları için orta. 3. Can.

Üzğert-: Değiştirmek, başkalaştırmak.

-V-

Vak: Ufak, küçük.

Vaklık: Ufaklık, küçüklük; önemsizlik.

Vakıt: (<Ar.) Vakit, zaman.

Vasıyat: (<Ar.) 1. Vasiyet. 2. Nasihat, öğüt.

Vat-: Kırma, bölmek, parçalamak.

Vatan: (<Ar.) Ülke, memleket, vatan.

Vayımhız: Sıkıntısız, gamsız.

Vijdan: (<Ar.) Vicdan.

Vulkan: Volkan.

-Y-

Yabay: Alışıldık, basit; yapay, suni.

Yabıl-: 1. Kapanmak, örtülmek. 2.

Zamanı bitmek, süresi bitmek.

Yaha-: 1. Yapmak, işlemek. 2.

Hazırlamak, düzenlemek. 3.

Değiştirmek, geliştirmek.

Yahavsı: Bir şeyler yapan kişi, bir şeyler oluşturan kimse; işçi.

Yağ: 1. Taraf, yön, yan. 2. Yanak.

Yağ-: 1. Sürmek, yakmak, sıvamak. 2. Boşuna suçlamak, leke çalmak, itham etmek.

Yakın: 1. Yakın, yakındaki, yandaki. 2.

Yakın zamandaki. 3. Yakın, dost. 4.

Benzer; yaklaşık.

Yağla-: 1. Himaye etmek, desteklemek, savunmak. 2. ...tarafını tutmak,

...fikrinde olmak. 3. Onaylamak, uygun görmek. 4. Tezini savunmak. 5.

Mahkemede sanığı savunmak. 6.

Yardımcı fiil olarak iş ya da durumun

yönünü, tarafını bildirecek şekilde kullanılır; ...taraftan,... yönden.

Yağlı: 1. Çok tarafı olan, çok yönlü. 2. Taraftar, taraf olan.

Yağşı: 1. Güzel, iyi, olumlu. 2. Faydalı. 3. Tecrübeli, usta. 4. Namuslu. 5. Merhametli; kıymetli. 6. Gereği gibi, yeteri kadar. 7. Olumlu yanıt olarak "evet", "olur".

Yağtı: 1. Parlak, aydın, ışıltılı; ışık. 2. Güzel ve mutlu (hayat için).

Yağtılık: 1. Parlaklık, aydınlık, ışık. 2. Güzel ve mutlu hayat. 3. Elektrikli aydınlatma.

Yağtır-: 1. Aydınlanmak, gün ağarmak. 2. Yaktırmak, tutuşturmak, alevlendirmek, korlandırmak. 3. Üzüntü ve kederden arınmak.

Yal (1): 1. Dinlenme, istirahat; mola, tatil. 2. Huzur, ferahlık.

Yal (2): Hayvanların yelesi.

Yala: Yalan suçlama, iftira, dedikodu.

Yalangas: 1. Çıplak, giyimsiz. 2. Yaprığı olmayan, yapraksız. 3. Örtüsüz, donanımsız. 4. Kuru, delilsiz, ispatsız.

Yalağay: 1. Yalaka, dalkavuk, şakşakçı, yılışık. 2. Tembel, üşengeç, miskin.

Yalbar-: Yakarmak, yalvarmak.

Yalğan: 1. Yalan, yanlış; hatalı. 2. İkiyüzlü; yapmacık.

Yalkın: 1. Alev, yalaz, yalım. 2. Şevk, ilham.

Yalma-: 1. Kavrayıp almak, tutup almak. 2. Kuşatmak, sarmak, çevrelemek. 3. Dil ile dudak yalamak.

Yaltla-: Parlak ve açık şekilde birden parlamak, ışıdamak.

Yaltır: Parlak, ışıltılı eden, ışıltılı.

Yaltıravık: 1. Parlak, ışıltılı şey. 2. Süs, yapmacık. 3. Çini sıırı. 4. Zoka.

Yaman: Fena, çirkin, kötü.

Yamanlık: Kötülük, fenalık, çirkinlik.

Yamğır: Yağmur; yağış.

Yan-: 1. Yanmak, tutuşmak; ateşi çıkmak. 2. Sevmek.  
Yağır-: 1. Yankılanmak, çınlamak. 2. Daima sesi kulakta olmak. 3. Açıkça işitilmek. 4. Dağılmak, yayılmak.  
Yağır-: Yankılatmak, çınlatmak.  
Yağırız: 1. Yalnız, tek. 2. Bekâr.  
Yağırılık: Yalnızlık.  
Yağır: 1. Yeni. 2. Kullanılmamış. 3. İyi tanınmayan, henüz çıkmış. 4. Taze, bu yılın ürünü. 5. Henüz.  
Yağırılık: 1. Yenilik. 2. Yeni yöntem. 3. Haber.  
Yağırılık: Yanlış, hatalı.  
Yağırınan: Tekrar, bir kez daha, yeniden.  
Yağır-: 1. Eski hâline dönmek, normal görünüşüne kavuşmak. 2. Yenilenmek, artmak. 3. Akla gelmek, hatırlamak.  
Yan-yak: Dolay, çevre, etraf.  
Yap-: 1. Kapatmak, üstünü kaplamak, üstünü örtmek. 2. Kapayarak korumak. 3. Ele almak. 4. Bir şeyin gidişatını durdurmak.  
Yapa-yağırız: Bütün yalnız, yapayalnız.  
Yaprak: 1. Yaprak. 2. Yaprak ve çalılardan yapılan süpürge.  
Yar: Sevgili, yâr.  
Yar-: 1. Yarmak, kesmek. 2. Uzun uzun parçalara bölmek. 3. Ameliyat etmek. 4. Vurmak, dövmek, yaralamak. 5. Aydınlanmak, gün ağarmak.  
Yara-: 1. Yaramak, faydalı olmak, bir iş başarabilmek. 2. Uygun olmak, denk gelmek. 3. Geleneğe, ahlaka uygun olmak, tasvip edilmiş olmak.  
Yara: 1. Yara, cerahat. 2. Azap, ruhsal sıkıntı.  
Yaral-: Meydana gelmek, var olmak, doğmak.  
Yaramak: Yalaka, dalkavuk, şakşakçı, yılışık.  
Yarar: Olur, tamam, evet, elbette.

Yarat-: 1. Çok yakın hissetmek, sevmek. 2. Âşık olmak. 3. Yaratmak, meydana getirmek, doğurmak, var etmek. 4. Atı özel şekilde tımarlayıp, besleyerek yarışa hazırlamak. 5. Uygunlaştırmak, denk getirmek.  
Yarhı-: 1. Kızmak, öfkeden kudurmak. 2. Coşmak, heyecanlanmak. 3. Çileden çıkmak, sızlanmak.  
Yarhıv: 1. Öfkeli, kızgın, gazaplı. 2. Coşku. 3. Heyecanlı, coşkun, kudurmuş, gözü kara. 4. Fırtınalı, fırtına.  
Yarhıt-: 1. Kızdırmak, coşturmak, heyecanlandırmak. 2. Çileden çıkarmak, zıvanadan çıkarmak.  
Yarış: Yarış, yarışma.  
Yarış-: Yarışmak, yarışmaya katılmak; rekabet etmek.  
Yartı: 1. Yarım, buçuk, yarı. 2. Saat için buçuk. 3. Yarım litrelik içki.  
Yat: El, tanıdık olmayan, yabancı.  
Yat-: 1. Yatmak, dinlenmek veya uyumak için uzanmak. 2. Yaşamak. 3. Meskûn hâlde olmak, yerleşik olmak.  
Yav: 1. Savaş, askerî sefer, akın. 2. Silahlı asker, hücum eden düşman ordusu. 3. Düşman.  
Yav-: 1. Yağmak. 2. Düşmek. 3. Sayıca çoğalıp birikmek.  
Yavgir: 1. Savaşçı, savaşa katılan kişi, akıncı. 2. Cesur, atılgan; babayiğit.  
Yavız: 1. Kötü, berbat. 2. Acımasız, merhametsiz. 3. Sert, keskin (söz, ifade için).  
Yavla-: 1. İşgal etmek, almak, zaptetmek. 2. Ele geçirmek. 3. Sarmak, kuşatmak.  
Yaz: Bahar, ilkbahar.  
Yaz-: 1. Yazmak, kalem almak. 2. Yayımlamak. 3. Yazılı eser vermek. 4. Plak veya teyip benzeri cihazla kaydetmek. 5. Ses kaydetmek. 6. Buruşğunu, kırışığını düzeltmek; düzlemek, yaymak. 7. Kaybetmek,

yitirmek, yoksun kalmak. 8. Yardımcı fiil olarak asıl hareketin bitmesine az kaldığını ve bitmediğini ifade eder.

Yazğı: 1. Bahardaki, bahar vaktindeki. 2. Baharda ekilen.

Yazık: Kötü iş ya da durum, günah.

Yazıl-: 1. Düzeltmek, doğrultmak, düz hâle getirilmek. 2. Ağrıdan, hastalıktan az da olsa kurtulmak, biraz iyileşmek, rahatlamak.

Yazmış: Kader, yazgı, alın yazısı.

Ye: 1. Veya, yahut veyahut, ya... ya; ya da. 2. Elbette, tabii ki, olur, tamam.

Yebüş-: 1. Yapışmak. 2. Yapışarak emmek. 3. Tutunmak, çabucak almak için el koymak. 4. Bulaşmak (hastalık için).

Yégerlé: Enerjik, kuvvetli, sağlam, güçlü.

Yégét: Delikanlı, yiğit; kahraman, cesur.

Yehet: (<Ar.) 1. Yön, taraf, cihet. 2. Süratle, hızla, çabucak.

Yékhé-: Bezemek, bıkmak, usanmak.

Yeki: Ya da, veya, yahut, veyahut.

Yél-: Büyük bir hızla hareket etmek, çabuk hareket etmek.

Yél: Rüzgâr, yel; güçlü tesir, etki.

Yel: (<Rus) Ne yazık! Çok yazık!

Yazıklar olsun! Yazık!; maalesef,

Yélbér: Esip duran, tozu dumana katan; hafif, yumuşak yürüyüşlü (at için); acele, tez, çabuk.

Yélbére-: Uçup hafifçe kalkmak, hareketlenmek, rüzgârı kımıldamak; dalgalanmak, sallanmak.

Yélbezek: Balık pulu gibi ince ve parlak süs, parlak.

Yélek: Çilek.

Yélém: Tutkal, zambak.

Yélen: Göğüs kısmı altın ya da gümüş paralarla süslü, kemersiz bir kıyafet.

Yéleš: Soğuk rüzgârlı (hava durumu için).

Yélkét-: Can attırmak, heves ettirmek; çırpındırmak.

Yelle-: Üzülmek, efkârlanmak, kederlenmek, hüzenlenmek; acımak, kıyamamak.

Yélpé-: Kanat vurmak, kanat çırpamak; kanat oynatmak; rüzgârla hareketlenmek, rüzgâr çarpmak; aniden kalkmak, uçmak; coşmak, heyecanlanmak,

Yem: Güzel, hoş.

Yéméldeš-: Birlikte parıldamak, ışıldamak.

Yémér-: Bozmak, ayırmak, mahvetmek, viran etmek; ezmek, çiğnemek.

Yémés: Meyve.

Yemle-: Görkemlemek, pek güzel yapmak, çok hoş yapmak, güzelleştirmek.

Yemlé: Görkemli, ihtişamlı, tatlı, güzel, pek güzel; çok hoş.

Yemlélék: Güzellik.

Yen: (<Far.) 1. Can, ruh; gönül. 2. İnsanın tabiatı, yaratılışı. 3. En yakın, dost.

Yéñ-: Yenmek, zafer kazanmak, alt etmek.

Yéñ: (<Ar.) Cin.

Yene: Tekrardan, bir kez daha, yeniden.

Yéñél: Hafif, çabuk hareket eden, anlaşılır, kolay; alıngan; hareketli, atik.

Yéñél-: Yenilmek, mağlup olmak.

Yéñél-yélpé: 1. Kolay, üstesinden gelenebilir. 2. Gayriciddi. 3. Derin anlam taşımayan, yüzeysel.

Yeneš: 1. Sevgili, yâr, maşuk. 2. Yanında, yanı başında; dipdibe.

Yeneše: Yanında, yanı başında, yakınında; dipdibe.

Yéñévge: Galibiyet, başarı, zafer.

Yenhéz: 1. Cansız, hareketsiz. 2. Hayvan ya da bitkiler dünyasından olmayan. 3. Coşkusuz, neşesiz,



Yenkey: Cancağızım; sevgi belirtmek için kullanılan bir ünlem.

Yér: Yer, toprak; vatan, ülke, memleket.

Yer: (<Far.)Yâr, maşuk, sevgili.

Yés: Koku.

Yéske-: Koklamak, solumak, içine çekmek; görüp geçirmek.

Yeş: 1. Genç. 2. Çiğ. 3. Yeni, eski olmayan. 4. Yaş. 5. Gözyaşı.

Yeşe-: 1. Yaşamak, ömür geçirmek, ömür sürmek. 2. Gününü gün etmek. 3. Unutulmamak.

Yeşél: Yeşil.

Yeşén: Şimşek.

Yeşér-: 1. Yeşermek, yeşillenmek. 2. Yaşarmak, yaş olmak.

Yeşért-: Gizlemek, saklamak.

Yeşet-: Yaşatmak, canlılık vermek.

Yeşev: Yaşam, hayat.

Yeşevsen: Yaşamaya uygun, yaşama elverişli.

Yeşlék: 1. Gençlik. 2. Yaştaki, yaşındaki.

Yeşne-: Ateş almak, tutuşmak; kıvılcım çıkmak.

Yét-: 1. Ulaşmak, yetmek, varmak, kâfi gelmek; oluşmak, meydana gelmek; uzamak (tırnak, sakal için). 2. Uzunluk olarak yetmek, sayı ve hacim bakımından yetmek; yetmek, kâfi gelmek, yeterli gelmek. 3. Gelip çatmak.

Yétidi: (<Ar) Ciddi.

Yétek: Dizgini tutarak gitme, ilerleme.

Yétekle-: Kullanmak, sürmek.

Yété: Yedi kat.

Yétém: (<Ar.) 1. Yetim. 2. Kocası ölmüş, dul.

Yétérlék: Yeterli, yeter miktarda, kâfi.

Yetés: Uygun, yaraşır, elverişli.

Yétéz: Hünerli, becerikli, yetenekli; usta; hızlı, ani.

Yétkéhéz: Yetersiz, yeterli ölçüde olmayan.

Yétkér-: 1. Ulaştırmak, eriştirmek, yetiştirmek. 2. Uzunluk bakımından gerekli seviyeye ulaştırmak; yeterli hâle getirmek.

Yétmés: Yetmiş.

Yévés: Sulu, nemli, rutubetli, ıslak; sulanıp duran.

Yevher: (<Ar.) Mücevher, değerli taş.

Yey: Yaz ayı.

Yey-: 1. Etrafa yaymak, saçmak, dağıtmak. 2. Yatmak ya da uyumak için uzanmak. 3. Döşemek, kaplamak, sermek.

Yeygór: Gökkuşağı.

Yıgıl-: 1. Yıkılmak, çökmek. 2. İş ya da yaşamda zor durumda kalmak. 3. Helak olmak, ölmek. 4. Ani bir hareket ile birdenbire oturmak, yatmak. 5. Zor durumda kalıp birilerine sığınmak,

Yıhan: (<Far.) Cihan, âlem, dünya.

Yık-: Yıkma; bertaraf etmek.

Yıl: Sene, yıl.

Yılmay-: 1. Gülümsemek, tebessüm etmek. 2. Güzelleşmek, güzel görünmek; çekici gelmek.

Yılğa: Nehir, ırmak.

Yılğır: Hızlı, çevik, süratli.

Yılkı: İnsan ya da yük taşımaya yarayan at.

Yılı: 1. Sıcak. 2. Eskiyip kaybolmayan, unutulmayan; yeni.

Yılt-: 1. Isıtmak, kendi sıcaklığını vermek. 2. Soğuktan sığa çevirmek. 3. Sıcak duygular uyandırmak, rahatlık vermek, huzur vermek.

Yıllık: Uzun yıllar devam eden, uzun yıllarla hesaplanan, yıllık.

Yıltıra-: Işıldamak, parıldamak.

Yımıl-da-: Işıl ışıl gelmek, ışıl ışıl etmek.

Yır: Şarkı, türkü.

Yırla-: Türkü söylemek, şarkı söylemek.

Yırsı: Türkücü, şarkıcı.

Yırt-: 1. Yırtmak, parçalamak, kesilmek. 2. Keskin veya sivri bir şeyle iz

bırakmak. 3. Aniden ve hızlı bir şekilde sessizliği, karanlığı bozmak.

Yırtık: Parçalanmış, kesilmiş, yırtık.

Yış: Sık, sıkça; art arda, birbiri ardına.

Yış-: 1. Rendelemek. 2. Kum, kül gibi şeylerle parlatmak, beyazlatmak.

Yıv-: 1. Yıkamak, temizlemek. 2. Suyla eleyip yıkamak. 3. Gönüle girmek.

Yıvanlık: Kalınlık; koyuluk; yoğunluk.

Yıvıl-: Yıkanmak.

Yıy-: 1. Yıgmak, toplamak, biriktirmek; birleştirmek. 2. Hurufat dizmek (matbaa için). 3. Dağılmış, saçılmış şeyleri yerine koymak. 4. Güvenilir ve gizli bir yere koymak. 5. Koleksiyon yapmak.

Yoço: Uyku.

Yoçohoç: Uykusuz, uyumadan geçirilen.

Yoçoso: Uykuya düşkün, uykuyu seven, uykucu.

Yoçla-: 1. Uyuklamak, uyku hâlinde olmak, uyumak. 2. Bir işe karşı isteksiz, hevesiz olmak.

Yol-: 1. Kökü ile yolmak, koparmak (saç için). 2. Ağır bir durumdan kurtarmak. 3. Yumuşatmak (saç, tüy için).

Yola: Töre, âdet, gelenek.

Yolçoş: 1. Dış görünüşüyle eski, perişan. 2. Sefil.

Yomart: 1. Cömert, eli bol, eli açık. 2.

Bolluk getiren, çok veren.

Yomgaç: Yumak, toparlak edilmiş ip.

Yomro: 1. Fincan veya kâsenin üstü. 2. Döğülmüş dariya süt katarak hazırlanan yiyecek. 3. Yumru şeklindeki, topak şeklindeki.

Yondoç: Yıldız.

Yor: 1. Hızlı, süratli. 2. Nükteli, keskin (söz için).

Yort: Bina, çadır, ev.

Yot-: 1. Yutmak. 2. Kendi içine çekmek, batırıp alta bırakmak. 3. İstenmeyen bir duruma düşmek. 4. Kendine mal etmek, hakkı olmayarak sahip çıkmak.

Yotloç-: 1. Damağı şapırdatarak yemek,

çmek. 2. Gönülden heves etmek, istemek.

Yoçak: Kilit.

Yök: Yük.

Yökle-: Yük koymak, yüklemek.

Yöple-: Doğrulamak, teyit etmek, onaylamak.

Yörek: 1. Yürek, kalp. 2. Kişinin hissi dünyası.

Yörehé- (yörehén-): Duygulanıp coşmak, aşka gelmek.

Yöreklé: Cesur, korku bilmeyen, yürekli.

Yörö-: 1. Yürümek, gezmek, hareket etmek. 2. Birine ilgi duymak. 3. Biriyile çıkmak, sevgili olmak.

Yöröşlö: Yürüyüşü hızlı, hızlı yürüyen.

Yöz: 1. Yüz, surat, bet. 2. Bir şeyin üstü, üst tarafı. 3. Bir şeyin dış kenarı, dış tarafı. 4. Keskin bir aletin keskin tarafı. 5. Bir şeyin renkli duran dış görüntüsü.

Yöz-: Yüzmek.

Yöz: Yüz ( 100).

Yözet-: Eziyet çektirmek, sıkıntı vermek.

Yözök: Yüzük.

Yözöksö: Yüzükçü.

Yuğal-: Kaybolmak, yok olmak, yitmek.

Yuğarı: Yukarı, yüksek; üstün, büyük kıymette.

Yuç: 1. Hayır; yok. 2. Önemsiz boş şey, sıradan.

Yuçha bk. yuçihe: Yoksa.

Yuçhın-: Bir şeylerin yok olmasından dolayı kederlenmek, hasret duymak, endişelenmek, özlem duymak.

Yuçka: 1. Boş yere, yok yere, boşuna. 2. Bedava.

Yul: 1. Yol, sefer. 2. Satrançta ileri hamle. 3. Satır, dizi. 4. Defa, kez, kere.

Yulbaşar: Eşkıya, çapulcu, çeteci, haydut.

Yuldaş: 1. Birlikte yola çıkılan kişi, yoldaş. 2. Aynı anlayış ve düşüncedeki kişi.

Yullık: 1. Yol için gerekli olan, yolluk. 2. Baca, duman yolu. 3. Birçok dizeden, satırdan oluşan (yazı için).

Yulsı: Yola çıkan kişi, yolcu.

Yuy-: Süpürüp sürtüp yok etmek, temizlemek, silmek.

Yuyıl-: Silinmek, temizlenmek.

Yügenhéz: 1. Yularsız, yular takılmamış. 2. Düzensiz, edepsiz; engeli olmayan.

-Z-

Zaman: (<Far.) Zaman, vakit.

Zamandaş: Akran, çağdaş.

Zar: (<Far.) Kaygı, üzüntü, sızlanma.

Zarar: (<Ar.) Zıyan, zarar.

Zarık-: Kaygılanmak; azap çekmek; sıkıntı çekmek.

Zarlı: Özlemlı, kaygılı, kederli.

Zat: (<Ar.) Nesil, soy.

Zavıklı: 1. Tatlı, lezzetli, çeşnili. 2. Güzel. 3. Keyifli, eğlenceli.

Zegif: (<Ar.) Zayıf; narin.

Zeher: (<Far.) 1. Zehir, agu. 2. Kin, nefret. 3. İçine işler derecede soğuk. 4. Kalp kıran, yaralayan söz. 5. Kuvvetli, güçlü.

Zeñger: Mavi.

Zeñgerlen-: Maviye dönmek; mavi görünmek.

Zifa: (<Far.) Güzel, çekici, cazibeli; endamlı.

Zirek: (<Far.) Çabucak anlayan, üstün yetenekli, çok kabiliyetli.

-Z-

Žurla-: Saygı göstermek, yüceltmek.

Žur: (<Far.) Dev, hacimli, büyük.

Žuray-: Büyüme, irileşme, hacimleşme; önem kazanmak, önemi artmak; güçlenmek; çoğalmak.

## 2. KİŞİ ADLARI SÖZLÜĞÜ

G. Tukay (1300): “İjad Behét” adlı şiirde geçen bir şairdir. Tatar halk şairi, yazar ve yayımcı.

Helime Ƙorbanayéva (1273) : “Ėümér” adlı şiirde geçen şairdir. RSFSR’nin tanınan öğretmeni.

Lénin (89) : “Aldımda Lénin” adlı şiirde geçen bir liderdir. Lenin, Rus sosyalist devrimci ve politikacı.

M. Ėafuri (1358) : “Ėalkıñ Yanha-Yandıñ Béрге” adlı şiirde geçen Sovyet Başkurt şair ve oyun yazarı.

Puşkin (981) : “Rus Téléne” adlı şiirde geçen şair ve yazardır. Modern Rus edebiyatının kurucusu.

Salavat (1826) : Başkurdistan’ın halk kahramanı olarak bilinir.

Ş. Babiç (1329) : “Yazğı Yır” adlı şiirde geçen şair ve yazardır. Başkurt ve Tatar şair ve oyun yazarı.

Z. İsmegilév (1412) : Sovyet bestecisi ve eğitim adamı.

## 3. YER ADLARI SÖZLÜĞÜ

Başkörtostan (717) : Başkurdistan Cumhuriyeti, Rusya’ya bağlı federal bir cumhuriyettir.

Dnéprogés (451) : Ukrayna’nın Zaporizhzhia şehrinde bulunan hidroelektrik bir santraldir.

Dévon (1102) : İngiltere’de bulunan bir kontluk.

İzél (1427) : Rusya’da bir nehir.

Éyéık (2842), Haımar (2375), Yayık (2375), Dim (2376), Sermesen (2376), Ƙaşmart (2376): Başkurdistan’da yer alan nehir adlarıdır. Başkurtların yaşadığı bölgelerdir.

Kavkaz (989) : Kafkasya, Karadeniz ve Hazar denizi arasında yer alan, Avrupa ve Asya’nın sınırında bulunan bölgenin adı.

Ƙızıl Mayıan (867) : Moskova’da yer alan bir meydanın adı.

Kislovodsk (1015) : Rusya’da bir şehir.

Kréml (868) : Moskova'nın merkezinde yer alır.

Kumertau: Başkurdistan'da bir şehir.

Magnit (448) : Rusya'nın en önemli gıda perakendecilerinden biri.

Meskev Başkala (842) : Moskova, Rusya'nın başkenti.

Öfö (2274) : Ufa şehri, Başkurdistan'ın başkentidir.

Rogérvik (1824) : Estonya'da bir limanın adı.

Rossiya (667) : Rusya.

Térénkur (986) : Kazakistan'da bir park.

Ural tavzarı (1008) : Ural Dağları.

## SONUÇ

Zeynep Biyişeva, Başkurt Sovyet edebiyatının seçkin yazarlarından biridir. 20. yüzyıl Başkurt edebiyatının Hediye Devletşina gibi önemli isimlerindedir. Biyişeva, çok yönlü bir yazardır. Daha çok romancılığıyla bilinen ve Başkurt edebiyatına bir üçleme (trilogiya) kazandıran Biyişeva'nın şiir türünde de eserleri vardır. 1950-1980'li yıllar arasında Sovyet Başkurt edebiyatının poetikasının ve Stalin sonrası çöken dil politikalarının şiir dilindeki yansıması, halk ile iç içe yaşayan Biyişeva'nın şiirlerinde tespit edilmiştir.

Toplumsal şiirleriyle ön planda olan şair, dönemin zihniyetine uygun olarak daima halkın geleneklerine değer verir. Toplumsal şiir, folklorik ürünlerden yararlanır. Zeynep Biyişeva ise şiirlerinde atasözleri, deyimler ve kalıp sözleriyle folklor ürünlerine yer verir.

Biyişeva şiirlerinde açık, anlaşılır bir dil kullanır. Üzüntülerini ve sevinçlerini yüksek ses ile dile getirir. Şiirlerinde iş sevgisi, gençliğe ve çocukluğa özlem, insan sevgisi, toplumsal bunalım, dostluk, özgürlük, savaş gibi konulardan çok fazla yararlanır. Çoğunlukla şiirlerinde bahar, bülbül ve güneş sembollerini kullanır. Bunların yanı sıra bülbül, kızılık, güneş, bayrak, bahar, kartal, ak, kara gibi sembollere de yer verdiği görülür. Bu semboller, standart Sovyet sembolleridir. Duygu ve düşüncelerini dile getirmek için yer yer doğa betimlemesinden de faydalanır. Üslup konusunda ise özellikle tezatlarla başvurur.

Biyişeva bir çatışma temelinde fikirlerini ve duygularını anlatmak istemiştir. Örneğin; *Yıldar, Yıldar* “Yıllar Yıllar”, *Bına, Bézékéler* “İşte Bizimkiler”, *Keñeş* “Danışma”, *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” adlı eserlerinde gençlik ve yaşlılık olgusunu işlemiştir. Burada verilen zıt kelimeler sayesinde şairin üslubunun daha anlaşılır ve açık olabildiğini anlayabiliyoruz. Gençlik çağı, yaşam boyunca doğal bir durum olduğu gibi yaşlılık da önemli bir yaşam serüvenidir. Bu serüven, şairin fiziksel ve ruhsal değişimlerini ifade etmektedir. Biyişeva yaratıcılığını ve düşünme yeteneğini, gençlik çağında geliştirmiştir. Yaşlılık çağında ise gençlik döneminde edindiği bilgi ve deneyimleri hatırlamıştır.

Biyişeva, şiirlerinde kuş sembolünden ilham alarak düşüncelerini dile getirir. Şiirlerindeki kuşlar, toplumsal önemi ifade eder. Şiirlerinde kaya kartalı, kartal, saksığan, karga, alakarga, karabaşlı tarla kuşu, dağ kartalı, karagay kuşu gibi yırtıcı kuş isimlerine

yer verir.

1941-1945 yılları arasında meydana gelen II. Dünya Savaşı'yla birlikte Rus halkı, büyük kayıplar yaşamıştır. Bu yıllarda açlık, ölüm ve savaş temalı eserler kaleme alınmıştır. 1945 yılından sonra eserlerde “vatan” teması sıklıkla işlenen bir temadır. Zeynep Biyişeva'nın şiirlerinde de vatan duygusu çok belirgindir. Bu duygunun sıklığını özellikle 1945 sonrası dönemlerde görmek mümkündür. Şiirlerinde ana vatanına ve diline olan sevgisi hâkimdir. Acılı ve kayıplı savaş yılları, memleketin gücünü daha iyi hissetmeyi, insanın sabrının ve cesaretinin tüm açıdan gösterilmesine olanak sağlamıştır. Bunlar Zeynep Biyişeva'nın şiir sanatının temelini oluşturmuştur.

Biyişeva, kendi tarzını yaratmış bir şairdir. Biyişeva'nın derin bir duygusal hayatı olduğundan dolayı bunu şiirlerine de yansıtmıştır. Şiirlerinde en çok yoksulluk, bireyin özgürlüğü, Başkurt halkının tarihi ve kaderi, geleceğe duyulan inanç ve umut, direnme ve isyan gibi toplumsal konulara yer vermiştir. Şiirlerinde bahar mevsimini çok sık kullanmıştır. 1917 Ekim Devrimi'nin sevincini şiirlerinde dile getiren şair, bu sevinci bahar mevsimiyle aktarmıştır. Şairin müracaat etmiş olduğu temalar sayısal verileriyle birlikte şu şekilde açıklanabilir; ölüm ve dostluk temasına 2, bayram sevincine 3, insan sevgisine 5, yiğitlik konusuna 4, yalnızlık içeriğine 3, memleket sevgisine 3, devrim temasına 4, hizmet sevgisine 7 şiirinde yer vermiştir. Ancak şairin en çok başvurduğu temalar ise Sovyet sevgisine 11, özlem konusuna 14, nasihat ağırlıklı 9, Lenin ve parti temasına 8, insan ilişkilerine 16, özgürlük konusuna 9 şiirinde yer vermiştir.

1950'li yıllarda sansürün varlığı şairlerin yaratıcılığını engeller. Bu dönem eserlerinde sansür politikası, şairler için büyük bir tehdit olarak görülür. Zeynep Biyişeva, sansürün karşısında durabilmeyi başaran bir şairdir. Biyişeva'nın toplamda 8 şiirinde Komünist Parti ve gençlik örgütünü öven sözlerini görmekteyiz. Şiirlerde bir partiye yer vermek alışlageldik bir durum değildir. Fakat bu husus Sovyet şiiri için geçerli değildir. Sovyet şiiri, bu özelliğiyle önceki dönemlerden ayrılır.

1960'lı yıllar, Sovyetler Birliği'nde halkı yeniden biçimlendirme gayretinin hâkim olduğu yıllardır. Bu çaba içerisinde insan aktif ve özgündür. Ancak tek başına olarak değil de belli gruplar hâlinde özgürlüğün önemi savunulur. *Nindeg Ön Bil* “Nasıl Ses Bu” şiirinde ayakları toprağa basmak, özgürlüğü hissetmektir. Şiirin bu dizelerine bakıldığında da bireyin 1960'lı yıllarda artık kendi gücünü fark ettiğini anlayabiliriz. 1953'ten sonra Stalin etkisi devam eder. Ancak Stalin'in bu sansür dolu dönemi, 1956 Kruşçev dönemiyle azalmaya başlar. Kruşçev döneminden sonraki rahatlamanın etkisiyle

düşüncelerin daha özgür bir ortamda ifade edilebildiğini görmekteyiz. Bu sebeple eserlerde millî öğelerin yeniden şiirde yer aldığını söyleyebiliriz.

1970-1980’li yılların durgunluğu, insanlara manevi değerlerini hatırlatmıştır. Bu yıllarda bireysel düşüncelere yer verilmiştir. Ancak zaman zaman halkın kaderine, aile ilişkilerine, insan samimiyetine, insan ve doğa ilişkisine de yer verilmiştir. *Batırzarzi Höyem* “Kahramanları Severim” adlı şiirin “Kasırgaları aşarak geçmiş, Ülkenin kahramanı yenilmez” dizesinde halkın hafızasında manevi bir değeri olan Salavat Yulayev’in kahramanlığı yüceltilmiştir. Salavat, Başkurt halk şairi ve halk kahramanıdır. Halka ihanet edenlerin suçunu gün yüzüne çıkarmıştır. Salavat Yulayev tüm yaşamında Başkurt halkının kaderine ortak olmuştur.

Zeynep Biyişeva, *Urap Üthén* “Kuşatıp Geçsin” adlı şiirinde Ali Şir Nevaî’ye atıf yapmıştır. Onun epitetini<sup>9</sup> şiirin giriş kısmında vererek Nevaî’nin üslubundan etkilenmiştir. Bu da Zeynep Biyişeva’nın klasik Türk edebiyatından haberdar olduğunu göstermektedir. Stalin döneminden sonra bir rahatlama meydana gelmiştir. Bu şiirde şairin daha özgür bir ortamda konuştuğunu anlayabiliyoruz.

Zeynep Biyişeva, *İjad-Behet* “Yaratıcılık Mutluluk” adlı şiirini Abdullah Tukay’a, *Yazğı Yır* “Bahar Türküsü” adlı şiirini de Şeyhzade Babiç’e ithafen yazmıştır. Tukay, Tatar mahallîleşmesinin ve Tatar millî kimliğinin önemli bir simgesidir. Babiç ise Başkurt millî kimliğinin bir simgesidir. Her iki şair de 20. yüzyıl başında İdil-Ural matbuatına katkıda bulunmuştur. Yine her iki şairin de ortak özelliği tenkitçi olmalarıdır. Her iki şair de genç yaşta vefat etmiştir. Zeynep Biyişeva şiirlerinde Babiç ve Tukay’ı kullanarak her iki şairin de eleştirel üslubunu ve millî kimlik olgusunu benimsediğini göstermiştir.

Okuyucunun saygısını kazanan Zeynep Biyişeva şiirlerinde birçok olayı tasvirleriyle birlikte okuyucunun gözünde canlandırır. Bunu yaparken de yer yer doğal güzellikler ve doğa olaylarından yararlanır. *Kuş Karağay* “Karagay Kuşu” adlı şiirinin “Dağın üstünde bir karagay kuşu büyüyor, Yeşil tepesini gökyüzüne yaslayarak” dizesinde şair “*Sanat, genel tabiatın yansıtılmasıdır*” kuramından yola çıkarak düşüncelerini ifade etmiştir. Bu kurama göre tabiat denilince dağlar, ağaçlar ve kırlar kastedilmemektedir. Bunların yanı sıra özellikle insanın doğası, gelenekleri, davranışları

---

<sup>9</sup> Epitet: Şiir dilinde bir epitetin niteleyici özelliği vardır. Anlatılmak istenen bir şeyi açıklığa kavuşturmaya, ifade etmeye ve tanımlamaya yarar. Herhangi bir şeye atıfta bulunmak için kullanılır.



ve medeniyeti bir tabiat örneği olarak düşünülmektedir. Şairin bu tasvirindeki amacı sadece dağı, gökyüzü anlatmak değildir. Burada doğanın altında yatan gerçeklik ile bu kuram, çatışan veya karanlık kalan bir yön içermektedir.

Şiirlerde sıklık sayısı en fazla olan isim “yır” sözüdür. Bu isim 132 sıklıkta tekrarlanmıştır. Şiirlerde sıklık sayısı en fazla olan fiil ise “bul-” sözüdür. Bu fiil 228 sıklıkta kullanılmıştır. Şiirlerde toplam 144 ikileme, 19 yansıma söz, 13 ünlem ve 175 ünlem cümlesi tespit edilmiştir.

Zeynep Biyışeva Şiirleri Sözlüğü’nde toplamda 2 söz vardır. Bunların 1’i isim, 1’i ise fiilden oluşmaktadır. Biyışeva, Edebî Sözlükte Olmayan Diyalektik Sözler bölümünde güney diyalektinden yararlanır. Burada da toplam 10 söz bulunmaktadır. Bunlardan 1’i fiil, 9’u isimden oluşur. Edebî Sözlükte ve Diyalektik Sözlükte Olmayan Sözler bölümünde toplam 8 söz vardır. Bunların 5’i isim, 3’ü fiildir. Halk Kültürüne Ait Sözler bölümünde ise 2 söz tespit edilmiştir.

Geniş bir sözcük hazinesine sahip olan Biyışeva’nın şiirleri, söz varlığı yönüyle çoğunlukla Türkçe sözcüklerden oluşmaktadır. Zaman zaman atasözü, deyimler ve kalıp sözlere de yer vermiştir. «Yañgız Sıyrısık Yaź Kiltérmey» «Qoyaş uźğan yulda nur ala» «Osķon sesret-» «Kükrek kir-» « otlo bulhın, timén, Yañı yıl».

Üzerinde durduğumuz şiirlerden hareketle 1312’si isim, 607’si ise eylemlerden oluşmaktadır. Alıntı sözcüklerin de yer aldığı bu şiirlerde 1919 kelimenin 142’i Arapça, 57’si Farsça, 50’si Rusça olmak üzere toplam 249 tane alıntı sözcüğün kullanıldığı tespit edilmiştir. Arapça toplam söz varlığının %7,39’unu, Farsça alıntılar %2,97’sini, Rusça alıntılar ise %2,60’ını oluşturmaktadır.

BRS-I’de 4249 Rusça alıntı belirlenmiştir. BRS-II’de ise 6377 Rusça alıntı tespit edilmiştir (Özşahin, 2015: 174). Biyışeva’nın şiirlerinde kullandığı Rusça sözlerin BRS’deki toplam 10.626 Rusça alıntı sözlerine oranı %5,31’dir. Şiirlerinde Rusça kelimelere yer vermesinin nedeni o dönemde uygulanan dil politikaları, sansürün varlığı, halklar arasındaki karşılıklı etkileşim ve Rusçanın eğitim dili olmasıdır.

## KAYNAKÇA

- Aça, M. (2018). Dünya Mitolojilerinde Toprak Simgeciliği. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-35.
- Adıgüzel, S. (2011). Başkurt Destanı Akbuzat'ın Epik Kurallara Göre İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Millî Folklor Dergisi*, 8(44), 24-34.
- Agişev, İ. M., Biyişev, E. Ğ., Zeynullina, G. D., İsmöhemetov, Z. K., Kusimova, T. H., Uraşsin, Z. Ğ., Yarullina, U. M. (1993). *Başkört Têlênêñ Hüzlêgê*. (İkê Tomda). Meskev: Rossiya Fender Akademiyahı.
- Agişev, İ. M., Zeynullina, G. D., İşbirzin, E. F., İsmöhemetov, Z. K., Küsemova, T. H., Mircanova, S. F., Sufyanova, N. F., Töhfetullina, V. J., Urazbayeva, Z. G., Uraşsin, Z. G., Yarullina, U. M. (1996). *Başkortsâ-Russa Hüzlêk*, "Russkiy Yazık", Moskva.
- Aka, B. (2015). *Divan Şiirinde Rüzgâr*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akpınar, Y. ve Ağca, F. (2013). *Çağdaş Türk Edebiyatları-1*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Altun, Z. (2019). Türk Kültüründe "Kurt Kavramı" Üzerine Bir İnceleme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 91-108.
- Azizzade, M. (2012). 1960-1970'li Yıllarda SSCB'de Sosyokültürel Ortam. *International Journal of Social Science Studies*, 5(5), 209-225.
- B. E I (2004). *Başkurt Edebiyatı*. C 1. Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Haz. A. Süleymanov, G. İbrahimov. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Baimov, R. N., Bikbayev R. T., Höseyinov, Ğ. B. (1996). *Başkurt Ezebiyeté Tarihi. Hezêrgê Ezebiyet (1966-1994 Yıldar)* (Altı Tomda). Öfö: Kitap.
- Baimov, R. N., Gariiva, G. N., Mustafina, R. D., Şaripova, Z. Y. (2003). *Yégérménsé Bıvat Başkört Ezebiyeté*. Öfö: Resey Federatsiyahınıñ Meğarif Ministrılığı Başkört Devlet Üniversitesi.
- Barut, E., Odacıoğlu, M. C. ve Köktürk, Ş. (2016). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) Düşünce Hareketlerinin Edebi Eserler Üzerinde Etkisi: SSCB'de Çeviri Sansürü. *Gazi Üniversitesi Tarih Okulu Dergisi*, 9(26), 459-479.
- Batıslam, H. D. (2016). "Divan Şiirinde Hazan". *Divan Şiirinin Benzetme ve Hayal Dünyasından*. İstanbul: Kesit Yayınları. 55- 76.
- Bekcan, U. (2019). Stalin Döneminde Sovyet Dış Politikası İdeolojiden Saptı mı? *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 371-382.
- Bilgili, A. (2017). Nazım Hikmet Şiirinde Bilim ve Teknoloji. *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları*, (33), 885-905.
- Birici, S. (2016). Nedîm Dîvânî'nda Ateş ve Ateşle İlgili Kelimelerin Kullanımı. *Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2(4), 1-15.
- Biyişeva, Z. (1969). *Haylanma Eşerzer; Povester-Hikeyeler* (Cilt II). (Ed. R.A. Devletov) Öfö: Başkörtostan Kitap Neşriyetê.
- Bogoçanskaya, N. N., Torgaşova, A. S. (2009). *Bolşoy Russko-Turetsky Slovar*. Moskva: Dom Slavyanskoy Knigi.
- Bonamour, J. (2006). *Rus Edebiyatı*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bozkurt, K. ve Bozkurt, H. (2012). Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 717-728.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2019). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3, Kuzeybatı/Kıpçak Grubu* (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Burns, E. (2015). *Marksizm Nedir?* İstanbul: Yordam Kitap.
- Bütüner, Ş. (2017). Masallarda Ağaç Kültü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Akademik*

- Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 491-514.
- Chukhrov, Ketii (2010). "The Soviet 60s: Just Before the End of the Project". *Red Thread E-Dergisi*, 1(5), 1.
- Cinkara, Ö. (2019). *Reşit Şekür'ün Şiirleri Üzerine Bir Dil İncelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Çakmak, S. (2018). Kimlik Oluşturma Sürecinde Türk ve Moğol Ulusal Sembollerinin Tarihsel İzdüşümü. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 1(1), 65-90.
- Çelik, D. C. (2017). Ekim Devrimi ve Kadın. A7 Oturumu: 100 Yılda... *Karaburun Bilim Kongresi*, 8 Eylül 2017, İzmir, 1-14.
- Çetin, Ç. Z. (2018). "Mecit Gafuri" <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mecit-gafuri> (Erişim Tarihi: 10.01.2022).
- Çukurlu, T. (2019). Klasik Osmanlı Şiirinde Gülün Bülbül ve Diğer Hayvanlarla İlişkisi. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 353-376.
- Dal, S. (2018). *Sosyal Politika İle Siyasi Ve Ekonomik İdeolojiler Arasında İlişki*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, A. (2011). *Bir Şairin Kaleminden 'Ben'e, Sanata ve Yaşama Dair Notlar: İlhan Berk'in Düz Yazıları*. Erdem, (60), 51-76.
- Demir, N. (2013). *Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su*. Ankara: Aski Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Durmuş, İ. (2017). Bozkır Kültür Çevresinde At, Göçer-Ev ve Demir. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 19-34.
- Elmacioğlu, E. (2017). *Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı (1917-1953)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, H. Y. (2014). Başkurt Türkleri ve Dilleri. *Gazi Üniversitesi Tehlikedeki Diller Dergisi*, 3(4), 147-191.
- Ersoy, H. Y. (2020). "Başkurtlar ve Başkurtça". *Çukurova Üniversitesi ÇÜTAM Kültür Evi Konuşmaları Dergisi*, 3(1), 1-19.
- Esen, P. S. (2020). Rehî-yî Mueyyirî'nin Gazellerinde Çeşitli İsim ve Sıfatlarla Anılan Sevgili. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (67), 379-394.
- Gedizli, M. (2015). Türkçede Ünlemler ve Temel İşlevleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 126-134.
- Gökdayı, H. (2008). *Türkçede Kalıp Sözler*. Bilig, (44), 89-110.
- Gönen, S. (2008). Deyimlere Şekil Açısından Bir Yaklaşım Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (20), 207-217.
- Güler, A. F. (2019). *Cemal Süreya'nın Şiirinde Kırmızı Rengin Kullanımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gülyüz, B. G. (2019). İslam Öncesi Türk Kültüründe Ateş ve Ateşe Hükmedenler (Maddi Kültür İzleri Işığında). *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(17), 201-223.
- Gündoğdu, R. (2017). *XIX. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Mevsimler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Güneş, M. (2011). "Kendi Mezarını Kazan Adam" Hikâyesinde Tekliğin Simgesi, Sığınak ve Dost Olarak Meşe Ağacı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1415-1422.

- Güneş, E. (2020). Sovyet Uzay Biyolojisi ve İlk İnsanlı Uzay Uçuşuna Giden Yol. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı*, 3(1), 1.
- Güngör, Ö. (2016). Dîvân Şiirinde Mitolojik Bir Unsur Olarak Kartal Figürü. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 70-79.
- Gürsoy, Y. (2018). *Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı (1953-1991)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hisamitdinova, F. G. (2011). *Başkort Têlênêñ Akademik Hüzlêgê*. Rusya Bilimler Akademisi Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü, Ufa.
- Höseyinov, G. B., Gimalova, M. G., Şekürov, R. Z. (2004). *Başkort Ezebiyetê*. Urta mekteptêñ 10 sınıfı ösön derêslêk, Ufa.
- Huberman, L. (2012). *Sosyalizmin Alfabeti*. Ankara: Sol Yayınları.
- İlca, S. (2019). Rus Edebiyatında İzlenimcilik. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İdil Sanat ve Dil Dergisi*, (59), 851-859.
- İçel, H. (2019). Çolpan'ın Şiirlerinde Özgürlük Özlemi ve Çolpan Yıldızı İmgesi. *Arka Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 7(17), 135-147.
- "İsmagilov, Z. G." (2010). <http://www.bashculture.ru/archives/114> (Erişim Tarihi: 12.01.2021).
- "Koloy Kanton" (bt). <https://bashmusic.net/ru/music/100-bashkirkikh-narodnykh-pesen/100-bashkirkikh-narodnykh-pesen-chast-1/view/playlist/id/709> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).
- "Josef Stalin Kimdir?" (bt). <https://www.evrensel.net/haber/393398/josef-stalin-kimdir> (Erişim Tarihi: 03.05.2021).
- Karabulut, M. (2015). İmge ve Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde "Su" İmgesi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 1(2), 65-84.
- Karadeniz, D. (2020). Sovyetler Birliği Ekseninden Avrupa Birliği Üyeliğine: Doğu Avrupa Ülkelerinde Ekonomik ve Siyasal Dönüşümün Analizi. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(1), 1- 21.
- Karadeniz, M. U. (2021). "BİSÂTIM OL ŞEHE GİTDİ" KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE HALI. *Samsun Üniversitesi Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, (15), 68-86.
- Karagöz, E. (2011). Başkurt Sovyet Yazarı Zeynep Bişeva. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Gazi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(8), 311-322.
- Karakaş, Ş. (1996). "20. Yüzyıl Türk Dünyası Üzerine Bir Deneme". *Türk Dünyası Dergisi*, (3), 309-310.
- Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü: Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük* (1. Baskı), E- kitap.
- Karakuş, G. (2019). Sovyetler Birliği'nde Kadının Konumuna Genel Bakış. *Amasya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(3), 1580-1598.
- Karlı, E. (2021). Kırgız Şiirinde "Ekim Devrimini Yüceltme Teması". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 353-367.
- Kasack, W. (1989). *Russian Literature 1945-1988*. Arbeiten und Texte zur Slavistik 46. München: Verlag Otto Sagner.
- Komünizm nedir, sosyalizmden farkı nedir?*. (2007)  
[https://marksist.net/komunizm\\_nedir\\_sosyalizmden\\_ne\\_farki\\_varidir.htm](https://marksist.net/komunizm_nedir_sosyalizmden_ne_farki_varidir.htm) (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Kovalsky, A. (bt) "Zaynap Bişeva" <https://24smi.org/celebrity/119407-zainab-biisheva.html> (Erişim Tarihi: 09.02.2022).
- Kufacı, O. (2019). Necati Bey Divanı'nda Bülbüle Dair Tespitler. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 5(4), 687-709.

- Kusayinova, A. M. (2020). *Sovremennaya Russkaya Literatura*. Kostanay: Minobrnac̣ki Rossiy Çelyabinskiy Gosudarstvennyy Universitet.
- Marx, K. (1975). *Kugelman'a Mektuplar*. İstanbul: K z Yayınları.
- Moran, B. (2002). *“Edebiyat Kuramları ve Eleştiri”*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Mutlu, B. (2012). *Divân Şiirinde Deniz İmgesi ve Şiir Öğretiminde Kullanılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Nas, Ş. K. (2021). İstiklal Marşı’ndan Hareketle ‘Vatan’ın Sembolü ‘Bayrak’, Devletin Sembolü ‘Sancak’ın Klasik Türk Şiirine Yansıması. 3. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu: İstiklal Marşının Kabulünün 100. Yılı Özel Sempozyumu Bildiriler Kitabı (27-31 Ekim 2021, Burdur- Türkiye)*, Ankara, Türkiye, 903-914.
- Newman, M. (2014). *Sosyalizm*. (çev. Hakan Gür), Ankara: Dost Kitabevi.
- Nežeršina, F. (1980). *Başkört Halk İjadı; Mekelder hem Eyt mder*. Öf : Başkörtostan Kitap Neşriyet .
- Öner, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özbay, F. (2013). Eskiden Günümüze Başkurdistan Cumhuriyeti. *Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dünyası Özel Sayısı*, (54), 2031-2046.
- Özdemir, B. (2016a). Rusya’nın Kırsal Kesiminde Komünist Gençler Birliği’nin (Komsomol) Kuruluşu ve Sovyet İktidarının Güçlenmesindeki Rolü: 1918-39. *Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 19-30.
- Özdemir, B. (2019b). Sovyetler Birliği’nde Din Karşıtı Mücadele ve Komsomol. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, 34(1), 179-196.
- Özden, Ö. (2002). Hellenizm Öncesi Yunan Felsefesinde Güzellik Anlayışları. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (17), 67-98.
- Özer, E. A. (2015). *Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirinde Sayıların Dili*. Türk Dili.
- Özkan, F. (2011). *“Abdullah Tukay’ın Şiir Dünyası”*  
<https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1538> (Erişim Tarihi: 12.11.2021).
- Özsoy, İ. (2006). Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihî ve Evrensel Dersler. *Uluslararası Karadeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 163-194.
- Özşahin, M. (2015). Başkurtça-Rusça Sözlüklerde Rusça Alıntılara Dair Bir Analiz. *Milliyetlerin Kesişme Noktası: İdil-Ural Çalıştayı-II Bildiri Kitabı*, 16-17 Ekim 2015, Kırklareli, Türkiye, 173-186.
- Özşahin, M. (2017). *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztekten, Ö. (2008). *“Tatar-Başkurt Meselesi ve Başkurtça”*. *Tarihten Bugüne Başkurtlar, Tarih, Dil ve Kültür Üzerine İncelemeler*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Öztürk, Ş. (2015). *Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Rizvanova, M. (2012). *Sovyet Sonrası Orta Asya’da Kadın: İmaj ve Gerçeklik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- “Rus Tarihine Yön Veren Kremlin Ne Demek?”. (2022). <https://www.gzt.com/rus-tarihine-yon-veren-kremlin-ne-demek-ne-anlama-geliyor-kremlin-nerede-yer-aliorrusyadaki-kremlin-sarayi-hakkinda-detayli-bilgiler-3615118> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- Sinanoğlu, M. (2000). *İman*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, 22/212-214.
- Skupov, B. (2021). *Art l Unikalnaya, Optimalnaya i P rspektivnaya Forma Organizatsiy*

- Truda v Stroytelnoy Otrastli*. <https://ardexpert.ru/article/19689> (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- Somuncu, M. (2020). Ünlem ve Ünlemlere İşlevsel Yaklaşım ‘Garibnâme Örneği’. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dil Araştırmaları*, 14(26), 65-82.
- Sütcü, G. (2019). *Çağdaş Rus Edebiyatında L. Ulitskaya, L. Petruşevskaya ve T. Tolstaya'nın Öykü Sanatı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, H. (2018). *Türkiye Türkçesi Atasözleri ve Deyimlerinde Aile ve Akrabalık Anlayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Şekür, R. (2020). *Başkört Diyalektologiyahı (2-sé Başma)*. Öfö: Kitap.
- Şen, E. ve Gürpınar, F. (2019). Farklı Kültürlerde Güneş Sembolü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(43), 985-1008.
- Tagızade, L. (2006). Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 7-24.
- “Térénkur”. (2007). <http://slovopedia.org.ua/36/53410/249127.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2021).
- Tokatlı, S. (1995). *Başkurt Atasözleri*. Millî Folklor, 4(28), 43-45.
- Uğurlu, S. (2010). *Gelenek ve Kimlik İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Uslu, A. (2008). Prag Darbesi’nden Prag Baharı’na Çekoslovakya’nın Yirmi Yılı (1948-1968). *Devrimci Marksizm Dergisi*, 6(7), 150-176.
- Ünver, Y. ve Çakmut, Ö. Y. (2019). *Hukuk ve Sanat*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Vakulenko, V. Y. (1978). (sost.) *Lirika 50-x godov: Russkaya Sovetskaya Lirika*. Kırgızistan.
- Yaşar, H. (2007). “Sessiz Gemi”nin Sembol ve Fransız Tesiri Açısından İncelenmesi. *D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 52-60.
- Yayıkbayev, K. Y. (2003). *Meğrifetsé Mögellimder, Kürénéklé Ukıtıvsılar hem Meğerif Ğşmekerzeré (Tarihi Pédagogika Oçérktar hem Hüretlemeler)*. Bérénsé Kitap. Öfö.
- Yener, S. (2018). Sosyal Bilimlerde Kuramın Rolü. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(3), 102-113.
- Yıldırım, E. (2012). *Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, N. (2021). *Salavat Yulaev*. Yunus Emre Enstitüsü Türk Dünyası. 4. Sayı.
- Yılmaz, O. (2011). Klasik Türk Edebiyatı’nda Bir Başka Anlamıyla “Bahâr”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 18(1), 177-194.
- Yüce, B. (2021). Türk Dil Yapısında Cinsiyet. *Dil Araştırmaları*, 15(28), 199-215.
- Zeynullina, G. D. (1996). *Türkçe-Başkurtça, Başkurtça-Türkçe Sözlük*. Ufa: Başkurdistan Kitap Neşriyatı.

## EKLER

### Ek 1: Başkurt Alfabeti

Baskurt Alfabeti		Çeviri Yazısı	
A	А	A	A
Б	Б	B	B
В	В	V	V
Г	Г	G	G
Ғ	Ғ	G	G
Д	Д	D	D
Ә	Ә	Z	Z
Е	Е	É (yé)	É (yé)
Ё	Ё	Yo	Yo
Ж	Ж	J	J
З	З	Z	Z
И	И	I	I
Й	Й	Y	Y
К	К	K	K
Қ	Қ	Q	q
Л	Л	L	L
М	М	M	M
Н	Н	N	N
Ң	Ң	N	N
О	О	O	O
Ө	Ө	Ö	Ö
П	П	P	P
Р	Р	R	R
С	С	S	S
Ҙ	Ҙ	Ş	Ş
Т	Т	T	T
У	У	U(v)	U(v)
Ү	Ү	Ü(v)	Ü(v)
Ф	Ф	F	F
Х	Х	H	h
Һ	Һ	H	H
Ц	Ц	Ts	Ts
Ч	Ч	Ç	Ç
Ш	Ш	Ş	Ş
Щ	Щ	Şç	Şç
Ы	Ы	I	I
Ә	Ә	E	E
Ө	ө	E	E
Ю	Ю	Yu	Yu
Я	Я	Ya	Ya
Б	б	Yumuşatıcı ünsüz	
Б	б	Kalınlaştırıcı ünsüz	